8

Philol.

R
1914

1712.

R IId 933

Bd. 933.

i B 80 IIte

Aristoteles. Liber de anima. Wittenberg, 1509.

6

Liber de Anima Ariſtotelis nuper per Joannem Argiropilum de Greco in Romanum ſermonē elegantiſſime traductus cū cōmentariolis diui Thome Aquinatis iterū exploſa barbarie caſtigatis et reuiſis iuxta ordinariū proceſſum ducalis Academie Wittenburgenſis.

Epigramma ad lectorem.

Mancus Ariſtotiles veteris quoqȝ ſordidus auctor
  Barbarie: paucis ante legendus erat
At ſtudio genitus Graija de gente Joannes
  Reſtituit priſcis barbara verba notis
Jamqȝ emunctus adeſt: non verrucoſus. et aſper
  Romuleum nitido iam ciet ore melon
Eſt liber his certe fuluo rutilancior auro
  Quo patet humane machina pulchra domus
Ergo age clara cohors: emitur qui munere paruo
  In manibus frequens ſit liber iſte tuis.

BIBLIOTH: ACADEM: DORPAT:

4-II B
1610
5126897 8

Ampliſſimis uiris dominis Albiorẽſis ſtudij Reformatoribus optime meritis preceptoribus ſuis omni doctrinaꝝ laude cumulatiſſimis Chilianus Reutherus Mellerſtatinus fœlicitatẽ exoptat.

Iampridem ingenti perplexitate anxius eram vbi nuſq̄ apud bibliopolas libroꝝ copiã offenderim quo auditoribus ad magiſtrales apices anhelantibus exemplaria edidiſſem Ne igitur ſalutaris beatiſſimi doctoris preceptio opprimeteꝛ eiuſdẽue ſentẽtie emulatores incepta poſtergarent ſtudia. libroꝝ accedente inopia. ĩmenſum hũc laborẽ mei imbecillis ingenii vires excedentẽ ſubire cogebar. textũq; Ariſtotelis per Ioannẽ Argyropilũ Biſantũ in priſtinũ Romanæ eloquentiæ ſplendorẽ reuerſũ: ad manus ſuſceperim: vberrimã beati Thomæ Aquinatis Themiſtiiq; ſententiã ſecutus. qui oĩa abſtruſa Ariſtotelis enigmata aptiſſime enodarũt ac ſpinoſis abiectis corticibus merã nucleã deguſtarunt: cõmentariolas quaſdã breuiuſculas ex agro fertili collectas politiori quoad potui orõne & doctrine fecũditate adieci feda barbarie inaniq; prorſus verboꝝ ſterilitate poſthabitis. ne florida ætas inter philoſophandũ latini ſermonis venuſtatẽ negligat abiiciat atq; dediſcat Inſuꝑ argutas inſtantias & uberiores ſententias ſiue allegationes capitiſq; phyſici effigiem propter curioſos noſtræ tempeſtatis philoſophiæ alumnos ſubiunxi, meiſq; impenſis arte impreſſoria multiplicari feci. Illi profecto Hermolao Barbaro teſte peccare videnꝛ qui liberaliũ artium ſtudia aut docere aut ſcribere ingreſſi vocabulis ſordidis ex intima plebei ſermonis fece accomodatis fedant & contaminnat: qui barbara verboꝝ ruditate tot preclara iuuenum corrũpunt ingenia arbitrantes ea que a phĩs tradunꝛ rethorico fuco explicare nõ poſſe ꝓpter intricatas entiũ rõis notiones: ii demum turpiori errore inuoluti rentur lucuIẽtia hũanaꝝ lĩaꝝ ſtudia philoſophicis diſciplinis eſſe impedimẽto. & ꝙ ſint oĩno diſpata ad diuerſas fines tendẽtia ſtudia Quẽadmodũ nuꝑ quidã phiæ antiſtes alibi in publico peritoꝝ viroꝝ conſeſſu quodã turgide oſtẽtatiõis vento temere phiam politioribus lr̃is inimicã aſſeuerare nil veritus ẽ Et quẽadmodũ ſutorẽ nullã hr̃e cũ aurifabro artificii cõmertiũ. ita phũm nullã penitus hr̃e cum rethoricis diſciplinis cõmunionẽ ſtulte opinatus eſt eo ꝙ diuerſaꝝ artiũ fines eſſent diuerſi. O exicialis illa ꝑſuaſio: o inefficax ſutoris cũ phõ cõparatio. cũ nulla pars ſit phiæ cui ars dicendi nõ preſeruiat & cui triuiũ nõ ſit accomodatiſſimũ Sutrina vero hoc pacto aurifabro nullatenus ueniet cõparãda cũ illi nil prorſus ſubſeruiat ut iſte phũs ſomniauit. quid fedius ẽ deniq; philoſophãti q̄ latinitatis frugem negligere ac ea ſtudia p̄terire que ad altioꝛes doctrinas neceſſaria ſtabiliũt fundamenta. Hec uolui dixiſſe nõ anĩo inceſſendi querẽ̃ lacerandiue grã ſed iuuãdi ĩgenuas artes ut diſcuſſa caligĩe veritas inde relucescat de his hacten⁹ Hãc igiꝛ lucubraciũculã vr̃is ãpliſſimis dignitatib⁹ deditiſſimo ſũmoq; obſequendi ſtudio dedicaſſe volui ſubiiciẽs me vr̃e cenſure & caſtigationi ſi qua errata offenderitis admiſſa ex ĩbecillitate mei ingenii aut calcographi officina ꝓdiiſſe eſtimabitis. fateor ſiqdẽ ingenue propriam inſcitiã ſi quid eruditiõis aut fructus collegerim preſtantiſſimis autoribus illis aſcribite. Valete exaratis in Albiori Anno .1.5.0.9. Die vero. xiiii. Menſis ſeptembris.

Thilonynus ad Lectorem.

Qui negat Oenotriis logicen non poſſe virere
Creſcere iuditio fallitur ipſe ſuo
Non ſecus orbatum dicat quis fulmine patrem
Celituum: aut Phœbum luce carere ferat
En viret hic latio plantatus flore libellus
Qui fuerat ſterili barbarus ante ſitu.

Cum multa ex anime ignorantia comitentur abſurda Theoricam de Anima potiſſimam naturalis philoſophiæ ſcientiam cunctis mortalibus non minus vtilem q̄ ſumme neceſſariam eſſe putabam tum quia omniũ aliarum ab hac proficiſciꝛ noticia eo ꝙ anĩa oĩm diſciplinaꝝ propriũ extat receptaculũ. tũ qa hæc ſola inter cætera entia ſub lunari lampade militancia. ĩmortalitatẽ conſequiꝛ ideo merito principẽ inter phiſicas diſciplinas locum ſortitur. turpe igitur eſt homini cũ ſit deiformis in orizonte intelligẽciaꝝ creatus) ſui ipius (Ptholomeo auctore in Almageſti) ignoranciã negligere. ſui deniq; ipſius ignorancia eſt maxĩa aliaꝝ ignorancie cauſa inquit Plato. Preterea ea quã ꝓ ſtatu pñtis uite ꝑficimur in primis a nobis ſunt expetenda igiꝛ eã (quã a diis ĩmortalibus recepimus intellectus portionẽ, preſtantiſſimis ſciaꝝ ac virtutũ floſculis diligenti ſtudio cõplantemus qua ſola a brutis ſecernimur & diis ſimilimi diiudicamur vt pulſis ignorãcie tenebris ꝑſpicua intellectus acie diuina contẽplando in ſydereas arces nr̃m erigere valeamus intuitũ Quaꝓpter textũ Ariſtotelis a doctiſſimo viro Ioanne Argirophili e græco in Romanũ ſermonẽ eleganter traductũ non mõſtruoſa barbarie deprauatum: nec obſcuris ambagibus inuolutũ. ad manus receperã. cui ob faciliorem lr̃æ intelligenciã. quaſdã annotaciões breuiuſculas addidi dubia difficilia cũ eorundẽ cõcluſiõibus adiectis pro ingenii mei imbecillitate diſcuſſi. breuitati incũbens multis ſuꝑfluis reciſis ac imꝑtinentib⁹ expoſitiõibus reiectis ne operoſi phĩe indagatores eius prolixitate deſperati obiter a lr̃aꝝ ſtudio deterreãtur. Spero igiꝛ ſuccinctã hanc cõmentationẽ ꝑfulgida ueritatis nitore illuſtratã magnũ ſtudioſis phĩæ alũnis iuuamentũ atq; cõmodũ allaturã.

Vtrũ Theorica de anima ſit phiſice ſubalternata & philoſophie naturali connectenda reſpondeꝛ ꝙ ſic. Quia quelibet pars ſuo toti cõnectitur ſed anĩa cũ ſit pars principalis entis mobilis eo qđ in ꝑtem mouentẽ & motã ſecaꝛ Ariſtotile teſte in viii. phicoꝝ Igitur ſcĩa de anĩa iure cenſebitur nãli phĩæ cõnectenda & phiſice ſubalternanda. Præterea hæc diſciplina formã materiæ conſiderat obnoxiã anĩam utpote uegetatiuã & ſenſitiuã que extra materiã nõ habent exiſtere. & animã humanã que neceſſario fieri habet in materia ergo nõ ĩmerito phiſicis diſciplinis ſubalternatur.

Obicitur contra premiſſa ſubiectũ ſcĩæ ſubalternantis habet ſe ut ſuperius & gñs reſpectu ſcĩæ ſubalternate ſed ens mobile nõ eſt hmõi cũ non ſit gen⁹ ad animam igiꝛ ſcĩa de anĩa nõ ſubalternaꝛ phiſice. Solutio tripliciter aliqua ſcĩa ſubalternatur alteri Primo ſicut ſcĩa de ſpẽ ſcĩæ de gñe ſubalternatur ut ſcĩa de anĩalibus ſcientie nãli & de hoĩe anĩali ſubalternaꝛ & ſic anĩa nõ ſubalternaꝛ phiſice. Scđo Sciencia de ꝑtibus integralibus toti integrali ſubalternaꝛ ut ſcĩa anathomie de oculis ſcĩæ anathomie de hoĩe ſubalternaꝛ & ſic iſta ſcĩa phiſice ſubalternaꝛ. Tercio Sicut ſcĩa ꝑtis in modo toti ĩmodo ſubalternaꝛ & ſic ſcĩa de linea viſuali geometrie & muſica arithmetice ſubalternãtur.

Demonſtracio ſcientifica:

De illo plane habetur ſcĩa qđ habet ꝓprias paſſiones de ſubiecto demõſtrabiles ꝑ ſua principia ſed anĩa eſt huiuſmõi ut patet tali demõſtratione Om̃is actus corpis organici phiſici vitã hñtis in potencia & id quo primus viuimus mouemur ſentimus & intelligimus ſed anĩa eſt hmõi ergo eſt actus corpis &c.

Liber Primus de Anima Ariſtotelis

Cum omnẽ ſcienciã rem eſſe bonã arbitremur ac honorabilẽ & aliã alia magis ex eo talẽ eſſe putemus quia uel exactior eſt uel rerũ ẽ earũ que magis preſtabiles. magiſq; admirabiles. ſciam anime nimirum ob hec utraq; nõ iniuria ponendũ in primis eſſe cenſemus.

In hac ꝑte prohemiali reddit auditores beniuolos oſtẽdendo utilitatẽ dignitatẽq; hui⁹ ſciæ. tũ ꝓpter ſubiecti ꝑ̄ſtanciã. tũ ob euidentẽ demonſtrandi certitudinem ideoq; inter reliquas naturales diſciplinas. veluti regina. principẽ locũ ſortitur.

Bonum di/uidit in

Honeſtũ dr̃ qđ ꝓpter ſe appetit̃ ut ſcia ſpeculatia virt⁹ & beatitudo que in ſe hñt vnde quietet appetitus & ſic accipit̃ in ꝓpoſito.

Delectabile eſt qđ delectat appetitũ ſenſitiuũ ut cibus delicatus & opiperus. ſiue potus dulcis.

Vtile eſt qđ appetit̃ ꝓpter alterꝝ ut pecunia ꝓpter indigencias hu/manas & neceſſitatẽ victualium appetitur.

Vna ſcia eſt alia cercior tribus mõis i. poſteriorꝝ

Primo illa ſcia eſt cercior que demõſtrat ꝑ cãm ꝓpter qd ſed pñs ẽ huiuſmõi ergo eſt certior Minor patet 2° huius.

Scđo illa eſt cercior que eſt de nõ ſubiecto. i. de re minus contracta ad materiã ſed pñs eſt hmõi ergo ẽ cercior Mĩor patet quia anima minus dependet a materia q̃ corpus mobile.

Tercio illa eſt cercior que pauciora ꝑ̄ſupponit. ſed ania cũ ſit pars corꝑis minus ꝑ̄ſupponit ſuo toto.

Arguitur. Scia de celo & mũdo eſt ꝑ̄ſtancior ſcia de ania cũ ſit de toto vniuerſo ſed totũ q̃libet eius ꝑte ꝑ̄ſtanci⁹ eſt. Solutio totum vniuerſũ põt accipi dupliciter. Vno° ꝓ aggregatiõe oim creaturarꝝ & ſic nõ ſolũ ania ſed etiã ſubſtãtie ſeꝑate. i toto uniuerſo cõcludũt̃ & ſic totũ vniuerſũ ẽ ania ꝑ̄ſtãci⁹ ſed eo mõ nõ cõſiderat̃ in li: de celo. Alio° accipit̃ ꝓ toto vniuerſo corporeo & ſic lõge ꝑ̄ſtãcior eſt ania.

Arguitur. Illa ſcia eſt cercior que eſt de his q̃ experimur in nobis ſed aniam non exꝑimur in nobis ergo nõ ẽ cercior Maior liquet ex prio metha. ꝙ cerciora ſunt quorꝝ experienciã habem⁹ Minor patet qa ea nõ exꝑimur q̃ nõ cadũt ſub ſenſu i. metha. ſed ania nõ cadit ſub ſẽſu ergo eã nõ exꝑimur i nobis Solucio q̃uis aniam nõ exꝑiamur ſenſu ꝑ ſpẽm ꝓpriã tũ bñ ꝑ ſpẽm alienã ſicut alias ſubſtãcias ꝑticu/lares cũ ſint accñtib⁹ uelate ſubſtãcie mãles ſenſu exteriori apꝑ̄hendi nequeũt ſed ꝑ virtutẽ cogitatiuã q̃ ꝓpter redundãciã rõis ex ſpẽb⁹ ſenſatis ꝑ̄t apꝑ̄hẽdere ſubãs ꝑticulares nõ ſenſatas Preterea aliqđ dr̃ ſenſibile eo ꝙ eſt reducibile ad id qđ ꝑ ſe ẽ ſenſibile ut puncta in cõtinuo pariformiter ania eſt ſenſibilis ſcđm habitudinẽ ad corpus inquãtũ habet oꝑatiões quas ſine corꝑe exercere nõ põt.

Videtur aũt & ad veritatẽ omnẽ ip̄ius anie cognitio vehemẽter cõferre & maxie ad ip̄ius nature ſciam Eſt em̃ ania quaſi p̄cipiũ oim anialiũ.

Hic ponit corollariũ vnde ꝓuenit qđ aniæ cognitio ad omnẽ ꝓficiat ueritatẽ & maxie rerꝝ naturaliũ ſi ad primã phiam anhelamus (que theorica ueritatis dr̃ ut patet quarto metha.) oppreciũ eſt ſcire naturã intellectus ut poſſimus deuenire in cognitionẽ ſubãrꝝ ſeꝑatarꝝ qb⁹ aſſimilat̃ ſi deniq; ſciam moralẽ cõſequi uolueri mus potẽcias aniæ ſcire cõueniet ut inqt Beatus Thomas. Ania em̃ eſt principiũ oim anialiũ: quia ip̄a eſt fons & principiũ om̄is motus in rebus animatis & qua ſublata corpus marceſſit.

Atq; perſpicere cognoſcereq; naturã eius & ſubãm querimus. deinde ea que circa ip̄am accidunt. Quarꝝ quedã affectus ip̄ius eſſe proprii. Quedã animalibus etiã per ip̄am ineſſe cõpetereq; vident̃.

Hic phũs reddit auditores dociles ex ordine dicendorꝝ dicẽs primo inquirendũ eſt de ania quo ad eius ſubãm. deinde que accidũt ei ut paſſiões & potẽcie aniæ.

Duplices ſũt paſſiões animæ

Quedã ſunt cões anime & corpori ut ſunt potencie aniæ vegetatiue & ſenſitiuæ ut gñatio nutricio delectacio triſticia & ſenſus.

Quedã ſũt ꝓprie ip̄i aiæ ut intellect⁹ & volũtas qa nõ depẽdẽt a corꝑe

Verũ em̃ om̄i ex ꝑte atq; oino difficillimũ ẽ fidẽ aliquã de ip̄a tandẽ accipe Nã cũ hæc queſtio cõis ſit etiã cũ aliis rebus cõplurib⁹. de ſubſtãcia dico & qd eſt. vnus cuipiã fortaſſe modus. vna via quedã eẽ videt̃: qua cognoſcere quid nã ſit vnaqueq; poſſumus rerꝝ quarꝝ ſubſtanciã ꝑcipere uolumus & per inde atq; modus vnus eſt hiſce quo ꝓprii rerꝝ demõſtrant̃ affect⁹ Quaꝓpter querẽdũ eſt quenã ſit illa via quis ille modus vnus. quo rerꝝ ſubſtãcie ꝑcipi poſſũt Quod ſi nõ vn⁹ qdã atq; cõis ſit ille mod⁹ lõge difficilior ip̄a ꝑtractacio ſit Oportebit em̃ de unaq̃q; rerꝝ accipe qs ad unãq̃q; mod⁹ accomodabit̃ Si uero pateat illũ demõſtracionẽ uel diuiſionẽ uel etiã quẽdã aliũ modũ eẽ.

In hac tercia ꝑte prohemii reddit auditores attẽtos oſtendẽdo difficultatẽ hui⁹ ſciæ eo ꝙ in re difficili maior attencio adhibẽda eſt dicens accipe aliquã fidẽ. i. certitudinẽ de ipſa ania difficillimũ erit tũ quo ad cognitionẽ ſubſtãcie tũ quo ad cognitionẽ paſſionum & accñtiũ eius præterea difficile erit cognoſcere diffinitionẽ eius. cũ ſit una cõis queſtio de quidditate aniæ & de aliis reb⁹ cõplurib⁹ igitur erit una via inueſtigãdi oẽs diffinitiones. Præterea queẽadmodũ demõſtracio eſt una via cognoſcendi oẽs paſſiões alicui⁹ ſubiecti ita diuiſio uel quidã alius modus erit inueſtigãdi diffinitiões rerꝝ. Quis igit̃ ſit iſte mod⁹ difficilior erit ſpeculacio ꝑ̄ſertim de diffinitiõe aniæ que eſt additamẽtalis quia diffinit̃ ꝑ corpus qđ eſt extra conceptũ eius ergo ſolerti indagine diſquirendũ eſt an illa uia ſit de/mõſtratiõis ut inqt Ipocrates. an diuiſiõis ut Platoni placuit. an cõpoſitiõis.

Complures inſuꝑ difficultates erroreſq; emergũt in iis exquirẽdis e quibus vniuſcuiuſq; cõficienda eſt diffinitio Aliarꝝ nãq; rerꝝ alia principia ſunt ut numerorꝝ ſuꝑficierũq; Primũ aũt fortaſſe neceſſariũ eſt diuidere atq; accipe in quo nã generꝝ collocet̃ quidq; ſit ania Vtrꝝ ſit ſubſtãcia an in qualitate uel in quãtitate uel in alio quodã ꝑ̄dicamẽtorꝝ gñe collocet̃. Deinde ꝑueſtigãdũ ẽ. vtrũ eorꝝ ſubeat rõem. que potẽcia ſũt an pocius quidã ſit actus Nõ em̃ parꝝ intereſſe uidet̃. Conſiderandũ eſt ꝑ̄terea ſi ꝑtibilis ſit nec ne. & utrũ eiuſdem ſpẽi ſit ania ois. vtrꝝ ſpẽ tm̃ an etiã gñe differat Nũc em̃ ii quidam dicũt atq; querũt de ania. de hũana tm̃ querere ꝑſcrutariq; uidet̃.

Premiſſa difficultate de modo inueſtigandi diffinitionem ipſius animæ mouet Ariſto/teles ſecũdam dubitacionem de principiis anime & de his q̃ ingrediuntur diffinitionem eius videlicet de gñe & drña cũ ois ſcia demõſtret paſſiões de ſubiecto ꝑ ei⁹ p̄cipia igit̃ neceſſe ẽ hmõi p̄cipia inq̄rere de principiis ſubiecti ſcilicet aniæ. aliarꝝ rerꝝ alia ſũt prin/cipia ut nũerorꝝ & ſuꝑficierꝝ. Deinde inq̄rẽdo ꝑtes diffinitiõis inqt difficile ẽ cognoſcere in quo gñe ꝑ̄dicamẽtorꝝ ania collocet̃ dato ꝙ ſit in gñe ſubſtãcie. Dubitat̃ adhuc an ſit potencia uel actus eo ꝙ actus & potẽcia diuidũt ens & quodlibet gñs entis tercio phiſicorꝝ & ix. metha. Nõ igit̃ parꝝ refert aliqđ dicere actũ uel potenciã cũ maxia differãt. Preterea ſi ania ẽ ſubã iterꝝ dubitat̃ an ſit ſimplex an cõpoſita & an ꝑtibilis nec ne. Si ꝑtibilis ẽ vtrꝝ in ꝑtes integrales aut ſubiectiuas ſicut gñs in ſpẽs. aut in ꝑtes poteſtatiuas. videlicet ĩ di/uerſas potẽcias. Si aũt ſe hẽt ut totũ vl̃e vtrꝝ ois ania ſit eiuſdẽ ſpẽi nec ne ſi nõ tũc q̃ritur an anie differãt gñe uel ſpẽ. ſed ſi uoluerimus loqui ut ueteres de aia hũana tm̃ tũc plane liquet omnẽ aniam eſſe eiuſdẽ ſpẽi cũ om̄i anima.

At cauẽdũ ẽ ne nos ꝑ̄tereat. vtrꝝ una ſit ei⁹ rõ ut aialis an uniuſcuiuſq; ſit alia racio ut equi. canis. hõis. dei. Anial aũt vniuerſale aut nihil ẽ aut poſterius eſt & quicqd itidẽ aliud cõiter ꝑ̄dicat̃.

Hic mouet terciã dubitacionẽ ex quo multe ſint aiæ ſpẽ differẽtes vtrꝝ ſit danda una cõis diffinitio anie ſicut aialis an ſint dande diuerſe de diuerſis aniab⁹: ſicut de diuerſis aialib⁹ ſpẽ drñtib⁹ ad hãc dubitacionẽ diſcuciendã due opiniões uidende ſũt. Platonici ponen/tes vlia ſeꝑata eſſe formas & ydeas ꝑticulariũ rerꝝ. Volebãt ꝙ eſſet q̃dã ania ſeꝑata per ſe

exiſtēs. que eſſet cauſa cognitiōis & daret eē aīalibꝰ ꝑticularibꝰ. Alia opinio erat phōꝝ na
turaliter loquētiū ꝙ nō eſſent ſubſtācie vl'es ponēde ꝓter ꝑticulares & ꝙ vlia nihil ſint in
reꝝ natura ꝓter ſingularia. Præterea dicit phūs anīal vlē aut nihil ē ut platonici poſuerūt
aut poſteriꝰ ſingularibꝰ ut naturales phi ſenſerūt qa oē abſtractū ē poſteriꝰ eo a quo abſtra
hit ſed vniuerſale abſtrahit a ſingularibus.

Queritur Vtꝝ vl'e ſit poſterius ſingularibꝰ Rn̄det ꝙ vl'e capit dupliciter Vnoº ſcd̄m cō/
pleta rōcꝫ vl'itatis videlicet ꝓ vlī poſt rē & ſic ſꝑ ē poſterius ſingularibꝰ a qbꝰ abſtrahit qa
id qđ abſtrahit ab aliquo ē poſteriꝰ illo a quo abſtrahit. Alioº capit ꝓ vli in re & ſic ē prius
ſingularibus qa dat eis eſſe nomē & rōnem mō ratio ſiue diffinitio prius eſt diffinito eo
qđ ab illo nō cōuertit ſubſiſtendi cōſequentia.

Arguitur Illud ē prius a quo nō cōuertit ſubſiſtēdi cōſequētia ſed vlē ē hmōi ergo ē priꝰ
ſingularibꝰ Minor ꝓbat qa bn̄ ſequit ſortes ē ergo hō eſt ſed nō cōtra. Solutio argumētū
bn̄ ꝓbat de vlī phiſico qđ repit in rebꝰ circūſcripto intellectu Sed nō de vlī logico qđ ab/
ſtrahit a ſingularibus ſcd̄m ꝙ ſtat ſub intencione vniuerſalitatis.

Arguit De nihilo nō habet ſcīa ſed vlē nihil ē igit de vlī nō habet ſcīa Minor patet ī textu
ꝑterea qcqd hēt diffinitionē & eſſenciā hoc ē aliqđ ſed vlē ē hmōi ergo Solutio ꝙ iſta ꝓ/
poſitio ab Ariſtotele in textu poſita ē diſiūctiua ad cuiꝰ ueritatē ſufficit alterā ꝑtē eſſe uerā
& ergo ut Plato poſuit vlia eſſe ydeas ſeꝑatas ſic nihil ſunt aut mōſtra prio poſterioꝝ ſed
Areſtotelica ueritate vniuerſale aliqđ eſſe aſſeritur.

Nota Plato duplici motiuo inductꝰ erat ad ponēdū ydeas ſeꝑatas primo ꝓpter gn̄ationē
& corruptionē reꝝ nāliū q̄s reſolui oportet in unā cām ꝑpetuā ſimilē ipis ſcd̄m eſſentiā
ſed ꝑticularia nō ſūt ꝑpetua ergo ꝓter ſingularia oportet ponere cām vlēm ꝑpetuam ſiue
ydeā q̄ ſit ꝓpria ſimilitudo reꝝ. Scđo erat motꝰ ad ſaluandā ſciam de rebꝰ nālibꝰ qa ſcīa ē
vliū ſed q̄ ſūt a ꝑte rei ſūt ſingularia ergo oportet ponere ydeas Solutio ad primū motiuū
Platonis ꝙ drn̄t cā vlis & ꝑticularꝝ qa cā vlis nō ē ſimilis ſcd̄m ſpēm ſuo effectui niſi ſcd̄m
ꝓportionē eo mō quo potēcia ſiue intellectꝰ practicꝰ cognoſcēs ſuū obiectū ē ſimilis ob/
iecto ut motꝰ celi ē cā vlis & ꝑpetua reꝝ gn̄ataꝝ ſed nō ē ydea earūdē Sed cā ꝑticularis
aſſimilat affectui ſcd̄m ſpēm ut hō hōi Quāuis oīa entia naturalia habeāt ydeas exiſtētes
in mēte diuīa Nō tn̄ fiūt ab ydeis ꝑ ſe exiſtētibꝰ cū nō ſint reꝝ nāliū ſimilitudines qa ydee
in mēte diuīa ſūt ipemet deus. Ad ſcd̄m motiuū rn̄det ꝙ q̄uis ſcīa ſit de vlibꝰ in ordīe ad
paſſiōes reales Nō tn̄ ē de vlibꝰ ꝑ ſe extra ſingularia ſubſiſtētibꝰ ſed de vlibꝰ ſcd̄m ꝙ ſunt ī
ſingularibꝰ ſcd̄m rē & rōe ſeꝑatis qa tales paſſiōes reales nō cōueniunt vlibꝰ niſi inquantū
ſūt in ſingularibꝰ qa primo & per ſe cōueniūt ꝑticularibus & ex cōſequēti vniuerſalibꝰ.

Preterea ſi nō plures ſūt anīæ ſed ꝑtes. vtꝝ aniam totā. an ꝑtes querere prius
oporteat Difficile aūt ē id quoqꝫ determiare. que nā inquā ꝑtes a qbꝰ diuerſe
ſūt Et vtꝝ ipas ꝑtes an ipaꝝ ꝑtiū oꝑatiōes prius querere ꝑſcrutariqꝫ oporteat
ceu intelligere an intellectiuū & ſentire an ſenſitiuū & eodem mō de ceteris.
Quod ſi oꝑatiōes ſūt exquirēde prius. rurſus ꝑfecto quiſpiā dubitabit ſi ob
iecta prius ſūt inq̄renda ut ſenſibile prius q̄ ſenſitiuū & intelligibile q̄ intelle/
ctiuū. Nō ſolū aūt ipius qd ē cognitio cōferre videt ad ꝑſpiciēdū coꝝ cās
accidētiū q̄ ꝑ ſe ſubſtāciis ut ī mathematicis cōfert Quid ē rectū. & qd curuū
vel qd linea. qd ſuꝑficies ad cognoſcēdū ꝙ rectis anguli trianguli ſūt eq̄les
Nā ipm qd ē oīs ē principiū demōſtratiōis ſed ecōuerſo etiā accn̄tia magnā
afferūt opē ad illud ꝑcipiendū Nā cū ꝑ imaginationē de accn̄tibꝰ aut oībus
aut pluribꝰ reddere poſſumꝰ tū aliqđ etiā de ſubā dicere poterimus optime.
Quare patet eas oēs diffinitiōes diſſerēdi mō vaneqꝫ dictas & aſſignatas eſſe
qbꝰ nō fit: vt accn̄tia ꝑcipiāt. aut de ipis cōiectura facilis habeat.

Mouet quartā dubitacionē que emergit circa ꝑtes anīe potēciales ſ. vegetiuū ſenſitiuū &
intellectiuū Vtꝝ hee ſint diuerſe anīæ ut Platonici uolebāt an ſint ꝑtes potēciales aīæ ſi ſic
querit An prius debeamus inueſtigare potēcias anīæ q̄ actus eiꝰ. aut prio actꝰ q̄ potēcias
ut intelligere an intellectiuū & ſentire cū ſit actus aut ſenſitiū qđ ē potēcia. quo diſcuſſo.
Iterꝝ dubitat an prius querēda ſūt obiecta hoꝝ actuū q̄ poñe. Tūc ibi nō ſolū dicit ꝙ dif/
finitio eſſencialis ſi eſſet nobis nota plurimū cōferret ad cognoſcendā cās accn̄tiū Sed qa

eſſencialia reꝝ principia cū ſint nobis incognita utimur differētiis accn̄tiū in deſignatiōe
eſſencialiū ut ꝑ eas deueniamꝰ in cognitionē ipius qđ qd eſt. Et ad cognoſcēdū paſſiōes
& accn̄tia anie portet prius cognoſcere qd ſit ania ſicut in mathematicis utile eſt ꝑaccipe
diffinitionē recti & curui ad cognoſcendū ꝙ rectis angulis trianguli ſūt eq̄les. & ediuer
ſo accn̄tia ſi ꝑaccipiant multū cōferūt ad cognoſcēdū qcqd erat eē preterea ſi qs aſſignet
diffinitionē ꝑ quā nō deuenit in cognitionē accn̄tiū rei diffinite illa nō ē realis ſed dialecti
ca ſed illa ē caſſa & uana. eo ꝙ ꝑ eā nō deuenit in cognitionē accn̄tiū qa nō dat ꝑ ſubiectū
& paſſiōes Sed ꝑ gn̄s & drn̄am ut ira ē appetitꝰ vindicte cenſet dialectica & uana ſed iſta
eſt realis ira eſt ebulitio ſanguinis circa cor. ¶ Querit an accn̄tia multū cōferāt ad cog
noſcēdū qđ qd eſt Rn̄det ꝙ ſic qa cognitio intellectualis orit ex ſenſibꝰ ſed accn̄tia prio
offerūt ſenſui ergo multū cōferāt ad diffinitionē Preterea ex cognitiōe accn̄tiū cōmuniū
deuenit in cognitionē ꝓprioꝝ accn̄tiū quoꝝ drn̄tiis plerūqꝫ utimur in aſſignatiōe eſſen/
cialiū ergo plurimū cōferūt ad cognoſcendū ipm qđ quid eſt.

Arguit Si accn̄tia eſſent principia cognoſcēdi ſubām & cōtra tūc cōmitteret circulatio
in cognitiōibꝰ ꝓhibita i. poſterioꝝ. Solutio q̄uis accn̄tia ſint pricipia cognoſcēdi ſubām
a poſteriori & quo ad nos tū ipm qđ qd ē eſt principiū cognoſcēdi accn̄tia a priori ſcd̄m
naturā demōſtratiōe ꝓpter qd Preterea circulatio licet ſit ꝓhibita in abſolutis ſcd̄m eun
dē modū cognitiōis nō tn̄ in reſpectiuis in diuerſis gn̄ibꝰ cognitiōis.
Replicatur eadē ſūt pricipia eſſendi & cognoſcēdi ſed accn̄tia nō ſūt pricipia eſſendi ſub
ſtācie ergo nec cognoſcēdi Solutio ꝙ ibi cōmittit fallatia cōſequētis qa ſenſus ē ſi aliqua
ſūt principia eſſendi etiā erūt principia cognoſcēdi ergo ſi aliq̄ ſūt principia cognoſcendi
etiā eſſent principia eſſendi qđ nō ualet cū arguat a poſitiōe cōſequētis ad poſitionē añce
dētis etiā principiū cognoſcendi eſt in plus q̄ principiū eſſendi.

Arguitur Maior ē cōueniētia ſubſtāciaꝝ īmaterialiū & materialiū adinuicē q̄ ſubſtācie
& accn̄tis cū ſint eiuſdē gn̄is Sed ſubſtācie materiales nō ducūt nos in cognitionē ſubaꝝ
īmaterialiū ergo nec accn̄tia ad cognitionē ſubāꝝ materialiū patrocinant. Solutio q̄uis
ſit maior cōueniētia inter res eiuſdē ꝑdicamēti in eſſe nature nō tn̄ in eē ꝓportiōis & cog
nitiōis quo ad nos & ergo inter ſubām & accn̄s erit maior ꝓportio cognitōis eo ꝙ accn̄s
ē naturalis effectꝰ ipius ſubſtācie ꝑſertim accn̄s ꝓpriū de quo intelligit ſentēcia phi quia
tale cū fluat ex principiis ſpēi gerit & repſentat ſimilitudinē ſubſtācie.

Eſt etiā de affectibꝰ aīe dubitacio. Vtꝝ oēs cōes ſūt cū eo qđ hēt aīam an ſit
& ipiꝰ aīæ ꝓpriꝰ aliqs. hoc em̄ ipm accipe qdā neceſſariū ē nō tn̄ accipi facile
ꝑt atqꝫ plurimi ſūt Quoꝝ ſine corpe nullū aut agere aut pati videt ut iraſci.
Cōſidere cupe oīno ſentire maxie aūt ipm itelligere ꝓprio ſimile ē Quod ſi
hoc etiā imaginatio ſit q̄dā aut ſine imaginatōe nō ſit. nec iſtđ eē ſn̄ corpe ꝑt

Mouet quintā dubitacionē Vtꝝ oēs paſſiōes ſiue potēcie anīæ ſint cōes anīæ & corpi uel
ſit aliqua paſſio ꝓpria ſecūdū quā aīa nō cōicet corpi Et hoc licet ſit neceſſariū accipe tn̄ ē
difficile q̄uis in aliqbꝰ apparet ꝙ nō ſūt ſine corpe ut iraſci & ſentire appetere tn̄ nō ī oībꝰ
ſicut in fantaſia & intellectu qa intelligere nō ē ſine fantaſia nec contingit fantaſiare abſqꝫ
corpe ergo videt ꝙ poña intellectia nō erit ꝓpria aīæ nec imaginatio & fātaſia ſine corpe

Si igit oꝑationū aīæ uel affectuū aliqs ꝓpriꝰ ſit ipiꝰ fieri ꝑt ut ipa ania ſeparet
Sin vero nullꝰ ſit eiꝰ ꝓpriꝰ nō ſeꝑabilis ē Sed ē de ipa ꝑinde atqꝫ de recto cui
multa qdā ut rectū ē cōpetūt. veluti pūcto pilā eneā tāgere. non tn̄ ipm vnq̄
ſeꝑatū tāget Eſt em̄ inſeꝑabile qppe cū ſꝑ aliqº cū corpe ſit Videt ergo oēs
affectꝰ aīæ cū corpe eē ira māſuetudo. timor. miſericordia. cōfidētia: gaudiū
odiū deniqꝫ atqꝫ amor Nā vna cū his ipm corpꝰ aliqd patit qđ qdā ita eſſe ex
eo patet. Interdū em̄ nō iraſcūt neqꝫ timēt etiā ſi ſe vehemētes ipis manifeſte
ue cāe afferāt. Interdū a paruis qbuſdā mouet atqꝫ exiguis. ſi feruet cōcitatqꝫ
corpus & ꝑinde ſe hēt atqꝫ cū afficit ira hoc magis ex eo patet quia nōnulli
nulla re penitus accn̄te. q̄ qdā poſſit terrere. nulloqꝫ īminenti periculo ut ii q̄
metuūt perturbāt ac afficiunt timore.

Hic phūs infert cōcluſionē cōdiciōalē dicēs ſi ania habuerit ꝓpriā oꝑationē ſiue potēciā
videlicet intellectiuā quo corpi nō cōicet tūc cōtinget utiqꝫ ipam ſeꝑari a corpe qa qcqd

hꝫ opationē ꝑ ſe etiā hꝫ eē ꝑ ſe Si uero nō haberet aliquā opationē ꝓpriā ſine corpe eadē rōe nō cōtingeret ipam ſepari a corpe. qa licet ſentire de ania ſicut de recto licet multa accidāt recto inquātū rectū ſcz tāgere eneā ſperā ſecūdū pūctū nō tn̄ accidit ei niſi in materia Sic erit de ania ſi nō hr̄et ꝓpriā opationē licet ei multa accidāt. nō tn̄ accidūt ei niſi in materia Tūc ibi videt̄ ergo: hic cōcludit quoſdā affectꝰ eē & aiæ & corpi cōmunes qđ ꝓbat tribꝰ rōibꝰ. Prima Illi affectus ſunt cōes aie & corpi qbꝰ corpus aliqd patit̄ Sed multi ſūt affectꝰ qbꝰ corpꝰ patit̄ ut ſūt ira gaudiū timor & māſuetudo ergo ſūt cōes aie & corpi Scd̄a rō illi affectus ſūt & anie & corpi cōmunes q̄ diuerſificāt̄ ex diſpoſitōe corpis ſed p̄fati affectꝰ ſūt hmōi ergo &c. Mior patet qa ī ira fit ebulitio ſanguinis circa cor & ex gaudio dilatat̄ cor ex triſticia uero cōſtringit̄. Tercia ille paſſiōes ſūt anie & corpi cōmunes q̄ variāt̄ ſcd̄m diuerſas cōplexiōes corpis ſed ille paſſiōes ſūt hmōi qa melācolici īminente ꝑiculo magis afficiūt̄ timore colericis ſed timor ē paſſio ſiue affectꝰ aie ergo cōis vtriq;.

Que ſi ita ſint patet affectus raciōes eſſe materiales quare & diffinitōes ipaꝝ ſūt tales. Iraſci nāq; motus qdā talis ē corpis. aut ꝑtis aut potēcie ab hac huiꝰ gracia. Icc irco naturalis ē de ania uel om̄i uel tali cōſiderare Diuerſo aūt mō naturalis & diſſerēdū artifex vnūqđq; ipoꝝ diffiniet. Nā alter irā appeticionē eē dicet doloris viciſſim aduerſario inferēdi aut aliqd tale alter ſanguinis aut caloris eius q circa cor ē feruorē ebullitionēue atq; alter materiē. alter formā hoc pacto reddit & rationē. Hec em̄ eſt racio rei quā neceſſe eſt ſi fuerit in tali materia eſſe. Sic em̄ & domus aſſignari diffinitio ſolet. nā qdā talē eiꝰ rōem aſſignat eē. dicēs tegmētū qđ quidā ꝓhibere ꝓpulſareq; pōt incōmoditates eas. que tū a ventis tum ab imbribꝰ tū etiā ab eſtu fieri euenireq; ſolēt. qdā dicit lapides eē lateres atq; ligna aut aliꝰ formā in hiſce ponit hoꝝ dicēdo grā.

Hic īfert corollariū ponēdo modū diffiniēdi affectꝰ dicēs ſi ſūt aliq affectꝰ cōes utriq; dn̄t diffiniri ꝑ utrūq; Sed p̄dicti affectꝰ ſūt cōes anie & corpi. ergo dn̄t diffiniri ꝑ utrūq;. Maior patet qa vnūqđq; dēt diffiniri eo mō quo eſſe ei cōpetit. ſed illi affectꝰ hn̄t eē in corpe ergo dn̄t diffiniri ꝑ corpus. Præterea phiſicus & artiſta diuerſis mōis diſſerēdi diffiniunt iſte ꝑ materiā ille uero ꝑ formā tm̄ ut irā eſſe appetitū vīdicte dicūt artiſte. nāles uero hāc eſſe feruorē ebulitionēue ſāguinis circa cor. & ſic alter formā alter materiē in dionibꝰ cōſiderat. Itidē de diffiniōibꝰ domꝰ liquebit q̄ꝝ prima ē formalis. Domus ē tegmētū ꝓhibēs icomoditates q̄ tū a vētis tū ab imbribꝰ tū ab eſtu euenire ſolēt. Scd̄a vero materialis ut domꝰ ē quoddā coopculū cōpoſitū ex lapidibꝰ & lignis.

Quis igit̄ iſtoꝝ eſt naturalis. Is ne q materiā aſſignat & rōem ignorat. an is q q ſolā rōem reddit & materiā ipam amittit. an is pociꝰ q utrāq; cōplectit̄. At illoꝝ uterq; qs eſt At em̄ cōſtat neminē eſſe qui circa materie verſat̄ affectus nō ſepabiles & ut nō ſepabiles ſūt p̄ter ipm phūm naturalē Etem̄ nālis circa oia ea verſat̄ q̄ talis corpis taliſq; materiei ſūt opatiōes atq; affectꝰ Circa aūt ea que talia nō ſunt nō naturalis ſed aliꝰ ſolet verſari atq; de nōnullis quidā cōſiderat. Si forte fuerit artifex faber inquā uel medicus De iis aūt q̄ ſepabilia qdē nō ſūt attamē nō ut affectus corpis talis ſed abſtractiōe ſumūt̄. mathematicus. at ea que ſunt ſepata & ut talia ſunt. ipe primus phūs contēplat̄.

Hic phūs mouet q̄ſtionē q̄ iſtaꝝ diffinitionū ſit naturalis & q̄ nō. illa nempe q̄ cōſiderat formā tm̄ nō ē nālis ſed logica illa aūt q̄ cōſiderat materiā ignorās rōem i. formā nulliꝰ ē q̄ phiſici. eo ꝙ ſolꝰ phiſicus materiā cōſiderat. Nihilominꝰ illa q̄ cōplectit̄ ex utriſq; ſ. ex materia & fora ē magis nālis ergo due haꝝ diffinitionū ad phiſicū ſpectāt q̄uis una ſit imꝑfecta q̄ materiā dūtaxat cōſiderat. altera uero ꝑfecta que utrūq; cōplectit̄. p̄terea nullus niſi nālis paſſiōes a materia inſepabiles cōſiderat Et ſūt aliq q̄ aliter paſſiōes materie conſiderāt q̄ phiſicꝰ Nā artifex cōſiderat formā in materia ſicut phiſicus. ſed eiꝰ principiū eſt ars & nō natura. Mathematicus cōſiderat ea q̄ hn̄t eſſe in materia ſenſibili ſed nō diffinit̄ ꝑ materiā ſenſibilē ut linea recta eſt cuiꝰ mediū nō diſcrepat ab extremis. Circulus ē cuiꝰ linea equaliter diſtat a centro q̄uis diffiniāt̄ ꝑ materiā imaginabilē. Methaphiſicus uero cōſiderat illa quoꝝ eſſe nō eſt in materia ut ſunt ſubſtācie ſepate.

Sed eo redeundū eſt vnde nr̄a defluxit oracio dicebamus aūt affectus animæ eſſe inſepabiles ab animaliū naturali materia ut tales ſunt. & nō ut ſepet̄ linea ſupficieſq;. ſic irā & metū a ſubiecta ſibi materia ſepari.

Redit ad ꝓpoſitū vnde digreſſus eſt quia dicebat prius paſſiōes anie ut ſūt amor. timor deſideriū & cōſimiles nō eē ſepabiles a materia phiſica aialiū inq̄ntū hmōi p̄terea nō hn̄t ſe ut linea aut ſupficies q̄ pn̄t rōe ſepari a materia.

Verū em̄uero neceſſe eſt conſiderātes de ania. & de his dubitantes ac ambigentes que nos oportet ꝓcedētes inuenire atq; ꝑcipere in mediū eorū antiquoꝝ afferamus opiniōes que de ania tractarunt aliquid atq; dixerunt ut ea quidē accipiamus que bene ſunt dicta ab his aūt caueamus que nō bene recteq; dicta fuere. Iniciū aūt inquiſitionis hoc erit ꝓfecto cōgruū ſi prius poſuerimus ea que maxime vident̄ aniæ cōpetere ſuapta natura Animantiū itaq; duobus his ab inanimato maxime differre vident̄ motu ac ſenſu a maioribꝰ etiā nr̄is hec duo fere de ania accipimus. Inquiūt em̄ nōnulli aniam id eſſe qđ maxime primoq; mouet Atq; exiſtimātes fieri nō poſſe ut id aliud quicq̄ moueat qđ nō moueatur. aniam vnū quid eoꝝ eſſe putarūt que motu cientur. Quocirca Democritꝰ ignē atq; calorē ipam cenſuit eſſe Nā cū ſint infinite figure ac indiuidua corpa rotunda dicit ignē & aniam eſſe.

Aperto proemio principale cōſideratū ꝓſequit̄ primo determinādo de ſubſtācia ipius aniæ recitat ꝑ ordinē opiniōes antiquoꝝ philoſophātiū Deinde erroribꝰ exploſis opinionē ꝓpriā in ſcd̄o huius ſubiūgit: dicens afferamus antiquoꝝ opiniones in mediū que ab his bene dicta ſūt amplectemur. quia nobis erūt adiumēto. que uero male reiiciemus. Præterea natura de ania cū erat īmanifeſta nō poterat inueſtigari niſi ꝑ quedā manifeſta ut ſūt ſentire & mouere quibꝰ aniata ab inaniatis uident̄ differre. Om̄es igit̄ antiquos ꝑ motū & ſenſū aniata ab aliis maxie ſecreuiſſe nemo ambigit credētes id eſſe aniam qđ cauſam motus & ſenſus eē cōſtat. in quo oēs fere antiqui phan̄tes cōueniebant alii motu alii uero ſenſu naturā anie meciebāt̄. Nā Democritus id eſſe ſubām anie qđ maxime moueri uidet̄. igit̄ ignē aut calorē aniam eē putabat atq; indiuidua corpuſcula in aere uolācia ingredi penetrareq; totū corpus & alia mouere cū moueant̄ & ipa cuius opinionē ſecutꝰ eſt Leucyppus & in eandē ſnām uidet̄ incidiſſe Pythagoras hoc tn̄ intereſt ꝙ nō animā athomos ſed virtutē athomoꝝ motricē eſſe dixerat qa ea corpuſcula in maxia trāquillitate moueri & pelli uident̄ igit̄ ea eſſe cām mouendi alioꝝ putabat quare Pythagorici quālibet aniam in qđlibet corpus ingredi ſōniabāt ita ꝙ nūc in feras q̄drupedes nūc ī uolatilia nūc ī piſces deiecerūt q̄ꝝ delirū acumē ſecutꝰ ē Plato. Achademicus Anaxagoras uero aniam eē fontē & inicium motus eſſe cēſebat & aniam & intellectū idē eē nō tn̄ oīno in quo cū ceteris cōcordabat hoc tn̄ intereſt qa ponebat nō oē qđ alteꝝ moueat moueri īmo eſſe unū intellectū ſepatū qui alia moueat eo nō moto nec ꝑ ſe nec per accn̄s. & de natura huius cenſuit eſſe aniam p̄terea emerſit error quorundā dicentiū animā eſſe de natura diuina.

Democritus vero intellectū & aniam ſimpliciter eē idē putabat & ꝙ nulla uis apprehenſiua eſſet in ania niſi ſenſitiua quare oīa (auctore uſus Homero) que ſenſu apparebāt uera eſſe dicebat Anaxagoras ergo minus certificat de natura anie multis em̄ in locis intellectū eſſe cām bone opatiōis & idē eſſe cū ania. nam vniuerſis anialibus tam uilibꝰ q̄ p̄ſtabilibꝰ mentē ineſſe uoluit Empedocles quia ania oīm reꝝ eſſet cognitiua ex oībus elemētis conſtare aſſeruit eo ꝙ oportebit cognitum cognoſcenti terrā terre. aquam aque & ignem igni aſſimilari.

PLATO i thymeo aniam eodē mō ex elemētis cōſtare cenſet & oē ſimile cognoſci
a ſuo ſimili. aniam quoq; ex principiis reꝝ eſſe cōpoſitā ſed in aſſignatiōe elemen
toꝝ ſeu pricipioꝝ ſunt diuerſificati. quia Plato poſuit idē & diuerſū eſſe duo prin
cipia reꝝ eo ꝙ quedā eſſet natura ſimplex ſemꝑ eodē mō ſe hn̄s ut ſūt imobilia q̄
appellat eſſe idē· Quedā uero natura eſſet que nō ſemꝑ eodem mō ſe haberet ſed
tranſmutacionē ſuſciperet ut ſunt materialia & hāc uocat diuerſū Ex iis videlicet
eodē & diuerſo aniam cōſtare aſſeruit nō ꝙ ſint in ania ut ꝑtes ſed qđdā medium
inter materiale & īmateriale & ꝙ ania cūctis ſuꝑiorībꝰ & oīno īmaterialibꝰ ſit in/
ferior & ignobilior. & vniuerſis materialibꝰ ſubſtāciis inferioribꝰ ſuperior & ꝓſtā/
cior Et racio huius erat qa ſicut dictū eſt ſimile a ſimili cognoſci vnde ſi ania co/
gnoſceret omīa: ſuperiora ex natura ydemptitatis & inferiora ex natura diuerſita/
tis cognoſceret igitur: idem & diuerſū erūt principia reꝝ ex quibus ania conſtat.
Præterea idē Plato uideť poſuiſſe nūeros eſſe reꝝ ſp̄ēs principia & elementa dicit
ergo aniam hr̄e intellectū ex ydea uniꝰ qa ſcilicet eſt in ea natura unitatis. intelle/
ctus em̄ una apꝑhēſiōe apꝑhendit vnū. & primā dualitatē ꝓbere ſciam eo qđ ſcia
eſt ab uno ad unū uidelicet de principiis ad concluſionē Opinionē uero ex prima
trinitate ꝓuenire. Opinio em̄ cū ſit de uno ad duo uidelicet de pricipiis ad cōclu/
ſionē cū formidine alteriꝰ & ſic erūt ibi tria ut unū pricipiū & due cōcluſiōes vna
cōcluſa & alia formidata inqͣ beatus Thomas Senſū aūt hr̄e a prima quaternitate
& hāc primā ydeā eſſe corꝑis differebat eo ꝙ cōſtat ex quatuor angulis videlicet.
lōgitudine latitudine altitudine & ꝓfunditate. Cū ergo oēs res cognoſcātur iſtis
quatuor ſcꝫ intellectu. ſcia. opiniōe & ſenſu corporeo. igiť has potēcias dicit hr̄e
aniam ſcđm qđ ꝑticipat naturā vnitatis dualitatis ternarii & quaternarii iđoq; po
ſuit aniaꝫ ſeꝑatā eſſe ydeā hꝰ anie cōpoſitā ex nūeris q̄ ſūt pricipia & elemēta reꝝ
XENOCRATES aniam ex motu & ſenſu cōplecti cēſebat diffiniēs eā eſſe nūerū
ſeip̄m mouētē. Numeꝝ qdā q̄ faciat eā ex oīm principiis cōſtare ut oīa cognoſcat.
Mouētē addit qa eā principiū & originē motꝰ eſſe credidit nūeroſq; reꝝ pricipia.
THALES oīm naturaliū phōꝝ primꝰ unꝰ e ſeptē ſapiētibꝰ habitꝰ eſt cū oēs ceteri
phi oꝑa moralibꝰ ſtudiis nauabant hic ſolus abdita nature ſciſcitabať inqͣ aniam
eſſe id qđ haberet vim motiuā q̄re aquā oīm aniatoꝝ eſſe pricipiū opinabať eo ꝙ
illud eſſet principiū motiuū qđ maxīe eſſet hmōi ſed aqua ē hmōi nō tn̄ cōſequiť
ſuā opinionē eo ꝙ nō dixerat aniam eſſe aquā. ſed id qđ hr̄et uim motiuā Iccirco
Herculeū lapidē ideſt magnetem aniam hr̄e dicebat quia ferrū trahere & mouere
uidereť.

DIOGENES aniam aerem eſſe ſtulte opinatus eſt eo ꝙ aer eſſet oīm ſubtiliſſimū
ideoq; reꝝ originē & principiū id eſſe putabat.

HERACLITUS & Zeno ſtoicoꝝ principes dicebāt oīa ex uapore & calido halitu
gigni quē nihil aliud q̄ ignē cēſebāt oīm ſubtiliſſimū ac pene incorporeū atq; ſēꝑ
fluentē. hinc aniam eſſe uaporē aiebant.

Alcmeon Aniam īmortalē & ſemꝑ moueri & ſimilimā eſſe īmortalibꝰ id eſt corꝑi
bꝰ celeſtibꝰ aſtipulať qa ea que ſemꝑ moueńť ut ſol & luna ſūt de natura celeſti &
diuina. ſed ania cū ſit hmōi ideoq; de natura celeſti ip̄am eſſe aſſeruit.

Hyppus uero ceteriq; rudes phi Thaletis ſequaces oīm reꝝ viuentiū principium
eſſe humidū opinabanť: cū igiť aqua ſit humidius elemētū. ip̄am ideoq; oīm viuē
tiū eſſe principiū cōuinceret. ſed illud intereſt qa Thales licet aquā poneret prin/
cipiū reꝝ tū aniam aquā eſſe nō dixerit. ſed virtutē mouētē. Rudes uero phi ania
aquā eſſe dicebāt arguentes quoſdā qui aniam cruorem dixere.

TRIXIAS Aniam i ſanguinē ;demerſit qa ſentire ꝓpriū eſſe anie indicabat & nos
ſanguinis bn̄ficio ſentire & que exanguia ſunt ut oſſa vngues & pili non ſenciant
preterea cū nō ſit ſenſus ſine ſanguine ideoq; aniam ſanguinē eſſe neceſſe eſt.

Oēs nempe phi ex tribꝰ anie ſubām querūt. motu. ſenſu. & incorporeo aut ſub/
tiliſſimo & ſimile ab omī ſimili cognoſci conſenciūt oēs Vno dempto Anaxagora
qui intellectus. & aliaꝝ reꝝ nullū poſuit eſſe ſimilitudinis cōmertium.

Additio extra textū Ariſtotelis de erroribus quorundā de ania.

Ariſtoſenus ne a muſices diſciplina quā profitebatur recederet aniam harmoniā
eſſe dixerit. eo ꝙ harmonia ſit grauis & acuti conſonācia & ſic contrarioꝝ compo
ſitio ita corpus ex cōtrariis eſſe compoſitū dicebat ex quibꝰ cōſurgeret harmonia
quā animā eſſe putabat Deſipit oīno Dicearchꝰ aniam nomē eſſe tm̄ imprudēter
affirmans Quidam aniam īmortalem eſſe dicebāt ſed unicā omībus illā tribuen/
tes Quidā educūt illā de materie potencia & ut alioꝝ animātiū anias cum corꝑe
interiturā. quā ſnām vndiq; ꝓphanā ſtolidū pecus oſcitās ille Epicurus euomuit
quē gentilis phiæ hereticū & non hominē merito appellabimus. Origenes Anias
ab initio cū angelis eſſe creatas ſomniauit/& corꝑi infelici infundi ꝓpter delictū
qđ ſine deo perpetraſſent. Socrates ꝓfecto ſapientiſſimus oraculo Apollini adiu/
dicatus cū moriturus de aniaꝝ īmortalitate diſputaret naturā anime ſe ignorare
profeſſus eſt. His uerbis ania quid ſit dii īmortales ſciūt hominē aūt arbitror ſcire
neminē. Cicero expoſitis philoſophātiū variis de ania ſentenciis que uera ſit inqͣ
deus aliquis uiderit. Vt alibi quoniā utraq; ſententia doctiſſimos habuit authores
quid certi ſit diuinare ſe nō poſſe fatetur.

Quomodo Poetæ ſenciant de anima.

Poetæ aniaꝝ excellenciā Platonico furore ſuſpicātes īmortalitatē illius quidē ſed
nō eo mō quo debebāt tribuerūt Euripedes poeticā ſectatus animā humanā deū
eſſe dixerit. cui alludit Seneca qui aniam inquit nihil aliud eſſe q̄ portionē diuini
ſp̄ūs corꝑi nr̄o īmerſam. Præterea Ouidius de arte amādi li: tercio inqͣ. Eſt deus
in nobis ſunt & cōmercia celi. Sedibus æthereis ſpiritus ille uenit. Cui aſtipulatur
Manilius Vates li: quarto An dubiū eſt habitare deū ſub pectore nr̄o In cælumq;
redire anias celoq; uenire. Vnde Catho Moralis Si deus eſt animus ut nobis car/
mina dicunt Hic tibi p̄cipue ſit pura mente colendus. Item Iuuenalis Senſum a
celeſti demiſſum traximus arce. Quā opinionē ut hereticā damnat Auguſtinus
his uerbis Nō aliter audiēdi ſunt q̄ heretici qui aniam deū eſſe dicūt Nā ſi ſic eſſet
nec in melius nec in peius labi poſſet. Præterea antiqui erroris nebulo offuſcati in
puris nature limitibus errantes ueluti in umbra neſcientes in quē finē eſſent refe/
renda omnia ea que de ania locuti ſunt quia lumine fidei nondū erant illuſtrati.
Quaꝓpter inquit Lactancius Neceſſe eſt oēs phiæ ſectas a ueritate eſſe alienas qa
hoīes erant qui illas inſtituerūt. nec ullū fundamentū habere poſſunt que nullis
diuinaꝝ uocū fulciunť oraculis. Abicite inquit Leo pontifex exoſa dn̄o mundane
argumēta ſcie per quā nemo ad ueritatis cognitionē potuit ꝑuenire Abigať ꝓcul
terrenaꝝ caligo racionū & illuminante oculo fidei mundane ſapientie fumus ab/
ſcedat Diuina eſt auctoritas cui credimus Diuina eſt doctrina quā ſequamur Cū
omē qđ nō eſt ex fide peccatū ſit extra de pre. c. fi. & z8. q. i. c. i. Et nr̄a reꝑatio a
fide ſumpſit exordiū & nihil boni poſſit ſuꝑedificari ubi fidei defecerit fundamen
tū i. q. i. cū paulus.

Quomodo Canoniſte ſenciant de Anima.

Anima racionalis ut habeť. 3z. q. z c. Moiſes corꝑi formato & lineamentis com/
pacto infundiť nō in cōceptu corꝑis naſciť cū ſemine Contēplemur facturā Ade
quia iam formatū corpus accepit aniam Non poterat deus aniam limo terre ad/
miſcere & ſic formare corpus quia primū oportebat domū cōpaginari & ſic habi
tatorem introduci Ania certe cū ſit ſp̄ūs in ſicco habitare nō pōt Ideo in ſanguine
fertur habitare c. p̄alle. Et c. qđ uero in glo. z3. q. z. Deus ſemꝑ nouas anias nouis
corporibus infundēdo creat & in creādo infundit z4 q 3. c. ſi habes Maius dān̄ū
eſt ſi una ania ſine baptiſmate de corꝑe exeundo perierit q̄ innumerabiliū mors
corꝑm Et iuriſconſultus C. de ſacro eccle. l. ſancinus ff. de carbonio edicto. l. i. C.
de donationibus. l. ſi quis ꝓ redemptore. Item xii. q. z. c. aurū Aut de non alie. &

mu:b.§ hiſdem col.ii.xxiii.q.v.c.i. Nolite eos timere qui corpus occidūt anīam
aūt occidere non poſſunt ſed pocius timete eū qui & animā & corpus pōt ꝑdere
in gehennā Anime damnū eſt & in extimabile in ſpe de depoſitis. §.ix & v.ver:
oblati. nihil prodeſt homini ſi totū mundū lucretur ſi anīa detrimentū paciatur.

Opinio Theologoꝝ.

Confutatis igitur & reiectis paganoꝝ philoſophantiū deliramentis. celeſtiq; mu
nere erroris caligine diſcuſſa aliquas rationes fidei nr̄e conſentaneas de animaꝝ
origine in mediū afferamus Om̄is forma corruptioni obnoxia educitur de ipſius
materie potencia anima hūana cū non educatur de materie potencia incorrupti/
bilis conuincitur quia Ariſ: dicit eam foris aduenire. Præterea anīam humanā a
nullo agente naturali ſed a ſummo deo creari ex nihilo in eodēq; creatiōis pūcto
in corpus prius organiſatū infundi aſſerimus īmortalēq; eſſe nō ex ſua natura ſed
gratia & ex ordinatione diuina perpetuo conſeruari cū om̄is creatura eo q; de ni/
hilo eſt uertibilis eſt in nihilū quantū de ſe eſt Om̄ia inquit Gregorius in nihilum
tenderent niſi om̄ipotentis dei manu tenerentur idē uidet̄ aſſerere cōmentator in
ix metha. & Plato in ꝑſona dei loquens ſubſtanciis ſeꝑatis. O dii deorum quorum
opifex ego ſum natura vr̄a corruptibiles eſtis mea aūt uolūtate ſic manebitis Igit̄
diuus Auguſtinꝰ ait Non ex his notis uſitatiſq; naturis anīa facta eſt quas iſtis cor
poreis ſenſibus tangimus Nam neq; ex terra. nec ex aqua ut Hyppus ſomniauit.
Nec ex aere ut Diogenes delirauit. Nec ex igne ut Eraclitus effutiuit. Nec ex q̄tuor
elementis quēadmodū Empedocles mentitus eſt. Nec ex athomis ut Democritꝰ
& Leucippus opinati ſunt Ea inſuper eſſentia que mente que ratione intellectuq;
predita eſt intelligenciis paulo inferior cenſebit̄ ut Regius Vates cecinit Minuiſti
eum paulo minus ab angelis gloria & honore coronaſti eum videlicet hominem
propter animæ intellectualis excellenciā & id om̄e qđ mente qđ ratione preditū
eſt deo propinquiſſimū fore nemo inficiabit̄ Cicero phūs nō ignobilis artiſq; di/
cendi magiſter inquit anīal hoc prouidū. ſagax. multiplex acutū memor: plenūq;
raciōis & conſilii quē hominē uocamus ꝑclara quadā conditiōe gn̄atū eſſe a deo
conſtat. Solum em̄ ex tot animantiū gn̄ibus atq; naturis ꝑticeps rōnis & cogita/
tionis cū cetera ſint om̄ino exꝑtia. Quid eſt igitur nō in homīe ſolū ſed & in celo
& toto terraꝝ orbe ratione diuinius. Id ꝑterea quo homo diuinū quid oꝑatur.
aut in ſe ipo diuine ſortis quid habet. deo ſimilis quoad fieri pōt efficitur & imor/
talis habetur: ſed mediante anīa ea parte qua cōtemplatur homo diuinū qd oꝑat̄
& in ſe diuine ſortis quid habet. igitur illa deo ſimilis efficit̄ & īmortalitatē conſe/
quitur. Immortalis eſt anīa inquit Auguſtinus ne a ſui creatoris ſimilitudine diſ/
crepare uideatur Non em̄ poterat eſſe imago dei ſi ullo termīo mortis clauderetur
Parum ne tibi uidet̄ homo inquit Bernhardus Cogita qualē te fecerat deus Nēpe
ſecundū corpus egregiā creaturā. ſcđm animā magis inſignē rōis ꝑticipē eterneq;
felicitatis capacem. Item Galenus ſicut lumen ſolis qđ eſt corruptibile ſeꝑatur ab
aere & ab om̄i oculoꝝ intuitu ſine ſui corruptione ſic & anima ſine ſui corruptiōe
a corꝑe corruptibili ſeꝑatur Pretereo ſn̄am Didimi ad Alexandrū ſic ſcribētis Nō
ſumus huius mundi incole ſed aduene. Nec ita in orbem terraꝝ uenimus tanq̄ in
eo conſiſtere libeat. ſed tranſire properamus ad patriā larem nullis delictoꝝ pon
deribus ꝑgrauati. Pretereo Beatū Thomā acerrimū heretice prauitatis flagellum
Eſt em̄ cōis omniū qui rōe quoq; mō uti poſſunt de anīoꝝ imortalitate cōſenſus
Pretereo deniq; ſalutis noſtre auctorē Ieſum Chr̄m cuiꝰ reſurrectio & ad celos tri
umphalis aſcenſus om̄es ambiguitates de anīe imortalitate deq; humani corꝑis
reformatione diſſoluit.

De Areſtotele omniū philoſophoꝝ monarcha.

Areſtoteles Nicomachi Pheſtiadiſq; filius phōꝝ facile princeps diuerſa habēs prin
cipia de īmortalitate anīæ uel errauit uel penitus ambiguus remanſit Cū vir licet

immenſe ſubtilitatis erat qui nihil vnq̄ in uita ſine forti rōne dixerit de quo ſermō
nes ſunt magis remoti a cōtradictione. qui fuit quaſi ſydus & regula in natura ac
tanta reꝝ cognitionē habuit quantā natura potuit vni indiuiduo cōicare Iccirco
diuus Auguſtinus qui eminentiſſimo ingenio celos penetrauit Phī inquit Neſciē
tes ad quā finē hæc eſſent referēda inter multa que locuti ſunt veritati falſa miſcu/
ere. quia nondū lumine fidei erant illuſtrati. Ariſtoteles inter oēs Platonis diſci/
pulos maxīe excelluit uoce gracili ut Thimotheus Athenienſis in libro de vitis re
fert & exilibꝰ cruribus paruiſq; oculis fuit veſte inſigni & annulis ac tonſura vtens
Athenis docuit annis tredecim cū ab Eurimedonte accuſatus eſſet Ob vnius dei
cultum clam in Chalcidē conceſſit Laertio authore & Mantuano in z. parthe.
Quicquid ab Abrahamo noſtri didicere parentes Tranſtulit ad Grayos & ab his
Achademia terris Orta: deos plures aufert: vnūq; fatetur artificē mundi domi/
natorēq; deūq; Magnus Ariſtoteles hoīm figmenta peroſus Lyncea in æthereos
attollens lumina tractus Vidit in hac unū mundi teſtudine numen Et coluit pa/
trios ideoq; fugaſſe penates.

Plato achademicus cū librū de anīæ īmortalitate in lucē dederat multi philoſo
phantes Lactancio teſte ſpe imortalitatis confiſi ſe ꝓpriis manibus necarūt tanq̄
poſt mortē in celū migraturi eſſent Præterea Empedocles ſe in ardentem Ethnæ
montē de nocte ꝑcipitauit ut anīæ imortalitatē experiret Catho ex Romanis &
Ambrachiades cū de eternitate anīoꝝ Platonis libꝝ legiſſent ab alciori loco ſeſe
dederūt ꝑcipites. Item Cleantes Eliſippus Zeno & Cleobrotus ut imortalitatem
cōſequerent̄ ſe ipos neci vltro tradidere.

At quoniā cognoſcere. ſentire. opinari inſuper cupere. deliberare &
om̄ino appeticiones ipſius anīæ ſunt. Motus em̄ anīaliū loco ab anīa
fit. & inſuper accretio ſtatus atq; decretio. queret utiq; quiſpiā Vtꝝ haꝝ
vnūqđq; toti anīæ cōpetat & om̄i & nos intelligamus & ſentiamus &
moueamur. Ceterorūq; vnūqđq; agamus paciamurq; tota. an aliis alia
partibus Ipm̄ præterea viuere vtrū in vno aliquo vno an in pluribꝰ an
in om̄ibus conſiſtat· an ſit eius alia quedā etiā cauſa Atq; ſunt qui di/
cunt ipam eſſe partibilē. noſq; eius alia eius ꝑte intelligere alia cupere
cēſent. Quid igit̄ ipam cōtinet anīam. ſi partibilis ſit nō corpus q̄ppe.
cū contra pocius uideat̄ corpus anīa continere. quaꝓpter & egreſſa diſ
ſoluitur corpus atq; putreſcit Si igitur aliq̄d aliud ipam cōtineat vnūq;
faciat erit potiſſimū anima. At oportebit de illo etiā querere vtrū vnū
an multa an multaꝝ ſit partiū atq; ſi ſit vnū cur & anīam cōtinuo nō di
cimus eſſe vnū. ſin partibile rurſus racio quereret quid nā ſit illud qđ
illud etiā cōtinet atq; hoc pacto fieret in infinitū abiicio.

Confutatis erroribus antiquoꝝ philoſophātiū hic mouet certas queſtiōes quaꝝ
prima eſt Cum anīal ſenciat appetat moueat̄ contēplet̄ atq; intelligat Vtrū oīa hec
ab una ꝓficiſcant̄ anīa. an a diuerſis Rn̄derunt antiqui q; plane alio uegetare alio
ſentire. alio appetere. alio mouere. alio deniq; cōtēplari ac intelligere. qđ imꝓbat
phūs ſi plures eſſent anīæ in eodē corꝑe oportet q; ab aliquo contineant̄ & vniāt̄
Sed nihil eſt qđ contineat eas & vniat igit̄ nō erūt diuerſe. Minor patet quia aut ē
corpus in quo eſt. aut aliquid aliud ſed corpus nō vnit eam neq; cōtinet imo ma/
gis anīa continet corpus quia egrediente anīa e corꝑe deficit & marceſſit ipm̄ cor
pus. Si aūt aliquid aliud cōtinet eā tunc illud erit anīa q̄a anīæ eſt cōtinere & re/
gere & ſi erit anīa tunc iteꝝ oportet querere an ſit una aut multiptiū Et ſi dicatur

ꝙ ſit multipartiū. Iterū queritur quid vniat illud uſq; in infinitū. Solutio Veꝝ eſt anima eſt multaꝝ ꝑtiū potencialiū quibus alio ſentit. alio intelligit alio mouetur. Sed nō eſt diuerſarū ꝑtiū quantitatiuaꝝ ut antiqui putabant aīam eſſe ꝑtibilem.

Dubitabit etiā quiſpiā de partibus eius quā vnaqueq; potēcia in corꝑe habeat nam ſi ania totū continet corpus oportet & vnāquāq; etiā ꝑtem aliquā ꝑtem corꝑis cōtinere id aūt eſſe nō poſſe videt. quā em̄ partium corꝑis intellectus aut quo cōtineat pacto fingere quoq; difficillimū ē. Videmus aūt & plantas diuiſas viuere & anialiū inſectoꝝ nōnulla ut/pote aniam & ſi nō nūero tamē ſpecie eandē hn̄tia itaq; partiū utraq; & ſenſum habet. & per aliquod tꝑus loco mouetur. Nec abſurdum eſt ſi nō perdurāt. inſtrumenta nāq; nō habent ut naturā cōſeruēt ſed nihilo minus om̄es in vtraq; ꝑtiū inſunt aniæ ꝑtes atq; anie eadem ſub ſpecie collocantur & etiā tota Ille quidem quia non ſeꝑabiles ſunt tota autē anima quia diuiſibilis eſt.

Hic phūs argumētatur cōtra antiquos qui aniam partibilē putabant dicens ſi di/uerſe partes aniæ ſint in diuerſis ꝑtibus corꝑis ſequeret ꝙ cuilibet opatiōi animæ ſit determinata pars corꝑis ſeu organū corporale Sed hoc eſt falſum qa intellectꝰ nō habet determinatā partē ſeu organū in corꝑe igitur ania non habebit diuerſas ꝑtes. Secundo ſic arguit Si diuerſe opatiōes aniæ eſſent in diuerſis partibꝰ corꝑis tunc ſequeret ꝙ in nulla parte eſſent plures opationes ſimul nec ania eſſet eiuſdē ſpēi in toto & in partibꝰ Sed hoc eſt abſurdū dicere quia inuenimus partes quorū dam aniatoꝝ que hn̄t plures opatiōes ſimul in partibus ſicut in toto & quoꝝ aia eſt eiuſdē ſpēi in toto & partibus ſicut patet in plantis & quibuſdā anialibus ento nıis & annuloſis ut in ſerpentibꝰ & anguillis quoꝝ quelibet pars deciſa ſentit & mouet per aliqd̾ tēpus Nec ꝓhibet ſi nō perdurāt diu quia carent inſtrumētis qbꝰ naturā cōſeruent nihilominus tn̄ in diuerſis ꝑtibus plures opatōes anime exiſtūt & ſunt eiuſdē ſpēi adinuicē etiā toti ergo nō ſunt diuerſe partes aniæ in diuerſis partibꝰ corꝑis. Præterea quāto perfectior eſt ania tanto plures perfectas opatiōes exercet per diuerſa organa & inſtrumēta corporea in uno corꝑe. aia igit humana quāto ceteris p̄ſtancior & perfectior extat tanto plures opatiōes exercendo plura organa & inſtrumēta indigebit igitur frutices & anialia annuloſa & ꝙ ꝓpter im/perfectionē paucas opatiōes vitales exercent paucıſſimis organis ſecretis indigēt ergo corpus eorūdū eſt vniforme & magis ſimiliū ꝑtiū & ſic in q̄libet parte ſaluat eius operacio.

Videntur aūt & id principiū quod ineſt in plantis anima quedā eſſe. hæc em̄ ſola cōis eſt & plantis & anialibus. atq; hæc quidā a ſenciendi principio ſepat ſiue aūt ipa nihil eſt prorſus qd̄ habeat ſenſum.

Soluit ſecundā queſtionē. ꝙ ania que in plātis eſt ſit principiū uiuendi eo ꝙ ſine ea nihil uiuit præterea Hec anima uegetatiua & communis omnibus viuentibus videlicet plantis animalibꝰ & hominibꝰ & ſic oia aīalia cōueniūt cū plantis in vegetabili & qa nullum animal habet ſenſum aut intellectū ſine hac igit eſt principium omniū viuentiū.

Subiūgunt Sentēcie ſiue allegatiōes vberiores huiꝰ primi libri.

Cognitio de anima plurimū confert ad phiſicas diſciplinas. quia ania eſt principium om̄is motus in animatis.

Scientia de anima multum uidetur proficere ad omnem ueritatem. propter intellectū & alias potencias anime.

Anima eſt principiū omniū anialiū quia eſt principiū viuendi & mouēdi & qua ſublata corpus putreſcit.

Anial vniuerſale aut nihil ē aut poſterius eſt. i. vl'e nō per ſe exiſtit ut Plato uoluit. ſed in ſingularibus habet eſſe a quibus abſtrahitur per intellectū. ſed intencio & abſtractū eſt poſterius res ipſa.

Ipm qd̄ qd ē cōfert ad cognoſcendū cās accn̄tiū & econtrario accn̄tia magnā opē afferunt ad cognoſcendū qd̾ quid eſt. i. diffinitio ſubſtancie cōfert ad cognoſcendū paſſiōes & accn̄tia ſubiecti & accn̄tia ꝓpria conferunt ad cognoſcendū naturā ſubſtācie eo ꝙ prius ſeſe offerunt ſenſui.

Hector iacet aliud ſapiens illa introducit a philoſopho eo ꝙ Democritꝰ dixit ſenſum & intellectū idē eſſe & debet ſic intelligi Hector iacet ſapiens. i. intelligens aliud. i. ſapere in Hectore mutatur tꝑe.

Om̄es opatiōes aniæ dependēt a toto cōpoſito preter ipm intelligere. i. om̄es potencie dependent a corꝑe preter intellectū.

Phiſicus diffinit per materiā & formā ſimul: Dialecticus per formā tm̄ Mathematicus uero per formā & materiā imaginabilem.

Quí dicit aniam iraſci dicit eam texere & edificare dicit Ariſtoteles ꝙ motus nō cōuenit anie niſi rōne corꝑis. iraſci cū ſit motus aniæ nō cōuenit niſi ꝑ organū corꝑale ſicut texere & ediſicare.

Si ſenex haberet oculos ut iuuenis utiq; uideret ut iuuenis quia defectꝰ uidendi & audiendi nō ꝓuenit ex indiſpoſitiōe anie ſed organi.

Intellectus corrūpitur quodā interiori corrupto. i. actus uel uſus intelligendi corrūpit corrupto ſenſu interiori ut patet in freneticis & in his q inſaniūt.

Si ania eſſet cōpoſita ex oibus rebꝰ eo ꝙ oia intelligeret tūc deus eſſet inſipientiſſimū anialiū quia Empedocles dixit aniam eſſe cōpoſitā ex quatuor elemētis eo ꝙ oia intelligeret tūc deus cū ſit ſimpliciſſimus nihil intelligeret.

Rectū ē canon & regula ſui obliq qa nō oportet aīam cōponi ex ꝓuatiōe eo ꝙ priuatio cognoſcit ꝑ habitū qa rectū i. habitꝰ eſt canon obliqui i. ſue priuatiōis

Egrediente ania e corꝑe corpus marceſſit quia ania continet regit viuificat & conſeruat corpus.

Preſacio Secundi Libri.

Explosis antiquorum philoſophantium erroribꝰ Hic Ariſtoteles ueluti quoddā terreſtre oraculū & hūane nature ſpecimē Nature quoddāmō limites excedens latentes aniaꝝ naturas tenebraꝝ caligine uelatas euoluere nitit Illuſtreq; in primis anie ſubſtāciā de cuius cōſideratiōe oēs fere antiqui philoſophātes balbucinati ſunt. poteſtates inſuꝑ & actꝰ & obiecta ſubdit a terrenis ſe cōuertēs ꝑſpicuā intellectus aciē in altiſſimas reꝝ cōtēplatiōes figit: excellenciāq; aie cōſiderās hūane mētis ſciam ceteris an̄ponendā metit. qua intellectꝰ p̄ſtācia ꝑcipit & īmortalitas aniæ cōdemōſtrat. qua & naturalis. & moralis phīa exactior notiorq; in nobis euadit ut tandē his ſtudiis imbuti ad Methaphiſicas theologicasq; cōtēplatiōes faciliorē queant inuenire aditū.

In ſecundū librū apparatus

Priſcorum tenebris racionum luce fugatis
  Panditur hoc anime eſſencia uera libro
Quas frutices: quas bruta gerant cū carne caducas
  Quāq; animam tepido corde recludat homo
Quot vires habeant: & quo diſcrimine diſtent
  An racione gradus diſparibuſue locis
Inſuper organicos artus quibus utraq; uirtus
  Quodlibet exercet: cōmemoremus: opus

Vitales aure patrio quas hauſimus aluo
Vis quoq; nectentur qua bona cuncta petunt
Actus earundem poſt hac obiecta notentur
Que vires anime diſſociare ſolent
Nexa ſub aſtruſis poſtremo enigmata nodis
Efficiam medio lucidiora die.

Liber ſecundus de Anima Ariſtotelis

Dictis hiſce que a maiorib⁹ de aĩa nobis tradita ſũt: redeamus rurſus oportet atq; euitamur velut ab inicio determiare qd aĩa ſit: & que nã ſit ei⁹ cõis maxie racio. ❡Dicimus itaq; gñs unũ qđdã coꝝ ꝗ ſũt ipaꝝ ſubãm eſſe Atq; hui⁹ aliud ut materiã qđ qdẽ ꝑ ſe nõ ẽ hoc aliqd. aliđ formã & ſpẽm: qua qdẽ iam hoc aliqd dr̃. & terciũ id qđ ex his cõſtat atq; cõponiť Eſt aũt materia qdẽ potẽcia forma uero actus atq; ꝑfectio Que qdẽ biſariã dr̃. ꝗdã em̃ ẽ ut ſcia. quedã ut cõtẽplacio Maxia autẽ corpora uideť eẽ ſubſtãcie Et ipoꝝ ea magis ꝗ naturalia ſũt. Hec em̃ ceteroꝝ pricipia ſũt. Naturaliũ uero corpoꝝ ꝗdã hñt uitã ꝗdã no n hñt ſed ea vacãt Vitã aũt dicimus nutricionẽ accretionẽ atq; decretionẽ ꝗ qdẽ ꝑ ipm fit qđ uiuere dr̃. quare corpus oẽ naturale ꝑticeps vite ſubã eſt & ita ſubſtancia & compoſita.

Deciſis & reiectis antiquoꝝ errorib⁹ de aĩa nihil veritatis in ſe cõtinẽtib⁹ In hoc ſecundo libro veritate inſpecta ueluti ab inicio de nouo incipit determiare qd ſit aĩa: in primis ſubãm eius inueſtigat: Deinde potenciaꝝ ſciſcitať gña: Demũ ad ſpẽs earũdẽ deſcẽdit quas ꝑ actus & obiecta ſecerni demõſtrat: Cõmunẽ hic aĩe diffinitionẽ ingrẽdo ſex diuiſiões ꝑmittit: tribus primis venať aĩam eſſe actũ primũ. trib⁹ ultimis inqrit ſubiectũ aĩe eẽ corpus naturale uitã hñs in potẽcia. quaꝝ Prima eſt entis in decẽ gña eo ꝙ dicit ſubãm eſſe vnũ gñs entis. Secũda diuiſio ẽ ſubſtãcie in materiã formã & totũ cõpoſitũ. Tercia eſt actus alius ẽ primus ut ſcia alius ſecũdus ut ſpeculatio uel cõſideratio. Quarta ẽ ſubãꝝ alia eſt corporea. alia incorporea inter ꝗ corꝑa uideť eẽ maxie ſubſtãcie ſi diceret a ſubſtãdo ſed ſi ſubã dr̃ ab eſſendo & ſic ſubẽ incorporee ut ſũt ſubẽ ſeꝑate ꝗ dicũť magis ſubẽ eo ꝙ magis habeãt eſſe cũ ſint incorruptibiles. relique uero corruptibiles. Quinta ſubãꝝ corporaliũ ꝗdã ſũt naturales. quedã uero artificiales inter quas naturales magis ſubẽ dicũť eo ꝙ ſũt principia artificialiũ. ꝑterea artificialia ſolũ ex ꝑte materie vel ſubiecti merenť dici ſubẽ. Sexta diuiſio corpoꝝ. quedã hñt uitã ut plãte & frutices. quedã nõ hñt vitã ut terra & ignis. illa em̃ dicũť hr̃e uitã ꝗ recipiũt alimentũ augmẽtũ & decremẽtũ ergo hñs uitã erit ſubã cõpoſita Aĩa uero ẽ uita uel ſaltẽ principiũ uite. totũ cõpoſitũ eſt hñs vitam.

Queriť Quare phũs ponit tres diuiſiões que ſe tenẽt ex ꝑte corꝑis cũ tñ aĩa nõ ſit corpus Rñdeť ꝙ ideo qa vnũqđq; debet diffiniri ſic ſe habet vii metha. ſed aĩa nõ habet eſſe ſine corꝑe ergo debet diffiniri ꝑ corpus. preterea forma tocius. forã ꝑtis & forã accidẽtalis differẽti mõ ꝑ materiã diffiniũť. qa forma toci⁹ diffiniť per materiã intrinſice eo ꝙ ipa ẽ aliqd ſubẽ ipius. Forma ꝑtis diffiniť ꝑ materiã extrinſice tãꝗ ꝑ additamẽtũ eiuſdẽ gñis ſicut patet de aĩa & corꝑe ꝗ i eodẽ ꝑdicamẽto collocãť Sed forma accidẽtalis diffiniť ꝑ materiã. i. ꝑ additamẽtũ alterius gñis.

Arguiť Vnũqđq; diffiniť ꝑ illud quo cognoſciť ſed forma nõ cognoſciť ꝑ materiã ſed pocius cõtra ergo nõ debet diffiniri ꝑ materiã. Maior liquet. qa diffinitio explicans naturã diffiniti ducet nos in cognitionẽ eius. igiť nec aĩa dẽt diffiniri ꝑ corpus. Solutio ꝙ nihil ꝓhibet formam cognoſci ꝑ materiã & ediuerſo ſecundũ diuerſa gña cognitionũ & idẽ eſſe notius quo ad nos & ignotius ſecũdũ naturã

Præterea materia licet ſecundũ naturã cognoſcatur per formã eo ꝙ potencia naturaliter cognoſciť ex actu tñ quo ad nos põt forma cognoſci per materiã quia ex diſpoſitiõe materie facile deuenimus in cognitionem forme & ergo ꝓpter diuerſam materie diſpoſitionẽ cognoſcimus aliã animã eſſe in aſino ꝗ in homine.

Replicatur Eadem ſunt principia eſſendi & cognoſcendi i. phiſicoꝝ. ſed materia cũ ſit ens in pura potencia nõ hñs eſſe ergo nullo pacto põt eſſe cognitiõis principiũ. Solutio Materia capiť dupliciter Vno° ꝓ materia prima ꝓ ut eſt ens in potẽcia & hoc mõ nequit eſſe principiũ cognoſcendi nec quo ad nos nec ſcđm naturã. Alio° capiť ut eſt diſpoſita ſicut corpus organicũ & hoc mõ poniť in diffinitiõe aĩe tanꝗ principiũ cognoſcendi.

Atq; cũ tale etiã ſit corpus ideſt habens vitã corpus ꝑfecto nõ erit aĩa. corpus nãq; nõ ſubit racionẽ eoꝝ quæ ſunt in ſubiecto ſed ut ſubiectũ pocius ẽ & materies Neceſſe eſt igiť aĩam ſubãm eſſe ꝑinde atq; formã corꝑis naturalis potẽcia vitã hñtis. Subſtãcia uero actus eſt & ꝑfectio. talis igiť corꝑis eſt ꝑfectio atq; actus. Sed cũ ꝑfectio atq; actus biſariã dicať ut diximus qdã em̃ eſt ut ſcia quidã ut contẽplacio patet animã actũ eſſe ꝑinde atq; ſcientiã. Nã ex eo qa aĩa eſt & ſomnus eſt & uigilia atq; vigilia qdẽ cõtẽplatiõi. ſomnus aũt ſcie oꝑatione uacanti ſimilis eſt. Altera aũt alterã in eodẽ. ſcientia inquã contẽplationẽ gñatione ꝑcedit Quaꝓpter aĩa primus eſt actus ꝑfectioq; corꝑis naturalis potẽcia vitã hñtis.

Hic phũs ex diuiſiõibus ꝑmiſſis inueſtigat partes ad diffinitionẽ aĩæ ꝑtinẽtes primo eliciendo particulas quæ eſſentiã aĩe reſpiciũt. ſecundo ea quæ ꝑtinent ad corpus ſciſcitatur Dicens aĩam nõ eſſe corpus qa alias om̃e corpus haberet vitã: tũ quia corpus nõ ineſt alteri ſed alteꝝ eſt in ipo. ſed aĩa ineſt corꝑi ergo nõ eſt corpus: ſed ẽ actus primus & ꝑfectio corꝑis quia ſicut ſe habet ſcia ad conſiderationẽ & ſomnus ad vigiliã ita ſe habet aĩa ad ſuas oꝑatiões Sed ſcia eſt actus primus reſpectu ſuaꝝ oꝑationũ ergo & aĩa: Maior patet qui ſicut aliquis põt hr̃e ſciam & nõ oꝑari ſcđm eã ita quis põt hr̃e aĩam & nõ exercere oꝑa vite. ergo anima eſt primus actus & perfectio corꝑis naturalis potencia uitã habentis.

Queritur An aĩa ſit actus primus corꝑis organici phiſici vitã in potencia hñtis Pro intellectu huius diffinitiõis quedã notatu digna ſunt ꝑlibanda. Primo conſiderandũ eſt ꝙ duplex aliquis actus dr̃ primus. Vno° ſimpliciter ut primus negat omnẽ anteritatẽ ſiue prioritatẽ & ſic deus diciť actus primus deo em̃ nihil ẽ prius. Alio° actus dr̃ primus reſpectiue in ordine ad potenciã cuius eſt actus & hoc mõ ꝗlibet forma ſubſtãcialis dr̃ actus primus reſpectu materie & ſic aĩa prioritate eſſendi & ꝑfectiõis eſt actus primus corꝑis. Item Corpus in diffinitiõe ꝑmiſſa nõ capiť ꝓ trina dimenſiõe ꝓut eſt ſpẽs quãtitatis cõtinue Nec ꝓ toto cõpoſito ex materia & forma ꝓ ut ẽ i gñe ſubſtãcie & ſubiectũ trine dimenſiõis Sed hic capiť ꝓ altera ꝑte cõpoſiti viuẽtis videlicet ꝓ materia nõ quidẽ ꝓ materia nuda ſed ꝓ materia inquantũ eſt cõiuncta qualitatib⁹ ſenſibilibus & certis dimenſionibus ſiue diſpoſitionibus organiſata. que ipam nõ cõponũt ſed ipi cõponuntur.

Corpus organicũ eſt qđ habet diuerſa membra ſitu & figura ſecreta ad diuerſas oꝑatiões exercendas deputata. Præterea dr̃ in diffinitiõe corꝑis phiſici. ꝓpter corpus artificiale qđ etiã põt eſſe organiſatũ ad inſtar corꝑis viuentis Deinde dr̃ vitã. Vita em̃ dr̃ tripliciter Vno° dr̃ eſſe uitale ipius viuentis & ſic accipiť in ſecundo huius cũ dr̃ viuere in viuẽtibus eſt eſſe. Secũdo dr̃ aptitudo exercendi oꝑatiões vitales. Tercio dr̃ oꝑatio vitalis & oĩbus his mõis corpus habet uitã in potẽcia Nam potẽcia eſt duplex Quedã ẽ potencia coniũcta actui ſiue nõ abiiciẽs actũ quo pacto ſocrates ſedens habet potenciam ſedendi niſi em̃ actu ſedẽs nõ haberet potẽciã ſedendi tũc nõ poſſet ſedere. Alia eſt potẽcia actui

nõ coniũcta uel abiiciens actũ ut ſocrates ſtans habet potenciã ſedendi. Primo° corpus phiſicũ eſt in potencia ad uitã qñ uita capiť ꝓ eſſe uitale Sed capiendo uitã ſc̃do mõ pro opatiõe uitali tũc corpus phiſicũ aliqñ ē in potẽcia ad uitã ut patet in dormiente & aliqñ nõ ut patet in uigilante ut poſtea dicetur.

Arguitur Anima nõ eſt actus primus ergo diffinitio eſt interimenda probať quia ille actus nõ eſt primus quo alter eſt prior ſed ipa aia ē alter actus prior igiť. Minor ꝓbať quia organiſatio que eſt quedã ꝑdiſpoſtrio qualificatiua & accidentalis ꝑſupponit formã ſubſtãcialẽ in materia videlicet formã mixti. Solutio verũ eſt ꝙ in ma/teria añ aduẽtũ anie ꝑfuerunt diſpoſitiões & organiſatiões. quinimo añ aduentũ anime intellectiue erat ania ſenſitiua & añ illã vegetatiua ut habeť xvi. de aialibus embrio prius uiuit vita plante poſtea uita aniali vltimo uita hominis tñ ille diſpoſitiões & organiſatio nes que ꝓ ſuſceptiõe anie materiã habilitarũt ſimul cũ forma ſubſtãciali ꝑcedẽte abiiciũť & corrũpunť atq; noue diſpoſitiões introducũť ſimul cũ forma que eſt ania.

Arguitur Ania nõ eſt actus corpis qa ania illius eſt actus qđ eſt ſubiectũ gñatiõis naturalis ſed materia prima ē hmõi ergo erit actus materie prime q̃ nõ eſt corpus Maior patet qa ania eſt terminus gñatiõis naturalis ergo erit actus illi⁹ qđ eſt ſubiectũ gñatiõis. Minor ꝓbať qa ania cũ ſit forma ſubãlis materie prime imediate vniť ut inqt beatus Thomas & Ariſt. i. phiſicoꝝ Solutio. Ania cõſiderať dupliciter Vno mõ ut eſt forma ſubãlis q̃ dat eſſe ſubſtãciale & hoc mõ imediate vniť materie nude ſicut q̃li bet forma ſubãlis. Secũdo cõſiderať ſub rõe anie inquantũ dat eſſe uitale continens in ſe actus & ꝑfectiões formaꝝ ꝑcedentiũ uirtualiter. & ſic ania dr̃ actus corpis licet non ꝑ ſe primo° ſed rõe ꝑtis materialis in eo exiſtentis. Hec ē ſolutio Egidii in ſc̃do huius.

Arguitur Ania eſt actus corpis hñtis vitã actu ergo nõ eſt in potencia añcedens ꝓbať qa nihil dr̃ organicũ niſi qđ habet actu uitã Solutio Ariſtoteles nõ accipit vitã ꝓ eſſe uitali ſed ꝓ opatiõe uitali ſicut aliqđ corpus viuens actu eſt bene in potencia ad opationẽ uitalẽ non em̃ oportebit ꝙ oẽ actu uiuens habeat opationẽ actualẽ.

Arguitur Forme elementoꝝ ſunt actus primi ut patet v. metha. ergo nõ anima añs ꝓbať quia ania eſt forma mixti & forma elementoꝝ ē forma corpis ſimplicis. ſed forma ſimplex eſt prior forma mixti ergo Solutio anima accipiť duplicirer. Vno° ꝓ ut compatur ad formas elementoꝝ & ſic non eſt prior forma nec actus primus Alio mõ accipiť ut compať ad ſuas opatiões uel ad materiã quã informat & ſic eſt actus primus Vel dicendũ ꝙ ania eſt actus corpis organici & nõ corpis abſolute ſed diſpoſiti.

Et talis plane ut partes ipius ſint inſtrumẽta. Em̃uero ꝑtes quoq; plantaꝝ inſtrumẽta ſine cõtrouerſia ſunt: q̃uis videanť penitus ſimplices eſſe: eius em̃ qđ circa fructũ eſt illud tegmen eſt foliũ & fructus etiã. radices ꝑterea uicem ſubeũt oris: utriſq; nãq; trahiť alimentũ Si igiť cõe qd de om̃i ania ſit dicẽdũ: ipa ꝑfectio prima primus actus eſt corpis naturalis cuius partes ſunt inſtru/mẽta Iccirco nõ querere oportet ſi vnũ ſit ania atq; corpus: ſicut neq; cerã & figurã neq; oino materiẽ. Cuiuſq; & id cuius materies eſt. Nã cũ vnũ & eſſe multifariã dicať actus eſt & id qđ ꝓprie unũ eſt atq; ꝓprie eſt.

Hic phũs oſtendit ꝙ illud corpus cuius ania eſt actus ſit organicum cuius ꝑtes ſitu & figura diſtincte ordinanť ad diuerſas opatiões: quia alia eſt operatio capitis. alia manuũ. Præterea ſi illud quod minus uideť ineſſe ineſt & illud qđ magis. Sed minus uidetur in plantis qđ habeant corpus organicũ eo ꝙ in eis eſt minor diſtinctio ꝑtiũ corpis q̃ in aliis aniatis cũ tñ ibi ſint diuerſe partes corpis ſitu & figure diſtincte ordinate ad diuerſas opationes. quia radices ſubeunt vicem oris & ſuperfluũ alimentũ expellitur per ramos Inſuꝑ ſi aliqua cõis diffinitio eſſet de ania tũc erit iſta ania eſt actus primus corporis naturalis organici. Nec oportet querere quomõ ex corpe & anima fiat unum vi. metha. ſicut nec oportet querere quomõ ex ſigillo & cera fiat unum quia forma per ſe vnitur materie ſicut actus eius igiť nõ requiriť mediũ vniens; qa eodẽ mõ aliqđ eſt ens ſicut & unũ eo ꝙ con

uertanť ſed forma dat eſſe materie. ergo facit materiã eſſe ens & ꝑ cõſequẽs unũ ens ergo forma eſt actus ſubſtãcialis & primus.

Vniuerſaliter igitur diximus quid nã ania ſit Eſt em̃ ea ſubſtãcia que eſt ratio hec aũt eſt quiditas corpis talis Et perinde ſane atq; ſi quid inſtrumẽtoꝝ artis corpus eſſet ceu ſecuris. Eius nãq; ſubſtãcia ipius eſſet ut patet ſecuris racio. idq; eſſet ania qua ſepata nõ eſſet ulterius ut patet ſecuris niſi noie tm̃. At nũc eſt ſecuris Nõ em̃ talis corporis ſubſtãcia racioq; eſt ipſa ania ſed naturalis ut diximus. Talis ꝙ in ſe motus ſtatuſue principiũ inſitũ habet atq; id qđ dictũ eſt in ꝑtibus etiã inſpicere licet Nã ſi oculus anial eius tũ aia viſus ipe nimiꝝ eſſet: hic eſt em̃ ut patet oculi ſubſtãcia que ſeſe habet ut racio. oculus aũt ē materies viſus. qui cũ defecerit nõ ulteri⁹ erit ocul⁹ niſi noie tm̃ & ꝑinde atq; lapideus uel etiã pictus. Id igiť qđ de ꝑte dictũ ē ad totũ corpus uiuens accomodare oportet Eſt em̃ hic ꝓfecto rationũ ſimilitudo. Nã ut ꝑs ſeſe habet ad ꝑtem ſic totus ſenſus ad totũ ſenſitiuũ corpus ut talis eſt ratiõis.

Hic phũs manifeſtat diffinitionẽ anie quantũ ad primã ꝑticulã qa dictũ eſt aiam eſſe ſubãm ſiue formã a qua ſumiť racio rei: quia ſicut ſe habet forma artificialis ad ſubiectũ ſuũ ſi eſſet ſubãlis ita ſe habet ania ad corpus ſed forma artificialis ſi eſſet introducta a natura eſſet ſubſtãcia & racio ſubiecti ſiue corpis igiť ania eſt ſubſtãcia ſiue foꝛa corpis organici. Verbi gr̃a Si ſecuris eſſet ens naturale & hãc formã qua põt ſiluã cedere. non ab arte ſed a natura introductã haberet tũc cõſtaret ex ferro tanq̃ ex corpore & ex mucrone ſiue acuitate tanq̃ ex ania ergo hebetata retuſaq; acie forma nõ amplius bipennis dici poſſet niſi appellatiõe cognominis. i. equiuoce Nũc aũt bipennis eſt ois artificiale: ergo ſepata acie forma eius adhuc manet ſubãliter & uniuoce. Præterea ille eſt actus ſubãlis alicuius quo ſublato ipm nõ manebit niſi equiuoce ſed ſepata ania a corpe corpus nõ manet niſi equiuoce ergo ania eſt forma ſubãlis. ¶ Tũc ibi id qđ dictũ eſt. Manifeſtat diffinitionẽ in ꝑtibus qa ſic ſe habet pars ad partẽ. ita totũ ad totũ. ſed alique ꝑtes anie ſunt actus qua/rundã ꝑtiũ corpis ergo tota ania eſt actus tocius corpis. Minor patet qa uiſus ē forma & racio oculi & remoto uiſu ab oculo nõ manebit oculus niſi equoce ergo ſepata anima a corpe nõ manebit ipm niſi equiuoce ꝑterea nõ manebit idem corpus nũero in gñato & corrupto ſed ſpecie.

Nõ eſt aũt id potẽcia viuens qđ abiecit aniam eaq; vacat ſed id qđ ipam ha/bet: ſemen uero fructuſue id nimiꝝ eſt qđ põt tale corpus euadere. Vt igitur inciſio viſioq; ſic eſt vigilia actus & ut uiſus rurſus inſtrumẽtiq; uis ſic ē ania actus: corpus aũt eſt id quod ut diximus ē potẽcia viuens. Verũ ut pupilla viſuſq; ocul⁹ ē. ſic aia & corpus ē aial. Aniam igiť nõ ſepabilẽ eſſe a corpe uel ꝑtes ipius nõnullas. ſi ꝑtibilis ſit nõ obſcuꝝ eſſe uideť. Corpis nãq; ꝑtiũ patet aliquas anie ꝑtiũ actũ eſſe. Nihil tñ vetat ut alique ꝑtiũ ſint ſepabiles aie: ꝓpterea ꝙ corpis nullius ſint actus. at obſcurũ eſt: necdũ patet ſi perinde corpis ania ſit actus ut gubernator actus eſt nauis. hoc igiť pacto vniuerſaliť de aia determinatũ deſcriptũue ſit.

Hic phũs explanat diffinitionẽ quantũ ad hoc ꝙ aia ē act⁹ corpis hñtis vitã in potẽcia q̃a poſſit qs dubitare ꝙ ſit act⁹ corpis hñtis actu uitã eo ꝙ oẽ corpus organicũ hẽat ꝑtes ad diuerſas opatiões ordiatas q̃ ſũt ab aia ergo haberet actu uitã. Hoc ſoluit i textu ꝙ dupliciter aliqđ ē i potẽcia ad alteꝝ Vno° i potẽcia abiiciẽte actũ. i. i potẽcia ad formã quã nõ/dũ hẽt ſicut carẽs albedine dr̃ eẽ i potẽcia ad eã. Alio° aliqđ ē i potẽcia nõ abiciẽte actũ. i. ad formã q̃ actu hẽt ſicut hñs albedinẽ dr̃ adhuc ĩ potẽcia ad albedinẽ Dicẽdũ igiť erit ꝙ

ania eſt actus corpis hn̄tis vitā in potēcia nō abiiciēte actū.i.aia eſt corpis actu hn̄tis vitā Nihilominus compatur corpus ad aniam ſicut potēcia ad actū. ¶Subiungit aniam non eſſe ſepabilē a corpe ſecūdū oēs eius potēcias qa quedā requirūt certā partē corpis in determinato organo ergo nō ſepabiles ſunt ſed potēcie que nō requirūt certa organa ut ſūt intellectus & uolūtas ſepabiles ſunt a corpe. Præterea Plato dicebat aniam nō eſſe actū corpis ſicut forma ſed ſicut motor & ſicut nauta eſſet actus nauis ſed hoc nōdū oſtēſum eſt qualis mens intellectuſq; ſit an eius vis ſit corpis hūani pfectio ut poſſit ſepari a corpe ſicut vector & gubernator a naui Et q̄quā is ſit actus & pfectio nauis. tn̄ iūct⁹ p informatione naui nō dr̄ Quare natura anie generaliter & nōdū exquiſite accurateue cognita & diffinita uidetur & hoc pacto diffinitio quā attulimus pocius deſcriptio dici mereatur q̄ quiditas.

T em̄ cū ex obſcuris quidē magis aut manifeſtis fiat id notū qđ eſt dilucidū ac notius rōe enitendū eſt rurſus hoc pacto de ipſa anima pertractare. Rationē em̄ diffinitiuā nō ſolū eſſe ſignificare: ut complures dicere diffinitiōes uident: ſed etiā in ipa cām ineſſe ac demōſtrare oportet. Nūc aūt diffinitionū cōplures ut cōcluſiōes eſſe uident. veluti qd eſt quadratio: confectio figure lateꝝ equaliū angulorūq; rectoꝝ equalis altera pte longiori figure: atq; diffinitio talis cōcluſiōis occupat locū: at ea que quadrationē inuentionē eſſe medie dicit ipius rei pfecto cām ut patet aſſignat Dicamus igit hinc conſiderationis initio ſumpto aniatū ab inaiato vita ſeiūgi. Atq; cū multifariā viuere dicat etiā ſi vnū tm̄ iſtoꝝ inſit: viuere illud dicimus cui ineſt ut intellectus ſenſus motus loco ac ſtatus & inſuper motio nutrimēto accomodata & accretio decretioni.

Habita diffinitiōe ne ania que ſe habet ut cōcluſio demōſtratiōis. Hic phūs inqrit aliā que ſe habet ut principiū demōſtratiōis p quā nititur primā pbare dicēs q ex incertis ſecundū naturā & notiorib⁹ nobis fit aliquod certius qđ tn̄ ſcđm naturā & rationē eſt notius: igit hoc pacto euitendū eſt ad demōſtrandū diffinitionē prius poſitā. Duplices em̄ ſunt demōſtratiōes quedā dantur per diffinitiōes que nō dicūt cām ut ē prima diffinitio tetragoniſmi dicendo quadratio eſt figura equaliū lateꝝ angulorū rectoꝝ equalis quadrato altera pte longiori & illa tenebit locū cōcluſiōis. Alie demōſtratiōes dant p diffinitiōes que dicūt cām: ut quadratio eſt medie linee inuētio & iſta debet ſumi p principio Sic pariformiter prima anie diffinitio que tenebit cōcluſiōis locū demōſtrat p ſcđam tali diſcurſu. Om̄e id quo primo viuimus ſentimus mouemur & intelligimus ē actus corpis organici phiſici &c. ſed ania eſt hmōi ergo &c. Ponit inſuper phūs quatuor gradus vite videlicet vegetatiuū. ſenſitiuū. motiuū. & intellectiuū. Et dicūt ideo gradus quia ſicut in gradib⁹ realibus fit aſcendus ab inferiorib⁹ ad ſuperiores ita in gradib⁹ uite fit ab infimo aſcenſus ad ſupremū. Secūda ſimilitudo qa ſicut in gradibus realib⁹ nō deuenit ad ſupremū ſiue medio ita in gradibus vite nō deuenit ad ſupmū videlicet intellectū ſiue ſenſitio & motiuo Et ſicut ſupmus gradus p̄ſupponit inferiores ita ſuperior grad⁹ uite inferiores p̄ſupponit & virtualiter includit.

Queritur Verū ſecunda diffinitio dicendo ania eſt principiū quo primo viuimus ſentimus. mouemur & intelligimus ſit bene diſcuſſa. Rn̄det q ſic quia cōuenit oībus aniabus ſi intelligat diſiūctiue mutando primā perſonā in terciā dicendo. Anima uegetatiua eſt principiū quo aliquid viuit primū Ania ſenſitiua eſt principiū quo ſentit & mouet aliquid primū &c. Sed ſi exponeret copulatiue tūc ſolū anie hūane attribueret Iſta igit diffinitio que ē formalis demōſtrat aliā que ē materialis tali raciocinatiōe Om̄e pricipiū q° viuimus ſentim⁹ mouemur & intelligim⁹ ē actus prim⁹ corpis organici &c. Sed ania eſt hmōi igit &c. infert igitur ex dictis q anima triplicem habeat diffinitionem: prima que eſt demōſtracionis cōcluſio eſt hec. Anima eſt actus primus corporis

organici phiſici vitā habētis in potencia. Secūda que ē demōſtratiōis principiū ē hec. Ania ē principiū quo uiuimus ſentim⁹ mouemur & itelligim⁹ primū. Tercia que cōplectit ex his ſimul uocat tota demōſtracio poſitiōe differēs & ē illa aia eſt actus prim⁹ corpis organici &c quo viuim⁹ ſentim⁹ mouemur & itelligim⁹ prio.

Arguit Si iſta diffinitio cōueniret hōi copulatiue ſequeret q in hoie nō eſſet vna aia eo q eſt alia aia qua ſentim⁹ & alia qua intelligimus. Solutio licet ſint diuerſe ſecūdū uirtutē nō tn̄ ſcđm ſubām ſicut em̄ tiganū virtualiter cōtineret in tetragano ita vegetatiuū & ſenſitiuū in intellectiuo virtualiter cōtinēt. p̄terea ania intellectiua cū ſit ceteris p̄ſtancior oēs uirtutes in ſe continet que inferiores anie cōtinent & adhuc plures videlicet uelle & contēplari.

Replicatur Illa nō eſt una ania quaꝝ una alterā p̄cedit gn̄atione & tpe ſed aia vegetatiua & ſenſitiua intellectiuā p̄cedūt gn̄atiōe & tpe igit nō ſūt una ania Maior patet Quia illa q̄ differūt tpe & gn̄atiōe eadē eſſe nō poſſūt ſcđm ſubām Nā ſicut illa ſunt eadē que eadē gn̄atiōe gn̄ant ita illa erunt diuerſa que diuerſis gn̄atiōib⁹ gn̄ant. iiii. metha. Minor pbat quia prius gn̄at ania uegetatiua q̄ ſenſitiua. xvi. li: de aialib⁹ ubi habet q embrio pri⁹ uiuit uita plāte poſtea aialis ultimo uita hūana Solutio q̄uis ania uegetatiua p̄cedat ſenſitiuā tn̄ adueniente ſenſitiua uegetatiua abiicit & cedit ſimiliter aduenīete intellectīa ſenſitīa abiicit ſed ſaluāt virtutes eaꝝ in nobiliori forma.

Querit Quomō una diffinitio quadrati demōſtret alterā p reſpōſiōe due diffinitiōes quadrati ſūt p̄mittēde. Prima quadratū eſt figura equilateralis eq̄lis q̄drangulo altera pte longiori. Secūda diffinitio. Quadratū ſiue tetragoniſmū ē medie rei inuētio id eſt inuētio pportiōis quātitatū ex qb⁹ fit quadratū. & quadrāgulū altera pte longiorē & illa dicit cām quare eis talis paſſio ineſt q ſit equale quadrāgulo altera pte lōgiori Verbi gr̄a detur quadratū oīm lateꝝ equaliū hn̄s quātitatē quatuor pedū in quolibet latere Et quadrāgulus altera pte longior hn̄s in longitudine ſex pedes & in alio latere duos pedes. tūc mediū inter duo & ſex erūt q̄tuor eo q equaliter diſtat a duob⁹ & ſex Nā quatuor uincit duo in duob⁹ & uincit a ſenario in duobus & ſic inuentio medii inter duo & ſex eſt cauſa eq̄litatis quadrati equaliū lateꝝ & quadrāguli altera pte lōgioris. qa ſi quaternarius ducat in ſeipm tūc cōſtituit nūerus quadrat⁹ ſiue ſupficies quadrata rectangula Et in pportione hemiolei xvi. xii. ix. ſi ducat mediū in ſe ipm faciēdo quadratū & extremi in ſeinuicē facient quadratū altera pte lōgius qđ tali raciocinatiōe cōdemōſtratur.

Omis figura cōſurgens a media pportiōe ducta in ſe ipam que tm̄ uincit terciam quātū vincit a prima eſt equalis ei que fit ex ductu prime pportiōis in terciā Sed tetragoniſmus eſt hmōi ergo eſt equalis quadrangulo altera pte longiori qui fit ex ductu prime in terciā. igit mediū continue pportiōis dicit cauſam equalitatis quadrati altera parte longioris.

4 12

4 quadratū eq̄lateꝝ 8 6 Quadrāgulus altera pte longior inter ſex & xii. mediat ix. ergo ix. in ſeductū cōſtituit equilateꝝ 6 Rombordes

4 12

Quapropter & vniuerſe plante uident uiuere: quippe cū uideant in ſe ipſis vim habere talem. atq; principiū quo ad cōtrarietatē loca tam in

crementa ꝗ̃ decrementa ſuſcipiũt Non em̃ ſurſum quidã accreſcunt: deorſum aũt nõ accreſcunt Sed ad vtrãq; ſimiliter drñam & om̃i ex pte ſem ꝑq; nutriunť. & eouſq; viuunt. quouſq; poſſunt alimentũ accipere. Atq; hæc quidē vis a ceteris ſeiũgi ſepariq; poteſt cetere aũt ĩ ip̃is mortalibus ab iſta nequeant ſepari. quod quidē in ipſis perſpiciť plantis. Nulla em̃ prorſus in ipſis ut patet alia preter hanc anı̃æ potencia atq; offitiũ ineſt. Viuere igiť ob hoc principiũ uiuentibus cõpetit. Animal aũt eſt ob ſenſum primo. Nam & ea que nõ cientur motu nec mutant locũ: ſenſum aũt habēt nõ ſolũ uiuere dicimus. ſed etiã anı̃alia nuncupare ſolemus. At uero ex ſenſibus tactus primo cũctis aı̃alibꝰ ineſt atq; ut uegetatiuũ a tactu ſenſuq; om̃i: ſic a ceteris tactus ſepari ſenſibꝰ poteſt. Eã aũt partē anı̃æ uegetatiuã dicimus eſſe. cuius & plante participes ſunt. anı̃alia uero cuncta ip̃am uim habere ſenciēdi tactu uideť. Atq; quã ob cãm iſtoꝝ utrũq; fit: poſtea dicemus & explanabimus. Nũc eouſq; tm̃ dicať: anı̃am inquã principiũ eſſe coꝝ que dicta ſũt. & his eſſe diffinitã vegetatiuo ſenſatiuo intellectiuo etiã motu.

Hic probat anı̃am eſſe principium uiuendi ſecundũ oēs gradus uite Et primo de anı̃a vegetatiua. deinde cõcludit de om̃ibus dicens anı̃a eſt principiũ viuendi in plantis in quibus ſolũ eſt anı̃a vegetatiua quia opatiões que fiũt in plantis ut creſcere & decreſcere fiũt ab aliquo principio ſed nõ a natura ergo fiunt ab anı̃a Mior patet quia natura nõ mouet ad cõtraria cũ ad unũ tm̃ ſit determinata ſed alimētũ in uegetabilibꝰ moueť ad cõtraria loca uidelicet ſurſum & deorſum ergo ille opa/tiones nõ fiunt a natura Præterea plante eouſq; viuunt quouſq; poſſunt alimentũ accipere. Plane illud eſt uiuendi principiũ ab aliis ſecretũ qđ eſt ſepabile ab aliis. ſed vegetatiuũ eſt hmõi igiť: ꝗ̃uis cetera ab iſto nequeāt ſepari in ip̃is mortalibus igiť planta ab inanı̃atis uita ſecerniť anı̃al a nõ anı̃alibus ſenſu. homo ab anı̃alibꝰ intellectu ſeiũgiť. ¶ Deinde ꝓbat anı̃am eſſe principiũ uite in aı̃alibꝰ qa aı̃alia hñt uitã ſed nõ ꝓpter anı̃am uegetatiuã tm̃ ſicut plãte ergo ꝓpter aı̃am ſenſitiuã: p̃terea illud ē gradꝰ uite quod eſt ab aliis ſepabile ſed ſenſitiuũ ē hmõi: qa aı̃alia affixa petris hñt ſenſũ & tñ ſcđm locũ moueri nequeāt ergo ſenſitiuũ a motiuo ſepabile eſt & hmõi anı̃alia ſolo tactu vim ſenciendi uidenť habere qa ſicut vegetatiuũ põt ſepari ab oı̃bꝰ potenciis ſenſitiuis ita & tactus ab aliis ſenſibus ſicut poſtea diceť: Igiť cõcludit quatuor eſſe gradus vite quoꝝ anı̃a oı̃m eſt principiũ.

	Vegetatiuũ quo plante ab in anı̃atis ſecernuntur
Quatuor ſũt gradus vite ſcilicet	Senſitiuũ quo anı̃alia ab aliis ſegregãť.
	Motiuũ ſecũdũ locũ quo aı̃alia ꝑfecta ab impꝑfectis diſtinguũť.
	Intellectiuũ quo homines a ceteris anı̃alibus ſeiunguntť.

Querendũ aũt eſt vtꝝ hoꝝ unũqđq; ſit anı̃a an aı̃æ pars. & ſi pars utꝝ hoc pacto ut ſit ſepabile raciõe ſolũ an eciã loco Atq; de nõnullis qđē iſtoꝝ videre diſcernereq; facile poſſumus. nõnullã aũt dubitacionē habent Nã ut plante nonnulle diuiſe ſeiũcteq; uidenť uiuere ꝓpterea qđ anı̃a que eſt in iſtis actu quidē in unaquaq; planta ē una. potēcia uero plures. ſic & circa alias uidemus anı̃e drñtias fieri: cũ inciduntť anı̃an/tium ea que inſecta uocamus utraq; nãq; partium & ſenſum habet & motu loco cietur Quod ſi ſenſum habet: ubi nãq; eſt ſenſus: ibi dolor etiã exiſtit atꝫ volũtas. atq; ubi ſũt hec. ibi neceſſario cupiditas etiã ineſt.

De intellectiua uero contēplatiuaq; potēcia nõdũ quicꝗ̃ ē manifeſtum ſed videť hoc aı̃e gñs eſſe diuerſum idq; ſolũ perinde atq; perpetuũ ex eo qđ ſeiũgi ſepariq; põt Ceteras aũt anı̃e partes ſepabiles quidã non eſſe ut quidã aſſeruerũt ex his que diximus patet: Raciõe uero differre nõ obſcurũ eſſe uideť. Senſitiui nãq; racio diuerſa eſt a rõne principii opinandi. ſi quidã diuerſa ſunt ſentire ac opinari & unũqđq; dictorum ſimiliter. At uero quibuſdã anı̃antiũ cuncte partes ut patent inſunt quibuſdã nõnulle. ſunt & ꝗbus una tm̃ ineſſe uideť atq; idip̃m differētiã aı̃antiũ facit. Quã aũt ob cauſam ita fit poſtea ꝑſcrutabimur Eadē & circa ſenſus fieri ſane uidemus: quedã em̃ oēs quedã aliquos: quedã unũ dũtaxat habere uidenť: tactũ inquã ip̃m. que ꝗdã eſt om̃i maxı̃e neceſſarius.

Hic phũs mouet duas queſtiones quaꝝ prima eſt hec. Vtꝝ quodlibet viuēdi principiũ ſit anı̃a aut pars anı̃e. Secunda queſtio Si ſint partes anı̃æ vtꝝ ſint ſepabiles loco i. ſubiecto an ſolũ ratiõe. i. diffinitione Dicens ꝙ de quibuſdã ꝑtibꝰ anı̃æ fa/cile eſt diſcernere an ſint ſepabiles loco & ſubiecto ut patet in aı̃alibus ꝑfectis in quibꝰ quedã potēcie diſtinguunť loco & ſubiecto quia uiſus habet aliud ſubiectũ ꝗ̃ auditus Sed in nõnullis eſt difficile diſcernere & dubitacionē habet precipue in plantis. & anı̃alibus enconiis ſiue inſectis ſicut ſunt anguille & ſerpētes. Similiter de appetitu ſenſu & intellectu in hõibꝰ In plantis em̃ frutices a toto abſciſſi viuũt & ꝑfecte adoleſcere poſſunt qđ anı̃alibus denegatũ eſt: Huius diſcriminis cauſa eſt quia oēs potēcie que ſuapte natura inſunt plantis ſunt in uniuerſo corꝑe equabiliter fuſe & extenſe: Præterea hee tres potenciæ. altrix auctrix & genitrix in ſurculis abſciſſis eque atq; in tota arbore cõperiunť quo fit ut neq; tot organis egeāt ſicut anı̃alia igiť partes in illis toti ſimiles eaſdē agendi functiones adipiſcũt Ergo ſequiť ꝙ in tota planta eſt una dũtaxat actu anı̃a ſed plures potēcia: qbꝰ exꝑimur anı̃am eſſe in toto corpore totã & in qualibet eius parte. ¶ Inſuper idē probat de anı̃alibus inciſis quoꝝ partes abiũcte & diſperſe viuũt & hñt ſenſum eo ꝙ ſi pun/ganť retrahant ſe: Præterea cũ ad ſenſum ſequať triſticia & delectacio ergo habe/bũt appetitũ quia appetitus eſt inclinatio ad bonũ Etiã ille partes abſciſſe habent motũ localē ut ſenſu exꝑimur. igitur in uno ſubiecto ſunt ſenſitiuũ & motiuum. Tercio oſtendit ꝙ difficile & diſcernere an intellectus & ſenſus differant loco & ſubiecto quia de his nondũ manifeſtũ eſt cũ intellectus ſit aliud genus potencie: ergo uideť penitus a ſenſu abiunctus ſicut perpetuũ a caduco in aliis manifeſtũ ē ꝙ ſint potencie & loco & ſubiecto ſepabiles. Soluit aliã queſtionē. An potēcie diſtinguanť rõne ibi (rõe uero) dicens ꝙ potencie eodē mõ diſtinguũť ſicut actꝰ ſed actus omniũ potenciaꝝ diſtinguũť rõne ergo potencie rõe diſtinguenť non obſtante ſi nõnulle uires eadē ſubiecta ſorcianť.

Vltimo ſoluit primã queſtionē que fuit iſta. An vegetatiuũ ſenſitiuũ & intellectm̃ ſint una anı̃a an diuerſe. Solutio hæc tria capiunť dupliciter. Vnoꝰ qñ ſeiunctim reperiũť in diuerſis aı̃alibꝰ & ſic ſunt diuerſe aı̃e qa in diuerſis diuerſas ſignificant formas ſubſtãciales a qbꝰ reꝝ differētie emergũť. Alioꝰ ſecundũ ꝙ in uno eodem aı̃ali reperiũť & ſic ſignificant unã aı̃am licet potencia aliã & aliã.

Queritur Vtꝝ anı̃a ſit in toto corꝑe & in qualibet eius ꝑte tota Rñdeť ꝙ ſic quia veritas huiꝰ cõſtat auctoritate diui Thome Aqnatis & beati Auguſtini ĩ tercio de trinitate ea rõe nixi. Oı̃s for̃a ſubãlis corꝑi unita dat eſſe toti & cuilibet eiꝰ ꝑti ſed anı̃a ē hmõi ergo dat eſſe toti corꝑi & cuilibet eius ꝑti. Præterea impꝑtibile vbicũq; eſt ibi totũ eſt ſed anı̃a ſcđm eſſentiã eſt impartibilis ergo eſt in toto corpore & in qualibet eius parte tota. Præterea unumquodq; exiſtit in eo in quo exercet opa/tionē ſuã ſed aı̃a in ꝗ̃libet ꝑte exercet opationē ſuã ergo ĩ ꝗ̃libet ꝑte corꝑis exiſtit.

Minor maxime claret in plantis & aliis impꝑfectis anīalibus in quoꝝ partibus aīa tota exiſtit & ſcd̄m ſubā̄m & ſcd̄m oēs eius oꝑationes Sed in ꝑtibus anialiū perfectoꝝ eſt tota ſcd̄m eſſentiā ſed nō ſcd̄m oēs eius oꝑatiōes qa q̄libet habet ſpēale organū ad certā oꝑationē deputatū ut patet de viſu auditu guſtu &c.

Arguitur. Si ania eſſet in qualibet ꝑte tota ſequeret̄ ꝙ i vno corꝑe eſſent infinite aniæ eo ꝙ corpus diuiſibile eſt in infinitas ꝑtes vi. phiſicoꝝ. Itē ſequeret̄ ꝙ unus homo eſſet infiniti hoīes qa quelibet pars habet aniam raciōalē: ergo quelibet ꝑs eſſet homo qd̄ eſt abſurdū & dictu ridiculū ergo. Solutio. ad primū q̄uis corpus quātū eo ꝙ continuū. ſit diuiſibile in ꝑtes infinitas ſecundū potenciā nō tn̄ ſcd̄m actū ſed tale corpus quātū nō informat ania quia eſt actus primus quātitatē ꝓueniens ſed informat materiā primā diſpoſitā. Ad ſcd̄m dr̄ ꝙ anima eſt forma toci⁹ corꝑis qd̄ primo & principaliter viuificat & informat & ex cōſequenti ꝑtes quas tamē nō denoīat forma tocius quia anima nō eſt in ꝑtibus tanq̄ in corꝑe ꝓporcionato ipī anime eo ꝙ nō pōt exercere om̄es oꝑationes in una parte corꝑoris ſed in toto corpore ſibi ꝓporcionato.

Arguitur. Si anima eſſet in qualibet ꝑte corꝑis ſecundū eſſenciā ergo etiā ſcd̄m oēs eius oꝑationes ſiue potencias cōſequentia ꝓbat̄ quia potēcie cum ſint ꝓpria accn̄tia aniæ ab ea ſeꝑari nequeunt eo ꝙ accn̄s ſine ſubiecto nō habet exiſtere. Preterea quecūq; ſunt idē realiter alteꝝ nequit ſeꝑari ab altero ſed ania & potēcie ei⁹ ſunt idē realiter ut aiunt ſcotiſantes ergo unū ab altero ſeꝑari nequit. Solutio ad primū ꝙ argumentū concluderet ſi potencie anime ſequerent̄ eſſentiā eius abſolute Sed quia ſequūtur eſſenciā aniæ ſub debita diſpoſitiōe organoꝝ ſed nō quelibet pars corꝑis eſt organica igit̄ nō ſequet̄ ꝙ ubicūq; ſit anima ſecundū ſubā̄m ꝙ ibi ſint oēs eius potēcie Nā om̄es vires quib⁹ anima cōicat corꝑi ſunt utriq; cōes ex quibus facile Scotica aſſertio cōfutatur.

Arguitur Partes corꝑis dependent a corde. epate. & a cerebro ut inquit Auicēna igit̄ nō dependent imediate ab ania Ans̄ patet quia cor eſt primū viuēs & ultimū moriens Ariſtotele teſte igitur cetera membra ab ipō dependent. Solutio Partes corꝑis capiunt̄ dupliciter. Vno° quo ad eſſe ſubſtāciale abſolute & ſic depēdēt ab anima. Alio° conſiderantur quo ad motū & ſenſū & ſic dependent a corde & cerebro quia ab illis duobus membris influit̄ motus & ſenſus ad ſingula membra ꝑ venas pulſatiles ſi nō fuerint opilate.

Quoniā aūt id quo viuimus quoue ſentimus biſariā dicitur & ꝑinde atq; id quo ſcimus: id etiā quo ſani ſumus atq; valemus: quoddam em̄ ſcientiā. quoddā aniam dicimus: q̄ppe cū utroq; ſcire dicamus: & alid̄ ſanitatē aliud partē corꝑis aliquā uel totū dicimus corpus. Atq; horū utrūq; tā ſcia q̄ ſanitas forma quedā & ſpēs eſt & racio & tanquā actus ſuſcipientis: ſcia quedā ſcientis ſanitas aūt ſani. Actus em̄ agentium in eo qd̄ patitur atq; diſponit̄ ineſſe videtur. Anima aūt id eſt ut patet. quo viuimus & quo ſentimus ac intelligimus primo. Ipa ꝓfecto racio quedā erit & forma ſed nō ut materies atq; ſubiectū. Nam cū ſubſtā cia tripliciter dicat̄ ut dixim⁹. quedā em̄ eſt forma. quedam materies. quedā id qd̄ ex utriſq; cōponit̄. & materia quidā eſt ut patet potencia. forma aūt actus Cū igitur ut diximus ſubſtātia dr̄ triſariā. anialq; id ſit qd̄ ex utriſq; corꝑe inquā & ania cōſtat. corpus ꝓfecto nō ē actus aiæ: ſed ipa corꝑis alicuius eſt actus. Iccirco recte admodū putāt ii qb⁹ ania neq; eſſe ſine corꝑe: neq; corpus aliquod eſſe videt̄: Etem̄ ipſa corpus quidā nō eſt. Eſt aūt corꝑis aliquid. & ineſt ob hoc in corꝑe atq; in

corpore tali nō in quouis ſine diſcrimine ullo: queādmodū veteres ad corpus ipam accomodabāt. Nihil prorſus determinātes quod nā illd̄ & quale ſit corpus ut patet. quippe cū nō uideat̄ quoduis ſine ullo diſcrimine quodcūq; ſuſcipere. hoc aūt pacto cū rōe etiā fit ſane. Actus em̄ vniuſcuiuſq; in eo ꝙ eſt potencia & in ꝓpria materia ſuapte natura fieri eſſeq; ſolet. Animā igit̄ ꝑfectionē quandā eius & actū & rōem eſſe qd̄ potenciā habet ut hm̄oi ſit. ex hiſce que diximus innoteſcit.

Dictū eſt prius aniatū ab inaniato uita ſecerni & anial a nō aniali ſenſu igit̄ id quo viuimus & ſentimus bifidū eſt: eo modo quo bifidū eſt id quo ſcii & ſciētes ſumus ſcia videlicet ſic etiā ania viuimus & ſentimus que tenet ſe ex parte forme uel ſcientie. Duo ſunt etiā per que ualentes & ſani ſumus videlicet ſanitas & corpus licet diuerſimode quia ſanitas eſt id qd̄ recipit̄. corpus uero id quod recipit ſanitatē item alterū eſt materia. alteꝝ uero forma. Præterea queādmodū primo ꝑ ſcientiā ſcientes ſumus ꝑ quā ania ſcii dicimur Ita pariformiter ualētes primo per ſanitatē ſumus qa per illā corꝑe incolumes ſumus. Cū igit̄ per aniam primo viuamus & ſenciamus neceſſe eſt aniam primā eſſe viuenti cauſam non ſubiectū aut materiā, ſed ut actū quendā atq; perfectionē. Cum ſubſtācia tripliciter dr̄ ſcilicet materia que eſt potencia. forma que eſt actus. & totū compoſitū qd̄ ex utroq; cōſtat Manifeſtū eſt ꝙ corpus ſine materia nō erit actus anie ſed cōtra: igit̄ ania nō eſt corpus ſed aliquid corꝑis eo ꝙ in corꝑe organico reſidet. Præterea aīa ē actus corꝑis nō cuiuſcūq; (ut nōnulli cenſebant) ſed diſpoſiti & inſtructi corꝑis ut poteſtates aīe in illud recepte uſus ſuos ſiue oꝑatiōes comode poſſint ꝓ̄ſtare. Actus em̄ agentiū dn̄t eſſe diſpoſiti in paciente ad prebendas functiones debitas.

TRACTATVS SECVNDVS

Animantiū aūt quibuſdā oēs inſunt potencie dicte: quibuſdā nōnulle ſunt & q̄buſdā una tm̄ ineſſe uidet̄ atq; potencias anīe diximus has nutritiuū. ſenſitiuū. appetitiuū loco motiuū atq; intellectiuū. Et plantis quidē nutritiuū dūtaxat. aliis aūt & id ipm & ſenſitiuū Quod ſi ſenſitiuū ineſt & appetitiuū etiā inerit. Nā appetitus cupiditas eſt & ira atq; voluptas. Anialia uero cuncta unū ex ſenſibus habent. tactū inquam ipm atq; cui ſenſus ineſt. ei uoluptas etiā & dolor ineſt & ꝑceptio iocundi atq; moleſti Quibus aūt hec inſunt. ea cupiditatē etiam habent hec eſt em̄ appeticio ei⁹ qd̄ afficit uoluptate. Alimenti ꝑ̄terea ſenſū habēt. tactus em̄ ſenſus eſt alimēti. Nā ſiccis & humidis & calidis atq; frigidis alunt̄ viuētia cuncta. Hoꝝ aūt ut patet ſenſus eſt tactus ceteris uero ſenſibilibus per accidēs nutriunt̄. Nihil em̄ cōducit ad alimentū ſonus uel color & odor: ſapor aūt vnū quidē eſt eoꝝ que tactu percipiunt̄. at uero fames ſitiſue cupiditas eſt. ſicci quidē & calidi fames. frigidi uero & humidi ſitis At ſapor hoꝝ quaſi quoddā eſt condimentū verū ea declaranda poſterius ſunt. Nūc eouſq; ſit dictū aniantiū inquā hiſce que tactū hn̄t & appetitū ineſſe De imaginatione uero nō patet: ſed de hoc poſtea cōſideremus oportet. nōnullis inſuper & loco motiuū etiā ineſt: & aliis raciocinatiuū ac intellectus ut hominib⁹ & ſi q̄d ſit aliud tale uel etiā preſtabilius.

In hoc ſecundo tractatu phūs determinat de potenciis anie & primo de eis in gn̄ali quomō diſtinguant̄ inter ſe.& q̄uo differenter ſe habeant ad diuerſa aniata. quibuſdā em̄ inſunt oēs ut hominib⁹. aliis nōnulle ut brutis. quibuſdā uero una tm̄ ineſt potēcia videlicet plantis quib⁹ uegetatiuū tm̄ ineſt.

Vegetatiuū habet tres ſpēs ut nutritiuā.augmētatiuā & gn̄atiuā.
Potenciaꝝ gn̄a ſunt quinq; videlicet
Senſitiuū diuidit̄ in quinq; ſenſus exteriores & q̄tuor interiores.
Appetitiuū diuidit̄ i itellectiuū ſēſitiuū iraſcibile & cōcupiſcibile
Motiuū ſecundū locū ſecat̄ in natatiuū.ambulatiuū & uolatiuū.
Intellectiuū in agens & poſſibile ſiue in intellectū agentē. & poſſibilem ſubdiuiditur.

Appetitiuū & ſenſitiuū comitant̄ inſeparabiliter & ergo faciūt unū gradū anie eo q̄ gradus aīe eſt principiū uiuēdi ab aliis ſeparabile ſed appetitiuū & ſenſitiuū ſepari nō poſſunt ergo faciūt unū gradū licet poteſtate ſint differentes.Plantis tm̄ ineſt vegetatiuū aīalibus imperfectis ineſt etiā ſenſitiuū.Perfectis uero p̄ter hec motiuū & appetiuū Hominib⁹ uero p̄ter hec intellectiuū qa ſpēs reꝝ hn̄t ſe ut numeri ix. metha.ſed in numeris itur ab imperfectiorib⁹ numeris ad perfectiores. ergo & in potenciis anie.Imperfectis aīalib⁹ ſola tangendi uis data eſt qui ē ſenſus abiectiſſimus & infimus Et quibus ineſt ſenſitiuū & appetitiuū inerit & que ſenſu uacāt & appetitu uacabūt Et diuidit̄ appetitus

Appetit⁹ ē duplex ſcilicet
Sēſitiu⁹ ē duplex ſcz
Iraſcibilis hēt quiq; paſſiōes tres r̄ſpectu boni vt amor deſideriū & delectacio ſiue leticia & tres r̄ſpectu mali vt odiū fuga triſticia
Cōcupiſcibilis hēt ſex paſſiōes tres reſpectu boni ut amor uoluptas & delectacio ſiue gaudiū & tres reſpectu mali ut odium fuga triſticia.
Intellectiuus eſt ipſa uoluntas.

Præterea ubicūq; eſt ſenſus cibi ibi eſt appetitus ſed in om̄ibus aīalibus eſt ſenſus cibi ſiue alimenti ergo etiā appetitus Maior patet quia ubicūq; eſt ſenſus cibi ibi ē eſuries & ſitis ſed eſuries & ſitis ſūt appetitus nā eſuries eſt appetit⁹ calidi & ſicci Sitis uero appetitus humidi & frigidi. Tactus ideo nuncupat̄ ſenſus alimēti quia percipit calidū frigidū humidū & ſiccū Sapor eſt hoꝝ delectamentū. Minor p̄bat̄ quia om̄e anīal quādiu viuit neceſſario nutrit̄ ergo om̄i aīali inerit ſenſus alimēti. Sonus em̄ color & odor ad alimentū nihil conducūt. De imaginatiōe & fantaſia q̄uo ſe habeāt ad ſenſū & appetitū poſterius dicet̄ Quibuſdā etiā aīalib⁹ p̄ter vegetatiuū ſenſitiuū & appetitiuū ineſt etiā motiuū ſecundū locū. Hominib⁹ uero p̄ter hec ineſt intellectiuū & ſi fuerit aliqua natura hoīb⁹ preſtancior illi etiā intellectus inerit & aliquis gradus altior ſicut ſunt ſubſtācie ſeparate.

Perſpicuū igit̄ eſt vnā anie rōem eſſe p̄inde atq; figure. Neq; em̄ ibi figura preter triāgulū eſt & eas que deinceps ſunt collocate neq; hic aīa ulla p̄ter eas quas diximus at ut in figuris vna cōis ratio ferre pōt que cunctis quidē figuris accomodabit̄: nullius aūt erit figure p̄pria racio ſic & in anialibus dictis fieri pōt. Quap̄pter ridiculū eſt: & in his & in ceteris rebus cōem querere rōem que quidem nulli⁹ eoꝝ que ſunt erit p̄pria racio Nec in p̄pria cuiq̄ accomodabit̄ & indiuidua ſpecie rōem eā omittētes diffinitionēue. que cuilibet hoc pacto cōpetere accomodariq; pōt. At uero quēadmodū in figuris. ſic & in ania fit nam tam in figuris q̄ in animātib⁹ in eo q̄ deinceps eſt collocatū id ineſt potencia qđ illo eſt prius in quadrato nāq; triangulus & in ſenſitiuo uegetatiuū ineſt ut patet. Quap̄pter in ſingulis querendū eſt: que nā ſit cuiuſq; aīa. ut que nā ſit ania plante que beſtie que deniq; hōis: quā aūt ob cām

deinceps ſic ſeſe hn̄t cōſiderare oportet. Senſitiuū nāq; ſine vegetatiuo nō eſt. at a ſenſitiuo vegetatiuū in plantis ſeiungit̄. Rurſus ſine tactu nullus ceteroꝝ ſenſuū eſt at ipē tactus ſine ceteris eſt. cōplura nāq; ſūt anialiū que neq; uiſum neq; auditū neq; ſenſum hn̄t odoris. Et eoꝝ rurſus que ſenciūt q̄dā habēt loco motiuū q̄dā non hn̄t. Extrema aūt atq; minima rōem hn̄t & mentē. quib⁹ em̄ mortaliū ineſt racio iis ſunt cōtinuo & cetera cūcta at quib⁹ vnūq̄dq; illoꝝ ineſt hiſce nō om̄ibus ineſt & racio: ſed q̄dā imaginatiōe: & vacāt q̄dā hac ſola viuūt. de intellectu vero cōtēplatiuo alia racio eſt. Que cū ita ſint patet hoꝝ cuiuſq; rōem aīe maxime rōem p̄priā eſſe.

Hic phūs dicit q̄ in p̄patulo habeat̄ quēadmodū ſcđm ſentenciā Platonis nō ē dabilis aliqua cōis diffinitio figure que cōueniat ydee dūtaxat & nō p̄ticularibus figuris ita etiā nō eſt dabilis aliqua cōis diffinitio aīe que nō p̄ticularibus aniabus accomodabit̄ eo q̄ nō eſt figura p̄ter hāc figurā nec aīa p̄ter has quas dixim⁹. licet inueniat̄ aliqua cōis racio que oībus figuris ſit accomodata tn̄ nulli ut p̄pria eius racio ita etiā in aīab⁹ p̄dictis. Quap̄pter ridiculū eſt querere cōem rōem nō ſolū in aīab⁹ ſed etiā in aliis reb⁹ que nō cōueniāt alicui in rerū natura. inqt beat⁹ Thomas Neq; cōueniēs ē querere diffinitionē ſcđm vnāquāq; ſpēm & dimittere cōem perinde igit̄ ſe hn̄t figure & anie adinuicē qa ſicut ſeries & textura q̄dā in geometricis figuris cernit̄. ita etiā gradus quaſdā & ordines i virib⁹ aīe cernunt̄ Nā prius qđ eſt in potēcia claudit̄ ſemp̄ in eo qđ eſt in actu ſicut poſterior & p̄fectior ania ſiue figura priorē potēcia includit Verbi gr̄a ſicut triangulus in quadrato potēcia collocat̄ ita vegetatiuū in ſenſitiuo. Præterea p̄ter diffinitionē cōem vniuſcuiuſq; aniæ ſcđm ſpēm p̄pria racio querēda eſt primo que ſit aīa plante deinde q̄ beſtie. deinceps q̄ hōis ſit. Habēt igit̄ ſe p̄tes aīe quodā ordine qa ſenſitiuū nō ē ſine vegetatiuo. qđ in plantis a ſenſitiuo ſeiungit̄ Et ſine tactu nullus alioꝝ ſenſuū repit̄ cōplura em̄ ſunt aīalia q̄ nec viſum nec auditū neq; olfactum hn̄t Et motiuū ſcđm locū nō eſt ſine ſenſitiuo licet ſenſitiuū ſine motiuo rep̄iat̄ ut in aīalib⁹ imp̄fectis ut ſunt oſtree & ſimilia petris affixa q̄ ſolū hn̄t motū dilataciōis & conſtrictiōis. Extrema & ultima q̄ minima ſunt inter oēs p̄tes aīe eo q̄ nō diuidūtur in diuerſa ſcđm ſpēm ut ſunt ea q̄ & mentē & rōem hn̄t: his vnūq̄dq; alioꝝ ineſt quib⁹ tn̄ nō oībus extrema inſunt. Quedā aīalia nō ſolū intellectu ſed etiā imaginatiōe vacāt quedā uero nō ut ſunt beſtie p̄fectiores. De intellectu ſpeculatiuo ē lōge alia rō q̄ de imaginatiōe igit̄ ex iis q̄ cōmemorata ſūt ap̄tū eſt dictā anie diffinitionē ſingulis aniabus p̄priā eſſe.

Queritur quare Plato nō poſuit ydeas in iis q̄ ſe hn̄t quodā ordine quorū ultima ex priorib⁹ cōſtituunt̄ Rn̄det̄ q̄ ideo qa ydee p̄pterea ponebant̄ ut eſſent cauſe eaꝝ reꝝ q̄ fierent de nouo Sed in his que ſe hn̄t quodā ordine primū eſt cauſa poſterioris ſicut patet in nūeris & figuris binarius eſt cauſa ternarii. Ternarius uero cauſa quaternarii &c. igit̄ nō eſt neceſſe ponere cōmunē ydeā que ſit cauſa alioꝝ.

n Eceſſe eſt aūt eū qui de hiſce cōſideratione factus eſt: quidnā ſit vnūq̄dq; ipoꝝ accipe: deniq; querere p̄ſcrutariq; de hiſce q̄ ſequūt̄ ac comitant̄: qđ ſi dicere oporteat qđ vnūq̄dq; ipoꝝ ſit ut quid ſit intellectiuū uel ſenſitiuū uel nutritiuū: antea dicēdū eſt qđnā ſit intelligere qđ ſentire Nā op̄atiōes actiōeſue potēciis viribuſq; priores ſunt rōe Quod ſit ita ſit atq; prius etiā obiecta q̄ iſta cōtēplari oporteat primū p̄fecto de illis p̄pter eandē cām ut de alimento de ſenſibili de intelligibili determinare oportet.

Hic phūs oſtēdit ordinē dicendoꝝ inqt quicūq; vult cōſiderare de his q̄ dicta ſunt primo oportet accipe diffinitionē vniuſcuiuſq; potēcie. deinde q̄ comitāt .i. de organis ac obiectis earundē Et anq̄ hmōi diffinitiōes potēciaꝝ reddende ſunt ut qd ſit intellectus qd ſenſus. qd nutrix. prius declarandū eſt de actibꝰ illaꝝ quid intelligere. & qd ſentire quia actus potēciaꝝ priores & euidēciores ſint ipis po/tēciis eo ꝙ potēcie diffiniūt̄ ꝑ actus quare neceſſe erit naturas potēciaꝝ ex actibꝰ & opibꝰ inueſtigare. ſed quia ſingule potencie ſpēalia obiecta hn̄t ideo neceſſariū erit ut prius de obiectis q̄ de actibꝰ aut potēciis diſſeramus qa obiecta ſunt nobis actibus notiora Igit̄ anq̄ docemus quid ſit intelligere quid ſentire ſcrutādū ē que res intellectū extimulēt q̄ res ſenſū incurrāt & quibꝰ rebus alamur.

Ordo deter minādoꝝ

Primo determinandū eſt de obiectis quia obiecta notificāt actus

Secūdo de actibꝰ potēciaꝝ qa actus & opatiōes diffiniūt potēcias

Tercio diſſerēdū ē de dionibꝰ potēciaꝝ qa diffiniūt̄ ꝑ actꝰ & obctā

Vltimo de accidētibꝰ potēciaꝝ de organis & de his q̄ ſequūt̄ ea.

De Vegetatiuo

Quare de alimēto de gn̄atione ue. primo dicendū eſſe uidet̄. Nutritiua naq; aīa & ceteris ineſt & prima eſt & maxīe cōis aīe vis & potēcia qua cūcta viuētia viuūt cuius ſūt opatiōes officiaue generare nutrimētaq; uti Hæc em̄ opatio maxīe omniū opationū viuētibꝰ eſt naturalis: viuētibus inquā hiſce que ſūt ꝑfecta nō mēbris capta queq; nō ſine ſemine oriunt̄: Vnūqđq; inquā aliud quale ipm eſt habet procreare. Aīal qdē anial planta aūt plantā ut ſint ſemꝑ hoc pacto cōditionēq; ſubeant qđ ꝑn̄c diuinā Id em̄ ipm appetūt vniuerſa. gratiaq; ipius oīa agūt: q̄cūq; ſcđm naturā agūt. Duplex eſt aūt id gratia cuius cetera fiūt. atq; vnū eſt qđ alteꝝ cui. cū igit̄ ſemꝑ eſſe cōditionēq; diuinū ſubire cōtinua/tiōe nequeāt aīantia: qa fieri neqt: at caducoꝝ atq; mortaliū q̄cq̄ idem vnūq; nūero ſemꝑ permaneat ut unū qđq; pōt ſic æternitatis conditionīſq; diuīe ꝑticeps eſſe. aliud qdē magis aliud aūt minus: ꝑmanetq; nō ipm ſed tale quale eſt ipm nūero qdē nō vnū. ſpē aūt vnū.

Hic phūs incipit determinare de potēciis aīe in ſpēali. Primo de vegetatiua q̄ ē cōmiſſiua uis aīe de qua primo naſcit̄ & ꝓficiſcit̄ uita huius tria opa ſūt ſc; alere. augere. & gn̄are. Secūdo de ſenſitiuo ꝓſequit̄ ibi (determīatis aūt) Tercio de in/tellectiuo ibi (de anīe aūt ea ꝑte) Vltimo de motiuo ſecundū locū & de appetitio Cū igit̄ vegetatiua ſiue nutritiua uis ſit cōis oībꝰ animātibꝰ eo ꝙ ipa ſegregat̄ a ceteris ſed cetere nō ſegregant̄ ab ea ſed de cōibꝰ prius agendū ē igit̄ p̄cedit alias potēcias quare prius de opatiōibꝰ eiꝰ determinat & primo de gn̄atiōe Nā oīs opatio q̄ cūctis viuētibꝰ ineſt ſpectat ad potēciā uegetatiuā. ſed gn̄atio eſt hmōi ergo ad potenciā uegetatiuā ſpectat & nihil eque nature inſitū habet̄ q̄ aliud quale ipm eſt procreare igit̄ gn̄are ſibi equale eſt naturaliſſimū operū in oībus viuētibꝰ q̄ ꝑfecta ſūt ad excludendū pueros & nō mēbris orbata ꝓpter enuchos & caſtratos & ſili defectu laborātes. & q̄ nō hn̄t ſpontaneū ortū. ad excludēdū ea q̄ ex putrefactiōe coaleſcūt ut ſūt uermes veſpe & bruci. Preterea frutex fruticē gignit & cerūꝰ ceruū ꝓcreat. homo hominē ꝓcreando ꝑhennat. ꝑhennādo diuīe nature ꝑcipes fiat cuius deſiderio tenent̄ oīa ut ex ſeminis & ꝓpagatiōe prolis īmortalitatē cōſequūt̄. eiusq; gr̄a quecūq; naturaliter agūt enitunt̄. Sed intelligēdū eſt ꝙ id cuiꝰ gr̄a agit̄ dupliciter dr̄. Vnoꝰ ſicut cuius cauſa agit̄ directe ſint ſanitatis cauſa agit medicus. Alioꝰ ſicut quo & hoc dupliciter id finis dr̄ cuiꝰ cā agit̄ & ſic finis medicine nō tm̄ ſanitas eſt ſed homo adeptus ſanitatē. Alioꝰ dr̄ ꝙ finis nō ē tm̄ principale intētū. ſed etiā illud quo finem adipiſcimur & ſic finis medicine eſt coaleſcere corpus ſiue

reducere humores ad cōſonantiā debitā Ita pariformiter in ꝓpoſito dici pōt ꝙ ipm eſſe cuius cauſa agit̄ ꝑpetuū eſt. vel res hn̄s ꝑpetuitatē cui naturalia aſſimilari conant̄ gn̄atiōe in qua eſt īmortalitas uel ipa gn̄atio q̄ īmortalitatē cōſequimur Nitit̄ em̄ ſūmis uiribꝰ natura ut ſe ad imaginē īmortalitatis & diuinitatis cōponat plane nullū caducū idē nūero ſubſiſtere ſemꝑ pōt ꝓpter materiā corruptiōi obnoxiā. quare unūqđq; inquantū poterit mortalitati in ꝓpagatiōe ſobolis ſuccurrit ut ꝑticulā diuinitatis carpat illud magis illud ergo partiꝰ uidet̄ attingere Cū igit̄ nullū idē in nūero ꝑpetuo cōſiſtere queat ideoq; ꝓro/gat euū in ſimili ſcđm ſpēm ex ſubrogatiōe ſobolis.

Queritur An gn̄are aliud quale ipm ē ſit naturaliſſimū opm viuētibꝰ inſitū Rn̄det̄ ꝙ ſic quia id eſt naturaliſſimū quo cū naturaliſſimis entibꝰ cōicamꝰ ſed gn̄atiōe naturaliſſimis entibꝰ cōicamꝰ igit̄ &c. Maior patet quia oē ens cōicat ſuo ſimili. Minor patet qa entia pure naturalia ut ignis gn̄at ignē. aqua aquā. Præterea illud ē natu/liſſimū ad qđ natura magis inclinat ſed ad opus gn̄atiōis natura magis inclinat ergo Minor patet qa ad id natura magis inclinat quo ꝑficit̄ ſed ꝑ opus gn̄atiōis ꝑficit̄ natura. eo ꝑ acquirit eſſe diuinū & ꝑpetuū in ſpetie.

Arguitur Gn̄are quale ipm ē cōuenit inaīatis ergo nō erit naturaliſſimū viuētibꝰ. An̄s patet qa ignis ignē & aqua aquā gignit cōſequētia tenet qa q̄cqd ꝑ ſuꝑhabūdantiā dr̄ uni ſoli cōuenit. Solutio duplex ē gn̄atio quedā fit a pricipio actiuo intrinſeco & illa ē opatio aīe uegetatiue q̄ inaīatis nō cōuenit. Alia ē q̄ fit ab aliquo pricipio extrinſeco & illa ī pure nālibꝰ reꝑit̄ qa uirtus corꝑis celeſtis q̄ ē agēs vl̄e ſine ſemīe q̄dam ꝓducit ex putrefactiōe & qn̄q; plurima ex uaporibꝰ vt ignē ī nubibus ex exalatiōe calida. Sed in aīantibꝰ ex ſemīe (in quo eſt uirtus formatiua tanq̄ agens intrinſecū) ſimile gn̄at̄. igit̄ nō eſt par ratio de inanimatis.

Arguitur Id magis naturale cenſebit̄ uiuētibꝰ qđ oībus ineſt ſed nutrire eſt hmōi ergo Maior patet 3. topicoꝝ qa bonū quāto cōius tāto diuiniꝰ & meliꝰ Mīor patet Ariſ. auctore Oē uiuens q̄diu uiuit nutrit̄. gn̄are uero nō oībꝰ ineſt ut patet ī lr̄a Solutio Licet nutritio extēſiue pluribus inſit tn̄ gn̄atio magis eſt intrinſeca opatio ad q̄ natura magis inclinat & ergo intēſiue ē naturalior nutritioni.

Arguitur Illud uidet̄ eſſe magis naturale quo aliqd in eſſe cōſeruat̄ ſed ꝑ nutrimētū qđlibet uiuēs cōſeruat̄ in eſſe. p̄terea id maxīe ē naturale qđ neceſſariū eſt ad conſeruationē ſuipſius q̄ alterius ſed nutricio eſt hmōi qa ꝑ eā qđlibet viuēs neceſſario cōſeruat̄ ꝑ gn̄atione uero alteꝝ. Solutio aliquod cōſeruare ſeipm pōt intelligi dupliciter Vnoꝰ ſecundū eſſe indiuiduale & hoc fit per nutritionē. Alioꝰ in eſſe ſpecifico & ſic idē cōſeruat ſeipm gn̄atione.

Replicit̄ Illud nō ē naturale ꝑ qđ natura ſua forma & robore deſtituit̄ ſed ꝑ actū gn̄ationis natura debilitat̄ & ſuo robore deſtituit̄ igit̄ nō erit opus naturale. Maior patet qa natura ſemꝑ appetit ꝑfici .z. phiſicoꝝ Minor ꝓbatur de lon. & bre. vite ꝙ anīalia multum coeuntia ſūt breuioris uite. Solutio Duplex ē actꝰ gn̄atiōis. quidā eſt ordinatus & tēꝑatꝰ & iſte debilitat naturā. Alius ē tēꝑatus q nō excedit uſum & facultatē nature & iſte nō deſtituit aliquē ſub robore īmo magis cōſeruat.

Arguitur Illud nō ē opus nature quo laudamur & uituperamur. ſed ꝓpter gn̄are ſibi ſimile laudamur & uituꝑamur Maior eſt Ariſ. in z. ethicoꝝ Minor patet de ꝑſonis religioſis qui uituꝑant̄ ꝓpter opus gn̄atiōis Solutio Licet religioſi ꝓpter legē trāſgreſſā uituꝑentur ob tale facinꝰ eo ꝙ caſtitatē ꝓfeſſam abiecerūt Tn̄ nō abſolute ꝓpter gn̄atione q̄ cū ſit naturalis homini nullā culpā infligit Sed ex circūſtātibꝰ cauſis eo ꝙ ipis ꝓhibita erat quare ꝓpter tranſgreſſionē uoti culpabiles habēdi ſunt.

Eſt aūt ania corꝑis cā principiūq; viuētis. Atqui cū multifariā hec dicat̄. ania pari mō tribꝰ determīatis mōis cauſa eſt Nā ē ea cā a qua ꝓfluit Motus ē etiā ea gr̄a cuius cetera fiūt Eſt inſuꝑ ut forma corpoꝝ aniatoꝝ ſubāue atq; cauſā ut ſubām aniantiū eſſe nō eſt obſcurū. Cauſā nāq; cūctis ut ſunt formā ipam atq; ſubām eſſe patet At uiuere uiuentiū eſt eſſe cuius ſane cauſa ut cōſtat atq; principiū ania. Preterea actus qđ eſt potēcia ratio eſt eiuſdē: at aīa viuētis eſt corꝑis actus. patet etiā aīam eſſe cauſā ut id gr̄a cuius cetera fiūt. Nā ut mēs:

ſic & natura alicuius gr̄a facit quod qdē ip̄ius eſt finis atq; tale eſt in ip̄is viuētibꝰ an̄ia. & ſcđm naturā vniuerſa nāq; naturalia corꝑa tā aīaliū q̄ etiā plātaꝝ ip̄ius anīe ſūt inſtrumēta: quo fit ut ip̄a ſint aīæ ſine cōtrouerſia gr̄a. Duplex eſt aūt id uti diximus. cā cuiꝰ cetera fiūt atq; vnū eſt qđ alteꝝ cui. At uero cōſtat aīam id etiā eſſe vnde motꝰ ad locū accomodatus emergit. verū hec vis nō vniuerſis ineſt viuētibꝰ: fit etiā ꝑ aīam & alteracio & accretio. ſenſus em̄ alteratio q̄dā eſſe uidet̄. ſentitq; nihil qđ nō habeat aīam eadē eſt de accretiōe decretioneue ratio Nihil em̄ incremēta naturaliter decremētaue ſuſcipit: qđ nō nutrit̄ & nihil prorſus nutrit̄ qđ nō uite ꝑticeps ſit.

Hic phūs oſtēdit aīam eſſe principiū & cām corꝑis viuētis triplici gn̄e cauſe videlicet formalis efficiētis & finalis. primū patet qa oīs actus dans corꝑi eſſe ē cā formalis corꝑis ſed aīa ē hmōi ergo Minor patet in textu ꝙ ſit cauſa finalis patet qa id gr̄a cuiꝰ effectū eſt aīal p̄terea natura diſpōit materiā ꝓpter formā ſed qđ gr̄a cuiꝰ aliqd diſponit̄ ē finis ergo &c. Scđa rō quicqd ē id gr̄a cuiꝰ cetera fiūt ē finis alioꝝ ſed an̄ia ē hmōi igit̄ Mior patet. quia oīa naturalia ordinat̄ in aīam ſicut q̄dā inſtrumēta qbꝰ viuūt aīata. nā plāte nutriūt̄ ex mixtis ergo mixta ordināt̄ in plātas ut in finē. Et aīalia nutriūt̄ plātis & ſic ordinat̄ in aīalia Et hō nutrit̄ anīalibꝰ & ſic ordināt̄ in hominē quare hō erit finis oīm naturaliū. tūc ibi (duplex eſt) dicit ꝙ duplex ē finis ſcilicet quo & gr̄a cuiꝰ ſiue ultimus: ꝑ qđ vr̄ dicitur ꝙ aīa nō eſt ſimpliciter ultimꝰ finis entiū naturaliū Sed ē finis mediāte quo hō uel entia naturalia tendūt in deū tanq̄ in ultimū finē. Qꝫ an̄ia ſit efficiēs patet Quia illud ē cā efficiens qđ ē principiū vn̄ motus ſed an̄ia eſt hmōi Mior patet qa eſt principiū motus localis licet nō oībꝰ viuētibꝰ inſit hec uis tn̄ motus qui fit ſcđm augmētū & decremētū oībus ineſt ſenſus etiā uidet̄ eſſe alteratio. nulla em̄ res ſenſu uiget q̄ caret aīa & nihil auget per naturā qđ nō alat̄ & nihil alit̄ qđ cōſors uite nō ſit.

Atq; hac ī ꝑte ſentēcia Empedoclis ē poſthabēda qui q̄dē hoc nō recte dixit ac addidit ideo incremēta plantas ſuſcipe tū in radicibꝰ infra tū in ramis etiā ſupra qa terra deorſū ſuapte natura & ignis ſurſū idētidē ꝑgit. Primū nāq; nō recte accipit in plātis drn̄tias dictas infra inquā ac ſupra. nō em̄ eadē ſūt oīm reꝝ & vniuerſi ſupra & infra Sed quā habet rōem in aīalibꝰ caput eā ſubeunt in plātis radices ſi inſtrumēta diuerſa uel eadē oꝑatiōibꝰ officiiſue dicere aſſereq; oportet Deinde qđ eſt qđ cōtinet terrā ignēue q̄ q̄dē in cōtraria loca ferūt̄. diſtrahēt em̄ ꝓfecto niſi aliqd ſit qđ ip̄a ꝓhibeat atq; detineat Quod ſi ſit aliqd id ꝓfecto aīa ip̄a Quo fit ut ip̄a ſit augēdi cā nutriendiue. nō alimēta quēadmodū ille putabat Sūt aūt qbꝰ ip̄ius ignis nā cā ſimpliciter nutritiōis & accretiōis eē uidet̄ ip̄e nāq; ſolꝰ oīm corꝑm aut elemētoꝝ nutriri ac augeri uidet̄ Quaꝓpter & in plātis & in aīalibꝰ putabit quiſpiā ignē ad ip̄m eſſe qđ oꝑat̄. Veꝝ nō ita ē ſed cū comitet̄ cām. eſt ob id ip̄m qđdāmō nō ſimpliciter cauſa ſed talis ē potiꝰ an̄ia Nā ignis q̄dā acretio in infinitū ꝓgredit̄ & eouſq; fit quouſq; ſit cōbuſtibile At eoꝝ oīm q̄ natura cōſtāt ē finis tā magnitudinis q̄ accretiōis & rō. Hec aūt aīæ ſūt nō ignis & rōis potiꝰ q̄ materie.

Hic phūs cōfutat errores Empedoclis & Democriti q cauſā augmēti & decremēti nō anīe ſed elemētis tribuerunt eo ꝙ frutices duplici natura cōſtarent præterea radices cum ſint natura terreſtres de terra alimētū ſumerēt & rami q̄eſſent alterius nature videlicet ignis ſuapte natura ſurſū ab igne alimētū peterēt quoꝝ cām & neceſſitatē omnē in materiā referebāt. Quā opinionē Ariſtoteles duabꝰ rōibꝰ reꝓbat Quia ī plātis ac toto vniuerſo

nō eodē pacto ſurſū & deorſum accipit̄ Nā in toto uniuerſo hoc dr̄ ſurſum qđ tendit verſus celū in plātis uero dr̄ ſurſū qđ tēdit ad inferos Et quācūq; rōem habet caput in aīalibus eandē & radices in plātis ſubeūt Cuius ratio eſt quia illa inſtrumēta ſe hn̄t eodē mō qbꝰ exercent̄ eadē oꝑa ſed ꝑ radices & caput aīata eadē oꝑa exercent̄ ergo habebūt ſe eodē mō quo ad ſitū. Secūda rō Si plante cōſtarent ex cōtrariis naturis tūc mouerent̄ in cōtraria loca & diſtraherent̄ niſi aliud cōtineat ea ſed illud ē aīa qđ ea cōtinet ergo erit cauſa augmētaciōis. Democritus uero dixit augmētationē ab igne ꝓuenire eo ꝙ oīs nutricio & augmētacio fierēt ꝑ calorē naturalē Sed oīs calor eſt ab igne ergo ignis eſſet cā nutritiōis & augmētatiōis. Solutio licet ignis ſiue calor ſit cōcauſa & inſtrumētalis nutritiōis tn̄ an̄ia eſt cauſa principalis. Preterea ſi augmētacio ꝓficiſceret̄ ab igne ſequeret̄ ꝙ nullū viuens atingeret determinatā quātitatē ꝑ nutrimētū qa ignis in infinitū creſcit appoſito cōbuſtibili ſed hoc ē falſū eo ꝙ oīa q̄ natura cōſtant habeāt certū terminū magnitudinis & augmēti.

De Obiecto Vegetatiue potencie.

Cum aūt eadē vis aīæ ſit & nutriendi & generādi. primū de alimēto determinare neceſſe ē: hec em̄ a ceteris potēciis hoc oꝑe munere ſeiūgit̄. Videt̄ itaq; cōtrariū eſſe cōtrario nutrimētū At nō cuilibet quoduis ſed id ei quoꝝ alteꝝ ex altero nō ſolū mutuo gn̄at̄ ſed incremēta etiā ſuſcipit Cōplura nāq; cōtrarioꝝ fiūt quidā ex ſeſe mutuo ſed nō a ſuis oīa cōtrariis incremēta ſuſcipiūt: ut ex egrotāte fit ſanū. At uero nec illa mō eodē ſibi mutuo nutrimentū ſibi eſſe uident̄ ſed aqua q̄dē alimentū ē igni. ignis aūt nō nutrit aquā ac ſimplicibꝰ corꝑibꝰ hoꝝ alterū alimēti: alteꝝ eiꝰ qđ nutrit̄ maxīe ſubire rōem videt̄ Verū em̄ is locus dubitationē hr̄e uidet̄ ſūt em̄ qui dicūt ſimile ſimili nutriri quēadmodū & accreſcere Quibuſdā aūt uti diximus nō hec ſentēcia ſed cōtraria placet cēſentq;: nō ſimile ſimili ſed cōtrariū cōtrario ali Etem̄ fieri neq̄t ut inq̄unt a ſimili ſimile paciat̄. alimētū aūt mutat̄ atq; digerit̄: mutacionēue reꝝ oīm in oppoſitū uel in mediū eſſe cōſtat Preterea nutrimentū q̄dā aliq̄d patit̄ ab eo qđ alit̄. hoc aūt ab alimēto nō patit̄ q̄cq̄ quēadmodū nec a materia faber ſed materies ut patet a fabro. qui q̄dā ex otio mutat̄ tm̄ ad oꝑandū At em̄ intereſt plane ſi nutrimētū ſit id qđ ultimo tādē adiūgit̄ atq; addit̄ an nō hoc ſed id qđ primū ingredit̄ Quod ſi utrūq; q̄dē ē alimētū: alteꝝ tn̄ eſt digeſtū: alteꝝ indigeſtū: utroq; ꝓfecto mō & cōtrario cōtrariū & ſimile ſimili uere licet nutriri Nā ſi ut indigeſtū ſumat̄ cōtrariū cōtrario alit̄ Sin ut digeſtū ſimile ſimili nimiꝝ hoc pacto nutrit̄ Quare patet illos utroſq; ꝑtim recte ꝑtī nō recte dicere atq; ſentire.

Diſcuſſis p̄miſſis ꝙ an̄ia ſit principiū & cā oꝑationū vegetatiue potēcie Hic phūs determinat de eius obiecto. ſecūdo de oꝑatiōibꝰ. Tercio potēcias diffinit Dicens ꝙ vegetatiua uis ab aliis alimēto & oꝑe ſecernit̄ qa uerſat̄ circa alimētū obiectiue Preterea alimētū uidet̄ eſſe cōtrariū alito eo ꝙ oīs mutacio fit de cōtrario in cōtrariū ſed alimētū cōuertit̄ ꝑ mutationē in ſubām aliti ergo &c. Solū em̄ de illis cōtrariis intelligendū eſt quo alteꝝ ex altero gn̄at̄ ut de his q̄ incrementa ſuſcipiāt: Preterea cōtraria q̄ hn̄t alterationē ex ſe inuicē nō ꝑtinent ad rōem alimēti qa ſanū nō fit ex egrotante. Quedā mutuo ſibi alimentū eſſe uident̄ diuerſis reſpectibꝰ ſicut homo pōt eſſe alimentū auibꝰ & feris atq; eadē alimentū hominibꝰ ſed hoc in qbuſdā nō cōtingit quia aqua alit ignē ſed nō cōtra. Ibi (veꝝ em̄) mouet dubitationē. An ſiſe ſiſi alat̄ an diſſimili & rōcinat̄ ad utrāq; ꝑtē prio ſic Oē ſiſe auget̄ ꝑ ſiſe ergo ſimile alit̄ ſimili an̄s qa ꝑ augmētationē aliqđ accreſcit aucto ſed qđ alicui accreſcit uidet̄ eſſe ſibi ſimile. cōſequētia tenet qa ad omnē nutricionē ſeq̄t̄ auctio:

Pro altera parte ſic arguit. Oīs mutacio ſit inter duo cōtraria ſed alimētū mutaꝛ in ſubām aliti ergo alimentū & alitū erūt cōtraria Maior patet v. phiſicoꝝ. Preterea oīs paſſio ſit a ſuo cōtrario prio de gñatiōe eo ꝙ ſimile a ſimili nō patiꝛ ſed alimentū patiꝛ ab eo ꝙ aliꝛ: ergo erit cōtrariū alito Nā alimētū ſe habet ad alitū ſicut materia ad edificatorē. ſed materia patiꝛ ab edificatore & nō cōtra quia is qui ſecat nō ſecaꝛ. Solutio alimentū capiꝛ dupliciter. Vnoº qñ i principio cōiūgiꝛ alito añ digeſtionē & ſic ē cōtrariū alimēto. Alio mō accipiꝛ alimētū ſecūdū ꝙ iā digeſtū eſt ꝑ calorē naturalē & ſic ē ſimile alito.

Arguitur Subſtācie nihil eſt cōtrariū ſed alimentū & alitū ſunt ſubſtācie ergo. Solutio ſubē capiūꝛ dupliciter. Vnoº ſcd̄m eſſe ſubāle & ſic ei nihil ē cōtrariū. Alioº accipiunꝛ ſcd̄m qualitates que eis inſunt & ſic ſunt cōtrarie ſicut patet de elemētis in z. libro de gñatiōe.

Cum aūt nihil nutriaꝛ quin habeat vitā: aīatū id erit ꝓfecto corpus qđ aliꝛ: ea ſane rōe qua eſt aīatū quare & nutrimentū ad aīatū per ſe referꝛ & nō per accñs. Atqui diuerſa eſt alimēti ratio ut nutrit & auget Nā ut ipm̄ aīatū quātū eſt quoddā auget: ut eſt hoc aliqd & ſubſtātia. nutrit. Conſeruat eñ ſubām & eſt eouſq; ꝓfecto quouſq; nutriꝛ: efficit p̄terea gñationē ac ortū nō eius qđ aliter: ſed talis quale eſt id qđ nutriꝛ. Iā eñ eſt ipius ſubā: & nihil ſeipm̄ generare. ſed cōſeruat. Quare tale qdē anie principiū vis eſt talis ut id cōſeruet qđ ipām habet ea nimiꝝ rōe qua ipām habet. Alimētū aūt ad operandū p̄parat uideꝛ. quaꝓpter alimēto priuatū eſſe nō pōt. At uero cum hoc in officio tria ſunt hec. Neceſſarioq; concurrāt: id inquā qđ nutriꝛ & quo nutriꝛ & qđ nutrit. id qdē quod nutrit eſt ipa aīa prima: id aūt qđ nutriꝛ corpus eſt quod ipām aniam habet: at id quo nutriꝛ ipm̄ eſt alimentū: atq; cū ſit par vniuerſas a fine appellare: finiſq; huius anie ſit gñatio talis quale eſt id qđ ipām habet. erit ania prima ꝓfecto pricipiū gñandi tale quale eſt id quod hāc ipām aīam habet. Id aūt quo nutrit ania duplex eſt. quēadmodū & id quo gubernator gubernat: Manus inquā & clauus atq; aliud mouet atq; moueꝛ aliud tm̄. Neceſſe eſt aūt oē nutrimētū nature ſit talis: que digeri poſſit Ad digeſtionē efficit calor: quaꝓpter oē animās habet calorē. Quid igiꝛ ſit alimētū ipm̄ vniuerſaliter diximus. poſtea uero de ipis exactius ꝑſcrutabimur.

His phūs oſtendit que ſit drñtia inter nutritionē augmentationē & gñationē reſpectu alimēti dicens cū nihil nutriaꝛ quin ſit ꝑticeps uitæ. ſed oē id eſt aīatū ergo oē corpus qđ aliꝛ erit aīatū Preterea obiectū potencie nutritiue eſt alimentū potencia aīatū qa tale eſt obiectū in potēcia qualis eſt ipa potēcia in actu Sed viuēs hñs potenciā nutritiuā ē actu aīatū ergo eius obiectū erit potēcia aīatū. Verbi grā potencia nutritiua que eſt actiua facit nutrimentū qđ erat in potencia actu aniatū. Tūc ibi (atqui) dicit ꝙ alia eſt ratio alimēti qñ auget & nutrit Nā auget corpus aīatū ut quantū eſt eo ꝙ augere quātitati conueniat & alimentū nutrit corpus aīatū inquātū eſt hoc aliqđ & ſubā. qa de rōe alimēti eſt cōſeruare ſubām eius qđ aliꝛ in quā cōuertiꝛ alimētū que quidē cōſeruatio neceſſaria eſt ꝓpter cōtinuā cōſumptionē humidi radicalis a calido naturali. ideoq; eouſq; nutriꝛ ſubā quouſq; durat eius uita: Preterea alimētū efficit gñationē nō eiº qđ aliꝛ ſed alteriº qđ eſt tale ſcd̄m ſpēm. quale eſt qđ aliꝛ qa ſubā q̄ iā aliꝛ exiſtit tale eñ nō gñaꝛ eo ꝙ nihil gignit ſeipm̄ ſed aliqd pōt agere ad ſui cōſeruationē ergo. Potencia nutritiua eſt uis aīe potens ſaluare ſuū ſuſceptiuū. i. ſubiectū inquātū hmōi. Alimentū uero eſt qđ p̄parat operationē hmōi potēcie inquātū nutritiuū mediāte alimēto ſaluat ſuū ſuſceptiuū: p̄terea qđ alimēto priuaꝛ cōſeruari nequit. Nempe in nutritiōe tria ſūt videlicet qđ aliꝛ quo aliꝛ. & alens primum: primū eñ alens eſt ania vegetabilis. Illud uero quod alitur eſt corpus habens hanc aniam. ſed illud quod alit eſt alimentum habens ſe ut inſtrumētum illius potentie igitur aniatum nutricione ſaluatur. augmentatione perficitur. gñatione in altero equali ꝑpetuaꝛ. ad procreationē eñ ſobolis ſedimētū. i. ſeminariū id uirus quod ex ultimo ali/

mēto ſupfluit fomes erit. inter has operationes gñatio cū ſit ꝑfectiſſima & finalis & oīa a fine denoīari equū ſit quare illa erit diffinitio cōueniēs anie uegetabilis ut ſit gñatiua alterius ſimilis ſecūdū ſpēm. Tunc ibi (eſt aūt quo aliꝛ) duplex ē inſtrumētū quo aliꝛ. quēadmodū gubernatiōis duplex eſt inſtrumētū. gubernator eñ nauis manu & temone regit nauē. Manus eſt inſtrumenū cōiūctū cuiº actº ē aīa. Temo uero eſt inſtrumētū mouēs nauē & motū a manu q̄ a principio intrinſeco moueꝛ Sic & nutriciōis inſtrumētū anie coniunctū eſt potencia nutritiua ſeparatū uero ē calor q mouet nutrimētū ad decoctionē

Ad nutritionē celebrādā quatuor cōcurrunt uidelicet:

Aīa vegetabilis mouet primo vim nutritiuā ſicut gubernator manū

Vis nutritiua mouet calorē naturalē corꝑi uiuēti innexū ſicut manus clauū nauis mouet & dirigit.

Calor mouet alimentū quēadmodū clauus nauē mouet

Alimentū moueꝛ tm̄ & coquiꝛ inſtar Nauis q̄ regiꝛ tm̄ p̄terea primū ē mouens tm̄. vltimū uero motū tm̄ ſed intermedia mouentia & mota reſpectu diuerſoꝝ.

Aīa vegetabilis ē principiū gñandi tale q̄le ipm̄ ē i ſpē cuiº tres ſūt vires ſcꝫ

Altrix ſiue nutrix oībus uiuētibº neceſſaria alibilis ſubām ſarciēdo cōſeruat q̄ ſine hac ope teneri nequit. & diuidiꝛ in attractiuā retentiuā. digeſtiuā & expulſiuā.

Auctrix uiuentibº tēperaria corꝑi debitā magnitudinē adminiſtrat q̄ uiridi euo adoleſcimur adepto uirili robore. ꝓcūbit cretio manente altrice.

Procreatrix ſiue genitrix ad ꝓlem. edendā gignendi fomitem prebet fetifico lentore. i. genitali excremento qđ ex ultimo alimēto ſupfluit.

Queritur Vtrū tm̄ tres ſint potēcie anie uegetabilis Rñdeꝛ ꝙ ſic: quia tot ſūt potēcie aīe uegetabilis quot mōis cōtingit uariari obiectū ꝑ diuerſos actus eius ſed hoc cōtingit tribº mōis ergo. Maior patet quia potencie diſtinguūꝛ per actº & obiecta. Minor patet quia obiectū accipiꝛ tribº mōis. Vnoº ut eſt potēcia aīatū & ſic eſt obiectū nutritiue. Alioº ut eſt potēcia quantū & ſic ē obiectū augmētatiuæ. Tercio ut eſt ſimile factiuū & ſic eſt obiectū gñatiue potencie. Secūda ratio tot ſunt potēcie anie uegetabilis quot cōtingit eſſe operatiōes corporis uiuētis Sed tres ſunt operatiōes corꝑis uiuētis ergo Minor ꝓbaꝛ quia ꝑ nutritiuā cōſeruaꝛ eſſe ſubſtāciale per auctricē acquiriꝛ ꝑfecta quātitas. per gñationem ſit procreatio prolis eiuſdē ſpēi.

Duplices ſunt potencie

Potēcie actiue ducūt ipm̄ obiectū ad actū ad hoc ꝙ fiat ſimile potēciis ſcd̄m ſubām ut potēcia nutritiua facit nutrimētum potēcia animatū. actu animatū.

Potēcie paſſiue nō ducūt obiecta ad actū ſed cōtra obiecta ducūt ipas ad actū qa tale eſt obiectū in actu qualis eſt uirtus paſſiua in potēcia Verbi grā viſus eſt talis in potēcia qualis eſt color in actu

Arguitur Plures ſunt uires anie uegetabilis q̄ tres ꝓbaꝛ quia etiā ē aliqua uis retentiua, attractiua digeſtiua & expulſiua. Præterea ubicūq; ſunt diuerſe operatiōes ibi erūt diuerſe potēcie. ſed i his ſunt diuerſe operatiōes ergo erūt diuerſe. Solutio Duplices ſunt operatiōes: quedā ſunt diſparate & eſſencialiter diuerſe ut ſunt uidere & audire & tales diſtinguūt potēcias. Alie ſunt adinuicem ſubordinate que ſimul reducūꝛ ad unā operationē ꝑfectā ut recipe ſpēm ſenſibilem & diiudicare ſpectāt ad eandē potēciā & tales nullā diuerſitatē potēciis afferant. ſic etiam prefate operationes ad nutricionē referende ſunt quia ſi anial debeat nutriri oportet ꝙ primo retineat cibum ſecundo digerat ut cibus digeſtus trahaꝛ ad ꝑtes aliti tercio requiriꝛ expulſio ſupfluitatū.

Replicatur Ex illa ſolutiōe ſequereꝛ ꝙ potēcia augmentatiua & nutritiua eſſent una potēcia ſequela ꝓbaꝛ quia actus illaꝝ ſemꝑ ſe mutuo cōſequūꝛ. Solutio Non eſt utrobiq; par ratio de his & aliis potenciis qa retentiua & attractiua q̄ in nutritiōe reperiūꝛ reſpiciūt obiectū ſcd̄m unā rōem ut alimētū eſt potēcia aniatū Sed augmētacio & nutricio alimētū eodē mō nō reſpiciūt qa nutricio reſpicit alimētū ut potēcia aīatū: augmētacio uero ut potēcia quātū ut dicebaꝛ.

Queritur An potēcie vegetabiles ſint eiuſdē ſpeciei in diuerſis aīatis Reſpōdet ꝙ nō qa potētie diſtinguūt ꝑ obiecta ſed ī diuerſis aīatis obiecta ſunt ſperie diſtincta. Nā in hoīe potēcie nutritiue obiectū eſt alimētū potēcia aīa rōali aīatū. In brutis eſt potēcia aīatū aīa ſenſibili. In plātis uero alimētū ē potēcia aīatū aīa uegetatia Sil'r dicet' de potēcia augmētatia & gn̄atia.

Arguitur Potēcie uegetabiles in diuerſis aīatis ſunt eiuſdē ſpēi ergo cōcl'o falſa aūs patet qa ubicūq; eſt eadē opatio & obiectū idē in ſpē ibi eſt eadē potēcia ſed in aīatis ſpē differētibꝰ ē eadē opatio & idē obiectū ergo eadē potēcia in ſpē Minor eſt phūs in hoc libro eo ꝙ potēcie diſtinguat' ꝑ actus & obiecta. Minor ꝓbat' qa opus nutriciōis eſt cōſeruare alimētū augmētaciōis augere ipm gn̄atiōis uero ꝓcreare: que equaliter in diuerſis reperiunt' Et idē obiectū qa diuerſa aīata plerūq; eodē utunt' alimēto igit' &c. Solutio licet ſint eedē opatiōes ī gn̄e nō tñ in ſpē qa terminant' ad diuerſas formas ſubāles Ad ſcd̄m licet alimentū in principio poſſit eſſe eiuſdē ſpēi tñ in fine ſcd̄m ſubām uariat' qñ cōiūgit' alito.

Arguitur Potencie localiter motiue in aīalibus diuerſaꝝ ſpetieꝝ ſūt eiuſdē ſpēi ergo & potēcie uegetabiles cōſequētia tenet ꝑ locū a ꝓportiōe. Solutio licet in illis ſit q̄dā ſimilitudo ineſſe ꝓportiōis tñ in eſſe nature ſunt oīno diſſimiles ut dictū eſt.

Aīa vegetabilis eſt generatiua alterius ſimilis ſecundū ſpēm cuius tres ſunt vires ſcilicet

Nutricio ē cōuerſio alimēti in ſubām aliti ꝓgrediens ab aīa uegetabili ꝓpter ſalutē indiuidui iſta diffinitio datur ꝑ quattuor gn̄a cauſaꝝ ut patebit practicanti.

Augmētacio ē cōuerſio alimēti in ſubām aliti pluſq̄ erat deꝑditū ab anīa facta mediante calore naturali ut ipm viuēs debitā attingat quātitatē que eſt cauſalis ſicut prima.

Gn̄atio eſt ꝓductio ſibi ſimilis ſcd̄m ſpēm ab aīa mediāte ſemīe facta ꝓpter cōſeruationē ſpēi & dat' ꝑ q̄ttuor cās qa ꝓductio dr̄ cauſa formalis. & cū dr̄ (ab aīa) tangit' cā efficiēs (mediāte ſeīc) cā materialis (ꝓpter cōſeruationē ſpēi) cā finalis.

Notandū ꝙ phī quatuor aſſignāt digeſtiōes. Prima inchoat' in ore & ꝑficit' in ſtomacho ī quo mutat' cibꝰ in maſſam ciſſanariā ſeꝑādo puꝝ ab impuro impuꝝ & groſſū ꝑ ſeceſſū expellit' Purū uero ad epar trahit' ꝑ venas meſeraicas. Secunda digeſtio celebrat' in epate in quo fit reſolutio cibi ī quatuor hūores celera ī ceſtim fellis mittit' tanq̄ in ꝓpriū receptaculū. Melancolia ad ſplenē Sāguis aūt ad venas dirigit'. Impuꝝ ad veſicā mittit' Purius aūt qđ eſt flegma mittit' ad renes ibi impuꝝ qđ ſegregat' in ſudores vngues & crines cōuertit'. Purius qđ qñq; dr̄ ros uel cambiū qñq; gluten & hūiditas innoīata ſpargit' ad oēs ꝑtes corꝑis In qbꝰ ut inqt Auicēna quarta celebrat' digeſtio.

De Parte Senſitiua.

D Etermiatis aūt his primū de oīni ſenſu cōiter deinde vnoquoq; dicamus ſit itaq; ſenſus. cū mouet' atq; patit' aliqd uti diximus.

Nā ipe ſenſus alteracio quedā eſſe uidet', inquiūt aūt quidē & a ſimili ſimile pati qđ quidē quo nā pacto fieri pōt. aut nō pōt in vniuerſalibꝰ de actiōe ſermonibꝰ paſſioneue diximus habet aūt is locus dubitacionē: ambigetq; nō iniuria quiſpiā. cur & ſenſuū ipoꝝ ſenſus nō fit et cur ſine iis que ſūt extra nō efficiūt ſenſū Cū inſit & ignis & terra ceteraq; elemēta quoꝝ ē ꝑ ſe ſenſus vel ꝑ ea q̄ ipis accidūt. At em̄ patet ſenſitiuū nō eē actu ſed potēcia tm̄ qua ꝓpter nō ſit. Quēadmodū cōbuſtibile nō vrit' ipm ꝑ ſe ſine eo qđ ipm vrere pōt vreret em̄ ſeipm & nō indigeret quo actu eſt ignis.

Determinatis his que pertinent ad anīam vegetatiuā Hic phūs ſummatim de oīni ſenſu poſt hac de uno quoq; ſigillatim dicturus eſt. Dicit ergo omnē ſenſum

eſſe potenciā paſſiuā ea ratione quia quecūq; alterant' paſſionē ſuſcipiūt ſed ſenſus ſunt hmōi ergo. Maior liquet quia alteracio nō eſt ſine paſſione .v. phiſicoꝝ. Minor ꝓbat' quia ſenſus extimulatus uel concitatus incidentiū rerū formis neceſſario alterat. igit' ſentire moueri & utcūq; pati dicatur. Quidā dicunt oē ſimile a ſimili pati. & quod ſentire eſſet pati ꝓueniret eo ꝙ oīne ſimile ad ſimili cognoſcatur Quēadmodū Empedocles opinabat' terra terrā cognoſci & ignē igne Et ꝙ uiſus eſſet realiter ex oīnibus coloribus cōpoſitus & reliqui ſenſus actu ex oībus ſenſibilibus cōſtarent qđ hoc fieri nō poteſt cōdemōſtrat' de agere & pati in libro de gn̄atione. Præterea ſi ſenſibilia actu eſſent in ſenſibus tūc quedā in mediū afferamus que ſenſum intellectū in dubiū reuocant. Queritur ergo quur ſenſus organa ſua ſenſoria nō ſenciant cū tñ illa ſunt corꝑa conſtancia ex elementis & ſubiecta ſenſuū. Cur inquā oculos & colores eorundē nō contuimur cū tñ ꝑ oculos cetera uideamus. Igitur ſenſibilia nō ſunt actu in ſenſibus ſed potencia. Quēadmodū uſtibile ſeipm conflagrare nō poteſt ſed corripit' incendio extrinſecus accidente alioquin admouere ignes ad ligna nō oporteret. ſi ipa ſibi ad inflammandū ſponte ſufficerent.

Arguitur Sil'e cognoſcit' a ſil'i ergo Empedocles non indocte opinatus eſt aūs patet qa oīs cognitio tā ſenſualis q̄ intellectualis fit ꝑ ſpēm q̄ aſſimilat' potēcie Solutio duplex ē ſil'itudo q̄dā ē nature ut ignis igni & terra terre aſſimilat' & ſic ſil'e nō cognoſcit' ſimili. Alia ē ſimilitudo ꝓportiōis ſiue intēciōalis ſcd̄m quā ſpēs ſenſibilis ſenſui ꝓporcionat' Et hoc mō ſimile a ſil'i cognoſcit'.

At uero quoniā ſentire bifariā dicere conſueuimus. nā & id quod potencia uidet & audit. videre & audire dicimus. Et ſi forte dormiat & id identidē quod iam oꝑatur: dupliciter & ipe ſenſus ꝑfecto dicet'. quidā ut potencia. quidā ut actu ſimiliter & ipm ſentire. & quod ē potencia. & quod eſt actu. Primū igit' id ſcire oportet nos inquā quaſi ſit eadem pati moueri ac operari. ita nūc his uti ac dicere. Motus em̄ eſt quidam actus imꝑfectus: tñ ut in aliis diximus Ea uero cuncta que paciūt' atq; mouent' ab actiuo & eo quod eſt actu paciunt' atq; mouent'. Iccirco fit ut tū a ſimili ſibi tū a diſſimili res oīs paciat' ut diximus. patit' em̄ ea q̄ eſt diſſimilis at cū ē paſſa tū ſimilis eſt ut patet.

Dicit bifariam dicimur ſentire Vnoº dicimur videre & audire quādo habemus auditiuā vel viſiuā poteſtatē & nō oꝑationē ut cū dormimꝰ. Alioº dicimur ſentire cū ſimus in oꝑatiōe ſic ille dr̄ uidere qui actu oꝑat' per illā potenciā diiudicando de colore. Sentire primoº habet potenciā ad ſentire ſecūdoº & ſenſus & ſentire dicunt' eſſe actu & potencia ſed illa vident' repugnare ſentire eſſe in actu & ſentire eē quoddā pati. Rn̄dit phūs ꝙ eo mō dicemus de ſentire ī actu ac ſi diceremus pati & moueri ſit quoddā agere .i. ens actu ſicut dicimus motū eſſe actū imꝑfectum p̄terea cūcta que paciunt' aut mouent' ab aliquo agente qđ eſt actu paciūt' Quare fit ꝙ tā a ſimilibꝰ q̄ diſſimilibus paſſio hec ꝓficiſcit' Diſſimilia em̄ ſunt in principio ſimilia uero cū finis attingit' ſicut aqua frigida in principio eſt diſſimilis igni agēti in fine uero cū fuerit calefacta fit ei ſimilis Ita pariformiter de ſenſu dicet' quiꝗ ante p̄ſentiā obiecti diſſimilis eſt ſed motus a colore ſimilis efficit' ei ꝑ ſpēm.

Queritur Vtrum ſenſus ſit virtus paſſiua Rn̄det' ꝙ ſenſus capit' tripliciter Vnoº ꝓ actu ſenciēdi & ſic dicimus dormiētes nō ſentire, Scd̄o capit' ꝓ organo ſenſorio qđ ē ꝓximū ſubiectū potēcie ſenſitiue ſicut oculus ē organū uiſus ſicut in libro de ſenſu & ſenſato de illis determiatis & iſtis duobꝰ mōis ſenſus eſt actꝰ & virtus actiua. Tercioº accipit ſenſus ꝓ potēcia de ſcd̄a ſpē qualitatis & hoc mō ſenſus eſt virtus paſſiua eo ꝙ recipit Preterea quicquid mouet' ab obiecto eſt paſſiuū ſed ſenſus eſt hmōi ergo &c.

Arguitur Senſus eſt virtus preſtancior anima vegetatiua ſed illa eſt uirtus actiua ergo & ſenſus p̄terea quicquid ꝑfectiōis repit̄ in inferioribus hoc etiā in ſuperioribus repitur & amplius Sed anima uegetabilis eſt inferior ſenſitiua ergo &c. Solutio q̄uis uirtus actiua ipſius anie uegetalis ſit ꝑfectior abſolute cōſiderata Sed qn̄ refert̄ ad potenciā viſiuā tunc ignobilior eſt quia potencia uiſualis licet ſit paſſiua tn̄ aliquo mō fit in actu per preſenciā obiecti Etiā qa ſpiritualior eſt eius operatio q̄ vis uegetatiua que omnino materialis eſt ideoq; perfectior cenſebitur.

Arguitur Nihil agit ultra ſuū gradū perfectiōis vii. metha. ſed obiectū ſenſibile eſt inaīatū ergo nō pōt agere in ſenſum aniatū & qđ conſequēs ē nō erit potēcia paſſiua Preterea agens eſt preſtancius paſſo ix. metha. ſed obiectū cū ſit inanimatū nō eſt preſtācius potencia ergo nō pōt agere in potēciā. Solutio ad primū ver⁊ eſt nihil agit ultra gradū ſue perfectionis ꝓpria uirtute ſed virtute nobiliori cōcurrente ſicut fit in ſenſatione ubi ad ſenciendū cōcurrit ania mediante ſenſitiua uirtute que recipiendo obiectū ſenſibile cauſat ſenſationē Ad ſecundū uerū eſt om̄e agens inquantū hmōi eſt nobilius paſſo ſic ſubiectū habēs per ſe modū agentis nobilius eſt potencia inquantū hmōi Tamē ſi abſolute cōſideret̄ potencia que eſt aniata p̄ſtancius cenſebit̄.

Arguitur Omne iudicatiuū eſt actiuū ſed ſenſus ē huiuſmōi ergo Minor patet quia indicat de obiecto apprehenſo Solutio Senſus particularis nō indicat de ſuis obiectis per ſe ſed qn̄ terminat̄ ad ſenſum cōmunē qui habet iterū colliganciā cū uirture cogitatiua que eſt racio ꝑticularis & ergo om̄is ſenſus exterior ſit iudicatiuus virtute ſenſuū interiorū.

Deinde diſtinguendū eſt de potencia atq; actu: nūc em̄ de his ipſis ſimpliciter dicimus. Nam ex hoc pacto quippiā ſciens ut ſi dicamus hominē eſſe ſcientē. qa homo eſt talis ſuapte natura ut ſit ſciēs atq; ſciam habeat Eſt em̄ hoc pacto quippiā ſciens. ut hominē eum iam dicimus eſſe ſcientē. qui geometriā atq; grāmaticā habet. Atq; hor⁊ uterq; non eodē mō poteſt potēcieq; ſubiicit̄. Sed alter quidē ex eo qa genus ip̄m eſt tale materieſue Alter uero propterea qđ cū uoluerit contēplari pōt idip̄m facere: niſi quid externū forte prohibeat impedimētoq; fiat. At preter ip̄os eſſe hiſce qui iam contemplat̄. & eſt actu ꝓprieq; ſciens hoc a Ambo igit̄ illi primi potencia quidē ſunt ſcientes ut diximus: verū vnus indiget alteratione per diſciplinā qua quidē nōnūq̄ eſſet ex habitu cōtrario diſputacioneq; mutat̄. aliter habet quidē ſenſum aut grāmatica ſed indiget oꝑatione: ut ex otio tandē oꝑatiōiſq; uacuitate agat ac oꝑet̄ atq; hic mod⁹ potēcie diuerſus eſt ut patet ab antea dicto At uero neq; ip̄m pati ſimplex eſſe uidetur: ſed aliud eſt a cōtrario corruptio: quedā aliud eſt ſalus pocius eſt qđ eſt potēcia ab eo qđ ē actu: ſimileq; perinde atq; potencia ſeſe habet ad actū. fit em̄ contemplans qđ ſcientiā habet. Quod quidē aut nō eſt alterari in ip̄m em̄ fit incrementū & in actū ꝑfectionēue. aut aliud alterationis eſt genus. Quo circa nō recte ſe habet dicere ip̄m ſciens cum ſit alterari ſicut nec edificatorē cū edificat. Quod igit̄ in actū ducit ex eo ꝙ eſt intelligens potencia atq; ſciens id nō doctrinā appellare oportet: ſed aliud nomē eſt

equū habere At quod ex eo qđ eſt potēcia diſcit accepitq; ſciam ab eo quod eſt actu ſciens atq; ab ipſo docente. id aūt nō eſt dicendū pati ac alterari aut duos alteratiōis eſſe modos fatemur oportet Eā inquā mutacionēq; ad priuatiuas eſt diſpoſitiōes & eā que eſt ad habitus atq; naturā.

Hic phūs oſtendit quomō educat̄ potencia ad actū Et primo facit diſcrimē de duplici potencia exemplū in mediū afferēs de intellectu Deinde applicat ad ſenſū dicens.

Intellectus qnq; eſt
- In actu qui diſciplinā nō ſcit actu ſolū ſed etiā in actu cōſiderandi contemplandiq; eſt. & hic ꝑfecte. atq; nauiter ſcire intelligit̄.
- In potēcia & hoc dupliciter
  - Vno° in potencia remota ſicut ſciū dicimus hominē ydeotā eo ꝙ ꝑ naturā ſcietie capax eſt & diſciplinabilis.
  - Alio° qui eſt in potēcia ꝓpinqua ſicut eū qui diſciplinā illā didicit habetq; & ad libitū per eam ſpeculari poteſt ſed actu non utitur.

Sed hoc intereſt q̄a ſcius dr̄ qui nondū didicit ſed ſcia caret quā ſi aſſequi vult neceſſe eſt qđ de cōtrario habitu hoc eſt de ignorantia ad ſciam ſeſe conferat & ſic per alterationem reducitur de potencia ad actū. Alter ergo eſt in potencia propinqua qui ſciam habet ut Arithmeticā ſed ab uſu & exercitio abſtinet ſed cū ſe ad oꝑam & conſideratione reuocat nihil amittit ſed ſciam quā intus poſſidet foras ad uſum promit & ſic ſpeculatio ſcientiā perficit: quāobrem imutacio hec alteratio cenſenda nō eſt. cū om̄is alteratio priorē qualitatē excuciat. at hic nihil p̄ter merū ociū excutit̄ imo incrementū pocius priori qualitati & honeſtamentū adiungit̄ Tunc ibi (At uero) dicit ꝙ paſſio bifaria dr̄. quedā eſt corruptiua q̄ fit a contrario agente ſicut aqua ab igne dr̄ pati qn̄ calefit. Alia perfectiua que importat quandā receptionē qua aliquid migrat de potēcia ad actū & talis dr̄ paſſio improprie dicta imo potius perfectio & iſta paſſio ſiue potencia nō eſt a cōtrario agente & hoc mō intellectus recipiendo obiectū uel ſciam dicit̄ pati. Præterea dicit phūs id qđ exit de potencia ꝓpinqua ad actū non alterari ob hanc cām quia quicquid perficit̄ nō alterat̄ ſed ſcius utens actu diſciplina ꝑficitur ſpeculando ergo nō alterat̄ Maiorē manifeſtat exēplo talis is ridendus uidetur qui hominē ſapientia aut prudentia p̄ditum cū ſapiat aut conſilict alterari affirmauerit. Similiter qui fabrū excuſſorem & reliquos opifices quom aliqd ſue artis moliatur affici alterariq; dixerit Preterea qui dudū didicit & habitū intra ſe poſſidet per uſum & exercitiū actuale nō cōſequitur nouā formā ſed habitā perficit Sed q rudis eſt recens adiſcit ſciam a didaſculo ſuſcipit nō tn̄ intellectus ꝓprie alterat̄ recipiendo ſciam igit̄ phūs diſtinguit alterationē Nā quedā eſt ꝑfectiua ſiue improprie dicta q̄ gerit ſimilitudinē alteratiōis quia eſt de cōtrario in cōtrariū & ſic intellectus alterat̄ recipiēdo ſciam. Alia eſt ꝓprie dicta q̄ remouet alteratū a ſua naturali diſpoſitiōe & ꝑfectione ut ſi quis moueat̄ de cōualeſcentia in egritudinem.

Hec cū ita ſint. prima qdē mutacio ſenſitiui ab eo quod gn̄ari fit cū autem ortū & generatū eſt habet iā ſenſum perinde atq; ſciam. & ſentire actu ſimile eſt contēplari Drn̄tia tn̄ eſt. an ea que actu ſenſum efficiūt extra ſunt ip̄m inquā viſibile & audibile & ſenſibiliū cetera Cuius cauſa hoc eſt actu nāq; ſenſus ſingulariū eſt. hec aut ip̄a ania quodāmō ſunt. Quaꝓpter quidē cū q̄ſpiā voluerit in ip̄o ē ſitū. Sentire aūt non collocat̄ in ip̄o. Neceſſe ē em̄ ſenſibile ip̄m adeſſe: pari mō res ſeſe hn̄t & in ſcientiis ſenſibiliū. & ob eandem utiq; cauſari qa ſenſibilia ſingularia ſūt & extra ſicuti dixim⁹ Sed ut de his exacti⁹ dilucidiuſue dicamus. dabit̄ nobis rurſus occaſio. Nunc id ſit nobis determinatū. cū ſimplex inquā non ſit id qđ dicit̄ eſſe potēcia. ſed aliud qdem ſit ut puer. quē militare poſſe dicere licet. Aliud aūt ut hiſce qui iam etate militariq; arte actus euaſit ad militandū ſenſitiuū ſimiliter ſe habere. atq; cū ipor⁊ drn̄tiā noie careat Determinatū aūt ſit ip̄a eſſe diuerſa. & quo pacto diuerſa

ſunt. neceſſe eſt ip̄o pati ac alterari tanq̄ ꝓpriis noībus uti Ip̄m aūt ſenſitiuū potencia tale eſt: quale iā ip̄m ſenſibile eſt actu ſicut diximus. patit̄ igit̄ cum eſt nō ſimile At paſſū euaſit ſimile & ē tale quale eſt illud.

Dicit quia ſicut intellectus a ꝑcipiente ducit̄ ad ſciam de potencia remota ita pariformiter aliq̄d ducit̄ de potencia ſenciendi remota ad actū a generāte ut ouū ſiue ſemen genitale in prima mutatiōe vim ſenciendi potencia ſortit̄. ſimul ac factū anial iā cōpos ē ſenſus Et ſicut aliquis de potencia ꝓpinqua intelligendi exit ad actū ſine alteratiōe. ita ſimiliter hn̄s ſenſum per ſe ſentire pōt ſine alteratiōe Sed id inter ſenſum & intellectū intereſt quia ſenſus in actū exire nequit qn̄ lubet eo ꝙ ad ſenciendū extrariis reb⁹ opus eſt quaꝝ ꝓceſſu exitus reuocet̄ i ope uiſibili. auditili. olfactili. guſtabili. tactili. At intellectus ſciaꝝ theſauros intus habet. quas cū cōmentari collibeat ꝓmat Nā oīa ſcita que homo diligēti annotatiōe collegit mox in repoſitoriū cōdidit intellectuale & q̄ uoluerit ꝓ arbitrio tanq̄ e ſinu facile ꝓferat igit̄ intelligere cogitareq; poſſumus qn̄ uolumus Sentire uero cū uolumus in nr̄a poteſtate nō eſt Eadē rōe opifices (qui exteriorē materiā requirūt) cōtinuo ad libitū artē exercere nō poſſunt prouide illos artifices ſenſibiliū appellamus: quia circa ſenſibilia & ſingularia uerſant̄ de iis lacius dicemus in tercio huius. Tunc ibi (nunc id ſit nobis). Dicit ꝙ determinatū eſt prius ꝙ potencia multipliciter dr̄ ſed aliter accipit̄ cum pueꝝ militarem aut impatorem potencia eſſe dicimus. & alio⁰ eum qui etatē cōpleuerit miliciam exercendi ac magiſtratus gerendi potenciā habere dicimus ſic etiam aliq̄d duplicem habere potenciā ſenciendi aſſerimus. Vno⁰ qn̄ eſt in potēcia ſenciēdi quo ad actū primū Secundo quo ad actum ſcd̄m qn̄ em̄ ſenſibile mouet ſenſum tūc ſenſus fit in actu ſcd̄o quia ſenſu s eſt talis potencia quale eſt ſenſibile actu ſicut dictū eſt de alimento qd̄ in principio diſſimile eſt. in fine uero ſimile. Præterea omne agens eſt tale actu quale eſt paſſum in potencia.

At em̄ de vnoquoq; ſenſu deinceps a ſenſibilibus cuiuſq; ꝓficientes dicam⁹ oportet atq; prius ip̄a ſenſibilia diſtinguēda eſſe uident̄. Senſibile atq; trifariā dr̄. Senſibiliū em̄ quedā per ſe: quedā ꝑ accn̄s ſenciunt̄. Et illoꝝ rurſus alia ſunt vniuſcuiuſq; ꝓpria ſenſus. alia cōia cunctis. Atq; ꝓpriū id ſenſibile dico qd̄ alio ſenſu ſentiri nō pōt & circa qd̄ error fieri nequit. ut calor reſpectu viſus. & ſonus auditus: & ſapor guſtus. Tactus aūt plures drn̄tias habet quidā iudicat tn̄ de illis ut ceteroꝝ ſenſuū quiſq; de ſuo ſenſibili & nō decipit̄. Viſ⁹ em̄ nō errat eſſe colorē: aut auditus eſſe ſonū ſed quid ſit id qd̄ eſt infectū colore uel ubi huiuſcemōi igit̄ ſenſibilia dicunt̄ vniuſcuiuſq; ꝓpria ſenſus. Cōmunia uero ſūt hec: motus quies. nūerus. figura. etiā magnitudo. talia nāq; nullius ſunt ꝓpria ſenſus ſed oībus cōia ſunt. etem̄ tactu motus quidā ſenſibilis eſt atq; uiſu. Per accidēs aūt ſenſibile dr̄ ut ſi albū oliarii filius ſit: ꝑ accidēs em̄ hoc ſentit qa albo qd̄ ſentit: id accidit Quapꝓpter & nihil ip̄e ſenſus ad hmōi ſenſibilib⁹ patit̄: ut talia ſunt Eoꝝ aūt que ꝑ ſe ſenciūt̄ illa ſūt ꝓpria ſenſibilia: q̄ ꝓpria ſunt. & ad q̄ ſubā vniuſcuiuſq; ſenſus ſunt apta.

Anteq̄ phūs de ſenſibus ſigillatim aggredit̄ prius ſenſibilia diſtinguit dicens.

Per ſe dicunt̄ q̄ ex ſua natura imutāt ſenſū & ſūt duplicia

Duplicia ſūt ſenſibilia videlicet

Propria que a ceteris ſenſibus dignoſci nō poſſunt & circa que nec temeritas nec hallucinatio ſenſuū cadit. ſi natura ītegre & incorrupte iudicet nec cauſa ſit que poſitura obſiſtat. Nec loci intercapedo aut receſſus officiat: falli em̄ aſpectus nequit circa rē uiſibilē ſi mūdus & ꝓbus eſt oculus. Et ſi ſerenū ſit. ſi interſtitio iuſto colores abſceſſerint. Tact⁹ aūt plures drn̄tias habet qa tangimus glabra: aſpera. mollia. dura. grauia. leuia. calida. frigida. humida. ſicca q̄uis illa uidentur eſſe plura tn̄ vna rōe ſe habet ad oīa ſicut alii ſenſus ad ſua ſenſibilia.

Cōmunia que a pluribus ſenſib⁹ dignoſcunt̄ ut ſunt motus. qes. figura. nūerus & magnitudo inter que motus quies & nūerus ab omibus ſenſibus ꝓmiſcue ꝑcipiūt̄ Sed magnitudo & figura viſui & tactui precipua ſunt & cōia.

Per accidens dicunt̄ q̄ ex ſua natura nō imutāt ſenſum nec ſentiri poſſnnt per ſe nec ꝑ ꝓpriā ſpēm ſed ꝑ accn̄s. eo ꝙ cognoſcunt̄ a ſenſibus accidūt & continent̄ in iis que ꝑ ſe ſub ſenſu cadūt ſicut ſunt ſubſtācie ſingulares. ut Diaris fili⁹ diares em̄ nō cognoſcit niſi ſub rōe coloris. Nihil em̄ patit̄ ſenſus ab iis q̄ ex accidente ſentimus. ea uero q̄ ꝑ ſe cōmouent ac ꝑcient ſenſus ei paſſionē infligunt.

De ſenſu Viſus.

C Vius igit̄ viſus eſt ꝑceptiu⁹ id eſt viſibile. Viſibile uero eſt color: & id qd̄ orōe qdē explicare ac dicere licet. Noīe aūt caret atq; idip̄m maxīe patebit cū ulterius ꝓcedemus. Viſibile igit̄ eſt color: hic aūt eſt id qd̄ eſt in eo qd̄ ꝑ ſe uiſibile eſt ꝑ ſe uero nō rōe ſed qa in ſe cām habet ut ſit viſibile. Color at oīs motiuus eſt qd̄ eſt ꝑſpicuū actu & ideſt ip̄ius natura. Quapꝓpter nō eſt viſibile abſq; luce ſed oīs vniuſcuiuſq; color ī lumine ſane uidet̄ Quāobrem qd nā ſit ip̄m lumen prius dicere declarareq; oportet. Eſt igit̄ aliqa ꝑſpicuū. Perſpicuū aūt id dico. qd̄ quidē uiſibile nō eſt aūt ut ſimpliciter dica ꝑ ſe ſed ꝑ alienū colorē uiſibile. Atq; res talis eſt aer & aqua & ſolidoꝝ cōplura ut uitrū & glacies & hmōi corꝑa. nō em̄ aqua uel aer ut ē aqua uel aer ꝑſpicuū ē. ſed qa natura eadē ineſt ī his utriſq; & in ꝑpetuo ſupero corꝑe.

Hic phūs de quolibet ſenſu mēbratim determinat & primo ordit̄ de uiſu & eius obiecto dicens illud ſenſibile cuius uiſus eſt ꝑceptiuus dr̄ uiſibile & id duplex eſt nā quoddā nomē ſimplex habet impoſitū qd̄ dr̄ color. Aliud eſt qd̄ noīe caret ſed orōne explicat̄ ut ſunt lucibilia q̄ de die uideri nō poſſūt tn̄ refulgēt in tenebris ut ſunt fungi. ſquame piſciū oculi lupoꝝ. ac prearidi caudices. ac lignū putridū. Plane color ꝑ ſe uiſibilis ē quarto mō per ſe qa color in ſe habet quare uiſibilis eſt & licet eadē ſubiecto ſunt color & uiſibile tn̄ rōe differūt Nā uiſibile obnoxiū uiſui eſt ad quē refert̄. color uero in ꝓmiſcua & abſoluta res eſt Itē uiſ⁹ abiūcto uiſibile nō cōſiſtit niſi potēcia At color etiā nunq̄ uiſus ſemper eſt color. Vnde color eſt actus ꝑſpicui qui cū ſine inuectu luminis uideri nō poſſit: neceſſariū erit ut prius de lumine diſſeramus ſed quia aliqd̄ prius eſt ꝑſpicuū q̄ actu luminoſum De rōe perſpicui primo loco cōmentemur Illud em̄ ꝑſpicuū dr̄ qd̄ uiſibile ē nō per ſe ſed per alienū colorē ut ſunt aer aqua. criſtallus. vitrū & ꝑcipue celū qd̄ inter oīa ꝑſpicua primatū obtinet q̄uis nullū illoꝝ ſecundū ꝓpriā ſubām ꝑſpicuū ſit ſed ꝓpter naturam ſiue ꝓprietatē quādā cōmunē in eis repertā Et ergo ꝑſpicua efficiunt̄ uiſibilia nō de ſuo colore ſed alieno alioquin ſi eſſent colorata tranſpici nō poſſent quia tunc maxime ꝑſpicua ſunt qn̄ nullo colore ſunt offecta. nec ueros colores recipiunt & fiūt actu ꝑſpicua luminis ꝑſentia ubi uero potencia lumē eſt ibi tenebre ſunt qa nihil aliud eſt tenebroſū q̄ qd̄ potencia ſit perſpicuū.

Queritur Vtrū in potenciis apprehēſiuis aīe ſit aliquis ordo Rn̄det̄ ꝙ ſic quia qn̄ plura ꝓficiſcunt̄ naturaliter ab uno fonte principio ab illo quodā ordie ꝓgrediunt̄ ut habet̄ z. metha. & viii. phiſicoꝝ. ſed potēcie aīe ſunt hmōi ergo quodā ordine ab aīa ꝓcedūt Præterea triplex ordo in potēciis repitur. Primus ordo ē gn̄atiōis & ſic uegetatiue potencie & tactus que ſunt fundamēta aliaꝝ viriū primatū obtinent. Ali⁹ eſt ordo perfectionis & ſic potencie intellectiue ſunt priores potenciis ſenſitiuis. Tercius eſt ordo ſubiectoꝝ aut ſitus & ſic iſta potencia eſt preſtācior q̄ reſidet in alciori loco corporis & ſic uiſus eſt ceteris preſtancior deinde auditus &c. Præterea uiſus tū rōe obiecti tū organi tū opatiōis inter reliquos ſenſus principē locū ſortit̄.

Arguitur Quecūq; ſunt eiuſdē gn̄is inter ea non eſt ordo ſed potencie aniæ ſunt eiuſdē gn̄is ergo: Maior patet quia ſpēs equabiliter ſe habent ad genus

teſte Porphirio. Solutio. Speties alicuius generis dupliciter compantur. Vno° ad genus ſic ſunt coequeue & diſpate nullū ordinē habentes. Alio° comperanť inter ſe & ſic inter eas eſt ordo quia hoc mō penes drūtias earundē meciunť quib⁹ diuerſos gradus ꝑfectio nis ſorciuntur.

Queritur Quid ſit ꝓpriū incidens ſiue (ut ſolito uocabulo utar) obiectū uiſui. Rndeť ꝙ color & hic bifariā accipiť. Vno° ꝓprie ut eſt qualitas ex ꝑmix tiōe quatuor qualitatū primaꝝ videlicet ex lumine ignis. ꝑſpicuo aeris & aque. & opaco terre coelemētata & hoc mō nō eſt obiectū uiſui. q̄uis per ꝓpriam ſpēm uiſum imutet tn̄ nō adequatiōe mutua. Alio° accipiť color generaliter inquātū extendit ſe etiā ad lumen queādmodū Ariſtoteles primo de ſenſu & ſenſato colorē accipit dicēs oia corpa quodā colore participare & hoc mō color eſt adequatū uiſui obiectū ſub cuius ambitu oia ea q̄ collucent noctibus & refulgent in tenebris clauduntur.

Arguitur Nullū vl'e ꝑcipitur ſenſu ſed color eſt hmōi ergo nō ꝑcipitur ſenſu & qđ cōſequens eſt nō pōt eſſe obiectū uiſui. Solutio q̄uis illud quo ꝑceptibi lis eſt color ſit vl'e tn̄ iſte qui actu ꝑcipitur eſt ſingularis. p̄terea licet color i cōi nō ſit actu uiſibilis tn̄ aptitudine inquātū repitur in ſingularibus.

Arguitur Vnius ſenſus eſt tm̄ una contrarietas ſed obiectū uiſus habet uarias con trarietates videlicet album & nigrum. lucem & tenebram. Solutio. iſte contrarietates ſunt adinuicē reducibiles. nā tenebra ad nigrū. lux uera ad albū eo ꝙ color albus multū habet de luce nigrū uero paꝝ.

De Lumine.

Lumen aūt actus eſt huiuſce perſpicui ea nimirū ratiōe qua ꝑſpicuū eſt. At id eſt potencia in quo nūc id ip̄m ineſt nunc tenebre: atq; lumē quaſi ꝑſpicui color eſt. cū ſemper ꝑſpicuū actu ab igne uel ab huiuſcemōi corpe: quale ē ip̄m ſuperū corpus. nā huic ineſt aliquid unū & idem. Quid igiť eſt ꝑſpicuū diximus. & quid etiam lumen· nam neq; ignis eſt. neq; omnino corpus. neq; corporis eſt ullius defluxus. eſſet om̄i quoddā hoc quoq; pacto ꝑfecto cor/ pus. ſed eſt ignis uel huiuſcemōi cuiuſdam in ꝑſpicuo p̄ſentia corporis. fieri nāq; nō pōt ut in eodē ſint duo corpa ſimul. Videť aūt tenebris cōtrariū eſſe lumen at tenebre priuatio ſunt talis habitus. atq; ignis uel corpis talis abſen tia. a ꝑſpicuo: quare patet huiuſce p̄ſentiā eſſe lumen. Atq; nō recte dixit Em pedocles & ſi quis itidē cenſuit. lumen ferri atq; extendi tandē inter terram & cōtinēs. noſq; idip̄m latere. Hoc em̄ & rōis metas egrediť. & ē p̄terea nimirū que apparent in ꝑuo nanq; ſpatio motus fortaſſe lateret. ſed ab ortu ſolis ad occaſū tanti corpis motū latere. magna nimirū ꝑfecto eſt poſtulatio. At qui coloris quidē id eſt ſuſceptiuū qđ colore uacat. ſoni aūt id qđ ſono Vacat aūt colore ꝑſpicuū ip̄m & inuiſibile uel id qđ uix tādē uidetur: quale id eſſe uidetur quod tenebris eſt affectū atq; tale eſt ipſum ut patet ꝑſpicuū attamē nō cū eſt perſpicuū actu ſed cum potencia eadem em̄ natura mō eſt. tenebre mō lumen.

Hic agitur de lumine & de eius natura. Dicēs Lumen eſt actus & ꝑfectio ꝑſpicui qua perſpicuū eſt & nō in eo ꝙ aqua aut aer eſt. Alia em̄ preſtancior aque & aeris ꝑfectio eſt. At lumen eſt color quoddāmō ꝑſpicui quia non ꝓprie aerem colorat. ut candor niuem ſed eum uiſibilem facit ſicut color corpora. Lumen non eſt ignis nec ſol nec corpus nec corporis defluxus, ut Democritus putabat. quia ſic aliud nihil eſſet lumen q̄ p̄ſentia ignis aut aliqđ hmōi corpis in diaphono. quare penetraret corpus Et ſic duo corpora eundem locū occuparent qđ irrationabile eſt Etiā ſequereť ꝙ aer acceſſione luminis corpulētior

& plenior euaderet q̄ cū in tenebris eſt cuius contrariū cernitur. Præterea cum tenebre nihil aliud ſint q̄ ſiderū abſentia in corpe perſpicuo. igiť lumē nihil aliud eſſe poſſit q̄ illorum præſentia. Poſtremo ſi lumen eſſet corpus cunctatiōe aliqua neceſſario' moue reť ſed cōtrariū uidemus ꝙ moueť in inſtanti ergo non eſt cor/ pus. Ad hanc rōnem Empedocles rn̄dit ꝙ lumen nō ſubito moueretur ſed ſuc/ ceſſiue quia lumē ſolis prius ad ꝑtes terre ortui ꝓpiores ꝑueniret anq̄ ſplendor ꝑ vniuerſum ſpargereť ſed id pernicitate motus ſenſu perſpici nō poſſe. ſed res tota ficticia eſt cui tum racio. tū expimenta reclamant. Præterea ſi intercapedo mo/ dica. aut lumen exiguum eſſet poſſit latere ſenſum ſed non rationem At nūc ab oriente in occidens tam im̄enſo itinere & tā uaſti corpis motum ſenſu deprehēdi nō poſſe eſt difficile creditu. Tunc ibi (At qui coloris) dicit ꝙ perſpicuū eſt ſuſce ptiuū coloris eoꝙ color eſt motiuus ꝑſpicui Nā ſicut ſe habet aer ad ſonū ita per ſpicuū ad colorē ſed aer expers ſoni eſt ſuſceptiuus ſoni ergo perſpicuū expers co loris eſt ſuſceptiuus eiuſdem. Minor patet quia om̄e ſuſcipiēs debet eſſe denu/ datū a natura ſuſcepti. Quāobrem aer colore uacat ſed cū lumen aeri ingruit eo ꝙ actus ꝑſpicuus fit tunc lumen pro colore aeri ineſt & quoddāmō uiſibilis eſt & cauſa quare cetera uideanť Sed cū aer potencia uiſibilis ē tūc tenebre uicē coloris ſupplent & inuiſibiles nobis ſunt & culpam habent ne alia cōtueri poſſumus igiť ſiue luminoſū ſiue tenebroſum corpus ꝑſpicuū ſit eadē ſemꝑ ſubiecta natura eſt ſicut idem eſt ſubiectū cū quis uidet & poſtea captus oculis cecutit.

At uero nō vniuerſa viſibilia in lumine ſunt uiſibilia ſed ſolū vniuſcu iuſq; proprius color Nōnulla namq; in lumine quidem nō uidentur. tenebris aūt efficiūt ſenſum. ut ea que noctu apparēt ignea atq; ſplen dent Hec aūt nomine carent vno ut fungus: cornu: piſcium capita & ſquame & oculi. ſed nullius hoꝝ ꝓprius color videť. atq; quā ob cām hec uiſibilia ſunt alia ratio eſt.

Hic determinat de quibuſdā viſibilibus innominatis dicens nō om̄ia uiſibilia ſpectantur lumine quia ſunt nōnulle que nō ad lucē ſed in tenebris mouent uiſū ut ſunt noctu lucentia que noīe carent ut ſunt ſquame piſciū. fungi. oculi lupoꝝ &c. que nō proprio colore uidentur ſed ſolū lux illorum que eſt efficatior ad mo uendū dyaphonū q̄ color de quibus in libro de ſenſu & ſenſatu latius dicetur.

Quedā ſunt que uideť luce aliena & colore ꝓprio & iſta ſolū videnť de die.

Triplicia ſunt viſibilia

Quedā ſpectentur lumine ꝓprio & colore alieno ut ignis & iſta tam interdiu q̄ noctu uidentur.

Alia ſunt que mediū obtinent qa uidenť de die lumine alieno & colore proprio Noctu uero lumīe ꝓprio & colore alieno ut ſunt putredines quercuū & oculi lupoꝝ & fungi que uidenť ad ſolem alba. & in tene/ bris luminoſa.

Queritur quid ſit lumen Rn̄deť ꝙ eſt actus dyaphoni ſiue ꝑſpicui ea rōe quaperſpicuū eſt. Perſpicuū uero eſt qđ aptū natū eſt ſuſcipere lumē ſiue colorem extraneum.

Perſpicua ſūt quadruplicia nā

Quedā ſunt ſemꝑ lucentia & diffuſiua luminis ut cetera illuſtrent ut ſunt planete & alia aſtra:

Quedā uero ſuapte natura ſunt lucida ſed ſplēdorē ceteris nō cōicant ut eſt ignis elemētans Nā ſi aliis lumē impartiret aer noctu nūq̄ tene bris inuolue reť

Alia ſunt perſpicua que ex ſua natura nō ſunt luminoſa. nec alios illu/ minat vt ſunt aer aqua vitrū & ſimilia.

Alia ſunt dyaphona que tm̄ ſuꝑficialiter ſunt luminis ſuſceptiua ut ſūt corpora colorata teſte philoſopho in de ſenſu & ſenſato. Color eſt ex tremitas ꝑſpicui in corpore terminato.

Nota ꝙ perſpicuitas diuerſoꝝ corporū eſt eiuſdem ſpeciei quia non attribuitur
diuerſis corporibus ſecundū eorundem naturas ꝓprias ſed ſecundum aliquam
naturā cōmunē in eis repertam. Et eſt in ſecunda ſpetie qualitatis quia perſpicuū
habet naturalē potēciam ſuſcipiendi lumen .
Itē lumē eſt qualitas primi alterātis celi & ꝓcipue ſolis quo celū lumīe & influētia
agit in iſta inferiora prio met. Præterea nulla qualitas ſenſu ꝑceptibilis ē luce cla/
rior eo ꝙ cœlū eſt nobiliſſimū corpus cui ſemꝑ ineſt lumen ꝑmanenter quia fluit
ex principiis naturalibus eius quia quicquid ꝑfectionis reperitur in agentibꝰ infe
rioribus hoc perfectius in ſuperioribus reperitur ſed lumen in elementis reꝑitur
ergo perfectiori modo in celeſtibus. quāobrem aliis nō ineſt ꝑmanēter videlicet
aeri & aque eo ꝙ non fluit ex principiis propriis illorū ſed ab extrinſeco ꝑticipāte
lumen mendicant.

Arguitur Nulla ſubſtancia eſt qualitas ſed lux eſt ſubſtancia ergo nō qua/
litas Minor patet z. topicoꝝ ubi dicit ꝙ lux eſt quedam ſpeties
ignis ſicut ignis carbo ignis flamma & ignis lux. Præterea quicquid habet ꝓprie/
tates corporis hoc eſt corpus ſed lumen eſt huiuſmodi ergo eſt corpus Maior pa
tet quia ꝓprietas nunq̄ deſerit ſubiectū proprium. Minor probatur quia qcquid
interſecatur reflectitur frangitur eſt corpus ſed lumē eſt huiuſmōi. Maior qa hec
ſunt proprietates corporis. Solutio ad primū ꝙ Ariſtoteles locutus eſt ſecundū
opinionem quorundam qui diſtinxerūt ſpeties ignis & ergo exemplificat de illis
Exempla em̄ ponimus non ut ita ſicut ſed ut auditores eo melius intelligant prio
prioꝝ. Ad ſecundū dr̄ ꝙ ꝓfate qualitates nō cōueniunt lumini per ſe ſed ratione
ſubiecti quanti.

Queritur An lumē requiratur propter mediū uel ꝓpter colores in actuali
viſione Rn̄detur ꝙ lumen extrinſecum ſicut eſt lumen ſolis aut
ignis principaliter propter illuſtrationē medii requiritur quod tali raciocinatione
condemonſtratur. quelibet forma ſiue perfectio neceſſario requiritur ac ꝑficiēdū
& actuandū ſuum proprium ſubiectum in proxima diſpoſitione conſtitutū ſed
perſpicuum eſt proprium luminis ſubiectum ergo lumen requirit ꝓpter ꝑſpicuū
& quod conſequens eſt propter mediū Minor patet quia perpſicuū ſiue dyapho
num diffinitur per lumen tanq̄ per ſuum propriū actum per Ariſtotelem dicentē
perſpicuum eſt quod eſt luminis ſuſceptiuū Preterea cuicūq; conuenit per ſe apti
tudo viſibilitatis hoc ē uiſibile ſine aliquo extrinſeco ſed colori per ſe cōuenit apti
tudo uiſibilitatis ergo non ab aliquo extrinſeco videlicet lumine. Minor probat
per Ariſtotelem in textu ubi inquit ꝙ color per ſe uiſibilis eſt eo ꝙ in ſe habet cau
ſam quare uiſibilitatis ſibi ineſt abilitas. q̄uis actualiter ſine lumine non uideatur
quia oportet medium eſſe actuatum per lumen anteq̄ moueatur a colore ſi debet
fieri actualis uiſio iuxta ſentenciā phi. color eſt motiuus dyaphoni ſecundū actū
ſed dyaphonum eſt in actu per lumen ergo lumē requirit ꝓpriū mediū.

Arguitur Quicquid eſt de eſſentia alicuius id requiritur propter ipm̄ cu/
ius eſt eſſentia Sed lumē eſt de eſſentia coloris ergo lumē requi
ritur propter colorem. Minor probatur per phūm in libro de ſenſu & ſenſato vbi
dicit ꝙ lux & lumen eſt hypoſteſis coloris. Solutio. Duplex eſt lumen quoddam
eſt extraneum & aduenticiū ut eſt lumen ſolis & aliorū lucentium & hoc non eſt
de eſſentia coloris. eſſentia enim nūq̄ ſeꝑatur ab eo cuius eſt. Lumen aūt incidēs
ſeꝑatur tam a coloribus q̄ perſpicuo. Aliud eſt lumen intrinſecum & illud eſt de
ſubſtancia coloris quia color eſt qualitas ſecunda cauſata ex luminoſo ignis & ꝑ/
ſpicuo aeris & aque & opacitate terre & tale lumen nō requirit ꝓpter mediū ſed
ꝓpter colores.

Arguitur Quemadmodū ſe habet lumen intellectus agētis ad fantaſmata
ita ſe habet lumen extrinſecum ad colores Sed lumen intellectꝰ
agentis requirit ꝓpter fantaſmata ergo lumen extrinſecum propter colores Ma/
ior patet quia ſicut intellectus agens facit potencia intelligibilia actu intelligibilia
ita lumen efficit colores potēcia viſibiles actu uiſibiles Solutio ꝙ nō eſt utrobiq;
conſimilis habitudo quia fantaſmata cum ſint ſpeties rerum particulariū nō pn̄t

mouere intellectum niſi prius depurentur Sed ſic nō eſt de colore quia color per
ſe uiſibilis eſt & abſq; depuratione ſenſum moueri poſſunt quia eſt eadem forma
ſenſibilis in obiecto medio & ſenſu licet nō ſecūdū eſſe: ſed fantaſma nō ē eiuſdē
nature cum intellectu & ſpetie intelligibili igitur non eſt utrobiq; conſimilis ratio
proportionis.

Nunc tm̄ patet id inq̄ quod in lumine videt eſſe colorē quo circa ſine
lumine non uidetur. Hec eſt enim ſane coloris ratio eſſe inquam eius
motiuū quod eſt perſpicuum actu. Actus aūt perſpicuus lumen eſt uti
diximus. Id ita eſſe ex eo tanq̄ e manifeſto ſigno patere poteſt: nam ſi
quiſpiam id quod habet colorem ſuper ipm̄ viſum poſuerit nou ſane
uidebit. ſed color quidē mouet perſpicuū ut aerem ab hoc aūt cum ſit
continuus ſenſus inſtrumentū mouetur. Non enim hoc loco recte ſen
tire uidetur Democritus qui quidem putat. ſi mediū ſpatium uacuum
fiat formicā etiam ſi ſit in celo exacte perfecteq; uideri Etenim ipſum
non poteſt uiſio namq; fit paciente aliquid ſenſitiuo at ut paciatur ab
ipō colore qui uidetur fieri nequit Reſtat igitur a medio. quare neceſſe
eſt aliquod eſſe mediū inter colorem ipſum & uiſum: qđ ſi id uacuum
fiat non modo non exacte ſed neq; quicq̄ omnino uidet quā igitur ob
cauſam neceſſe eſt in lumīe colorē uidere diximus. At ignis in vtriſq;
plane uidet. in tenebris inquā atq; in lumine: id aūt neceſſario accidit.
Ipſum enim perſpicuum ab hoc ꝑſpicuū fit Eadem aūt eſt et de ſono
& de odore etiam ratio. Nihil enī ipſorum ſenſus inſtrumentū tāgens
efficit ſenſum. ſed ab odore quidē & ſono mouet mediū: ab hoc autē
vtrumq; ſenſuum inſtrumentū Quod ſi quiſpiam ſuper ipſū inſtrumē
tū ſenſus vel id quod ſonat vel id quod olet poſuerit nullus profecto
ſenſus efficietur ſimilitudo res ſeſe habet in tactu & etiā guſtu: ſed nō
apparet: quam aūt ob cauſam: poſtea dicetur ac patebit Atq; medi/
um quidem in ſonus eſt aer in odoribus aūt nomine vacat. Nā vt per
ſpicuū in calore communis eſt quidem affectus in aere atq; aqua: ſic
alius quidem in odoribus eſt affectus qui quidē ineſt in his vtriſq; in
aere inquā & aqua. Vidētur aūt & animalium ea que verſātur in aquis
ſenſum odoris habere Veꝝ homo ceterūq; animantia que degunt in
terra atq; reſpirant: nequeunt ſine reſpiratione olfacere. & cauſa etiam
huiuſce poſterius explicabitur.

Dicit id tantū eſſe colorem quod in lumine uidetur quare color ſine lumine
actu non uidetur. id em̄ eſt color quod eſt motiuū perſpicui actu illuminati & id
colorem defert ad oculū plane ſine medio color uiſum non mouebit quod experi
mur tali ſigno quia coloratū impoſitū & adiunctū pupille non uidebit quaꝓpter
color prius perſpicuū aerem mouet anteq̄ attinget ſenſū Quare perperā Demo/
critus cenſuit ſi uacuū eſſet hoc om̄e per qđ cernimus ſpaciū. formicā in celo ſi fo
ret uideremus qđ prorſus impoſſibile eſt quia neceſſe eſt eſſe aliqđ medium inter
videntem & rem uiſam Preterea ſi mediū ſpatium uacuū eſſet nihil om̄ino uidere
mus igitur color mediante lumīe ſenſum mouebit Et q̄uis innominata videantur
in tenebris tm̄ hoc non eſt ſine lumīe quia habet ex ſua natura lumē imbibitū quo
mediū in aliqua ꝑte poſſūt illuſtrare Idem de ſono & odore cōtingit neuter attac
tu ſenſū exercet ſed per mediū aerē a quo ſubinde ſenſus impellūt & licet in guſtu

& tactu eadē ratio ſit. nō tamē eque in illis apparet eo ꝙ nō videtur habere mediū extrinſecū ſed intrinſecum ut poſtea dicemus. Mediū in ſonis eſt aer ſed in odoribus noīe caret quia eſt aliqua paſſio cōmunis aeri & aque Videntur etiam uatalia aquatiliaq; ſenſū odoris habere eo ꝙ ſuffitus nidoꝝ lentorum explorāt Animalia que reſpirāt odorari nō pn̄t niſi aīa uicibus reddita & accepta Sed que in humore degunt non ſine anhelitu ſpiritus reciprocatiōe uident olfacere. que ſuis locis ſūt diſcutienda.

De ſenſu Auditus & eius obiecto.

Nunc aūt poſt hec de ſono & auditu determinemus oportet. Eſt itaq; ſonus duplex Quidā em̄ eſt actu quidē potencia ſonus Nam corꝑm quedā non habere dicimus ſonum ut ſpongiā lanam & huiuſcemodi quedā habere ut es & quecūq; ſolida leuiaq; ſunt quia poſſunt ſonare ideſt inter ſe & auditū ſonū efficere. Fit aūt actu ſonus alicuius ſemper ad aliquid & in aliquo. Ictus eſt em̄ qui ſonū efficit ipm. Quaꝓpter fieri non poteſt ut ſi vnum ſit corpus ſonus efficiatur Quippe cū aliđ ſit id qđ uerberat aliud qđ uerberat. Quare id qđ ſonat. ad aliquid ſonat. ſine aūt latiōe nunq̄ efficit ictus. Atq; uti diximus. nō quorūuis ictus corꝑm ſine ullo diſcrimine ſonus eſt Nullū em̄ efficit ſonum. ſi percuſſa fuerit lana: ſed es & quecūq; ſunt leuia concauaq; es quidem quia corpus eſt leue. Concaua uero quia per reflexiones q̄plures poſt primum efficiunt ictus. quippe cum nō poſſit aer motus ac agitatus exire.

Hic phūs de ſono & auditu proſequit dicens. ꝙ dupliciter aliquod dicitur habere ſonū. Vnō° actu qn̄ duo corꝑa adinuicem colliſa dedunt actu ſonum qui per medium ad aures ꝓficiſcitur. Alio° potencia ut ſunt oīa corpora lenia & ſolida ut es & lapides ac oīa plana glutia leuigataq;. Quedam uero ſunt que nec actu neq; potencia ſonum obtineant ut ſpōgie & oīe lanitiū Cum actu ſonus fit neceſſe eſt tria concurrere videlicet percutiens percuſſum & mediū in quo concurſus fiat ut ſunt duo corpora dura & aer quo defertur ad auditum Nec poteſt fieri ictus ſiue percuſſio ſine motu nec motus ſine aere medio At non quilibet ictus ſonitum ciet neq; oīa corpora ſtrepitum elident quare ad perfectum & magnū ſonū efficiendū requiritur primo ꝙ ſint dura & leuigata & polita corpora. quare ſi ſtupa ſtupam & arena arenam cedas ſurdi & imperfecti ſonitus reddentur Etiā leuitas defendit aeris fracturam quē oporteret perferri ad auditum. Secundo requiritur ꝙ debēt eſſe corpora concaua quia talia per reflexionem primi ictus congeminant ſonitum eo ꝙ aer qui intus eſt agitatus exitum querat quē obiectu laterum inuenire nō poteſt ſed aliquandiu luctatus & tortus obſtrepat ut claret in campanis eneis. Tercio requiritur ꝙ ſint latitudine diffuſa quia talia multū aeris amplitudine orarum & marginū propellūt iccircoꝑfectū ſonitū gignunt.

De Medio auditus.

Prӕterea auditur quidē ſonus & in aere & in aqua: ſed minus in aqua At vero nec aer ē auctor ſoni. neq; aqua ſed opuseſt ut inter ſeſe ſolidorum corꝑorum atq; ad aerem ictus fiat Quod quidē tamen fit cum aer ꝑcuſſus permanet neq; diffunditur. Quaꝓpter ſi cito vehemēterq; percutiat ſonat Opus eſt em̄ut ꝑcucientis motus diffuſionem ꝑueniat aeris: perinde atq; ſi cumulū aut aceruum arene cum fertur velociter quiſpiā verberet.

Hic determiat de medio in quo gnāt ſonus dicēs mediū quo edit ſonus ē aer & aqua q̄uis obſcuriuſculus in aqua q̄ i aere fit nullū tn̄ ꝑ ſe cauſat ſonū ſed opus ē ut fiat colliſio duoꝝ corꝑm ad aerē uel aquā qa oportet mediū eſſe denudatū a forma obiecti Etiā requirit ut iſte aer integraliter maneat ut poſſet ꝑcuti & nō diuidat an̄ ꝑcuſſionē ne fruſtret ictus. Preterea niſi uehemēs ꝑnicitas ꝑuenerit ictū ut ſi tympanū tympano cunctāter & ſenſim admoueris nullū ſtrepitū deportabis In ictu virgӕ aer uice duoꝝ fungit & corꝑis qđ ꝑcutit & medii: ſimiliter cū tela uibrant ſtrident in aere Ac ſi quis cumulū arene celeriter diuerberet ita ꝙ plage diſſolutionē anticipēt ſtrepitū cōcitabit.

De Eccho.

Fit aūt eccho ſonitus inquā is qui poſt ſonū reſultat cum aer factus unus ob vas uel locū qui terminauit ipm atq; diſſolui ꝓhibuit. inde reſilit ueluti pila repulſus. uidet aūt talis ſonitus fieri ſemꝑ: ſed nō ſemꝑ clarus efficit. Nā & in ſono peruide atq; in lumine fit lumen em̄ ſemꝑ refrangit. alioquin nō fieret ubiq;: Sed eſſent extra locū eū tenebre quo radii ſolis ꝑueniūt. Verum nō ita ſemꝑ refrangit ut umbrā efficiat qua terminare lumē ſolemus: quod q̄dē tū fit. Cū ab aqua uel aere ceteriſq; leuibus ut patet reflectitur.

Dicit Eccho gnātur quom aere ſonitu agitatus concauū aut leuigatū quoddā corpus offendit ne ꝓgredi poſſit cū nō ſit peruiū aut ſciſſum retro diſpellit & ut pila reſilit Videt talis ſonus eccho ſemꝑ fieri eo ꝙ ſemꝑ aer ꝑcuſſus occurſaculū inuenit vnde reciprocet alioquin ſi directū iter ſemꝑ uoces tenerent nemo ſe audire poſſit loquentē Quamuis id ꝓpter exilitatē repꝑcuſſionis ſenſū ꝑterfugiat perinde atq; in lumine contingit quia lumē ſemper redux eſt & refractum reſilit alioquin in umbra lumen eſſe non poſſet Nec tn̄ ab oīibus equaliter reflectitur ſed a leuigatis impenſius ut ſunt aqua aurū argētum. quare euenit ut a nitidis & politis euidentiſſima refractio luminis fieri uidetur. Tunc ibi (recte aut) dicit eo ꝙ aer inter oīa elementa primatū tenet igitur nōnulli philoſophi nō immerito peculiare ſiue ꝓpriam rōem audiendi uacuo tribuerūt eo ꝙ nihil aliud uacuū eſſe arbitrabant q̄ aerem Quia illud eſt ꝓpria ratio audiendi quod cognatū & natura auditui ē magis confine ſed aer eſt hmōi Maior patet quia ex actu & potencia fit aliquod vnū Minor patet quia in auribus eſt quiddā aer congenitus & pāniculis intextus in quo fomes ſenſificus & audiendi uis ſedet. Preterea quotiens aer externus cōmotus ad illū interiorē continuat & cum eo coaleſcit tunc uterq; fit unus quēadmodū aqua aque & aer aeri continuatur ergo aer exterius tranſmittit ſonū per interiorē ad ſenſum & hec eſt cauſa quare animal non audiat in omnibus membris ſed dumtaxat in eo cui natura aeris portionem intexuit.

Ipſe igitur aer uacat ex ſe ſono. quia facile diſpergitur ac diſſoluit. verū cum ꝓhibet diſſolui motio tn̄ ipius eſt ſonus. At is aer qui in aurib⁹ eſt collocat⁹. intus eſt conditus ut ſit imobilis atq; hec ut exacte ſenciat drn̄tias oēs motus Et ꝓpter hoc in aqua etiā audimus: quia non ingreditur in ipm inſitū aerem nec in aurē ob obliquitates ipſius aqua Quod ſi acciderit non audimus nec item ſi egrotauerit ipſa mēbrana. Quēadmodū etiā nō uidemus cū ea pellis egrotat que pupillā cōplectit. At em̄ ſignū id eſt audiendi uel nō audiendi: nā auris ſemꝑ ꝑſonat ꝑinde ac cornu Semꝑ em̄ aer inſitus motu ſuo quodā in auribus agitat Verū ipſe ſonus alienus eſt & nō ꝓprius. & ꝓpterea veteres vacuo nos inquiūt audire ac ꝑſonante. quia audimus eo qđ determinatum aerem habet.

Dicit ꝙ aer ſono uacat eo ꝙ nō eſt ꝑmanens ſed facile diſpergit. Sed iſte aer qui aurib⁹ eſt complantatus q̄uis exteriori aeri cōtinuetur tamē magis uacat ſonitu q̄ aer extraneus quia hoc a natura inſtitutū uidet ut interna libere ſe ad externa cōuertant & drn̄tias oīm

uocum accipiat. Nam aer congenitus in confinio eſt & mediũ obtinet inter ſpiritum uitalem & aerem extrinſecus accidentẽ eo ꝙ pro uallo & munimento panniculus uidetur additus nec ille obledi poſſet aeris exterioris appulſu: Præterea purus ſincerus tranquillus & ad omnem impulſionem tener eſt ut omes ſpeties ſonoꝝ q̄ facillime poſſit recipe. Et ob hanc cauſam ſub aquis etiã audimus nõ tñ humor panniculã penetrat uerũ ſicut ſi aqua intra irruperit audire nõ poteremus. Ita ſi aer exterior ſupramodũ agitatus uſq; ad panniculã ꝑuaſerit uis audiendi interdũ ledit. Huic periculo obuia eſt natura que auriculas aĩalibus uertiginoſas & quaſi clauiſculis & grandis quibuſdã intortas fabricata eſt vti nõ ſimplex directuq; ſed anfractuoſũ & flexuoſum iter haberent ne humor aut flatus in penitas partes poſſet illabi. Sane inquit Themiſtius ſicut humor ĩ pupilla ꝑſpicuus a ꝑſpicuo externo colores inuectos excipiens ad ſenſoriũ reddit. ita aer inteſtinus ab extraneo ſtrepitũ ad auditũ refert. Cũ uero panniculã tentaꝛ laboratq; detrimẽtũ in auditu decumbit queadmodũ cũ cuticula lediꝛ pupille uiſus cõſequio noxã cõtrahit. q̄q̄ internus aer immobilis dicatur non tamẽ omino ĩmobilis eſt ſed ĩmobilis uocatur eo ꝙ neq; ipſe diffunditur neq; alius ſubinde atq; alius in eius uicem corrogaꝛ quia ꝑtinaciter pãnicule aſſidet & auditui congenitus innexuſq; eſt ut ſonus qui ad aures accedit exaudiaꝛ nec fit interni aeris motus ſed externi. Naturale eñ aeri eſt cõmoueri ſemꝑ etiam ſi tranquilliſſima temperies ſit Hac ratione ſi auribus manũ admoueris: percipies ſtrepitũ qui ꝓprius & intimus agitur ſicut in cornu. Incolumis quoq; auditus argumẽtũ ẽ cũ aures inſonãt tinniuntq; cõſtet aeri cõgenito naturalẽ uigorẽ ineſſe.

Sed vtrũ hoꝝ duoꝝ ſonet Vtꝝ id qđ uerberaꝛ an id qđ uerberat. At cõſtat utrũq; ſonare. mõ aũt diuerſo Sonus eñ motio eſt eius. qđ eo motu moueri põt ea que reſiliũt a corꝑibus leuibꝰ. Cũ quiſpiã ꝑcutit. hec oĩe qđ vis tam uerberatũ q̄ uerberãs ſonũ efficit: ut diximus. Nõ eñ ut patet ſonus efficiꝛ. ſi acus feriat acũ. ſed opus eſt ut id qđ uerberaꝛ ſit planum: quo ſimul aer inde reſiliat totuſue concuceaꝛ.

Hic phũs mouet queſtionẽ An ꝑcuſſum vł ꝑcutiens ſonitũ generet an ex utroq; ſonꝰ reddaꝛ. Rñdet ꝙ utrũq; ſed diuerſis mõis quia ꝑcutiens pellit aerẽ ad ꝑcuſſũ id reſiſtẽdo aerẽ inter mediũ diuidit in quo fit talis ſonus. Eſt aũt ſonus aer eliſus & paſſus. Eſt autẽ duplex aer Vnus is eſt qui inter duo corꝑa colliſa diſpelliꝛ. Alter is eſt quia ab eo ꝓgrediꝛ & continuatiõe ad auditũ perferꝛ Nã ſonus eſt illius aeris motio qui cũ impetu a corporibus lenigatis & ſolidis reſilit & aer qui primo moueꝛ nõ ſubito ſonũ anditu p̄ſentat ſed proximũ ſibi & continuũ aerẽ cõmouet At hic ſubinde aliũ excitat more quo in fluctibꝰ cerniꝛ in quibꝰ alter alteꝝ trudit & pulſus obiter ſequentẽ impellit.

De differentiis ſonoꝝ.

Atq; drñtie ſonorũ actu ſono manifeſte fieri ſolẽt Nã ut abſq; lumĩe nõ uidẽt colores ſic neq; acutũ graueq; ſine ſono diſcerniꝛ: hec aũt a tangibilibꝰ tranſlatiõe dicũꝛ. Acutũ nãq; multũ in breui tꝑe ſenſũ mouet. graue uero lõgo in tꝑe paꝝ Nõ igiꝛ idẽ eſt acutũ & velox neq; graue tardũq;. ſed fit alterius q̄dã motus ꝓpter uelocitatẽ talis: alterius aũt talis ob tarditatẽ Et ſimilia eſſe videnꝛ acuto atq; obtuſo: que ſunt in tactu Nã acutũ q̄dẽ quaſi pungit: obtuſũ aũt quaſi pellit. q̄a illud in pauco. hoc ĩ multo tꝑe mouet Quare fit ut illud ſit uelox: hoc tardũ.

Dicit ꝙ ſonoꝝ drñtie ſunt acumen & grauitas que a tactilibus tranſlata ſunt Nã ſicut corpus qđ mucronẽ acutam obtinet pauxillo tꝑe uehementer pungit: qđ uero retuſam habet ſero & ſegniter. ita pariformiter acuta uox auditũ penetrans ꝓpemodũ uulnerat. Grauis uero minime quare contingit alterã celeriter alterã ſegniter ſenſum mouere. igiꝛ nõ idẽ ſunt celeritas & acumen neq; retuſio & grauitas ut nõnulli putant. niſi methaphorice q̄a qđ uelocius moueꝛ & celerius diſſilit acutiꝰ ſonat q̄ id qđ tarde & ſegniter moueꝛ

De Voce.

Atq; de ſono quidẽ determinatũ ſit hactenus. Vox aũt ſonus q̄dã ẽ aĩantis. nil eñ inaĩatoꝝ uocẽ habet ſed ſimilitudine quedã dicũtur vocẽ emittere: ut tibia lira ceteraq; inaĩata quecũq; extenſionẽ concentũ & locutionẽ hñt. Hoꝝ eñ ſoni ſimiles eſſe voci uidẽꝛ: q̄a vox & hec eadẽ habet Atq cõplura ſunt aĩaliũ q̄ nõ eliciũt vocẽ: ut ea q̄ ſanguinis exꝑtia ſũt & eoꝝ q̄ ſanguinẽ hñt. piſces atq; id nõ abſq; rõe: ſi quidẽ ſonus motio quedã aeris eſt: ſed qui vocẽ dicunꝛ emittere ut Acheloi fluuii piſces ii branchis ſane ſonitãt. uel aliqua ſimili ꝑte. Vox aũt eſt ſonus aĩalis: & nõ quauis efficiꝛ ſine diſcrimine ꝑte: ſed cũ aliquo ꝑcuciente aliq̄d & in aliquo qđ q̄dã eſt aer ſonus effici ſoleat: iure ꝓfecto vocẽ aĩaliũ ea ſolũ habebũt q̄ ſuſcipiũt aerẽ. Iam eñ ipſa natura ut ad guſtũ & locutionẽ utiꝛ lingua. quoꝝ guſtus q̄dem neceſſariũ eſt. quaꝓpter pluribꝰ ineſt. interp̄tacio uero eſt gr̄a boni: ſic & aere q̄ reſpiratiõe trahiꝛ ad duas vtiꝛ oꝑatiões: ad internũ inquã diſponendũ calorẽ qđ q̄dẽ eſt neceſſariũ & cãm in aliis explicabimus & ad vocẽ etiã cõficiendã ob bonũ.

Dicit ꝙ aĩalia tñ uoces edũt. inanĩa uocalia eſſe nõ poſſunt licet inſtrumẽta muſica ut ſunt organa. lyre. tube. ſimilitudinarie quaſi uerba formare uideanꝛ. Ex aĩalibꝰ plura ſunt muta ut ſunt exanguia quibꝰ nulla uocis emittẽde facultas eſt & que integũꝛ cruſtis ut ſunt cancri oſtree &c. Nec oĩa ſanguinẽ hñtia uoces emittũt & q̄uis piſces in Acheloo fluuio uoces formare uidenꝛ nõ tñ ſonũ uocẽ edũt cũ branchis expellũt aquã & attrahãt aerem: quia ad uocẽ req̄rũꝛ tria videlicet exteuſio. i. cõtinuitas. cõſonãtia grauis & acuti & diſcretio ſiue locutio. ſed iſta in piſcibꝰ & cicadis nõ reperiũꝛ q̄a nõ reſpirãt nec calidũ ſanguinẽ hñt circa cor. Vnde vox ẽ ſonꝰ aĩalis ſed nõ in q̄libet ꝑte corꝑis fit ſed ſolũ in ea ꝑte qua aĩalia reſpirãdo ſuſcipiũt aerẽ ubi gñaꝛ vox. Huiꝰ igiꝛ reſpiratiõis duplex offitiũ ẽ queadmodũ & lingue qua utimur tũ ad loquelas cõficiendas tũ ad ſapores ꝑcipiendos. Eodẽ mõ geminus uſus in reſpirãdo eſt neceſſariꝰ videlicet ad calorẽ qui intus fit refrigerandũ & ad uocẽ formandã.

Inſtrumẽtũ aũt reſpirãdi fauces ſũt: pulmoq;. i. gr̄a cuiꝰ eſt iſta ꝑs Nã ea que gradiũꝛ hac in ꝑte plus hñt caloris q̄ cetera Is p̄terea locꝰ q̄ circa cor ẽ. primꝰ reſpiratiõe nimiꝝ eget iccirco neceſſariũ ẽ aerẽ ingredi reſpiratiõe attractum. Quare uox eſt ictus aeris reſpiratiõe attracti qui q̄dẽ ab aĩa fit. ea q̄ his in ꝑtibus collocaꝛ ad eã ꝑtẽ q̄ gurgulio appellaꝛ Nõ eñ oĩs quiuis aĩalis ſonꝰ vox ẽ uti diximus. fit eñ ut & lingua ſonꝰ efficiaꝛ: & etiã ut tuſſiẽtes efficiũt vocẽ ſpirantẽ aut reſpirãtẽ: ſed aerẽ detinẽtẽ ſed oportet & aĩatũ ſit id qđ verberat & aliqua cũ imaginatiõe Vox eñ ſonꝰ q̄dẽ eſt ſignificatiuus & nõ aeris eius q̄ reſpiratiõe trahiꝛ. uti tuſſis ſed hoc ferit aerẽ eũ q̄ eſt in gurguliõe ad ipſum Signũ aũt ẽ nõ poſſe queq̄ edere uocẽ ſpirantẽ aut reſpirantẽ ſed aerẽ retinẽtẽ Detinens aut eñ aerẽ hoc ipſo nimiꝝ mouet. Patet aũt & quã ob cãm piſces vocẽ nõ fundũt. fauces aũt nõ hñt: at hãc ꝑtẽ nõ hñt: q̄a nõ ſuſcipiũt aerem neq; reſpirãt. Sed q̄ ita dicũꝛ vehemẽter aberrãt quã ob cãm aliꝰ ſermo ẽ.

Dicit ꝙ organũ uocis eſt guttur ſiue uocalis arteria & pulmo quia illđ ẽ organũ vocis ꝑ qđ attrahẽdo & reddẽdo anhelitũ reſpiramus at mitigandũ calorẽ cordis ſed guttur & pulmo ſunt hmõi Mĩor patet q̄a guttur cõtinuaꝛ pulmoni: & pulmo cõiũgiꝛ cordi ĩ quo eſt fons caloris quare aer ꝑ gurgulionẽ attractus feruorẽ illũ recentat & refrigerat ne aĩal

ſuffocet. Preterea in gutture ꝑfecti aīalis duplex ē meatus Vnus ꝑ quē uadit cib⁹ & pot⁹ ut eſt gurgulio ꝗ cōtinuat ſtomacho. Ali⁹ ē ꝑ quē ingredit aer ad pulmonē & is uocat uocalis arteria qa ē uena magis arta hn̄s coopculū qđ ſubmouet in reſpiratiōe & claudit ne cib⁹ ꝑ illā ingrediat quare piculoſū inter comedendū multa fari ne apiat. Vox em̄ format qn̄ aer circa pulmonē reſpirādo expellit uſq; ad palatū in cui⁹ cauitate uox colligit & per linguā certo mō diuidit Tūc ibi (quare uox) diffinit uocē dicēs Vox eſt repcuſſio aeris reſpirati ab aīa ad uocalē arteriā facta cū imagine ſignificādi. Preterea nō oīs ſonus anīalis eſt uox Nā tuſſis ꝗuis ꝑ eadē machinamēta ꝓueniat & excreatio. plauſitacio aut alia uox labiaꝝ eliſii exprōpta nō tn̄ merēt dici uoces qa nō fiūt cū imagine ſignificādi Nec piſces uoces effūdūt qa fauces ſiue vocalē arteriā nō hn̄t eo ꝙ nō reſpirāt ut patet ī li. de aīalib⁹.

Queritur quid ſit vox Rn̄det ꝙ eſt repercuſſio aeris inſpirati ab anīa ad arteriam facta cū imagine ſignificandi. Iſta diffinitio datur ꝑ quatuor cauſas qa dr̄ repcuſſio tangit cā formalis (aeris inſpirati) tangit cā materialis. (facta ab anīa) tangit cā efficiens (cū imagine ſignificandi) tangit cā finalis.

De Odore.

De odore uero & odorabili nō eque bene atq; de hiſce que dicta ſunt diſcernere determinareq; poſſumus Nō em̄ ſi patet quale quid ſit odor: ut ſonus uel lumen uel color Cuius cauſa eſt nos non habere hūc ſenſum exactū. ſed inferiorem compluriū anīaliū ſenſu. Remiſſe nāq; homo olfacit. & nihil odorabiliū percipit abſq; dolore uel uoluptate ꝓpterea ꝙ ſenſum inſtrumentum huiuſce nō eſt exactū atq; perfectū. Atq; conſentaneū eſt ratiōi. tā anīaliū ea que duros oculos habēt ſic ſentire colores ut nō eoꝝ percipiant drn̄tias niſi terrore cōtrarioq; ipius: ꝗ hominū gen⁹ odores· Similitudinē aūt rōis ſubire uident odoratus ad guſtū: & odoris ſpēi ad ſpēs ipas ſapoꝝ.

Hic phūs determinat de ſenſu olfactus cuius ordinis ratio qa organū olfactus altiore parte ſituatꝗ organū guſtus: etiā quia ſpiritualius diffunditur eius obiectū qđ ꝑ medium extraneū guſtus uero obiectū per mediū intraneum. licet minus ſenſu uiſus & auditus: Preterea olfactus participat cū om̄ibus ſenſibus aliquid cū tactu & guſtu quia eſt ſenſus alimenti cum uiſu & auditu quia recipit obiectū per mediū extraneū ergo ſituat ī medio tanꝗ cum extremis participans Dicens de odore nō eſt facile demonſtrare quid ſit ſicut de colore & ſono quia hūc ſenſū tardū & laceſſitū habem⁹ quare plurima aīalia exquiſiti⁹ & ſagatius olfaciunt ꝗ nos ut canes & vultures Nā homo ſolū percipit excellētes odores nō ſine delectatiōe & triſticia quare odores ut nōnulli putant cognoſcerent non quales eſſent in ſe ſed quales peruenirent ad nos Huic ſimile & conſentaneū eſt illud ꝙ anīalia duros oculos habentia ſine coopculo ut ſunt piſces & cancri colores quidē percipiūt ſed nō oēs drn̄tias ſed ſolū terrificos & uoluptificos ꝓpter rigitatē organi. Quāobrem neq; nomina odoꝝ neq; diſcrimina teneamus. ex ſimilitudine tamen ſaporum uocabula his accomodamus quare fit ut ſpēs ſapoꝝ odoribus attribuimus. quare drn̄tie odoꝝ innoteſcūt nobis ꝑ compationē ad drn̄tias ſapoꝝ.

Verū exactiorē guſtū habemus ꝗ odoratū ex eo quia guſtus tactus eſt qdā: quē quidē ſenſum homo exactiſſimū habet. in ceteris nāq; ſenſibus uehemēter a ceteris anīalibus ſupatur: at tactu longe ceteris oībus excellētius ꝑcipit Quapꝓpter & prudentiſſimū eſt aīaliū. Iuditiū aūt eſt in homnū gn̄e ob hoc inſtrumentū ſenſus ingenioſos eſſe hebeteſue. & nō ob aliud ꝗcquā qui nāq; ſunt duri carne ii ſunt ingenioſi. menteq; dextri. Vt aūt ſapoꝝ alius dulcis: alius eſt amarus ſic & odoratū quoſdā dulces. quoſdam appellamus amaros Veꝝ quedā odorē habent ſaporēq; ſimilis rōis dulcē inquā ſaporē. dulcēq; odorē quedā contra Similiter & acer eſt & acerb⁹ odor: & acutus. & pinguis

Nā quia odores non ſunt uti diximus manifeſti & perinde atq; ſapores. ideo noīa odoꝝ deducta ſunt a ſaporibus per ſimilitudinē rerum. Alius enim eſt dulcis ut croci. melliſq;. alius acer ut thimi ac huiuſcemodi rerū Idē & in ceteris modus ſeruatur.

Dicit ꝙ obiecta illius ſenſus ſunt nobis notiora quoꝝ ſenſum habemus certiorē. ſed guſtū habemus cettiorem ergo certius cognoſcimus obiecta guſtus. Minor ꝓbat quia guſtus eſt quidā tactus ſed tactū habemus exquiſitiorē quia iſto cetera anīalia ſupamus quo fit ut ſapientiſſimū animaliū dicat homo deprehenſa animi vi ex mollitudine carnis & tenuitate cutis que in nobis precipua eſt atq; hec tēperatura uidet maxime ad prudentiā apta & ad ſubtilitatē ingenii. quanto igit in homīe eſt craſſior calloſiorue cutis hebetiora & tardiora iudicāt ingenia Si tenuis & luculēta acumē acrimoniāq; ꝓmittit Cauſa forte eſt illa ꝙ in molli corpe primus innatuſq; ſpiritus anīe facilius funditur & libentius expeditiuſq; diſcurrit tunc ibi (Vt aūt ſapoꝝ) dicit cū odoratus ꝓpriis nominib⁹ careat mutuariis & alienis utimur queādmodu ſapores alii dulces. alii amari habent ita & odores alios dicimus dulces alios amaros uocamus. Plerūq; aūt que ſūt dulcis ſaporis guſtu etiā odoratu dulces inueniunt qđ in melle & croco cernit plerumq; contra que odoratu ſunt dulcia. guſtu acerba aut amara ꝑcipiunt ergo ſequunt ſe dūtaxat quo ad noīa ſed nō quo ad ſubiecta Cur aūt deguſtatis rebus ſtatim voluptas egritudoue cōſequat cū tamē guſtus homini ſit abſolutior & odoratu certior. neq; Ariſtoteles docuit neq; expoſitores attingunt.

Queritur Quare homo nō habeat exquiſitū olfactū ſed ceteris aīalibus min⁹ certū. Rn̄det quia ad hoc qđ ſenſus exacte ſuū obiectū ꝑcipiat requirit debita ꝓportio ſenſus ad obiectū eo ꝙ ex obiecto & ſenſu fit aliqđ vnum. ſed ea que debent vniri debet eſſe ꝓporcionata at organū olfactus habet conditiōes contrarias obiecto ſui ſenſus Nā obiectū ſiue odor eſt calidus & ſiccus. olfactus uero humidus & frigidus ſed homo cū habeat mai⁹ cerebrū tāto frigidius organū ergo deteriorē olfactū Et qđ homo habeat maius cerebrū patet quia habet calidiſſimū cor inter oīa aīalia Nā calor cordis mitigat ꝑ frigiditatē cerebri ergo ubi maior ē calor ibi maior exigit mitigatio eiuſdē Etiā qa homo habet ꝑfectiores ſenſus interiores ceteris anīalibus quia ſenſus interiores ſubſeruiūt intellectui ideo oportet ꝙ habeant ſpēalia organa ſiue ventriculas que abſq; magnitudine cerebri ꝑfectā diſtinctionē habere nō pn̄t Et qđ habeāt calidiſſimū cor patet quia homo habet erectā ſtaturā & ſublime caput uerſus celum ut inquit Ouidius Os hominū ſublime dedit celoſq; uidere Pronaq; cū ſpectēt anīalia cetera terrā Quod ſic propter habundantiā caloris naturalis cuius ſignū eſt deficiente calore recta ſtatura deficit ut patet in ſenibus. Secunda ratio quia in homine uigent plures opationes vitales ꝗ in brutis ſed tales exercent per calorē. ergo maior patet quia plures opationes vitales requirūt maiorē calorē ergo &c.

Arguitur Organū olfactus eſt ignee nature ergo nō humidū & frigidū. an̄s patet ꝑ phūm ī li. de ſenſu & ſen. Solutio olfactus capit dupliciter. Vno° ſcđm ꝓpriā naturā organi & ſic eſt de natura aque ꝓpter ꝓpinquitatē cerebri cuius naturā cōtrahit & ſic nō eſt ignee nature. Alio° accipit ꝓut in ſe habet actualiter ſuū obiectū & ſic ē de natura ignis qa tale eſt organū in potēcia quale ē ſuū obiectū in actu ut dictū eſt.

Arguitur Si olfactus ꝓpter vicinitatē cerebri impederet tūc ſagacitas nature merito ipm alio ordinaſſet. Solutio ꝙ ꝓpter duas cauſas olfactus neceſſario approximat cerebro Prima eſt quia neceſſe eſt omnē ſenſū terminari ad cerebrum in quo eſt ſenſus cōis qui ſe habet ut centrū ſiue terminus ad quē oēs ſenſus exteriores terminant. Secūda quia cerebrū eſt naturaliter frigidū ſed frigiditas tempat ꝑ odorē quare inquit Ariſtoteles in de ſen. & ſen. ꝙ odores nō nutrimētales cōferūt ad ſanitatē cerebri licet interdū ledat ꝓpter excellentiā odorabiliū.

Notandū Olfactus eſt uis collocata in interiori pte cerebri cuius organū ſunt nares & due caruncule molles ſimiles papillis mamillaꝝ ꝑ quas odor cerebro pſentat Cuius obiectum eſt odor vnde nihil aliud eſt odor ꝗ fumoſus halitus a corpe odorifero reſolutus.

Preterea ad odoratū quatuor requirunt̄. Primo reſoluens caliditas quare ſtercus gelu cōcretū nō fetet qa frigus cōſtringit. calor uero reſoluit. Secūdo materie ſubtilitas obediēs actiōi calorē reſoluenti quare dura ut lapides nō redolēt. Tercio cōſiſtentia aeris deferentis hmōi fumos reſolutos ꝑ calorē ad cerebrū. Quarto nerui & cerebri cōformitas quare melancolici mutilati & leproſi de odoribus male iudicāt.

Queritur quare ſolo tactu & carnis mollitudine uegetiores ingenii iudicamur ceteris ſenſibus qui magis cōferunt ad diſciplinā. Rn̄det ꝙ ideo qa ſenſus tact⁹ ē fundamētū oīm ſenſuū eo ꝙ organū ei⁹ expandit̄ ꝑ totū corpus quare efficax inde ſumit̄ argumentū ꝙ is qui tactu p̄ſtat oībus aliis ſenſibus p̄ſtare uidet̄ preterea ex ꝑfectione ſenſus ꝑfectior euadet intellectus. Secunda ratio quia bonitas tactus arguit bonitatē cōplexionis & ad bonā cōplexionē ſequit̄ nobilitas aīe quia oīs forma eſt ꝓporcionata ſue materie ergo ſequit̄ eos eſſe ꝑſpicatioris ingenii Quo fit ut molles carne aptiores mente dicimus eo ꝙ ex bona diſpoſitiōe corpis ſequit̄ bona diſpoſitio ſenſuū exterioꝝ & ex eoꝝ bona diſpoſitiōe ſequit̄ bona diſpoſitio ſenſuū interioꝝ & proinde intellectus igit̄ homo rōe tactus eſt prudentiſſimū aīaliū.

Arguitur Viſum habemus certiorē tactu prio metha. ergo cōtra textū p̄terea auditus & viſus ſunt ſenſus diſcipline ī li. de ſen. & ſen. ergo his homo debet iudicari mēte vegetior Solutio q̄uis viſus & audit⁹ ſint ſenſus diſcipline tn̄ inde nō ſumit̄ iudiciū intellectus ſicut de tactu. qa tactu ſolo iudicat̄ diſpoſitio interioꝝ ſenſuū ex q̄bus hominū iudicant̄ ingenia.

Arguitur Bombices ſericū texentes & aranee hominē tactu longe excellunt ergo tactū nō habemus certiorē brutis Añs liquet ſenſuali expimento Nā ut fert̄ Nos aper auditu p̄cellit. aranea tactu. Vultur odoratu. linx uiſu. ſymea guſtu Solutio Tactus accipit̄ dupliciter Vno° quātū ad ſubtilitatē & opationē tāgibilis & ſic bombices & aranee excellūt. Alio° accipit̄ quantū ad iuditiū tangibilis ſic homo certius iudicat de tactu & dr̄ītiis tangibiliū.

Arguitur Si molles carne eſſent ingenio uegetiores ſequeret̄ ꝙ mulieres cū molles ſint eſſent mente & ingenio viris acutiores ſed hoc eſt falſū quia nō ſunt abiles ad philoſophādū. Solutio duplex ē mollities ſcilicet aquatica ſiue flegmatica que in mulierib⁹ repitur & illa nō arguit bonitatē intellectus. Alia eſt mollities aerea que eſt faciliter receptiua & bene iudicatiua & illa ſequit̄ bonitatē tactus & arguit bonitatem ingenii ſed illa nō repit̄ niſi in bene diſpoſitis & cōplexionatis. Etiā mulieres interdū ſanguinee cōplexionis bone indolis ſunt & ꝑſpicacitate ingenii viris p̄ſtanciores Quia vidi quādā puellā in oppido Groningenſi apud Friſios quīgēteſimo anno ſup milleſimū quā Vrſulā Canter indigine appellabāt que licet vigeſimū annū nondū attigit attamē erat acutiſſimi ingenii in quadruuio nō minus q̄ in humanis lr̄is & in theologicis ſpeculatiōibus excellētiſſima cuius memoriā tota admirabit̄ vicinia potuit ꝑfecto ſup quolibet themate ſibi aſſignato aīo nō deliberato ſed illico cōcionari & longis horis allegatōes multifarias in mediū afferre & nōnunq̄ patre comite argumentatiōibus theologicis ſeſe īmiſcuit ac plerū palmā ſuis raciciatiōib⁹ reportauit poſſū ī teſtimoniū ꝓducere plures Roſphitā videlicet ſanctimonialē poetā celeberrimā de Saſſonica gēte editā & alias mulieres ingenio pollentes quas nūerare longiſſimū foret.

Atqui ſicut auditus eſt audibilis atq; inaudibilis & viſus viſibilis atq; inuiſibilis. & q̄ſq; ſimiliter ſenſuū & odoratus & odorabilis atq; inodorabilis. Inodorabile aūt multipliciter dr̄. nā & id qđ oīno caret odore: neq; vnq̄ odorē habere pōt. & id qđ exiguū habet & id etiā qđ malū tetrūq; habet odorem hoc appellari noīe ſolet: ſimiliter & ip̄m inguſtabile dr̄.

Hic oſtendit q̄uo inodora ꝑcipiunt̄ olfactu Nam ſicut ceteri ſenſus ſunt oppoſitoꝝ ut viſu ꝑcipimus uiſibilia ut colorē & inuiſibilia ut tenebras & auditu audibile & inaudibile ita olfactu odoꝝ & inodoꝝ ſentimus quia eiuſdē ſenſus eſt cognoſcere p̄ſentiā ſenſibilis ita & abſentiā ſiue priuationē eiuſdē. quod multifariā accipit̄ queadmodū inuiſibile dr̄. Vno° negatiue qđ nullo pacto uideri pōt ut uox & ſonus. Secūdo dr̄ priuatiue qđ aptū natū eſt uideri nō tn̄ actu uidet̄ ꝓpter carentiā luminis ut tenebre. Tercio Contrarie qđ

quod oculus confutat & laceſſit tale ꝓpter excellentiā difficile eſt contueri ut radii ſolares dicūt̄ inuiſibiles Totidē inodoꝝ aliquid dicat̄ prio qđ penitus inodorū eſt ut lumen. Secundo quod tenuiter & parū olet ut margarita. Tercio quod nimiū olet ut tolerari nō poſſit ut ſulphur & latrina.

DE intermedio olfactus

Fit aūt olfactus etiā per medium vt aerem aut aquā. eteni aīalium ea que in aquis degunt videntur odorē ſentire tam habētia q̄ nō habētia ſanguinē. Sicut & ea: que verſantur in aere. Hoꝝ nāq; nōnulla odorē alimenti ꝑcipiunt eminus: ꝑgunt ad ipſum Quo circa dubitacioēm is locus habere videt̄. Si cūcta quidē ſimiliter olfaciūt: homo vero reſpirās. non reſpirans aūt ſed ſpirans aut detinēs ſpiritum non olfacit. neq; emin⁹ neq; cominus: neq; ſi in ipſis naribus intus rem alentem poſuerimus Atq; ſenſū quidem non fieri ſi in inſtrumento ſenſus res ipſa ſenſu ꝑcipienda ponat̄ cōmune oībus eſt Sed nō ſentire ſine reſpiratione ꝓprium heminū eſſe videt̄. qđ quidē experientia late patet Quare ea que ſanguinis expertia ſūt cum non reſpirēt ſenſum quendā preter eos ſenſus qui dicant̄ alium hn̄t. At id eſſe non pōt. quippe cū odorē ꝑcipiant: ſenſus enī rei tā male q̄ bene olentis olfactus ſine cōtrauerſia eſt Preterea a vehemētibus & ipſa corrūpi vident̄ odoribus: a quibus & homo corrūpitur vt bituminis ſulphuris & ſimiliū. neceſſe eſt igit̄ ipſa olfacere: nō reſpirātia tn̄ Atq; hui⁹ inſtrmēti ſenſus in hoīe ꝑinde videt̄ ab īſtrumētis differre talium aīantium atq; oculi differunt ab eoꝝ oculis aīalium: que duros oculos habent. Nam aīalium ea que molles oculos habent: palpebras ip̄as vti ſepem & tegmē habent: quas niſi mouerit atq; apperuerint nō vident vt late patet At ea que duoꝝ ſūt oculorū. nihil habent ꝑfecto tale ſed ilico res ea vident que in ꝑſpicuo ſunt Sic igit̄ & inſtrumētum olfactus in hiſce qui dicitur que non reſpirāt velamīe carent ꝑinde. atq; oculus durus vt dixim⁹. In aūt que ſuſcipiūt aerem habent velamē qđ cum reſpirant aperit̄ venis meatibuſq; diſtentis Et iccirco que reſpirant nō olfaciūt in aqua. neceſſe eſt enim olficiant reſpirando. at id in aqua facere nequeūt Eſt aūt odor ſicci ſicut humidi ſapor. Ipſum inſtrumētū olfactus potentia tale.

Dicit mediū olfactus eſt aer & aqua nā aquatilia odoratu mouent̄ ad alimentū diſtās ergo aqua eſt mediū. ita ꝑſpicuitas in eis cōis eſt reſpectu uiſus ita in odoratu alia qualitas in eiſdē elemētis ꝓmiſcua cōtinet̄ quā Dyoſmon ſiue ꝑodoriā Themiſtius appellat. Mouet̄ queſtio an eodē mō olfaciant exanguia ſicut ſanguinē hn̄tia Et arguit ꝙ nō quia exanguia nō reſpirāt odorari tn̄ manifeſtiſſime uident̄ ſed ſanguine p̄dita reſpirant attrahendo odorē Rn̄det̄ ꝙ in iis eſt eadē ſenciēdi ratio nec aliū ſenſū habere poſſint quo odorent̄ q̄ olfactū nec reddēda eſt ratio & cā diſcriminis. Quia ſenſus diſtinguūt̄ penes act⁹ & obiecta ſed eſt idē obiectū & actus in reſpirantib⁹ & nō reſpirātibus. ergo idē ſenſus. preterea ſicut oīm uiſibiliū uiſus unus eſt ita oīm odorabiliū unus olfactus eſt Plane ille potēcie ex p̄te organi ſunt eiuſdē nature que hn̄t eadē corruptiua ſed organa reſpirantiū & nō reſpirantiū ſunt hmōi ergo minor ꝓbat̄ qa exāguia ſepenūero perimi uident̄ quarūdā reꝝ odore ſi uehemēter putride fuerit ꝑinde ac reſpirātia q̄ qn̄q; intereūt ſulphure. calce ac violētiori ſuffitu & incurſu ergo eſt idē ſenſus Tūc ibi (atq; huius inſtrumēti) dicit ſicut ſe habet uiſus in aīalibus quoꝝ oculi ſunt p̄duri & coopculi exptes ad aīalia quoꝝ oculi palpebris & genis ceu vallo ſunt muniti. ita ſe habet olfactus in reſpirātib⁹ &

nõ reſpirantibus ſed uiſus in hñtibus duros & molles oculos eſt eiuſdē ſpēi ergo & olfactus Maior ꝓbat q̄a ſicut ad uidēdū requirit̄ dehiſcentia palpebraꝝ ſine coopculi i oculo ita ad olfaciendū in reſpirātib⁹ requirit̄ adoptus meatuū ſiue venaꝝ in narib⁹. q̄a q̄ reſpirāt in aquis odorē nõ pcipiūt eo q̄ meatus ſūt obſtructi humore ſūma rõ ē. ut vrinates i eo odorari nequeūt. ergo ſi q̄s diligēti ſubtilitate id exigat reſpiratio nõ erit cā odorandi neq; dehiſcētia palpebraꝝ vidēdi ſed adaperiēdi meat⁹ qui odoratui obſeruit. Cõſtitutus aūt odor i arido ē queadmodū ſapor ī humido quo circa odoramē a incēſa. recalefactaq; fragrātiora ſūt de quibus latius phūs differit in li. de ſen. & ſen. Preterea cõſtat organum olfactus tale potēcia eſſe qualis ē actu res odorata.

DE ſenſu guſtus

Guſtabile aūt eſt quoddā tangibile. Atq; hec eſt cauſa ut ipſū nõ ſit ſenſibele per mediū corpus extremū. neq; enim tactus tali medio pcipit Enimuero corpus etiam id i quo tanq̄ in materia eſt ipſe ſapor qui guſtu pcipitur: humidum eſt q̄d eſt tangibile quoddā Quapꝓpter ſi etiam eſſemus in aqua: dulce ſane ſētiremus in ipſa poſitum & nõ ſenſus illius nobis p aquā tanq̄ per medium eſſet Sed quia p mixtum illud eſſe cū humido: quēadmodum in potione fiere ſolet color aūt nõ hoc vidē: q̄d miſcetur neq; defluxibus. Nõ igit̄ vt eſt ibi ſic & hic eſſe de medio dicere poſſumus nullū eni extremum eſt mediū vt diximus. vt aūt viſibile eſt color ſic & guſtabile ſapor Atqui nihil abſq; humiditate ſaporis efficit ſenſum· Sed omne q̄d ipius efficit humiditatē aut actu aut potētia nimiꝝ habet vt ſalſum: nā & ipſū liqueſcere põ facile. & ſe linguā vt patet cū liqueſcit humidiorē efficere põt.

Dicit guſtabile ē quoddā tāgibile ergo guſtus ē quidā tactus. preterea guſtabile nihil aliud eſt q̄ ſapor ſed oīs ſapor in humido ē humidū aūt deprehendit̄ tactu ergo & guſtabile quare guſtus cū ſit quidā tactus nõ ē opus extraneo corpe ꝓ intermedio p q̄d ſaporꝝ drñtie pferant ad guſtū Illud em̄ a ſenſu diuiſū & ſecretū eſſe nõ põtei annexū ē ſed medū guſtus & hmõi q̄a mediū guſtus ē caro uel cutis ꝓpterea ſed in aqua eſſemus ſaporē qui cõtinet̄ in aqua utiq; ſentirem⁹ ſed nõ p aquā intermediā ſed id cui ſapor ille immixtus eſt ſapor em̄ realiter miſcet cū aqua ſicut ſapidus potus quē bibimus cõtigit lingue Sed eo mõ pſpicuū nõ recipit colores q̄q̄ p id uident̄ tn̄ in eo miſceri & cõfondi non põt niſi ſpiritualiter Neq; ab his defluuiū aliq̄d decidit quo pſpicuū colorari dicat̄. Vbicūq; em̄ cõtinet̄ ſapor ibi & humor aut actu aut potēcia ſicut ſal potēcia humidū eſt & dū admouet̄ lingue liqueſcit quo & linguā humectat. cetera uero cõia habet cū ceteris ſenſibus.

At vero ſicuti viſus eſt viſibilis & inuiſibilis & tenebre namq; ſūt inuiſibiles quas etiā viſus diſcernit & eius q̄d valde ſplendidū eſt. & hoc eni inuiſibile dicitur q̄q̄ nõ eodem ſed aliomõ q̄ tenebre Sic igit̄ viſus viſibilis & inuiſibilis eſt & auditus ſimiliter ſoni ſilentiiq; quoꝝ alteꝝ audibile alterū inaudibile eſt & etiam ſoni magni pinde atq; ſplendidi viſus Nā vt puus ſonus modo quodā inaudibilis· Sic etiā & magnus ac violentus: Inuiſibile vero multifariā dici ſolet. q̄ddā pinde dicitur tale atq; in ceteris etiam id q̄d impoſſibile eſt q̄ddā hoc pacto vt aptum quidē ſit id habere quo videre poſſit. illo autē careat aut habeat remiſſe vel praue vt informe dicit̄ aut indoctum Sicut igitur viſus inquam inuiſibilis eſt. & auditus ſimiliter ſic & guſtus guſtabilis & inguſtabilis eſt. quod quidē aut exiguū aut prauū. aut vaſtantē guſtum ſaporem. Videt̄ aūt potabile & inpotabile eſſe principiū. vtrumq; eni guſtu pcipitur. Veꝝ alterū eſt prauū guſtumq; denoſcat alteꝝ eſt amicū nature Eſt autē potabile guſtui cum tactu commune.

Dicit queadmodū viſus pcipit viſibile & inuiſibile ita guſtus guſtabile & inguſtabile quia oīs ſenſus cognoſcit priuationē ſui ſenſibilis imo etiā exuperātiā & exceſſū q̄uis nõ ſine leſione accidit. Preterea triplex eſt inguſtabile Primū eſt q̄d aptū natū eſt guſtari ſed inſipidū ē ut lapis. Alteꝝ id cui excellēs ſapor ineſt & guſtū offendēs ut ſūt acria auſtera. Terciū ē q̄d natura idoneū nõ eſt ad ſaporē ut uox & aer. Videtur aūt poculentū eſſe cõe tactui & guſtui nā om̄e poculētū humorē & ſaporē habet q̄a q̄d hūidū ē ad tactū ptinet q̄d uero ſaporē habet ad guſtū. q̄d ſi tēperamētū excedit deuaſtat guſtū ſi minus tātum amicū nature eſt.

De Organo guſtus.

At vero cū guſtabile ſit humidū. neceſſe eſt & inſtrumentū ſenſus ipius neq; humidū eſſe actu neq; etiā tale ut humectari nõ poſſit humidūq; euadere. Patitur em̄ aliq̄d guſtus ab ipius guſtabili ea nimirū rõe qua guſtabile eſt. Neceſſe ē igit̄ inſtrumētū guſtus potencia q̄dē humidū eſſe humectari aūt actu. ita aūt humectari ut eius cõſeruet̄ cū humectat̄ & ratio. Signū aūt ē linguam neq; cum eſt valde ſicca atq; cum eſt nimū humida ſentire Is enim tactus fit humidi primi pinde atq; ſi cū preguſtauerit quiſpiā vehemētem aceruue ſaporem Deinde alium guſtet & vt in egrotātibus fit quibus cūcta vtent̄ amara: quia lingua ſentiunt tali humiditati referta.

Dicit cū guſtabile humidū ſit neceſſe eſt eius organū neq; humidū neq; ſaporoſum eē actu q̄a oportet ſenſū eſſe talē in potēcia quale eſt obiectū i actu ergo ſi eſſet actualiter humidū tūc guſtus nõ pciperet ſaporē q̄a intus exiſtens ꝓhibet extraneū: ſignū huius ē cū lingua fuerit nimis arida & ſicca aut p̄madida & admodū diluta tūc guſtare nõ poſſum⁹ q̄d facile in egroātib⁹ cernit̄ cū lingue ſapor a felle ꝓficiſcit̄ oīa amara diiudicant̄. Etiā ſi ferrū aut uehementē odorē aut pulueres aridos lingue admoueris. mox alio addito non facile drñtiā eius pcipies q̄a inexiſtentia & affectio prioris drñam poſteriori nõ preſtat.

De differentiis ſaporꝝ

Speties aūt ſaporꝝ ita ſeſe habent queadmodum coloꝝ Dulce namq; & amarum cõtraria ſimplitia ſunt heret autē dulci quidē pingue amaro aūt ſalſum At inter hec collocant̄ aere acerbum accidūt atq; acutum hec namq; fere differentie videntur eſſe ſapoꝝ quare guſtus quidem inſtrumētum id eſt q̄d eſt potentia tale· guſtabile aūt id q̄d ipſum actu facere poteſt.

Dicit q̄ ſpēs ſapoꝝ ſeſe hñt ſicut coloꝝ Nā alii ſunt ſimplices & inter ſe cõtrarii ut ſunt dulce & amaꝝ: pinguis cõſequit̄ dulce. ſalſus uero amaꝝ Alii cõpoſiti que in meditullio habent̄ ut acer: auſterus. ſuauis. acutus. acerbus acidus. ponticus. ſtipticus. q̄a cauſant̄ ex cõmixtione extremoꝝ. Simplices uero ex cõmixtiõe calidi & frigidi atq; hee drñtie ſapoꝝ eſſe uident̄ Organū em̄ guſtus tale eſt potēcia quale ē guſtabile actu ſicut dictū eſt.

Queritur quid ſit guſtus Rñdet̄ q̄ licet Ariſtoteles diffinitiõis eius nõ meminit tn̄ ex dictis facile põt colligi Guſtus eſt uis inſita neruo i lingua expāſo ad apprehendū & guſtandū ſapores reſolutos ex corporib⁹ cõtingentib⁹ ipam Cuius obiectū ē ſapor Mediū extrinſecū ē ſaliualis hūiditas. Intrinſecū vero caro poroſa i ſupficie lingue expāſa Organū eius eſt neruus a cerebro ꝓcedens ſub carne ipius lingue expāſus apphendēs vim ſaporabilē mediāte humiditate ſaliuali.

Arguitur Nullū ſenſibile poſitū ſupra ſenſū facit ſenſationē ergo guſtus nõ pcipit ſaporē ſine medio extrinſeco & q̄d cõſequēs eſt cib⁹ poſit⁹ ad linguā nõ eſt guſtabilis. Solutio q̄ in lingua eſt duplex ps Vna eſt ſuperior q̄ ē poſa hñs in ſe humidū quoddā ſaliuale & illa eſt mediū guſtus & ergo cibus poſit⁹ ad ſupficiē lingue non ponit̄ ſupra ſenſū guſtus. Alia ē caro que ponit̄ ſub cute poroſa & in illa pte cõſiſtit organū guſtus ſupra quo nõ ponit̄ guſtabile ſed primo applicat̄ parti ſuperiori añ pueniт ad organū ergo facit ſenſationem.

Arguitur Mediũ debet eẽ ſeiũctũ a potẽcia ſed iſte neru⁹ poroſus nõ ẽ ab organo ſeiũct⁹ ergo nõ meret̃ dici mediũ Solutio duplex eſt ſepatio quedã fit ꝑ localẽ diſtanciã & ſic mediũ in uiſu auditu & olfactu eſt ſepatũ. Alia eſt ſepatio que fit ꝑ realẽ diſtinctionẽ & ſic mediũ in guſtu & tactu eſt ſepatũ ab organo quia illa pars poroſa ſepabilis eſt a lingua.

De ſenſu tactus.

dE tangibili aũt & tactu eadẽ ratio eſt Nã ſi tactus nõ unus ſit ſenſus ſed plures neceſſe eſt & ea que tactu ꝑcipiunt̃ plura ſenſibilia eſſe. Dubitationẽ aũt iſte locus habere uidet̃. Dubitationẽ nõ iniuria quiſpiã. vtrũ plures ſint tactus an vnus tantũ Et de inſtrumẽto tactus qđ tandẽ ſit. vtꝝ ipa caro & id qđ in ceteris ſimile eſt carni. an ita nõ ſit. Sed id qdẽ ipm ſit ſenſus huiuſce mediũ: inſtrumentũ aũt ipius primũ aliud quoddã ſit intus. Om̃is em̃ ſenſus vnius cõtrarietatis eſſe videt̃. ut uiſus albi nigriq; & auditus acuti grauiſq; & guſtus dulcis atq; amari. At in tãgibili plures inſunt cõtrarietates ut patet eſt em̃ calidũ. frigidũ. humidũ. ſiccũ. molle durũ & iſtiuſmõi alia. Sed eſſe uidet̃ ad hanc dubitationẽ quedã ſolutio Nã ĩ ceteris etiã ſenſib⁹ plures ſũt cõtrarietates. In uoce nãq; nõ ſolũ eſt acumẽ & grauitas. ſed etiã magnitudo & paruitas & lenitas & aſperitas uocis & alia huiuſcemõi. ſunt & circa calorẽ drñtie alie tales Veꝝ quid nã ſit unũ obiectũ tactui ſicut unũ eſt auditui ſonus nõ eſſe manifeſtũ uidet̃.

Dicit ꝙ de tactu & tangibili eſt eadẽ ratio ſicut de guſtu & guſtabili ſi eſt unus ſenſus. ſed ſi nõ ẽ un⁹ ſenſus ſed plures Neceſſe erit plura eſſe tãgibilia diuerſaꝝ rationũ Quare primo inquirendũ eſt an ſit unus an plures ſenſus Deinde qđ ſit eius organũ & quid intermediũ. Arguit igit̃ ꝓ utraq; ꝑte primo ꝙ nõ ſit unus ſenſus Quia om̃is ſenſus ẽ unius cõtrarietatis ſed tactus nõ eſt hmõi ergo nõ eſt unus ſenſus Minor ꝓbat̃ quia tactus eſt calidi & frigidi. humidi & ſicci. duri & mollis. Secũdo ꝓ parte affirmatiua arguit Si tact⁹ ea ratõe eſſet plures ſenſus ꝙ haberet plures cõtrarietatũ ſinizugias ſequeret̃ ꝙ reliqui ſenſus etiã eſſent plures quia ſunt plurimaꝝ cõtrarietatũ qa in ſono non mõ acutũ & graue ſed exile & magnũ. aſperũ & lene. durũ & flexibile. In colore pariformiter non albedo & nigrities dũtaxat ſed candidũ & fuſcũ lumen & tenebra reperiunt̃ & cõplura alioꝝ ſenſibilium diſcrimina Rñdet̃ utrũq; uериſimile eſt argumentũ ſed nõ probũ imo phaleratum quia non eſt utrobiq; par ratio contrarietatis Nam magnitudo atq; exilitas cõmunia ſũt ſenſibus om̃ibus & per ſe etiã a ſingulis cognoſcunt̃. Lenitas item & aſperitas aut tranſlate a tactilibus ſunt aut ad figuram referunt̃ ſi ad figurã ergo erunt om̃ibus ſenſibus cõia eo ꝙ figura eſt ſenſibile cõmune ſed idem non poteſt dici de calore. frigore de leuore & aſperitate. lenitate & grauitate que omnia ſolum ſubiecta ſunt tactui nec ab aliis ſenſibus percipi poſſunt. ſed hoc tantum conſiſtat difficultas quod ſit tale genus aut natura ad quã prefate contrarietates reducantur & vtrum ſit una natura an plures nec facile eſt accipere aliquod nomen cõmune quale in auditu ſonus in uiſu color in guſtu ſapor ad qđ cõtrarietates alioꝝ ſenſuũ reducunt̃.

Huius autem vtrũ inſtrumentũ tactus intus ſit poſt carnẽ an nõ ſit ſed ſtatim ſit ipſa caro id nõ eſſe ſignum uidetur. Senſum inquã illico fieri. cũ res tactu percipiende tangunt̃ Etenim ſi quis nunc arca carnem ſubtilem pellem extenderit Deinde rem tactu percipiendam tetigerit ſenſus ſtatim ſimiliter fiet: & tamen in illa pelle tactus inſtrumentũ non eſſe Quod ſi copulata fuerit velotius ut patet ſenſus perceptio fiet. Quaꝓpter talis pars corporis perinde

ſeſe habere videtur atq; ſi circumfuſus aer coniunctus eſſet nobis ac copulatus Tunc em̃ vnoquoq; inſtrumento ꝓfecto ſonum & colorem & odorem videremur ſentire. Et vnus quidem uideretur eſſe nimirũ ſenſus viſus audit⁹ atq; olfactus. Nunc autẽ quia ſeiunctũ eſt id per quod fuerit motus. patet inſtrumenta iam dicta ſenſuum eſſe diuerſa. In tactu autẽ idipſum nunc latet. fieri enim nequit ut ex aere uel aqua corpus animatũ tantũmõ conſtet qppe cum ſolidum quoddã eſſe oporteat Reſtat igitur ut ex his atq; terra ſit mixtũ quale eſt ipſa caro & id quod vicẽ ipſius ſubiit Quare neceſſe eſt ipſum corpus copulatum mediũ eſſe inter inſtrumentũ ipſius tactus & res ipſas tangibiles per qđ fuerit ipſi ſenſus: qui quidem ſunt plures. Iudicat autem plures eſſe tactus. hiſce qui in lingua conſiſtit Nã eadem in ꝑte & oẽs res tãgibiles & ſaporem etiã ſentit Si igitur & cetere ꝑtes carnis ſentirent ſaporem. Vnus idemq; tunc ſenſus videret̃ eſſe ꝓfecto guſtus & tactus Nunc aũt quia nõ fit conuerſio Duo diuerſi ſenſus eſſe cenſentur

Hic mouet queſtionem An ſenſorium tactus ſit ſubtus carnem & cutem an potius ipſa caro Et uidetur ꝙ caro exterior quod patet tali experimento quia carne exteriori cõtacta illico rem percipimus ſed illud non eſt efficax ſignũ & ſufficiens quia ſi membrana aut tenuiſſimo lintheolo carnem inuolueris nihilominus idem ſequitur nam calorẽ uel frigus mox ſenties ac alias huius generis qualitates & tamẽ nemo ambigit membranam non eſſe organum tactus quare caro exterior non erit ſenſorium tactus ſed protegmen uidetur circũdatum interioribus ſenſoriis tactus Nam perinde ſeſe habere uidetur ſi aer ita nos ambiret ut congenitus vndiq; haberetur tunc poteremus vno eodẽq; inſtrumẽto ſentire ſonos colores odores eo ꝙ organa interſtingui nõ poſſent ſed eodem organo colores cerni. ſtrepitus audiri oporteret ſed apertiſſimũ eſt ꝙ diuerſis ſenſoriis ſecernũtur Quis in tactu obſcurũ ſit an unum an plura ſint inſtrumenta quia vniuerſa caro tam interior q̃ exterior poteſt eſſe ſenſoriũ tactus Nec illđ aqua aut aer eſſet oportet quia corpus animatũ quod firmũ & ſolidũ neceſſe eſt ex iis elementis cõſtare nõ poteſt quare mixtũ eſſe e terra & reliquis elemẽtis relinquit̃. quale caro eſſe debet aut aliquod qđ vicẽ carnis ſubiit. Medium uero quo tactilia comprehendant̃ uidetur ab aere & aqua differre que ceteris ſenſibus media ſunt. preterea id corpus ab organo ſeparatum eſſe nõ poteſt ſed coherere & congenitũ eſſe oportet quare tactus eſt unus ſenſus cuius organũ eſt caro per totum corpus expanſa. Sed ſi obiceret̃ guſtus eſt quidam tactus ſed is eſt in certa corpis ꝑte ergo erit ab alio ſeiunctus Et ſi anĩal in om̃ibus aliis ꝑtibus guſtaret tunc guſtus & tactus eſſent unus ſenſus ſed nunc duo ſunt eo ꝙ uſus inſtrumentoꝝ nõ reciprocãt Solutio q̃uis guſtus & tactus ſint unus ſenſus materialiter eo ꝙ in eodem organo conſiſtant tamẽ nõ formaliter vnus eſt eo ꝙ habet oꝑationes & incidẽtia ſeiũcta nec etiam ſequit̃ ꝙ vbicũq; eſt tactus ꝙ ibi ſit guſtus.

At vero dubitabit hoc loco non iniuria quiſpiam nam ſi corpus quidẽ om̃e profunditatẽ habet atq; hec ẽ tercia magnitudo fieri vero nequit. ut ea corꝑa ſeſe mutuo tangant: inter que corpus aliquod mediũ intercedit. Humidum non eſt ſine corpore nec humectatũ. ſed neceſſe eſt uel aquam eſſe uel aquã habere qui fieri poteſt ut corpus tãgat corpus in aqua. etenim neceſſe eſt cũ extrema non ſint ſicca in medio aquã eſſe: qua repleta ſunt ipſa extrema. qđ ſi hoc eſt verum fieri profecto nõ poteſt: ut corpoꝝ tactus fiat in aqua Eodẽ etiam modo de iis dici poteſt que in aere collocantur Simili nãq; modo ſeſe habet aer ad ea que ſunt in ipſo & aqua que ſunt in ipſa latet autẽ nos magis

in hiſce que in aere collocant̄ q̄ in naturalib⁹ que ſunt in aqua ſi humectatū
humectatum tangit.

Hic mouet aliā queſtionē An duo corpa ſolida inter que aer aut aqua intercedit tāgāt
ſe mutuo nec ne Et arguit q̄ nō qa ea ſolū ſeinuicē tangūt quoꝝ extrema & ora ſūt ſimul
ſed que tangūt ſe in aere & aqua nō ſūt ſimul ergo nō tāgūt ſe Minor ꝓbat̄ qa ī his ſemꝑ
aliqđ mediat in aqua em̄ manifeſtū ē. alioquin aut reſiccata erūt extrema qđ in hūore nō
pōt cōtingere aut aquā intercedere fatearis quare neq; hamus neq; piſcis piſcē tagere po
terit eo q̄ (licet pauxillū fuerit) ſemꝑ aliqd interponit ſed in aere latet nos magis eo q̄ mi
nus ſenſibilis eſt q̄ aqua attamne eodem modo ſe habet aer ad tangibilia que ſunt in ipſo
ſicut aqua.

Vtrum igitur oīm ſimili modo ſit ſenſus. an ſenſuum quidā vt nunc videtur
eodem : quidā diuerſo modo obiecta ſua ꝑcipiant Guſtus quidem & tactus
tangendo : ceteri aūt eminus· Ad ita ꝓfecto non ita eſt. Sed duꝝ etiā & mol
le per alia plane ſentim⁹ Quēadmodum & id qđ ſonat & viſibile & odorabi
le Veꝝ hec quidē eminus illa vero cominus ſentiūtur Qua ꝓpter latet ſi per
mediū illa ꝑcipiant̄ Nā ſenſibilia cūcta per mediū ſentiunt Sed in illis idipm
latet vt dixim⁹ Eteni vero ſi p ſubtilē pellē vt prius etiā eſt dictū poſitā circa
carnē ſentirem⁹ oīa tāgibilia ipm nō aiaduertētes Sic nos tn̄ vtiq; ſētirem⁹ oīa
vt nūc in aere ſētim⁹ & aqua. Nūc enī vide mur res ipas tāgibiles tangere &
nullū mediū eſſe. Intereſt aūt inter tangibile & ea que ſonāt & viſib lia Nam
hec quidē ſētim⁹ . medio in nos aliquid agēte At tāgibilia ſētimus nō a me/
dio ſed vna cum ipo medio moti . vti fit cum quiſpiā per clypeum ē ꝑcuſſus
non em̄ percuſſus clypeus percuſſit ſed fit ambo ſunt ſimul percuſſi clypeus
atq; miles .

Mouet aliā queſtionē. An ſenſibilia oīm ſenſuū ſimili mō ſenciant̄ medio extraneo in
teruenīēte nec ne Et uidet̄ q̄ nō qa guſtus & tactus ꝑcipiūt ſua obiecta ꝓpius per media
cōgenita & organo cōiūcta . reliqui uero ſenſus emin⁹ p intermedia remotiora & ſepata
ab organo . quare guſtus & tactus nullū mediū habere uident̄ eo q̄ eſt latentius uel puū
atq; cōnatū Solutio hec nō ſufficit qa etiā mediū in aliis ſenſib⁹ cōiungit̄ ſenſui qa ē aliqs
aer ꝓpe oculū in quo eſt ſpēs viſibilis . Plane oīa ſenſibilia p mediū ſenciunt̄ in tactu latet
nos ꝓpter aeris tenuitatē ſicut p lintheū ſubtilē ſi nos lateret tactilia ſentiremus & ī aqua
ſimiliter etiā ſi id qđ interponit̄ ignoramus aut nō aduerteremus Preterea tali diſcrimine
ſecernunt̄ tactus & alii ſenſus qa obiecta alioꝝ ſenſuū prius tpe imutāt mediū q̄ ſenſum.
Tangibilia uero ſimul & mediū & organū imutāt qa ſimul ꝑcutit̄ clypeus & clypeatus &
ergo mediū uiſ⁹ cauſat ſenſationē: mediū Tactus uero non ſed ſimul natura cum organo
immutatur .

De Organo tactus .

Om̄ino aūt vt aer & aqua ſeſe habēt ad viſū & auditū atq; olfactū ſic caro ac
lingua ſeſe ad hui⁹ inſtrumētū ſēſus habere vidēt Atq; nec ibi profecto . nec
hic ꝑceptio ſēſus fiet cū īſtrumētū ſēſus a re ſenſibili tāgit. vt ſi quiſpiā ſuper
extremū oculi corp⁹ poſuerit albū Ex quo etiā plane patet inſtrumentū ſēſus
ipius quo res ꝑcipiūt̄. tāgibiles int⁹ eſſe collocatū vt dixm⁹ Sic eni & hoc ſē
ſu fiet id porro quod in ceteris ſenſibus fieri ſolet Sēſibiliū enī ſi in ipis īſtru/
mētis ponāt̄ ſēſuū nō fit vt patet ꝑceptio at ſi ſup carne ponat̄ tāgibile . fit vt
docet expientia ſēſus Quare ſine dubio caro mediū eſt in tactu.

Hic determīat de organo tactus Dicēs eo mō ſe habet caro & lingua ad tactū & guſtū
quo aqua & aer ſe habet ad uiſū & auditū ſed aq̄ & aer ſūt media alioꝝ ſenſuū ergo caro
& lingua ſūt media tactus & guſtus preterea ſicut ī aliis ſenſib⁹ ſenſibile poſitū ſupra ſen
ſum nō facit ſenſationē ita & in tactu Sed tāgibile poſitū ſupra carnē facit tactū ergo caro
nō erit organū ſed mediū Maior patet quia ſi rem candidā admoueris pupille . & aeri au
ribus cōgenito ſtrepitū & ſi meatib⁹ nariū odoramētū indideris nulla ſenſatio ſequeret̄.
Sed ſi tactilia carni adiūxeris ꝑceptio nō ꝓhibet̄. ergo caro nō pōt eſſe ſenſoriū cōtingi/
biliū ſed aliquod intra carnē . caro uero intermediū eſt.

De obiecto tactus.

Atq; ea tactu ꝑcipiunt̄ que corpis ſunt ut corpus eſt drn̄tia Dico aūt drn̄tias
eas . que rerū elemēta diſtinguūt . calidū . frigidū . ſiccū . ac humidū . de quibus
antea diximus iis in locis in qbus de elemētis ipius tractauimus Inſtrumētū
aūt id quo dicte qualitates ſenciūt̄ Et in quo primo ſenſus is collocat̄ quē ap
pellare cōſueuimus tactū ꝑs ea ſane ē que ē potēcia talis Sentire namq; pati
qđdā ē ut dixim⁹ Quare id qđ agit tale illud facit cū ſit potēcia quale ē ipm
actu Quocirca ſimile calidū atq; frigidū . & durū ac molle nō ſentimus ſed
exuperatiōes : qa ſenſus ē quaſi mediocritas quedā cōtrarietatis eis que ī ipis
ſenſibilib⁹ ineſt & ꝓpter hoc ſenſibilia ipa diſcernit Nā mediū ipm extremo
rū ē iudex fit em̄ ad vtrūq; ipoꝝ alteꝝ extremoꝝ. Atq; ut id qđ albū nigrūq;
ꝑcepturū ē ſenſu neutrū ipoꝝ actu ſed potēcia ſit utrūq; oportet & in ceteris
eodē mō ſic & in tactu neq; calidū neq; frigidū id actu ſit oportet ſed vtrūq;
potēcia qđ utrūq; ē ꝑcepturū Præterea ut uiſus viſibilis ac iuiſibilis qđdā mō
eſt uti diximus ceteriq; ſenſus oppoſitoꝝ ſimiliter . ſic etiā ē tāgibilis ac intan
gibilis tactus . Intāgibile aūt ē etiā id qđ exigua admodū drn̄tia tāgibiliū ha
bet quale paſſus eſt aer . & exuperatiōes etiā tangibiliū qualia ſūt ea que cor/
rūpere pn̄t de ſenſuū igit̄ vnoquoq; dictū ſit hoc mō quaſi figura.

Dicit q̄ obiectū tactus ſūt qualitates elemētoꝝ uel drn̄tie corpis qua corpus ē nō qua
aniatū eſt Senſoriū tactilium ī quo primo tactus eſt qđ ꝓſtito honore uocare poſſumus
tactoriū Pars ī qua prima tāgendi vis cōſtituta ē debet eſſe talis ī potēcia qualia ſūt actu
tangibilia ſed ea ſunt actu calida & frigida &c. ergo tactus eſt potēcia calidus & frigidus
&c . Et ergo que eque calida ſunt eque frigida eq; frigida eq; lenia eque aſpera nō ſenciūt̄
ſed extrema quia id qđ patit̄ debet eſſe ꝑtim ſimile ꝑtim diſſimile agenti & ī pricipio diſ/
ſimile in fine uero ſimile. Preterea ſenſus ē quaſi mediocritas cōtrarietatis extremoꝝ qa
utrūq; extremū potēcia cōtinet licet tactus ab aliis ſenſibus uidet̄ diſcrepare nā id in quo
primū uis uiſibilis cōtinet̄ expers ē oīs coloris Et id in quo facultas audiēdi ineſt uacare
om̄i ſtrepitu oportet ſed tactus ab om̄i qualitate abſolutus nūq̄ eſt . nā ſenſoriū tactus eſt
corpus & nullū eſt corpus quin ei aliqua illarum qualitatū ſit annexa ergo habet in ſe me
dias qualitates ut teporē mollitiē &c nā medie tanq̄ iudices extremaꝝ hn̄t igit̄ aliq̄tenus
ſiſ͞is ē & aliquaten⁹ diſſiſ͞is Et quēadmodū uiſus uiſibiliū & inuiſibiliū ē ita tact⁹ cōtin/
gibiliū & incōtigibiliū Plane incōtigibile nō ſolū dr̄ qđ tenuē vim obtinet ad ciēdū tactū
Sed etiā qđ exceſſu infeſtius ē & corrūpit ut flāma & ſulphur.

Queritur Quid ſit tactus Rn̄det̄ q̄ eſt uis diffuſa per oſſa neruos & carnē p quā
apprehendit̄ calor frigus humiditas ſiccitas durities mollities aſperitas
& lenitas cuius obiectū eſt tāgibile Organū uero eſt neruus p totū corpus expanſus. Me
diū cōiūctū eſt caro . ſepatū uero aer & aqua & eſt unus ſenſus genere ſed diuidit̄ ſecūdū
ſpēm Vel eſt unus ſenſus materialiter hoc eſt ex ꝑte organi. ſed nō formaliter rōe obiecti
qđ habet ſub ſe multas drn̄tias cōtrarietatū que ad unū gn̄s nō ſūt reducibiles ergo tact⁹
poſſunt eſſe tot ſenſus quot copule ſiue paria cōtrarioꝝ habet ſicut uiſus & auditus (licet

habeant idem mediū) cū ſunt duo ſenſus ita nihil obſtat quin tactus poſſit in tot ſenſus ſundi . quot cōtrarietates habent Plures eñ ſenſus medio uno & organo ad ſentiendum poſſūt uti ſicut in eadē ꝑte lingue ineſt guſtus & tactus . Nihil igiť ꝓhibet multiplices ta/ ctus in eiſdē organis & ꝑtibus corꝑis diuerſa tactilia contingere qđ aptiſſimo argumen to cōſtat ſi anĩal ex aere formareť q̄uis in eo uiſus ab auditu nō diſtaret eo ꝙ ĩ toto corꝑe uideret & audiret attñ diuerſi ſenſus eſſent . Pari ratiōe cū anĩal carnulentū ſit q̄uis unus tactus uideať eo ꝙ in vniuerſa carne oēs res tangibiles ſenciunť nō tñ reuera unus eſt ſed multiplex.

Arguitur Potencie per actus & obiecta ſecernunť ſed tactus habet unū actum & unū obiectum ergo erit unus ſenſus ſimpliciter Minor patet quia ſicut uidere ē actus uiſus ita tangere tactus erit oꝑatio . obiectū uero tāgibile eſt ad quod oēs drĩtias cōtrarietatū tangibiliū reducunť Solutio . q̄uis ſenſus tactus habeat vnū actū & obiectū in gñe nō tñ in ſpetie . nec cōtrarietates tangibiliū reducunť ad unū gñs qđ per ſe ſit obiectū illius ſenſus Nec tangibile tale eſſe pōt cū nō adequate reſꝑiciat potēcia tactꝰ eo ꝙ ſūt quedā tāgibilia q̄ ſe hñt ad ſenſū illū ꝑ accñs.

Triplices ſūt potēcie:
- Naturales ſunt vnius ꝑtis cōtrarietatis ut ignis calidi tm̄ & aqua frigidi
- Senſitiue ſūt dupli ces:
  - Exteriores ſūt tocius cōtrarietatis & q̄nq; pluriū ut uiſus eſt albi & nigri
  - Interiores ſunt pluriū contrarietatū & q̄nq; oīm ut ſenſus cōis eſt oīm contrarietatū ſenſuū exterioꝝ
- Intellectuales ſunt omniū cōtrarietatū qa quāto potēcia aliqua fuerit p̄ſtan/ tior tanto ad plura ſe extēdit ut intellectus eſt veri & falſi boni & mali magni & parui &c.

Arguitur Si tactus nō eſſet vnus ſenſus formaliter eo ꝙ ſit multaꝝ cōtrarietatum que ad unū proximū gñs nō ſūt reducibiles ſequereť ꝙ eadē rōne Viſus no eſſet unus ſenſus qa uiſus eſt plurimaꝝ cōtrarietatū videlicet albi & nigri . luminis & tenebre que nec ad unū ꝓximū gñs reducibiles ſūt teſte Ariſtotele qa innoĩatū ē nec vno noīe cōtineri pñt ſic & tactilibꝰ nō eſt aliqđ peculiare nomē inditū Solutio ꝙ nō ē ſimile de cōtrarietatibꝰ reꝝ uiſilium & tactiliū quia lumē & tenebre reducūť ad unā cōtrarietatē videlicet ad albū & nigrū qa albū appellať qđ habet multū de lumine . nigrū uerū qđ paꝝ habet de lumĩe q̄ reducūť ad unū gñs ꝓximū videlicet colorē cōiter ſūptū . Aliter uero ſe hñt cōtrarietates tactiliū que ad unā cōtrarietatē nullo pacto ſūt reducibiles nec ad unū gñs . licet tactile uideať eſſe unū ad habitū ꝑtinēs nō tñ ad ſubiectū Pari ratiōe ſi ad ſonū aĩaduerteris plures cōtrarietates inuenies ut acutū graue magnitudinē exilitatē . leuita tē aſperitatē & pleraſq; alias q̄ ꝓpria uocis ſenſilia nō ſunt ſed ſenſilia cōia eſſe uidenť vel ſaltē reducibilia ad acutū & graue.

Queritur An caro ſit organū tactus an aliqđ aliud afferri poſſit videť ꝙ ſic iuxta ſentētiā Alexandri Aphrodiſei Quia id eſt organū tactus qđ qualitates tāgibiles natū eſt recipere & qđ in ſe tāgēdi poteſtatē haber . ſed caro ē hmōi ergo Minor patet qa qñ tactile admoueť carni fit ſenſus cōtrectatiōis Etiā ſi tenua pellicula carnē in/ uolueris & aliqđ tetigeris cōfeſtim ſenſus fit Illud etiā ueritate diſſonū eſt ſi quis carnem tangēdi mediū uelut aerē & aquā dixerit Caro eñ eſt ſenſoriū analogū ac ſimile auribus oculis . & naribꝰ intrinſecus uero aliud corpus haberi qđ ſentiēdi tactilis facultate fungať Plane a re ſenſili caro patiť dū cōtrectať ergo caro eſt organū tactus Preterea ſubdit nulliū mediū in reliquis ſenſibꝰ ſentit ſed caro ſentit ergo nō pōt eſſe mediū Solutio Themiſtii ꝙ nō eſt ſimile inter carnē & alioꝝ ſenſuū media quia hec ſūt innata coniūctaq; habenť illa uero prorſus ſeꝑata ſūt ergo ſenſoriū tactus ſimul cū carne ſentit Audiat is Ariſtotelē dicentē anĩal nō carne ſed ſimul cū carne ſentire.

De ſenſibus in cōmuni.

h oc aūt vniuerſaliter accipe de oīni ſenſu oportet ſenſū inquā id eſſe qđ ſenſibiles ſine materia formas ſuſcipe pōt . & perinde atq; annuli ſignū ſine ferro uel auro ſuſcipit cerā . ſuſcipit aūt æneū uel aureū ſignū ſed non ut es aurū . neq; ſignū ut eſt aureū æneūue ſimili patiť & ſenſus vniuſcuiuſq; ſen

ſibilis mō ab eo ꝙ habet colorē aut ſonū aut ſaporē . ſed nō ut vnūqđq; illoꝝ dř . ſed ut ē tale & ratione.

Poſtq̄ de ſingulis ſenſibꝰ ſpecialiter determinauit Hic de oīnibus in cōi diſſerit dicens Sicut cera ſine auro & ære ſigillū recipit ita ōis ſenſus formas & ſpēs haurit Sed cera reci pit ſigillū ſiue imagine ſiue materia Ita pariformiter ſenſus ſpēs ſenſiliū recipit ſiue mate ria q̄uis hoc in guſtu & tactu incertius & inſpectius uideať Cū ergo qualitates a materia ſeꝑate ad ſenſus ueniunt neceſſe eſt illos pati a ſenſilibus ſed hec paſſio longe abeſt ab iis que inaĩatis ꝓpria ē . materia eñ forinſecꝰ ſedet forma vero mouet organū cetera patiūť cum acceſſu materie Nā forma gladii nō cedit ſed etiā ferrū . & ignis urit ſed nō ſine ma teria Sed ſenſus nō pñt affici materia ſenſibiliū nō eñ denigrať viſus intuitu coloris nigri ergo talis paſſio nō in cōuerſionē & ĩmutationē ſed in cognitionē & iuditiū deſinit nulla eñ materia de forma ſibi accidēte iuditiū ferre pōt . quia materia ſuopte ingenio inſipiēs bruta irratiōabiliſq; eſt Ratio uero cū de aliis iudicat tñ rōne & forma rōnem & formam apprehendit.

Inſtrumentū aūt id ſenſus eſt primū in quo eſt talis vis atq; potētia collocata atq; ſunt idem Ratio vero non eſt eadē . ſed diuerſa nā id quod ſentit . aliqua eſt magnitudo nō tamē ratio ſenſitiui neq; ſenſus eſt magnitudo ſed eſt que dam ratio potētiaq; illius Patet autē ex his et cur ſenſibiliū exuperationē ſen ſuū inſtrumēta corrumpūt Nā ſi motus ſit vehemētior inſtrumētiq; ſenſus ſu peret vires Diſſoluitur ratio id aūt erat ſenſus diſſoluiturq; ꝑinde atq; cōcen tus intētione Cū fides vehementer pulſantur.

Dicit organū ſenſus eſt id in quo primo ſpēs & ſentiendi facultas cōſiſtit Et q̄uis ſen/ ſoriū & ſenſus ſubiecto nō diſtēt tñ alia ē eſſentia utriuſq; Nā ſenſoriū magnitudo ē atq; corpus . ſenſus uero forma & ratio corꝑis . patet ergo ex dictis exuperantia ſenſilis ꝑnitiē ſenſorio afferre Nā ſi uis maior ingruat q̄ ut ſuſtineri a ſenſu poſſit . neceſſariū eſt ſenſus interitū ſequi qa tēperamentū diſſuiť . nihil eſt temperamētū q̄ menſurata & modificata medietas . Oīne enim moderatū ab immoderato diſſoluitur ut harmonicus concentus in fidibus & in ceteris inſtrumentis diſſoluiť ſi chorde uoceſq; ualidius obgraueſcant q̄ intentiōis & concentus ratio poſtulat.

Patet preterea & quā ob cauſam nō ſentiunt plante tametſi partē aliquā hñt anime atq; ab ipſis tangibilibus patiūtur frigeſcūt eñi & caleſiunt ut patet nā huiꝰ cā eſt medioctitatē nō habere . neq; principiū tale vt ſenſibiliū ſine mate ria ſuſcipiunt formas ſed cū materia patiunť Dubitabit aūt quiſpiā . ſi poſſit id ab odore pati . quod olfacere nequit . aut id a colore quod haud quoq; vi dere pōt & in ceteris ſimilimō . ꝙ ſi odorabile ſit odor : ſi quid odoratū agit . odor ꝑfecto agit . quare fieri nequit vt ab odore quicq̄ patiať eorū q̄ olface re nequeunt . Eadē eſt & in ceteris ratio nec etiam fieri poteſt vt a ſenſibilibus quicq̄ patiatur eorum que ſentiri poſſunt : niſi vt quodq; eſt ſenſitiuū . Id ita eſſe patere pōt & hoc etiā pacto . Nam neq; lumē & tenebre neq; ſonus neq; odor ĩ corpore quicq̄ agit ſed ea nimiꝝ in quibus ſunt ipſa . Aer eñi qui eſt cum tonitruo ſcindit lignū · At eñi tangibilia ſaporeſq; agūt Si eñi nō agerēt a quo nam inaĩata paterentur atq; alterarētur Quid igiť agunt ne & ſenſibilia illa . At vt videtur nō omne corpus ab odore pati ſonoq; pōt & ea que patiūtur termĩs vacāt & nō manēt vt aer : olet eñi ipſe tanq̄ aliquid paſſus . Quid aliud eſt olfacere quidē idipſum · aliquid inquā pati At eñi olfacere quidē ſē tire eſt Aer aūt paſſus cito ſenſibilis ſit.

Hic mouet queſtionē quare plante nō ſenciāt cū tamē partē aīæ ſorciant̄ & momēta tactiliū qualitatū agnoſcāt caleſcūt frigeſcūt humeſcūt & ſicceſcunt Rn̄detur ꝙ ideo non ſenciunt quia qcquid ſpēs qualitatū a materia ſequeſtratas & formā ſiue materia nō accipit hoc nō ſentit. ſed frutices ſpēs qualitatū ſiue materia nō recipiūt ergo non ſenciunt. Maior patet quia plante mediocritate carēt que cōſiſtit in tēperamēto quatuor qualitatū ergo nō pn̄t accipe qualitates primas cū ſemꝑ in altera excellant Nā & aīalia que ab hac mediocritate recedūt deterius ſenciūt. Minor patet quia plante materia agentiū ſubeūte humeſcunt et aqua materialiter ſuccedente nā materiā oportet intra ea que nutriunt inferri. nō intra que ſentiūt ſed materia foris relinquit̄ forma uero intro admittit̄ Iā ſi ſenſū haberēt ſata inquit Themiſtius temere & fruſtra haberēt cū nec ſalutaria nec utilia ꝑſequi poſſunt nec vitare cōtraria qđ tn̄ aīalibus tributū eſt ſed plantis negatū quia īmote loco & affixe radicibus ſunt Natura porro nihil in caſſū ſuſcipit. Præterea ſi plāte cōuenientē ſuccū hauriūt e terra nō coognitiōe ſed natura fit: qđ in nutritiōe aīaliū cernit̄ igit̄ nullū inſtrumentū ſenciēdi illis cōceſſum eſt. Alia queſtio.

Queritur quomō natura patitur ab odore & ſono cū tn̄ nō ſenciat Rn̄det̄ ꝙ odor nō agit in aerem aut aquā inquātū hmōi ſed inquātū alterabile agit in res que faciliter ſunt alterabiles ſicut ſunt humida & ergo faciliter paciunt̄ ab odore tamē hoc fit ꝑ accn̄s ſicut patet de ſono tonitrui qn̄ cuneus cū impetu uehementi aerem ſecat diſſiliūt lapides dehiſcūt ligna. arbores euellunt̄. edificia corruunt nō ꝓpter ſonitū id accidit ſed ob uehementē aeris impulſū & motū euenit ut inaīata paciunt̄: ſimili mō aque ſaporibꝰ & aliis ſenſilibus cōfundunt̄ nec tn̄ ꝓpterea ſenciūt ſicut nec alia corꝑa interminata plagas quas concipiūt ſentire pn̄t Sed forma ſola ſine materia a ſenſibus excipitur & aliquādiu poſt impreſſionē abiuncto ſenſili retinetur & in cognitionē finit̄. Inaīata uero in materiā agentis cōmigrāt & ꝓpterea caro organū tactus eſſe non pōt eo ꝙ qualitates cū materia recipit ſicut inaīata Nemo eſt cui caro nō interdū incaluerit humuerit frixerit. qđ in ceteris ſenſoriis nō cōtingit Pupilla em̄ nō albeſcit intuitu. Aer quoq; qui in auditorio eſt nec acutus nec grauis eſt quare caro ſenſoriū tactus eſſe nō pōt cū nec formam nec rationē nudā ſuſcipiat ſed materiā induat agētis ſed id qđ iuditio cognitōe q; preditū eſt ab ea re de qua iudicat denudatū eſſe oporteat.

Hic Greci Terciū de Anima Librū ordiūtur.

Senſus aūt nullum alium eſſe preter hos quīq; Viſum inquā. auditum. odoratum guſtum & tactū ex hiſce profecto que nunc deinceps dicemus credere quiſpiā pōt. Nā ſi nūc ſenſum om̄is eius habemꝰ cuius ſenſus ē tactus. omnes namq; rei tangibilis ut eſt tangibilis affectus nobis ſūt ſenſibiles tactu. nullus vtiq; tactus vel guſtus olfactus vel auditus vel viſus deeſſe nobis videtur Preterea ſi ſenſus nobis deficiat aliquis & inſtrumētū neceſſe eſt illius nobis deeſſe. preterea oīs ſenſus per medium ſentit ut patuit Mediū aūt aut cōiunctum aut ſeiūctum externumq; eſſe neceſſe eſt. At nos habemꝰ vtrūq;. & id inquam quod eſt cōiūctum quo quidē tangentes ſentiamꝰ ſenſibilia tactu. & id etiā per quod eminus nō tangētes ſentimus. Id vero duplex eſt ſpatium ſimplex aer inquā & aqua Res aūt ita ſeſe habere videtur. vt ſi ſēſibilia plura diuerſa genere per vnū mediū ſentiantur Neceſſariū ſit enī qui ſenſus inſtrumētū habeat tale ſenſitiuū illoꝝ eſſe ut ſi ex aere ſenſus ſit inſtrumētum & aer ſit medium in colore ſentiēdo ac ſono: quod ſi vnum idemq; per plura media ſentiamus vt color per aerē & aquā. hec enī vtraq; ꝑſpicua ſunt is qui alteꝝ tm̄ habet ipſoꝝ ſentiet nimirū id qđ per vtrūq; ſentiri pōt.

Hic phūs inquirit an in parte ſenſitiua ſit quedā alia potēcia cognitiua per qđ vult manifeſtare intellectū nō eſſe aliquā potenciā ſenſitiuā ut Democritꝰ muſſitabat Ergo Beatus Thomas hic racionabiliter terciū librū ordit̄. Dicens nullū eſſe aliū ſenſū preter hos quinq; quia tot ſunt ſenſus exteriores quot ſunt ſenſoria quibꝰ nata ſunt om̄ia ſenſibilia cognoſci ſed ſenſoria ſunt tm̄ quinq; ergo maior ꝓbat̄ inductiue & rōe qa tactus ē ꝑceptiuus oīm ſenſibiliū quibꝰ organū natū eſt īmutari. Quāuis plura ſunt que tāgant̄ & cōtrarietates itidē plures nulla tn̄ illaꝝ eſt que ambitū ſenſus huius effugiat quod etiam liquet in aliis ſenſibus ergo nullus ſenſus nobis deeſſe uidet̄ preterea ſi aliquo ſenſu deficeremus neceſſario nobis illiꝰ ſenſorium deeſſet ſed nullum videtur nobis ſenſoriū deeſſe ergo &c. preterea ſenſus a natura inſtituti ſunt ut interuentu medii corꝑis ſpēs rerū accipiant neceſſe eſt mediū illud aut extraneū aut cōiūctū eſſe ſicut dictum eſt prius. ſed nos habemus utrumq; ergo &c.

Nam ex hiſce duobus ſimplicibus tm̄ inſtrumēta ſunt ſenſus ex aere & aqua Etenī pupilla ex aqua Auditus ex aere Odoratus ex hoꝝ altero cōſtat. ignis aūt nullius eſt inſtrumentū aut cōis oīm eſt. Quippe cū ſine caliditate nihil ſit ſenſitiuū. Terra etiā aut nullius eſt inſtrumēti aut in tactu maxīe cōmixta. Quocirca reſtat nullū ſenſus inſtrumentū eſſe p̄ter aerem atq; aquā Hec aūt nōnulla nūc aīaliū hn̄t ab iis igit̄ aīaliū que ſūt ꝑfecta nō imperfecta nec mēbris capta oēs ſenſus habent̄ Etenī & talpa ſub cute oculos habere uidet̄ atq; ſi nullū aliud corpus ē p̄ter ea que ꝑcipimus eſſe. nec ullus alius affectus p̄ter eos q corꝑibꝰ hiſce cōpetūt q̄ ſūt hic nullꝰ ꝑfectus deficit ſenſus.

Dicit ꝙ om̄ia ſenſoria ex aqua & aere uident̄ cōſtare ut pupillus ex humore auditꝰ ex aere. olfactus ex alterutro Ignis uero oībus cōis eſt nec pōt aīal ſine calore naturali ſentire. Terra cū ſit craſſiſſimū & ad cognitionē ineptiſſimū nullius ſenſus inſtrumētū videt̄ eo ꝙ terreſtria ut ſūt oſſa vngues pili & arbores ſenſu uacant q̄uis in tactu ſit dominatior terra q̄ in aliis ſenſibꝰ ergo uidet̄ ꝙ nullū inſtrumētū eē pōt p̄ter aerē & aquā. p̄terea nullꝰ ſenſus p̄t fingi q oībꝰ aīalibꝰ deeſſe uideat̄ ſaltē ī hiſq̄ ꝑfecta ſūt & nō laceſſita aut trūca ſicut ea que zoophita appellant̄. i. inter aīalia & plantas ambigui gn̄is. quedā ex oibus ſenſibus ſolo tactu uigent. nōnulla adhibēt guſtū quedā etiā odorant̄. quecūq; uero gradiunt̄ quinq; ſenſibꝰ pollēt Nā q̄uis uiſus uideat̄ deeſſe talpis. tn̄ ſi quis membranā detrahat effigies oculoꝝ cōperiet Quaꝓpter ſi nihil eſt preter quatuor elementa & que de his cōcreta ſunt ut corꝑa mixta Et ſi nō ē affectio nec qualitas corꝑm extra eas q̄ in cōſpectū nr̄m cadūt & que ſentiūtur a nobis nullus ꝓculdubio ſenſus eſt qui aīalibus deeſſe poterit cū imꝑfectiores ꝑfectioribꝰ ſemꝑ accedāt ut in hoīe quo fit ſi in eo ratio & intelligētia eſt oīs ſenſus adeſſe neceſſe ē inqt Themiſtius.

At vero neq; ſenſus inſtrumētū qcq̄ ꝓpriū ſenſibiliū cōmuniū eſſe pōt. Motus inquā quietis figure magnitudinis nūeri vnius que vnoquoq; ſenſu ſentimus ꝑ accidēs Oīa em̄ hec ſane motu ſentimꝰ: etenī magnitudo motu ſentimur Quare & figura quidē cū figura quedā magnitudo ſit & id qđ quieſcit ex eo qa nō mouet̄: & nūerus cōtinui negatiōe & ſenſibilibꝰ ꝓprii vnuſqſq; nāq; ſenſus nimiꝝ ſentit Quare patet fieri nō poſſe ut cōmunium cuiuſq; ſit ꝓprius ſenſus Si em̄ eſſet ꝑinde tūc fieret atq; nūc uiſu dulce ſentimus quod qdē p̄terea fit qđ vtrorūq; ſenſū habemꝰ quo cū cōcurrūt agnoſcimꝰ. Quod ſi ita nō eſſet nullo alio mō ꝓfecto niſi ꝑ accn̄s ſentiremus quo pacto filium ſentimus Cleonis. nō em̄ cleonis filiū. ſed albū ſentimus huic aūt accidit ut filius ſit Cleonis at cōmuniū habemus iā ſenſū cōmunē nō per accn̄s ſane. Nulliꝰ igit̄ ipſoꝝ ſenſus ē ꝓpriꝰ nullo em̄ ſentiremus mō niſi eo quo diximꝰ filiū uidere Cleonis. Propria aūt ſenſibilia ſenſus ipi per accn̄s alter alterius

ſenciũt:nõ hoc ſane quo ipi ſũt ſed quo vnus ceu ſimul i eodẽ ſenſus efficiẽ ceu bilem amarã eſſe ac flauã nõ em̃ ad alterũ ꝑtinet.ynũ ambo hec eſſe dicere.quaꝓpter & errat & ſi quippiã flauũ.

Hic phũs vult oſtendere nullũ ſenſũ ꝓpriũ eſſe quo ſenſilia cõia cognoſcantẽ dicẽs qa nõ eſt aliquis ſenſus exterior quo ſenſilia cõia per ſe ſenciuntẽ Videtẽ ergo aliquem ſenſum aniali deeſſe quia natura nullũ peculiarẽ ſenſum ſtatuerit quo motũ quietẽ figurã magnitudinẽ & numerũ per ſe ſentiremus ergo neceſſe erit ponere aliũ ſenſum quo hec nõ ut cõia & per accñs ſed ut ꝓpria & per ſe ꝑciperemus Añs patet quia uiſu ꝑcipimus magnitudinẽ figurã & numerũ &c.nõ per ſe ſed tanq̃ appendices coloris. Reliqui quoq; ſenſus vnũ & multa & alia ſenſibilia per accñs cognoſcũt & nõ per ſe. igitẽ equiſſimũ fuiſſet his adhiberi aliũ ſenſum quo per ſe & ꝓprie ſentirentẽ. Solutio hoc fieri neqt ut ſenſibilia cõia per accñs ſenciãtẽ Nã que ꝑ accñs ſenciuntẽ ꝑ ſe mouere nõ pñt ſenſoria nec ſenſũ afficere nec ſpẽm ſuã imprimere: preterea illud per ſe ſentitẽ qđ per ſe facit ad imutationẽ ſed ſenſilia cõia ſunt hmõi ergo per ſe ſenciuntẽ Maior patet quia de rõe ſenſilis eſt mouere ſenſũ Minor patet quia magnitudo cũ ſit proximũ ſubiectũ qualitatis per ſe mouet eo ꝙ qualitas nõ agit ſine ſubiecto Plane dupliciter aliqđ per accñs ſentimus Vno° qñ illud qđ per accñs cognoſcitẽ ab aliquo ſenſu exteriori per ſe cognoſcitẽ ſicut liquorẽ flauo colore dulcem iudicamus ut eſt mel nõ expectato de guſtu iuditio per quẽ dulcedo ꝑ ſe cognoſcitẽ & ſic veꝝ eſt ꝙ id qđ ꝑ accñs ſentitur ad aliquẽ ſenſum referri debet a quo ꝑ ſe cognoſcitẽ Alio° aliquod per accñs cognoſcitẽ qđ ab alio ſenſu per ſe ꝑcipi nõ põt ut Cleonis filius & relique ſubſtãcie ꝑticulares que a nullo ſenſu exteriori per ſe cognoſcuntẽ quia nequeunt ſimulachra ſua ſenſui inſculpere Quocirca ꝑter ſenſus exteriores interior uis (ad quam oẽs ſenſus referuntẽ ponẽda eſt . ꝑterea cũ eundẽ liquorẽ oculus flauũ: & guſtus dulcedinẽ ꝑcipiũt.uterq; iudiciũ ſuũ ad cõmunẽ ſenſũ referũt Eſt em̃ ſenſus cõis qui ſolus i felle & amaritudinẽ & flauitiem ineſſe diſcernit ſed ad Cleonis filium percipiendũ uis aliqua preſtancior adhibenda eſt que anialibus brutis cõceſſa nõ ſit ut eſt cogitatiua qua ſubſtãcias ꝑticulares agnoſcimus.

Quare patet cuiuſnã gratia plures ſenſus.ſed nõ vnũ tm̃ habemus. At ut minus ipa que ſequũtur atq; cõia lateant:ut motus & magnitudo & numerus. Nã ſi eſſet ſolus viſus qui quidẽ eſt & coloris.magis laterent.ac idẽ eſſe om̃ia viderentẽ ꝓpterea ꝙ color & magnitudo ſimul ſe cõſequuntẽ & comitãtẽ. Nũc aũt cũ in alio quoq; ſenſibili ipſa cõia ſunt fit inde ꝑſpicuũ vnũqđq; illorũ aliqd aliud eſſe atq; diuerſum.

Inquirit cauſã pluralitatis ſenſuũ dicẽs ex dictis liquet ob quã cauſã habem⁹ plures ſẽſus q̃ vnũ quia alias nõ laterẽt ea que cõſequũtẽ ſẽſibilia ꝓpria vt ſũt ſẽſibilia cõmuia diuerſis ſẽſibus Si eni ſolus eſſet ſẽſus viſus tũc inter colorẽ & magnitudinẽ nullũ diſcrimẽ poſſemus diſcernere eo ꝙ ſimul cum colore imutatẽ ſẽſus a magnitudie Sed quia magnitudo ꝑcipitẽ alio ſẽſu q̃ viſu color aũt nõ.quo ſẽtim⁹ colorẽ aliud eſſe a magnitudie & eſt par ratio de aliis ſẽſibus cõmuibus

De ſenſibus interioribus

Cum aũt ſẽtiamus nos videre ac audire neceſſe eſt aut viſu ſẽtiam⁹ videre aut alio ſẽſu At ſi alio ſẽſu.tñ idem ſẽſus erit & ipſius viſus & etiã coloris ſubiecti Quare vel duo ſenſus eiuſdẽ erũt ſubiecti uel ſeipſum ſenciet ipſe. Preterea ſi alius ſit ſenſus qui percipit ipm uiſũ aut in infinitũ fiet abitio aut erit aliquis ſenſus qui ſeipſum percipit ſencientẽ Quare idipſum in primo ſenſu continuo eſt faciendum. At hinc oritur dubitacio. nam ſi uiſu quidem ſentire nil aliud eſt q̃ uidere. Videtur autẽ color uel id quod habet colorem. Si quippiam viderit id quod uidet colorem id habebit ꝑfecto qđ

videt primũ Patet igitur nõ vnũ idipſum eſſe ſentire inquã viſu. nam cũ nõ videmus tenebras & lumen uiſu decernimus ſed nõ eodẽ ut patet mõ. Præterea id ipm etiã quod uidet colore quoddãmõ delibutũ eſt Inſtrumentũ em̃ vniuſcuiuſq; ſenſus ipm ſenſibile ſine materia ſuſcipit uti dixim⁹. Quocirca ſenſibilibus ipis ſemotis inſunt in ſenſuũ inſtrumentis ſenſus imaginationes Atqui oꝑatio rei ſenſibilis atq; ſenſus ſua quidẽ & eadẽ eſt At eaꝝ ratio non eadem eſt.

Hic phũs inquirit quare preter ſenſus exteriores neceſſe ſit ponere ſenſus interiores Dicens cũ ergo ſenciamus nos uidere & audire an hoc uiſu an alio ſenſu contingat non alio qa nullus ſenſus põt afferre iudiciũ de uiſu niſi qui cognoſcat id qđ uidetẽ Sed ſi opus eſt alio qui de uiſu iudicet cur nõ ſit opus iterũ alio qui de ſecunda actione iudicet & illo deinceps iterũ alio uſq; in infinitũ uel erit aliquis ſenſus qui ſuũ actum ꝑcipiet. Tũ iterũ dubitatẽ Si ſenſus uiſus uideret ſe uidere tunc uiſus eſſet coloratus quia nihil ꝑcipit uiſus niſi colorem ergo uideret ſe oculus tunc uideret in ſe colorẽ habere & ſic actio uiſus eſſet colorata Solutio ꝙ viſus capitẽ dupliciter. Vno° inquantũ actu mouetẽ ab exteriori ſenſibili pñſente & ſic nihil percipit niſi colorẽ. Alio° capitẽ poſt imutationẽ a uiſibili factã & ſic ſentit ſe uidere cognoſcendo ſuũ actũ & ergo oculus eſt quoddãmõ coloratus eo ꝙ ſibi imprimitẽ ſpẽs coloris licet ſine materia Quare abeuntibus ſenſibilibus ſpeties & imaginationes remanent apud ſenſum & ergo idem actus ſunt ſenſibilis & ſenſus ſecundũ rẽ q̃uis ratione differant.

Dico aũt ſonũ actu. & auditũ & actu.fit em̃ ut is qui auditũ habet nõ audiat & id quod habet ſonũ nõ ſemꝑ ſonet Sed cũ oꝑatur id qđ audire põt. & ſonat id qđ ſonũ efficere põt tñ ſimul fit & auditus actu & ſonus etiam actu: quoꝝ alterũ quiſpiã auditionẽ alteꝝ ſonationẽ eſſe nõ incongrue dicere põt Quod ſi motus & actio atq; paſſio in eo eſt qđ patitẽ atq; mouetẽ:neceſſe eſt & ſonũ & auditũ actu in auditu qui eſt potencia eſſe. Agentis nãq; momẽtiſq; oꝑatio in ipſo paciente ſuſcipitẽ atq; ineſt quo circa nõ neceſſe eſt id qđ motu ciet moueri Actus igitẽ ſonatiui ſon⁹ẽ vel ſonatio Auditui vero audit⁹ vel auditio Duplex eſt eni auditus. & duplex etiã ſonus eadẽ eſt & in ceteris ſẽſibus & ſẽſibilibus ratio atq; vt actio paſſioq; nõ in agẽte eſt ſed in eo qđ patitẽ ſic & ipſius ſẽſibilis actio in ipſo eſt ſẽſitiuo Sed in quibuſdã noĩa quoq; ſũt poſita vt ſonatio & auditio in qbuſdã aũt caret alteꝝ noĩe Operatio eni viſus viſio dicitẽ at coloris noĩe vacat Oꝑatio vero guſtus guſtatio dicitẽ. at ſapoꝝ nomẽ non habet

Dicit ꝙ ſimul fiunt ſonus actu & auditus actu q̃uis uidentẽ eſſe diuerſi actus quia alius eſt ſonare.alius uero audire ita ſonatio & auditio diuerſe oꝑationes eſſe uidentẽ eo ꝙ diuerſas habeant ratiões tñ ſunt ſimul ſubiecto quia actio & paſſio ſunt in paciente ſed ſonatio & auditio ſunt hmõi ergo erunt in audiente & actus cuiuſlibet rei ſenſibilis in paciente Nec eſt neceſſe om̃e mouens moueri cũ igitur ſenſibilia mouent ſenſum ipſa tamẽ quieta & imota ſpectentẽ quod precipue in uiſu deprehenditur. nam color mouet oculũ ipſe imobilis rei adherens Actus igitur ſonantis ſonatio eſt auditus uero auditio in quibuſdam uero actio innomiata eſt ut patet ut actio coloris noĩe uacat.uiſus uero cõtuitio actio eſt guſtus guſtacio qa ſaporis noĩe uacat.

Hec em̃ ita ſunt:atq; vnus actus rei ſenſibilis ſenſitiuiq; fit q̃uis diuerſas habeat rões.ſicuti diximus Neceſſe eſt ſimul corrumpantur ſimulq; ſint ſalua auditus ac ſonus qui hoc mõ dicuntẽ & ſapor itidẽ & guſtus ceteraq; ſimiliter

At ea que dicūtur potētia nō hanc ip̄m ꝓfecto neceſſario ſubeāt legē Nō recte igit̄ priores naturales philoſophi ſentiebāt qui quidē ſine viſu neq; album vllū neq; nigrū eſſe dicebāt neq; item nullū ſine guſtu ſaporē .nā ꝑtim recte ꝑtim nō recte cenſebāt. Etenim cū dupliciter ſenſus ſenſibileq; dicat̄ potētia atq; actu in his quidē ſecūdis fit idip̄m ſane qđ dictū eſt in illis autem primis nō fit ait luce clarius extat At illi de hiſce ſimpliciter loquebātur que ſimpliciter nō dicūtur Quod ſi vox quedā cōcentus eſt vox aūt & auditus tū vnū tum nō vnū aut non idē ſunt etſi cōcentus eſt ratio neceſſe eſt & auditū quidem eſſe rationē atq; ob id ip̄m exuperans qđq; tam acutū ꝙ graue corrūpit auditū atq; deuaſtat & in ſaporibus guſtū & in colorib⁹ viſum Id qđ nimiꝝ eſt ſplēdidū & tenebroſū & in odoribus vehemēs odor ſiue dulcis ſiue amarus qui ſenſus ip̄e eſt quedā ratio rata Quocirca ſenſibiliū ea que ſincere taliaqueq; ſimplitia ſūt vt acutū vel dulce vel ſalſum cū reducunt̄ ad rationem ſenſui ſūt iocūda Tunc eni ip̄m delectare vident̄. Omnino aūt ip̄m mixtum magis cōcentus eſt ꝙ acutū vel graue Tactui quoq; non calidū ſane ſimplex ac frigidū. Sed id qđ eſt ad rationē redactū amicum eſt atq; iocūdum Enim uero ſenſus ip̄e ratio quedā eſt vti dixim⁹. ſenſibiliū aūt ea que exuperāt aut dolorem afferunt ip̄i aut tādem corrumpunt.

Hic ponit corrolariū. quia ſi ſenſus & ſenſibilia accipiant̄ ſimul actu tunc ſimul corrūpunt̄ & ſaluant̄ at dicta ſcđm potenciā ſumpta hanc legem nō ſubeūt igit̄ nō recte ſenciebant veteres nature interpretes colorē ſine uiſu & ſonū ſine auditu (ita & in ceteris) eſſe nō poſſe aſſeruerūt. Dupliciter em̄ dr̄ ſenſibile & ſenſus . Vno⁰ ſecūdū potēciā ꝓ illo qđ habet ſonū ſed actu nō ſonat & ꝓ illo qui habet auditū ſed actu nō audit ſicut dormiēs & ſic color pōt eſſe ſine ſenſu. Alio⁰ accipiunt̄ ſecundū actū & ſic ſenſibile nō eſt ſine ſenſu: nec cōtra & hoc mō bene ſenciebāt antiqui ſed ipſi ſimpliciter loquebant̄ ſine diſtinctiōe ergo decepti erant Tunc ibi (quod ſi vox) dicit rōem quare ꝗdā ſenſibilia delectant ſenſū quedā uero corrumpūt ſenſum. quia ſenſoriū conſiſtit in quadā ꝓportione harmonica: Nā ſicut cōcentus ex debita acuti & grauis cōmenſuratiōe conſtat ita & ſenſus in quodā tēperamēto organi & rei ſenſibilis conſiſtit qa excellens graue aut acutū corrūpit auditū & excellēs ſplēdidū uiſū & uehemēs odor olfactū Sed ſi ſenſibilia fuerint tēperata at ſenſui ꝓportionata oblectāt ſenſū ut patet in euphoniis.

De ſenſu communi

Vnuſquiſq; igit̄ ſenſus vt ſepe dixim⁹ ſenſibilis ē obiecti Eſtq; in inſtrumēto ſuo ea ratione qua illud ſenſus eſt inſtrumētū & differentias ſenſibiles obiecti ſui diſcernit vt albū quidē & nigrū viſus· Dulce aūt & amaꝝ guſtus & ceteri ſimpliciter ſenſus At eni cum albū & dulce & ſingula ſenſibiliū ad ſingula nimiꝝ aliqua cōparemus & diſcernam⁹ & ſentiamus differre. neceſſe eſt idip̄m ꝓfecto fieri ſenſu quippe cū illa ſenſibilia ſint Quo patet carnē vltimū inſtrumentū ſenſu nō eſſe nam neceſſe eſt id. qđ diſcernit tāgendo diſcernere. fieri igit̄ nō poteſt vt ſeꝑatis diſcernat̄ dulce diuerſum eſſe ab albo. Sed vni cuipiam ambo nota eſſe oportet. illo nāq; modo ſane pateret inter ſeſe illa differre etiam ſi alteꝝ ego alteꝝ tu ſentires. Vnū igit̄ dicat oportet diuerſa eſſe dulce & albū Dicit igit̄ idem quare vt dixit ſic & intelligit atq; ſentit. patet ergo fieri nō poſſe vt ſeꝑatis ſeꝑata diiudicent̄ At hinc patet neq; fieri poſſe vt ſeꝑato in tēpore diſcernant̄ Nam vt idem aliud eſt bonū ac malū dicit Sic quādo

alteꝝ dicit aliud eſſe tūc & alteꝝ etiā dicit atq; dico qn̄ non ꝑ accidēs veluti nunc dico quippiam aliud eſſe non tamē dico illud nunc aliud eſſe Sed hoc pacto nūc dicit. vt dicat & nūc illud eſſe Simul igit̄ dicit. quo fit vt inſeꝑabile & in inſeꝑabili tempore ſeꝑata diſcernat·

His phūs de ſenſu cōmuni determinat. dicēs ſepe dixerim quēlibet ſenſū in ſuo ꝓprio organo collocatum eſſe ut poſſit diſcernere drn̄tias rerū incidentium ſicut uiſus iudicat albū diſtare a nigro. guſtus uero dulce ab amaro &c . ꝑ quē ſenſum diſcernemus albū a dulci nō em̄ uiſus quia dulce nō ſentit neq; guſtus qui albū nō cognoſcit Quare neceſſe eſt eſſe aliquē ſenſum qui hoc diiudicet neq; alia potencia ꝙ ſenſitiua diſcernere pōt differētias diuerſoꝝ ſenſibiliū Nō igit̄ mirū eſt tactū in carne ſedē nō habere ſed illā ꝓ medio potius: igit̄ ad aliquē ſenſum ſpectāt diuerſa cōtraria diſcernere tunc maxime ad ſenſum tact⁹ eo ꝙ cognoſcit diuerſa cōtraria uel ꝙ ē expanſus ꝑ totū corpus ſed hoc fieri nō pōt preterea ſicut una poteſtas indicat albū a nigro differre ita & unā neceſſe ē eſſe que dulce ab albo diſtinguat Nā diuerſe uires ſūt quaꝝ altera hoc altera illud poſſit cognoſcere ſicut ſi diuerſi homīes ſentirent ea ſeꝑatim utpote ſi ego albū & tu dulce ſentires licet ſint ſeꝑata & diuerſa eo ꝙ ego aliter ab albo ꝙ tu a dulci pateris tn̄ iſta diuerſitas nō erit nobis ꝑ ſenſum manifeſta niſi una cognoſceret utrūq; ſed cū nulla ſit uis exterior que utrūq; .i. ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuū poſſit cognoſcere ergo neceſſe eſt ꝓpter talem actū ponere vnū ſenſum interiorē qui talia diiudicabit quia dulce eſſe alterū ab albo eſt vnū ueꝝ ergo oportet ꝙ illud ab eodē dicat̄. dictio em̄ eſt interp̄tacio interioris apprehenſiōis ergo ſicut eſt unus qui dicit ita oportet ꝙ unus ſit qui intelligat & ſenciat Nec fieri pōt ut ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuū tp̄e idiuiſibili iudicent̄ niſi per relationē ad diuerſas potēcias. Præterea ſi illa per unā potenciā cognoſcant̄ neceſſe eſt tale iudiciū fieri in tp̄e indiuiſibili & eodē momēto quia qn̄ aliud dicit alteꝝ eſſe tūc alteꝝ etiā dicit tūc qn̄ iudicat. Si (ip̄m qn̄ ſit alteꝝ) nō dicat ſecundū accn̄s ita ꝙ li qn̄ referat̄ ad dicentem utpote nūc dico id aliud eſſe nō tn̄ dico illud nūc aliud eſſe ſicut ꝗuis nūc dico Platonē ueniſſe nō tn̄ dico illū veniſſe nūc Potēcia uero ꝙ de albi & frigidi drn̄tia iudicat nō ſolū nūc iudicat ſed etiā inter nunc eſſe & nūc differre illaq; diſtare iudicat Sed hoc non pōt eſſe niſi ea ſimul in eodem momēto apph̄ēderet eo ꝙ iudicat ſimul ea eſſe altera igit̄ oportet ꝙ nō ſolū ſit una virtus que de ambob⁹ iuditiū feret ſed etiā una ꝙ de ambobus eodē momēto ꝓnunciet p̄terea erit aliqua uis in quā oꝑatiōes omniū ſenſuū terminant̄.

At vero fieri nō poteſt ut ſimul idē ea ratione qua indiuiſibile eſt & indiuiſibili tp̄e motibus cōtrariis moueat̄ At dulce quidē ſic mouet ſenſum ac intellectū Amarū aūt contrario modo & albū itidem diuerſo Eſt igit̄ qđ indiuiſibile quidē nūero Seꝑatū aūt ratione partim igitur ut diuiſibile res ſentit diuiſas partim ut indiuiſibile nam ratione quidem diuiſibile. loco autem atq; numero indiuiſibile eſt.

Hic phūs ſenſus interiores auſpicatur primū de ſenſu cōmuni differendo oſtēdit quo pacto is cōtraria cōprehendat & cognoſcat & quēadmodū ſit ſimilis centro & qūo illi ceteri ſenſus ancillent̄ quē igitur merito principē ſenſuū uocari demōſtrat. Dicēs obiciēdo cōtra p̄dicta impoſſibile eſt eandē potenciā indiuiſam & ſimplicē pluribus motibus aduerſantib⁹ & quod grauius eſt etiā cōtrariis moueri Nō ſolū em̄ pupilla flauitiem & lingua dulcedinē ad ſenſum cōmunē adducūt ſed etiā eius cōtrariū qđ accidit quotiēs oculos in paginas ſcriptas coniicimus in quibus ſimul albū & nigrū cōtuimur. ergo una potencia cōtrariis motibus exercetur Solutio licet poteſtas illa (que ſenſus cōmunis appellat̄) ad quā actiōes ꝑticulariū ſenſuū referunt̄ ſit una nūero tn̄ rōe & cōſideratiōe in plura ſe diffundit igit̄ partim diuiſa eſt quoniā rōe diſtrahit̄ ꝑtim indiuiſa qm̄ ſubiecto & numero una eſt.

At minime fieri poteſt idē em̄ potencia quidē eſt ipſa cōtraria & diuiſibile indiuiſibile actu aūt eſſe nō pōt ſed paciēdo diuiſibile ē at fieri nequit ut ſimul

ſi: album & nigrū Quare neq; formas ipſorū ſimul ſenſus ac intellectus. ſi talia ſint ut paciant̃ ſuſcipient At em̄ hoc perinde ſeſe habet. atq; id qđ qdā punctū appellant. qđ quidē tum unū eſt tum duo. quo pacto & diuiſibile ē quo igitur indiuiſibile eſt hoc vnū eſt id qđ diſcernit ac ſimul Quo uero eſt diuiſibile hoc nō vnū eſt. bis aūt eiuſdē ſigni ſimul ſit vſus Quo ergo finis vſus ſit ut duoꝝ hec duo diſcernit. atq; eſt ſepata ut ſepatū Quo uero ē vnū hoc vnius ſit uſus & ſimul. Sed de principio quidē quo dicimus anial ſenſitiuū eſſe ſit hoc mō determinatū.

Replicat contra ſolutionē datam Dicens flagitioſa eſt hec ſolutio quia id quod eſt idē numero & ratiōe diuerſum potencia quidē contraria ſuſcipit. ſed non actu ſimul quia id impoſſibile duxerim quare nullo mō fieri poteſt ut ſenſus aut intellectꝰ repugnātes formas ſenſibiliū & intelligibiliū ſimul ſuſcipiat. Solutio ſenſus cōis ſimilis eſt centro ſiue pūcto in quo plures linee cōcurrunt quare punctus ille unus & plures eſt: vnus quia circuli cardo unus eſt; & plures quia plurium drn̄tiū eſt lineaꝝ quare ſimul diuiſibilis & indiuiſibilis eſt preterea nihil obſtat multa & contraria eſſe que ſenciuntur & tamē unam uim haberi que ſenciat. quā principem ſenſum uocare oportet qui ſimul unus ſit & multi (quare de diuerſis ſimul & uno iudicat q̄uis non paciatur ipſas cōtrarias qualitates 'nō em̄ albet ſimul & nigrat neq; friget ſimul & calet tamē in iudicando cōtraria ſimul reperiunt̃: igit̃ hoc ſenſitiuū cōmune ſimul cognoſcit plura inquantū diuiſibile tunc pōt iudicare indiuiſibile eſt tunc uſus eiuſdē ſigni accipitur bis ut terminus duaꝝ mutationū ſenſibilium & inquātū eſt vnū drn̄tiam unius ad alterū Hec igitur eſt illa uis qua nos uiſu uidere & auditu audire ſentimus de quo paulo ante diximus ꝙ nullus ſenſus exterior pōt ſe reflectere ſupra ſuū actū cognoſcendo ipm̄. hoc ſuū eſt ſenſus cōis ingeniū munuſq; cui noticiā omniū ſenſuū natura mandauit.

Notandū ꝙ ſenſus cōis habet ſe ut princeps uel iudex ſedens pro tribunali qa qualitatū drn̄tias exterioꝝ ſenſuū ante ſe poſitas & ad pedes iacentes contēplatur ita demū iuditiū ſuum promit & dulce ab amaro ſecernit & album a dulci diſcriminat. Queadmodū vnus arbiter poteſt ſimul ius dicere pluribus litigantibꝰ ita iſte ſenſus om̄ibus ſenſibilibus & actibus exterioꝝ ſenſuū ſentenciā promit q̄uis multi libelliones pragmatici magiſtratibus aſſideant Vnus tamē eſt qui ius habet ſentencie ferende. ita & hic tametſi multa inſtrumēta machinamētaq; ſint. in que rerū ſimulachra receptēt̃ vna tamē uis arbitra eſt & iudex que de omnibus ſciſcat ꝓnunciet & iudicet a quo alioꝝ ſenſuū ſpiritus tanq̄ a fonte ꝑ quinq; cannaniculos ꝓficiſcunt̃ p̄terea unus eſt & nō vnus quatenus ergo nō unus ē ſed plures eatenus plura ſimul atq; diuerſa dep̄hendit.

Queritur quare neceſſe ſit ponere ſenſus interiores Reſpōdet̃ ꝙ propter tres cauſas. Prima quia nullꝰ ſenſus exterior poteſt ſe reflectere ſupra ſuū actū cognoſcendo ipm̄ cum ſit ſingularis & tamē neceſſario deprehendit̃ per ſenſum aliquem ſed non per aliquem exteriorē ergo per interiorem. Secunda ratio quia iudicare differentias inter ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuum ſpectat ad ſenſum ſed non ad ſenſus exteriores igit̃ oportet ponere ſenſū interiorē. Tercia ratio qa ſenſibilia cognoſcūt̃ in eoꝝ abſentia ergo oportet ꝙ maneat ſimulachrū reꝝ ſenſibiliū apđ ſenſū ergo &c.

Arguitur ſenſus exterior poteſt percipere ſuum obiectū ergo etiam actū cōſequētia ꝓbatur quia actus eſt medium inter potentiā & obiectū ergo ſi cognoſcat obiectum etiam cognoſcat ſuum actum. Solutio obiectum alicuius ſenſus capit̃ dupliciter Vno mō ſecundū eſſe materiale & ſic plus diſtat a potencia q̄ actus. Alio mō accipit̃ ſecundū eſſe intencionale ſiue ſpirituale & hoc mō actus nō eſt mediū qa oportet obiectū prius recipi in potenciā anq̄ fiat actus.

Cum autem duabus priſci differentiis maximeq; diffiniant animā. Motione inquam loco accomodata & intelligendo & diſcernendo ac ſenciendo conſiderandū eſt ſi quid interſit inter intelligere ac ſentire. Videtur nāq; tam intelligere q̄ etiam ſapere ueluti quodā eſſe ſentire. etem̄ his utriſq; reꝝ aliquas

aīa diſcernit atq; cognoſcit & veteres idē eſſe ſapere ſentireq; cenſent Quēadmodū & Empedocles dixit. ad preſens hominū creſcit ſapientia ſemper & alio turſus in loco. Hic varia his ſemper prudentia ſomnia monſtrat. Idē & Homerus his carminibus ſenſiſſe videtur Tales nāq; inſunt mentes mortalibus ipſis quales quotidie ſummi fert rector olympi. Etem̄ omnes hi putant ipm̄ intelligere corporis eſſe perinde atq; ipm̄ ſentire. & ſentire ſimili ſimile arbitratur & ſapere ut in ſuperioribus diximus locis Oportebat tamen ipſos de errore quoq; deceptioneue diſſerere Sunt em̄ hec magis propria animaliū pluſq; id tp̄is eſt quo in his anima verſatur ut patet. Iccirco neceſſe eſt ut vniuerſa que uidentur ut quidē inquirunt eſſe vera aut diſſimilis rei tactū errorē eſſe deceptionēue Quippe cū id ſit cōtrariū illi Simili inquā cognoſcere ſimile Videt̃ aūt & deceptio & ſcīa cōtrarioꝝ eſſe eadē.

Hic phūs determinat de ſenſu & intellectu que veteres exiſtimarūt eſſe ſimul cū ſenſu Dicens cū non ſolū ſenciēdo ſed etiā intelligēdo cognoſcimus oportet querere qđ diſcrimen inter ſenſum & intellectū conſtituatur: premittit ergo primū opinionē antiquorū qui fere omnes ſenſum idem eſſe cum intellectu opinabant̃ & diffiniebant animā ꝑ motum localem & cognitionē quo includit intellectiuā & ſenſitiuā. quare intelligere & ſapere eſſe quoddā ſentire putabant. Nā quecūq; habent unum actū illa ſunt eadē ſed ſentire & intelligere ſunt huiuſmodi ergo minor patet quia diſcernere & cognoſcere cōuenit utriq; Vnde Empedocles dixit conſiliū augeri in homine & in brutis ad p̄ſens. i. ſcđm p̄ſentis hore diſpoſitionē que diſpoſitio depēderet ex diſpoſitione corporū celeſtiū quia diuerſis tēporibus aliter iudicant de rebus Homerus inquit talem eſſe intellectū mortalibus qualē preſtat rector olympi. i. ſol uel uirtus corporū celeſtiū quare uidetur ſequi naturā intellectus eſſe corporeā & quaſi idem eſſe cum ſenſu: Talem animū plane mortalibus eſſe neceſſe eſt in lucē primo qualem deus extulit ortu Nā ii animā ex elementis reꝝ concretā eſſe uoluerunt quo res per ſimilitudines eaꝝ cognoſcat Videt̃ ergo aiam nihil aliud eſſe q̄ corpus eo ꝙ cognoſcat corporeas res Quare Ariſtoteles eos increpat dicens philoſophi aſſignātes cauſam cognitiōis eſſe ſimilitudinē cognoſcētis & cogniti nō ſatis erudite locuti ſūt qa etiā debebāt aſſignaſſe cām ignorātie & deceptiōis q̄ ſūt homini magis ꝓpria q̄ cognitio cū ſint nobis a natura eo ꝙ oēs naſcimur ignorātes. ſed cognitionē veritatis adipiſcimur magno ſtudio & labore ergo aīa nō pōt hr̄e cognitionē ueritatis ex ſui natura. Ad hoc rn̄debāt phī ꝙ nō eſſet aliq̄ deceptio eo ꝙ oīa q̄ uident̃ eſſe uera opinati ſūt Et ꝙ tactus rei ſimilis ſit cā cognitiōis & tactus rei diſſimilis ſit cā deceptiōis ſed hoc eſt incōueniens. qa ſimile & diſſimile ſūt cōtraria ſed circa cōtraria eodē mō ſe habet hō ad cognitionē & deceptionē. nā qui unū cōtrarioꝝ cognoſcit & reliquū & qui errat ī uno & in reliquo errabit. alias ſcīa eſſet de uno cōtrarioꝝ & deceptio de reliquo.

Non idem igitur eſt ſentire ac ſapere patet. illud em̄ omnibus aīalibus hoc valde paucis ineſt. At neq; intelligere idem eſt ac ſentire. intelligere inquam quo recte atq; non recte res percipi ſolent Quod nāq; recte percipit ideſt prudentia & ſcīa atq; opinio vera At qđ non recte. i. nimirū his dictis contrariū Etenim proprioꝝ ſenſus ſemper eſt verus & vniuerſis aīalibus ineſt. at fit ut falſo quoq; quis raciocinetur Neq; cuiq̄ cōpetit cui nō ineſt ratio.

Hic phūs improbit opinionē dicētiū ſenſū & intellectū idē eſſe qa illud ē efficaciſſimū argumētū ꝙ aīalia oīa ſint ſenſibꝰ p̄dita ſolus homo p̄ter ſenſū & mentē & intelligētiā obtinet cū alie ſint opatiōes potēcie rōalis & alie ſenſuū qm̄ opinio ſcientia prudētia ad ſenſum ꝑtinere nō pn̄t qa ſcđm ſcientiā & prudentiā & opinionē cōtingit recte & nō recte intelligere. Sentire aūt nō cōtingit niſi recte eo ꝙ ſenſus circa ꝓpria ſenſibilia ſemꝑ ē verꝰ aut rarēter falſus ut patet ī cōibꝰ ſenſibilibꝰ qa de eo qđ ad plures ſenſus ꝑtinet uno ſenſu iudiciū certū afferre nō poſſumus igit̃ ſenſus & intellectus nō ſunt idē.

De Imaginatione.

Imaginatio nanq; diuerſa eſt a ſenſu menteq; atq; neq; hec fit ſine ſenſu neq; exiſtimatio ſine hac eſſe pōt. Nō idē aūt eſſe imaginationē exiſtimationē ut patet. Hic em̄ affectus ī poteſtate ſine cōtrouerſia collocat̄. licet nāq; cū libet fingere quicquid uolumus atq; ante oculos ponere. perinde atq; ii faciūt qui in artificioſe memorie compatis atq; diſpoſitis locis imagines fingentes atq; ſimulachra collocāt At opinari in nobis eſt ſitū. Neceſſe eſt em̄ opinantē aut verā aut falſam exiſtimationē habere. Præterea cū opinamur aliquid malum eſſe atq; terribile continuo perturbamur. ſimiliter & cum opinamur quippiā eſſe tale ut in illo ſit confidendū. at cū imaginamur talia perinde afficimur atq; ſi in pictura eadē ſpectaremus. ſunt aūt & exiſtimatiōis ipius hee differētie ſciētia & opinio & prudētia. & ea que ſunt hiſce cōtraria. De drītia quoꝝ alius ſit ſermo magis ad idipm accomodatus.

Hic phūs determinat de imaginatione ſiue phantaſia uolens oſtendere primū ꝙ opinio ſiue exiſtimatio que ſequit̄ intellectū eſt alia ab exiſtimatiōe que ſequitur ſenſum ſiue phantaſiā Dicens ꝗuis imaginatio ſit preſtācior ſenſu longe tn̄ inferior intellectu eſt que tanꝗ in confinio utriuſq; poſita eſt ſenſum em̄ ſequit̄ & actionē animi antecedit preterea licet om̄is ſcientia prudentia & opinio p̄cedentē imaginationē requirunt nō tn̄ cum illis eadem ſunt ergo ſuſcipere aliquid in opinionē aut ſcientiā alterius facultatis eſt ꝗ imaginatiōis Et imaginationē nō eſſe idem cū opinione patet duplici rōe. Prima ē quia paſſio imaginatiōis eſt in nobis qn̄ uolumus quia licet fingere & cōponere imagines cauſa reꝝ exiſtentiū ꝗ nō exiſtētiū ut tricipites & tergeminos homies qualē fuiſſe Gerionē cōfictū in fabulis eſt. & alatos qualē ʒetum & Calam filios Boree & Hyppocentauros ut Carybdim & Scyllā. queadmodū em̄ pictoribus licet quacūq; forma animal in tabula ponere & iis qui profitentur artificioſam memoriā quodlibet mōſtrū & ſimulachrū effigiare licet Sed opinionē habere ſiue iudiciū de rebus quociens inceſſit uolūtas in nr̄a poteſtate nō eſt ſed quotiens rei veritas que uidebat̄ apertiſſime aſſentiri nos cogit nec fieri pōt ut qs dubitet de re manifeſte falſa. quia bis duo quatuor eſſe neceſſariū eſt nemo etiā dubitat non eſſe bipedem & ignem nō perurere ꝗuis ore contrariū dixieris non tn̄ idē ſentis aut opinaris. nam opinari intus in anio eſt cui diſſentiri non poſſumus. Secunda ratio quia ad opinionem ſtatim ſequitur paſſio in appetitu ut cum opinamur aliqđ formidabile & atrox ſubito cōtrahimus & deuincimus anim totoq; corpe phorreſcimus & impalleſcimus Sed ad imaginationē uel phantaſiā nō ſequit̄ paſſio ut cū imaginamur horrēdos feraꝝ īmitiū aſpectus nullo terrore afficimur nec cōſternatio ſequit̄ ueluti ſi cōſideremus ī pictura ꝗdā terribilia ꝗ aſpicientē nō deterrent ex iis liquet imaginationē ab opiniōe diſtingui. Qūo ergo differant ſcīa prudētia & opinio & ꝗ ſint illoꝝ contraria alibi dicetur videlicet in vi. ethicoꝝ.

Oſtendit imaginationē non eſſe ſenſum.

At vero cū diuerſum ſit ſentire ac intelligere & huius aliud imaginatio aliud exiſtimatio eſſe uidet̄ de imaginatiōe primo deinde de altero dicamus oportet Si igitur imaginatio ideſt phantaſia ſit id quo uiſū phantaſmaq; aliqđ in nobis dicimus fieri & nō aliud quicꝗ qđ ꝑ tranſlationē hoc eodē noie nūcupat̄ ipa ꝓfecto quedam vna eſt potencia earū aūt habitū qbus diſcernimus. aut & uero ꝑcipimus aut falſo Tales aūt ſunt ſenſus. opinio. ſcientia. intellectus. At ipſaꝝ nō eſſe ſenſum ex hiſce patere pōt Senſus em̄ uel eſt potencia uel opatio ut uiſus uel uiſio. at ꝙ nōnūꝗ neutrū eſt iſtoꝝ & tn̄ apparent aliꝗ uidemur ꝙ uidere ut ea que in ſomnis apparent Deinde ſenſus quidē ſemper adeſt imaginatio aūt nō ſemꝑ. qđ ſi idem eſſet imaginatio & opatio. beſtiis

imagiatio ꝓfecto cūctis ineſſet. at nō eſſe uidet̄ ut api aut formice aut vermi. Præterea ille quidē uere ſunt ſemꝑ imaginationes. vero plures fiunt ut patet falſe Præterea cū exacte circa ſenſibile opamur nō dicimus hoc nobis hominē uideri ac apparere ſed potius cū non clare ſentimus. qn̄ etiā fit ut ſit uerus ſenſus & falſus Atq; nobis qđ quidē paulo antea dicebamus clauſis etiā oculis uiſa uident̄ atq; apparent.

Hic phūs nititur oſtendere quale diſcrimen habeat̄ inter ſenſum intellectū ſcientiam opinionē & imaginationē & primo de imaginatiōe quid ſit & quomō ab aliis ſecernatur determinat dicens imaginatio (quā phantaſiā appellāt) eſt uis qua ſimulacra ſiue phantaſmata gignunt̄ in ania. utimur hoc uocabulo imaginatiōis methaphorice. i. per tranſlationē quia ſola de ea imaginatiōe loquimur cuius ſimulachrū ſiue ſpectrū tanꝗ rei ſenſate figura quedā & effigies formatur in ania. Ea inquā uis uidet̄ eſſe una caꝝ qua ueꝝ a falſo diſcernimus quales ſunt ſenſus opinio ſcientia & intellectus Intellectū hoc loco accipimus ſtrictiſſime pro eo quo nō licet aſſentire falſum. Preterea ſenſum nō eſſe imaginationē ꝓbat quinq; rōibus. Prima quia imaginamur in ſomnis. ſed dormiētes nec actu neq; potēcia ſentimus Nō potēcia quia inſomniū eſt cōmotio ſenſatorū que ſunt impſſa & in ſenſibus interiorib⁹ derelicta Nec actu multo minus fieri pōt ut ſopiat̄ animus vigilante ſenſu. Secūda quia ſenſus fit p̄ſentibus ſenſibilibus imaginatio etiā abſentibus. ille inquā nobis dūtaxat exꝑrectis uigilantibuſq;. hec etiā obſcitantibus ac dormientib⁹ fieri pōt qa ceci imaginant̄ & cōfingūt colores quos tn̄ nec actu neq; potēcia ſenciunt. Tercia ratio qa natura oībus aīalib⁹ ſenſum largita eſt. vim aūt imaginandi nō oib⁹ cōceſſit ſed dedit fortaſſe formicis & apibus equis & canibus vermib⁹ aūt negauit. Quarta quia ſenſus in ꝓpriis ſenſibilib⁹ uerus eſt magna ex parte. Imaginatio uero ſepe mēdax ē. Quīta eſt quia opamur circa actu ſenſibilia cū certitudine quia nō dicimus ſenciendo hoc uidet̄ nobis niſi a remotis aliqd ꝓſpicimus quia nēo dubius fit de Socrate quē comin⁹ uideat ſed de eo quem eminus proſpectet obtutu caligante preterea nemo pōt cōpreſſis & clauſis oculis cernere ſed imaginatio tunc eſt efficaciſſima pn̄t & alia ſuꝑ hec cōplura adduci quib⁹ luce ipa clarius cōprobet̄ imaginationē a ſenſu differre.

Atq; nec vllus habituū eoꝝ erit: qui ueri ſunt ſemꝑ ut ſciētia uel intellectus Eſt em̄ & falſa imaginatio nō ſolū uera. Reſtat igit̄ ut ꝑſcrutemur ſi ſit opinio Atq; fit idē opinio uera & falſa. veꝝ opinionē ꝗdē ſeqtur fides. Quippe cū fieri nequeat ut hiſce quiſꝗ nō credat quoꝝ habet opinionē. Beſtiaꝝ aūt fides ꝗdē nulli imaginatio uero cōpluribus ineſt Preterea fides omnē opinionē ſeqt̄. perſuaſio fidē. ratio ꝑſuaſionē. ac imaginatio ꝗdem quibuſdā beluis ineſt ratio aūt nullis. At uero patet nec opinionē eſſe cū ſenſu. nec opinionē ꝑ ſenſum: nec opiniōis ſenſuſue cōiunctionē & ꝑ ea que dicta ſūt & hac etiā rōe: patet em̄ ſi imaginatio ſit opiniōis ſenſuſq; cōiunctio: opinionē nō cuiuſuis rei ſed eius eſſe cuius ē etiā ſenſus Dico aūt imaginationē ſi ſit cōiūctio ſenſus opinioniſue. cōiūctionē eſſe opiniōis albi & ſenſus eiuſdē albi: Non em̄ erit ex opiniōe ꝗdē boni: ſenſu aūt albi. Apparere igit̄ eſt opinari rē eam quam ſentit: & non per accidens. At apparēt nūꝗ etiam falſa: de quibus ſimul verā opinionē habet. Sol. n. pedalis quidē apparet: at ꝑſuaſum eſt terra ipm eſſe lōge maiorem: fit igit̄ vt aut ſuam is opinionē: quā habet veram abiiciat re mō eodem ſeſe habente: nō oblitus: nec diſſuaſus: aut ſi adhuc illam habeat: eadē ſit ſimul neceſſario falſa ſimul & vera. At cōſtat opinionem tum euadere falſam: cum res mutata latet.

Dicit imaginationē ab intellectu & ſcientia diſtare quia ſcīa & intellectus ſemꝑ ueri habitus ſunt. Imaginatio uero ſepiſſime balbucinatur & fallax eſt etiā intellectus & ſcientia ſunt in iis aīalibus tm̄ que rōne predita ſunt. imaginatio uero in carentibꝰ rōe cōſpicit Sed an ſit opinio dubitat eo ꝙ imaginatio & opinio illud habent cōe ut uera & falſa eſſe poſſint Sed hoc intereſt quia ad opinionē ſequit aſſenſus & fides cū ſit incōueniens nō credere id qđ quis opinat & quia nulla beſtia habet fidē ergo nec opinionē habebit imaginatio uero pluribus ineſt brutis ꝑterea ad opinionē ſequit fides ad fidē ꝑſuaſio ad perſuaſionē uero ſequit ratio per quā aliquid alicui ſuadetur ergo ſequitur illatiue cuicumq; ineſt opinio huic & fides perſuaſio & ratio inerit. Item opinari impoſſibilia in nr̄a manu nō eſt ſed imaginari quodlibet horribiliſſimū facilime poterimus Ex his cōſtat imaginationem nō eſſe opinionē cū ſenſu nec per ſenſū nec cōpoſitā ex ſenſu & opiniōe quia uel illa cōplexio eſſet ex diuerſis ſubiectis ut ſi opinio circa bonitatē. ſenſus uero circa nigritudinem uerſet tūc imaginatio nō eſſet de eodem uel ſi eadem res ſit in qua bonitas & nigritudo cōtineatur ſic cōplexio eſſet actualis Vel ſi eſſet eiuſdē rei cuius eſt ſenſus iterū eſt incōueniens quia de eadē re pōt quis habere opinionē uerā & rectā. ſenſum uero mēdacem & falſam. preterea ſequeret ꝙ iudiciū illius habitus cōpoſiti de eodem ſimul eſſet uerū & falſum ſed hoc eſt impoſſibile ergo ſequela ꝓbat quia contingit de eadē re habere iuditiū ſecundū ſenſū qđ eſt falſum & ſecundū opinionē qđ eſt ueꝝ ut ſolem eſſe maiorē tota terra tenet ꝓ opiniōe quantū ad intellectū & ſolem eſſe bipedalis quantitatis tenet cognitiue per ſenſū In hoc loco tenetur Plato aptiſſime qui inficiatur ea miſceri & copulari Plane accidere pōt ꝙ quis in tali cōpoſitiōe abiiciat uerā opinionē quā prius habebat re eodē mō ſe habente nō oblitus qđ eſt impoſſibile. Nā tribus mōis aliquis abiicit uerā opinionē. Primo qn̄ res mutat ſicut cū quis opinat ſortē ſedere eo ſedente ſi poſtq̄ ſedere deſtiterit. ſi habuerit eandē opinionē tunc uera opinio mutat in falſam. Secundo qn̄ quis deſinat opinari qđ prius opinabat eo ꝙ priſtine opinionis oblitus eſt. Tercio qn̄ quis inficiat opinionē quā prius affirmabat diſſuaſus ꝓpter aliā rōem: ꝙ aūt quis amittat opinionem nullo iſtoꝝ contingente eſt impoſſibile qđ contingerit in ꝓpoſito Sed ſi aliquis adhuc retineret cū falſa opiniōe uerā opinionē & ſi imaginatio eſſet opinio ſequeret qđ eadē apparitio eſſet uera & falſa uel oportet qđ res uera facta falſa lateat opinātē qa ſi nō lateret eū tūc ſimul cū mutatiōe rei mutaret opinio & ſic nō eſſet eius opinio falſa igitur phantaſia nullū ꝑdictoꝝ eſſe pōt.

Neq; igit iſtoꝝ vnus eſt imaginatio neq; ex his eſt cōiūctū. Veꝝ qm̄ fieri poteſt vt aliud moueat ab eo ipſo qđ motū eſt. Imaginatio vero motio quedā eſſe videt & nō fieri ſine ſēſu Sed ſentientibꝰ & eoꝝ etiam eſſe quoꝝ eſt ſēſus fit aūt vt motus oriat a ſēſu iam actu Quē quidē neceſſe eſt ipſi ſenſui ſimilē eſſe· Imaginatio motio eſt hec ꝓfecto. que neq; ſine ſenſu nimiꝝ eſſe neq; cōpetere nō ſentiētibus pōt: atq; multa ꝑ ipſam id agere patiue poteſt. qđ ipm habet Et inſuꝑ & verā & falſam eſſe. Atq; id ꝓpterea fit. qđ ſenſus qdā ꝓprioꝝ eſt verus aut raro admodū ſuſcipit falſitatē. At eſt ſenſus eius etiā rei cui ꝓpria ſenſibilia accidūt vbi iam fit vt ipſe ſit falſus nā non eſt falſus ſi album dixerit ſed ſi album hoc aut aliud eſſe eſt ꝑterea cōmunium que quidem per inde atq; ꝓpria is accidunt que ſūt ꝑ accidēs ſenſilia Dico aūt motū & magnitudinē que vt patet accidūt ſenſibilibꝰ circa que maxime error deceptioq; fieri ſenſu pōt Motꝰ igit hiſce qui fit a triplici tali ſenſu. Differētiā ob id ipm nimiꝝ habebit atq; primus qdē cū oꝑatio ſenſus adeſt ē verꝰ Ceteri vero falſi etiā eſſe poſſunt· & ꝑſente atq; abſente ꝑſertim cum a ſenſu longe ſenſibile diſtat Si igit nihil aliud ꝑter imaginationem habeat. ea que dicta ſūt Sicq; id ipm qđ diximus ipa imaginatio motꝰ is eſt ꝓfecto qui fit a ſenſu iā oꝑante.

Hic phūs inquirit quid ſit imaginatio cum nō ſit ſenſus nec opinio nec ſcia nec intellectus nec aliquod alioꝝ premittendo quinq; ſuppoſitiōes Quarū prima eſt Hec contingit aliquod mouere alteꝝ qđ prius ab alio motū eſt ut lapis mouet a baculo quē manus mouet. Senſus a ſenſibilibꝰ exterioribus cōmoti laceſſitiq; primū ſimulachra ab iis miſſa recipiunt Deinde imaginationē quē & phantaſiā uocamus impellunt. Secūda imaginatio eſt quedā motio. Tercia imaginatio nequit fieri ſine ſenſu. Quarta motus oritur a ſenſu iam actu .i. qn̄ ſenſus eſt prius motus a ſenſibili. Quinta motus quo ſenſus exterior interiorē mouet eſt ſimilis motui quo ſenſibile exterius mouet ſenſū exteriorē quia una ſpēs uel forma aliquod cauſat. quare dicit imaginationē eſſe motū qui non eſt ſine ſenſu eo ꝙ multa aīalia per ipam oꝑant & paciunt q̄uis nōnulla ut vermes & muſce & cōplura eiuſdē gn̄is imaginatiōe careant. quia nō retinent notiōes & ſpēs quas ſenciendo concipiunt quare caſu ferunt At cōtingit imaginationē uerā & falſam eſſe: ſenſus uero ꝓprioꝝ ſenſibiliū eſt uerus circa que imaginatio ſemꝑ eſt uera. licet decipiat circa ſenſibilia cōia ideo imaginatio que eſt circa talia pōt eſſe falſa. qn̄q; etiā ſenſus circa ſenſibilia ꝓpria eſt falſus cū ſenſibile fuerit abſens aut nimiū diſtās Igit aliud nihil habet imaginatio ꝑter ea q̄ dicta ſūt ſicut diximus, imaginatio ē motus qui fit a ſenſu iā oꝑante.

Cum aūt uiſus maxime ſit ſenſus hinc eſt ꝙ nomē imaginatio ab ipſo lumīe ſumpſit phantaſiaq; dr̄ ꝗ ſine lumine uiſio fieri nequit At ꝗ imaginationes īmanent ſenſuſq; ſimil es ſūt ideo per ipas aīalia beſtie inquā atq; homines multa agunt. Illæ quia mētisſunt ut patet. exꝑtes. homines ꝗ mens ꝑturbatione nōnunquā uerbo uel morbo uel ſomno ſubmergitur Sed de imaginatione quidā determinatū ſit hactenus. Satis em̄ quidnā ipa ſit & cur ſit hiſce que iā dicta ſunt explicauimus.

Dicit cū viſus ſit oīm preſtantiſſimus inde imaginatio uiſionis nomē accepit & phantaſia dicta eſt argumento lucis & dr̄ a phos qđ eſt lumen ſine quo cerni nō pōt. preterea beſtie ac homīes multa oꝑant circa phantaſiā eo ꝙ ſpēs ſenſibiles īmanent abeūtibus ſenſibilibus in hoc tn̄ diſtāt quia ille appetitu ſenſitiuo tm̄ ducunt hoīes uero altiori & nobiliori potēcia mouēt niſi morbꝰ intercipiat aut ſonus impediat aut ſomnus ꝑturbet.

Queritur quare preter ſenſus exteriores neceſſe ſit ponere quatuor ſenſus interiores Rn̄det ꝙ ideo ꝗ oīs oꝑatio ꝓficiſcit ab aliqua potēcia ſuꝑaddita eſſentie ſed in aīalibus ꝑfectis ſunt plures oꝑatiōes ergo ꝓficiſcunt a pluribus potēciis Maior liquet quia nihil agit per ſuā eſſentiā Minor ꝓbat quia in aīalibus reꝑitur quedā oꝑatio qua cognoſcimus ſenſilia ſenſata in abſentia eorundē igit neceſſe eſt ponere unā potenciā que apprehendat ſenſibile abſens porro in materialibus ea potencia nō pōt eſſe ſimul retentiua & receptiua cū humida ſint faciliter receptiua ſed nō retentiua ſicca uero contra ergo ꝑter potēciam receptiuā q̄ eſt ſenſus cōis oportet ponere reſeruatiuā videlicet imaginatiuā uirtutē q̄ reſeruat ſpēs quas ſenſus cōis apꝑhendit. Alia reꝑit oꝑatio in aīalibus videlicet elicere intentiōes nō ſenſatas ex rebus ſenſatis q̄ nō pōt reduci ad aliquā dictā potenciā igit ponēda eſt quedā poteſtas altior que appellat cogitatiua cui cōnectenda eſt alia potencia que eſt reſeruatiua ſpēꝝ & illa appellat memoratiua que reſeruat ſpēs cognitas per uirtutē cogitatiuam.

Notandū ꝙ tm̄ quatuor ſunt ſenſus interiores ꝗ q̄libet potēcia receptiua habet reſeruatiuā vim ānexā ſed ſenſꝰ cōis & cogitatia vis ſūt receptie ergo habebūt reſeruatias ānexas videlicet imaginatiuā & mēoratiuā Senſus cōis ē oīm ſenſuū exteriorū terminus unus ad quē motiones oīm alioꝝ cōiungūt & ad omēs ſenciēdi drn̄tias arbiter eſt diuerſorūq; ſenſiliū diſcrimia cognoſcēdi facultatē habet. Queadmodū in circulo a circūferētia plures linee ꝓducte ad eundē terminū ſiue centrū terminant pari mō ſenſus cōis ſe ut centrū habet ad quē oēs ſenſus exteriores termināt Et dr̄ cōis nō ꝑ ꝑdicationē ſed ꝑ cognitionē cuius actus eſt oīa ſenſilia cōia ꝑ ſe cognoſcere ſecundus actus eſt iudicare de drn̄tiis cōtrariis diuerſoꝝ ſenſuū exterioꝝ. Tercius eſt cognoſcere actus ꝓprioꝝ ſenſuū ut cū uidētes nos ſentimus & q̄libet ſe audire ſentit ꝗ uiſio nō viſibilis ē neq; auditio audibilis ſed id primū & ꝓpriū ſenſus cōis opus eſt Organū eius eſt quedā cōcauitas cerebri ſupra dextrū oculū ſita a qua nerui ſenſuū ꝑticulariū ꝓtēdūt & deriuāt Obiectū eſt ſenſibile per ſe ſenſatū.

Imaginatiua vis (quā & phātaſticā appellāt) eſt motio quedā ꝑ quā i nobis ſimulachra
gignūt in aīa etiā abſentib⁹ ſenſibilibus atq; nobis experrectis dormiētibuſq; fieri poteſt
Eſt & plerumq; vera & plerūq; falſa imaginatio. Preterea hec vis noſtre ſpōtis & faculta/
tis habet ſimul enī vbi collibitū eſt cuiuſuis rei imaginationē recipim⁹ etiā re abſente nec
oībus aīalibus cōceſſa eſt hec vis nā cōplura vt vermes & oſtreacea huius uirtutis expꝑtia
ſunt Actus eius eſt imagines quibus cognoſcit ſenſus cōis reſeruare eo ꝙ organū eius ē
magis ſiccum & aptum ad retinendū Secūdus actus eſt cōponere ſubſtācias ꝑticulares
& ſpetiem cum ſpetie ut hircoceruū & aureos montes Organū eius eſt in anteriori parte
capitis ſitum ſupra ſiniſtrū oculū que pars cerebri ꝓpter ſiccitatem loci appellatur theſau
rus formaꝝ ſenſataꝝ Cum tale organum leditur aut confundit tunc freneſis generatur
qua homīes plerūq; inſaniūt ꝓpter cōfuſionem diuerſoꝝ Idolorum . Obiectum eius eſt
ſenſibile per ſe ſenſatum ut reſeruabile quia formas quas ſenſus cōis apphendit has ima/
ginatiua vis reſeruat & cuſtodit.

Cogitatiua vis que in brutis eſtimatiua appellat eſt apphenſiua intentionū de ſpetieb⁹
ſenſatis que non erant ſenſate ſicut ouis ex ſpetie lupi cognita uel uiſa elicit tale anial eſſe
rapax & inimicū nature ſue que inimicitia non potuit eſſe ſenſata per ſenſus exteriores
hec uis in homine inter ſenſitiuas virtutes principem locū ſortitur propter redundantiā
rationis Et habet quatuor actus Primus eſt elicere ex ſpēbus ſenſatis intentiōes ſenſatas
Secundus eſt cognoſcere ſubſtancias particulares. Tercius actus eſt cognoſcere naturā
indiuiduatā ut hominē in ſorte ideoq; merito appellat ratio particularis quia ex collatiōe
vnius ad alterum diſcurrit eliciendo intentiones. Quartus eſt cognoſcere oīa ea que ꝑ
ſenſum cōmunē cognoſci poſſunt quia quicquid poteſt virt⁹ inferior id ſuperior poteſt
& amplius. Organū eius eſt in media parte cerebri & in vertice capitis ſitum Obiectum
eſt cognoſcere ſenſibilia in cōmuni quod etiā continet ſub ſe ſenſibile per accñs eo ꝙ eſt
ſupma potēcia igit obiectū eius erit cōmuniſſimū.

Memoratiua eſt vis conſeruatiua intentionū quas cogitatiua apprehendit quemadmo
dum imaginatiua eſt formaꝝ conſeruatrix ita hec eſt archa & repoſitoriū intentionum a
ſenſatis elicitatū quibus recordamur iniuriaꝝ ac beneficioꝝ uſq; ad tēpus vindicte atq;
recōpenſatiōis in homine ei reminiſcentia coniungit Vnde cuius actus eſt reſeruare diu
intentiōes elicitas in tēpore ꝑterito & oblitoꝝ reminiſci ex aliquo principio in memoria
retento. Organum eius eſt uis ordinata in poſteriori cōcauitate cerebri qđ ſi ledit mag/
nū impedimentū in acquiſitione ſciaꝝ affert & inde letargia & obliuia comitat Obiectū
uero huius eſt ſenſibile in cōi inquātū reſeruabile qđ a cogitatiua apprehendit.

Arguitur Subſtancia particularis non apprehendit ſenſu exteriori ergo nec inte/
riori cōſequētia ꝓbat quia nihil eſt in ſenſu interiori qđ prius non erat
in ſenſu exteriori Solutio qđ etiā ſenſus exterior quoddāmō apphendit ſubſtāciā ꝑticulā
licet per accñs quia apphendit figurā & diſpoſitionē reꝝ q̄ ſunt ꝓprie cōditiōes ſubſtācie
figurate ergo ex his pōt apphendere ſubſtātiā ſicut imago regis repſentat ex figura ſub/
ſtātiā regis nō ex ꝑte coloris ꝑterea quicqd pōt virtus inferior itidē & altior uis ꝑfectiori
mō pōt igit cogitatiōe ſubſtātiā ꝑticularē utiq; cognoſcere poſſumus.

Arguitur Cerebrū eſt omino humidū ergo in ipo nequit eſſe potēcia reſeruatiua
añs patet qa in cerebro fit cōtinuus aſcenſus vapoꝝ a cibo & potu reſo
lutoꝝ cōſequētia ꝓbat quia humida ſunt male retentiua ſed bñ receptiua. Solutio q̄uis
cerebrū ſit magis humidū ceteris mēbris tñ in eo una ꝑs eſt ſiccior alia igit in ꝑtibus ſic/
cioribus natura ſedē reſeruatiue potentie affixit que per oſſa & neruos a receptiuis virib⁹
abiungitur.

Arguitur Quicquid non ſentit hoc nō meret appellari ſenſus ſed potencie reſer/
uatiue nō ſenciunt ergo non erunt ſenſus Minor patet quia nō cognoſ
cunt ſenſilia ſed ſolum reſeruant ea Solutio licent potencie reſeruatiue ut ſunt imagina/
tiua & memoratiua non ſenciant tamē patrocinant ad ſenſationē quia reſeruant ſpēs ſen
ſatas Queādmodū intellectus agens non intelligit ſed ſpēs abſtrahit a phantaſmatibus
quibus intellectus potentie intelligit.

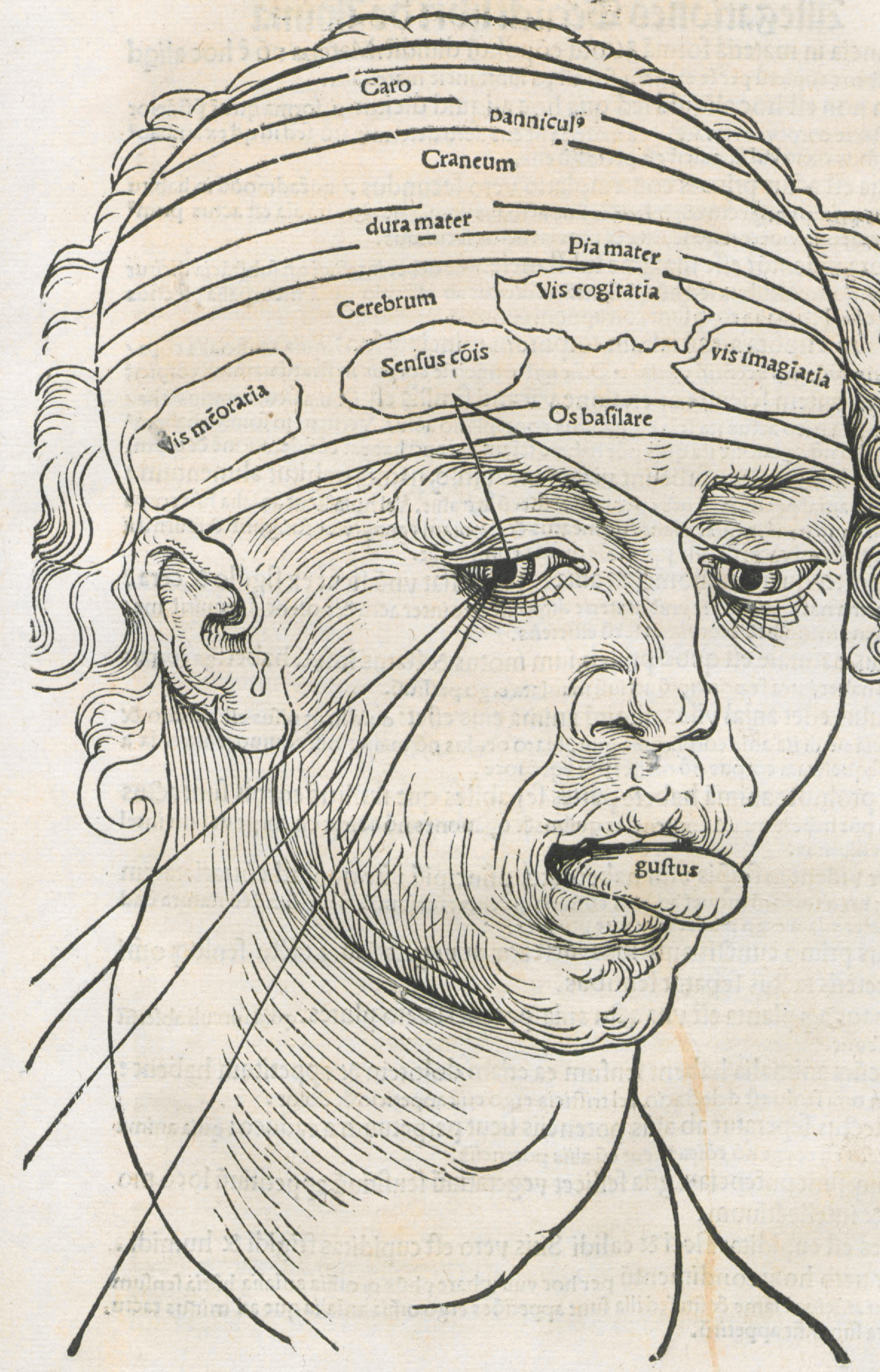

Allegationes Secūdi libri de Anima

Subſtancia in materiā formā & totū cōpoſitū diuidiṫ. Materia nō ē hoc aliqd .i. nō eſt ens cōpletū per ſe exiſtens ſed eſt ꝑs ſubſtancie materialis.

Forma non eſt hoc aliquid ſed qua hoc aliquid dicitur .i. forma que ē ꝑſtācior ꝑs ſubſtācie corporee eſt ratio qua materia fit ens actu determinatū ſed id qđ ex ambabꝰ coeuntibus conciliaṫ & naſciṫ eſt perfectū ens.

Scientia eſt actus primus contemplatio vero ſecundus .i. quēadmodū in habitu eſt actus primus reſpectu cōtēplatiōis ſiue actualis conſideratiōis Ita aīa eſt actus primꝰ corꝑis viuētis viuere uero ſentire & moueri actus ſecundus.

Corpora videntur eſſe maxime ſubſtancie. hoc debet intelligi qn̄ ſubſtācia dicitur a ſubſtando accidētibus ſed nō qn̄ ſubſtācia dicitur ab eſſendo quia incorꝑalia ꝑfectius habent eſſe q̄ corꝑalia eo ꝙ ſunt corruptioni obnoxia.

Naturalia corpora artificialium corporum principia ſunt. quia artificialia cōpatiōe naturaliū vicē accn̄tiū obtinēt. Om̄e igiṫ artificiale corpus in ſtratu naturali cōſpiciṫ

Somnus autem ſcientie operatione vacanti ſimilis eſt .i. quia ſicut ſomnus ē habitus vigilia uero actus ita ſcia eſt habitus contēplatio actus. Vel ſicut in ſomno habemꝰ ſenſum ſed nō opationē ita quis pōt habere ſciam licet nō habeat cōſiderationē & uſum.

Radices in fruticibus ſubeunt vicem oris vtriſq; namq; trahitur alimentum: quia ſicut anial per os ita frutex per radicē ſuccū attrahit. Vel quia ſicut anialia hn̄t corꝑa organiſata ita pariformiter plante qa meatus & ſtamiam venaꝝ vice funguṅt. Alburnū liber & lignū cuti carni & oſſi ꝓportiōe quadā conſentiūt.

Nō oportet querere quomō ex ania & corꝑe fiat vnū ſicut ex ſigillo & cera: quia forma naturalis per ſe vniṫ materie diſpoſite nec inter actū & potenciā requiriṫ mediū vniens intrinſecū licet extrinſecū efficiens.

Corpus naturale eſt quod principium motus & ſtatus inſitū habet: qa corpus aniatū habet intra ſe principiū actiuū inaniata ergo paſſiuū.

Si oculus eſſet anial viſus nimirū anima eius eſſet: quia ſicut uiſus eſt ꝑfectio & ſubſtācia oculi ita ania corꝑis quia uiſu ablato oculus nō manet niſi equiuoce ita ania a corꝑe ſequeſtrata corpus nō manet niſi equiuoce.

Nihil prohibet animā habere partes ſeꝑabiles que nullius corꝑis ſunt actus .i. ania pōt habere quaſdā potencias quibus & oꝑationes nō cōicat cū corꝑe ut ſunt intellectus voluntas.

Plante videnṫ in ſe ipis vim habere atq; principiū vite quo ad cōtrarietatem quia in his alimentū moueṫ ad loca cōtraria videlicet ſurſum & deorſum ſed natura ē ad unū determiata ergo plante ſunt vite ꝑticipes.

Tactus primo cunctis anialibus ineſt atq; ut vegetatiuū a tactu ſenſuq; om̄i ſic a ceteris tactus ſeꝑatur ſenſibus.

In vnaquaq; planta eſt vna actu ania. potencia uero plures. quia ſurculi abſciſſi adoleſcunt.

Quecūq; animalia habent ſenſum ea etiam dolorem & appetitum habent: quia in om̄i ſenſu eſt delectacio uel triſticia ergo etiā appeticio & dolor.

Intellectus ſeperatur ab aliis potenciis ſicut perpetuum a caduco: quia anima intellectu cū corꝑe nō cōicat ſicut cū aliis potenciis.

Quinq; ſunt potenciaꝝ gn̄a ſcilicet vegetatiuū ſenſitiuū appetitiuū loco motiuū & intellectiuum.

Fames eſt cupiditas ſicci & calidi Sitis vero eſt cupiditas frigidi & humidi: ſapor uero hoꝝ condimentū per hoc vult ꝓbare phūs ꝙ om̄ia anialia hn̄tia ſenſum alimēti afficiunṫ fame & ſiti ſed illa ſunt appetiōes ergo om̄ia anialia que ad minus tactu predita ſunt hn̄t appetitū.

TERCIVS

Sicut in quadrato triangulus eſt ita in ſenſitiuo vegetatiuū. ꝑ hoc vult oſtēdere phūs ꝙ in uno corꝑe nō ſunt plures aniæ ſed vna tm̄ ergo ſicut in quadrato nō eſt triangulus actu ſed potencia ita in hoīe ſunt plures anīe ſecundū potenciā.

Sine tactu nullus alioꝝ ſenſuū eſt licet plura anialia ſunt que nec viſum neq; auditū neq; ſenſum habeant odoris: quia tactus eſſentiā anīalis attingit ergo neceſſarius eſt alii ſenſus ſunt de bene eſſe qa ſine iis anial pōt conſiſtere.

Quibus mortaliū ineſt ratio iis ſunt & cetera cuncta: quia ſuperior vis oēs inferiores includit ſed nō contra.

Generatio viuentibus eſt maxime naturalis hiſce que perfecta ſunt nō membris capta nec ſpontaneā gn̄ationē hn̄tia vnūqđq; inquā aliud procreare habet quale ipſum eſt .i. finis animātiū eſt ſibi ſimile in ſpetie procreare ut īmortalitatē attingāt & primo enti cōiunganṫ. ſi nō fuerint defectuoſa caſtrata &c.

Viuere in viuentibus eſt eſſe. ibi viuere accipiṫ ꝓ actu primo & nō pro oꝑatiōe vitali que eſt actus ſecundus.

Ignis accretio in infinitū ꝓgreditur addito combuſtibili At coꝝ omniū que natura cōſtant eſt finis augmenti & decrementi per hoc vult ꝓbare ꝙ ignis nō eſt cauſa nutritiōis aut augmenti ut Empedocles opinatus eſt alioquin aliquod in infinitū creſceret & ſic nō eſſet ſtatus in augmentatiōe aniatoꝝ qđ eſt inconueniens.

Complura contraria fiunt ex ſe mutuo: quia alimentū eſt cōtrariū alito in principio tamē in fine mutaṫ in ſubſtanciam aliti.

Nutritiua eſt ſubſtancie cōſeruatrix quia anial eouſq; viuit quouſq; nutritur nihil ſeipſum generat ſed conſeruat.

Quod nutrit eſt ipa ania primo id qđ nutritur corpus eſt id quo nutriṫ ipſū alimentū eſt.

Vniuerſas res a fine appellare par ē allegaṫ tali occaſiōe qa ania vegetatiua diffiniṫ per generationē tanq̄ ꝑ finē ſuū dicens Ania vegetatiua eſt principiū generādi tale quale eſt ipſum.

Calor patrocinatur ad digeſtionē quaꝓpter om̄e animatū calorem habet .i. calor nō eſt cā principalis nutritiōis aut digeſtiōis ſed inſtrumētalis qa habet ſe ut gubernaculum nauis.

Impoſſibile eſt ſimile a ſimili pati quia dixerunt nōnulli phī ut Empedocles ꝙ om̄e ſimile a ſimili cognoſcitur.

Senſus eſt potencia paſſiua & alteratio quedā eſſe videtur quia quicquid moueṫ ab aliquo hoc patiṫ ab eo ſed ſenſus moueṫ a ſenſibili ergo patitur ab eo.

Motus eſt actus imperfectus quia fit inter duos termios nā cū recedit ab una forma & tendit ad aliā tūc fit in actu imperfecto ut ſi de frigiditate in caliditatē fieret motus.

Tum a ſimili ſibi tum a diſſimili res om̄is patitur. Patitur em̄ ea que eſt diſſimilis & cū paſſa eſt tū ſimilis eſt .i. om̄is res patiṫ a diſſimili paſſiōe corruptiua & a ſibi ſimili paſſiōe ꝑfectiua ſicut intellectus ab intelligibili.

Qui diſcit ſciam nō alteraṫ: ſed ꝑficiṫ qa quicūq; ꝑficiṫ nō alteraṫ ſed q diſcit ꝑficiṫ: ergo nō alteraṫ qa alterari ē aliqđ remoueri a naturali ſua diſpoſitiōe videṫ tn̄ intellectus recipiendo ſciam alterari improprie.

Sentire actu ſimile ē cōtēplari. ſed in hoc diſcrimen hn̄t qa ſenſibile mouēs ſenſū extra ipm ē intelligere vero nō .i. ſicut ſe habet ſenſibile ad ſenſū ita intelligere ad intellectū.

Intelligere qſpiā pōt cū voluerit ſentire vero cū uolumꝰ in nr̄a poteſtate nō ē.

quia intellectus ſciaꝝ theſauros intus habet quare migrat in actū ubi collibeat At ſenſi/
bile nō ſemp̄ p̄ſens eſt. ſubmoto lumine.

Senſus eſt ſingulariū. ſcia vero vniuerſaliū .i. nihil ſentit̄ niſi ſingulare & nihil ſcit̄
& intelligitur niſi vl̄e.

Om̄e ſenſitiuū potēcia tale eſt quale ē ſenſibile actu. quia ſenſus patitur a ſenſi/
bili Sed om̄e paſſum potēcia tale eſt quale eſt agens actu.

Propriū id ſenſibile dico qđ alio ſenſu ꝑcipi neq̄t & circa qđ error fieri nō p̄t
Veꝝ ſi organū fuerit bn̄ diſpoſitū nec ſenſibile longo interuallo deſtiterit.

Color eſt viſibilis per ſe qa in ſe cām habet quare viſibilis eſt. i. licet color viſi/
bilis ſit per ſe tn̄ actu nō uidet̄ ſine lumine. (tis videlicet aeris & aque.

Lumē ē actus ꝑſpicui ea rōe q̄ ꝑſpicuū ē .i. lumē ſolū eſt ꝑfectio corpis trāſparen/
Illumīatio fit in inſtāti. Duo corpa in eodē loco eſſe nō poſſunt. per hoc oſten
dit phūs lumen nō eſſe corpus.

Nō vniuerſa viſibilia in lumīe ſunt viſibilia ſed ſolū ꝓprius color. q̄a nōnulla
uident̄ in tenebris ut ſunt oculi lupoꝝ & putredines quercuum.

Si quiſpiā colorē ſuper ipm̄ viſum poſuerit nō ſane uidebit quia uiſio fit ꝑ me/
dium & color prius mouet perſpicuū q̄ ſenſum.

Eccho ſonitus eſt is q̄ poſt primū ſonū reſultat. i. eccho eſt ſonus reflexus qui ut
pila reſilit ꝓpter aliqđ corpus cōcauū qđ ipm̄ diſſolui ꝓhibuit.

Ineſt auditui qdā aer inſitus ad quē ſonus in aere factus cōtinuat̄. i. in miringa
eſt quidā aer auribus cōgenitus qui mouet̄ externo aere moto per ſonū. (ſtruūt.

Aer inſit⁹ motu ſuo ſꝑ ī aurib⁹ ꝑſonat ac cornu qđ expimur cū aures manu ob/

Tibia lyra cetera inaīata que extēſionē concentū & locutionē habēt quadā
ſimilitudine vocem emittere dicuntur.

Cōplura aīaliū ſūt q̄ vocē nō eliciūt ut ſūt exāguia & q̄ integūt cruſtis ut ſūt
cancri & oſtree qa q̄cūq; ſūt exptia calidi ſāguinis circa cor illa nō reſpirāt ſed exanguia
ſunt hmōi ergo ſunt muta. (qua ſimili parte.

Piſces in Acholei flumīe q̄ voces dicūt̄ emittere brāchis ſane ſonitāt vel ali/

Inſtrumētū reſpirādi fauces ſūt Pulmo id eſt grā cui⁹ ē iſta ꝑs. Circa cor vero
is loc⁹ ē q̄ primū reſpiratōe eget. i. guttur cōtinuat̄ pulmoni & pulmo cordi cōiun/
git̄ ut eſt fons caloris qui reconciliat̄ per aerē attractū. (ctum.

Spēs odoris ſumūt̄ ad ſimilitudinē ſpēꝝ ſapoꝝ qa certiorē habem⁹ guſtū q̄ obſa/

Qui molles carne ſūt ingenioſi mēteq; dextri iudicant̄. q̄ uero ſūt duri carne
ii ſūt inepti mēte qa ex bona corpis tempatura ſequit̄ abilitas ſenſuū & intellectus eo
ꝙ anīa in corpe bn̄ diſpoſito opatiōes ſuas ꝑfectiori mō exercet.

Guſtū & tactū certiorē habemus oībus anīalibus quia tactus cōſiſtit in medio/
critate q̄tuor humoꝝ ſed hō habet aīam nobiliorē ergo hʒ corp⁹ magis diſpoſitū & tꝑatū

Sicut viſus ē viſibilis & īuiſibilis ſimiliter & audit⁹ ſoni ſilentiiq; quia uiſus per
cipit lumen & tenebram. (guſtus dulcis & amari.

Sēſus vnius cōtrarietatis eſſe uidet̄ ut uiſus albi nigriq;. audit⁹ acuti grauiſq;

Tāgibilia ſentim⁹ nō a medio ſed ſimul cū ipo medio qa ſimul ꝑcutiunt̄ cli/
peus & clipeatus.

Senſibile poſitū ſupra ſenſū nō cauſat ſenſationē allegat̄ quia tangibile poſitum
ſupra carnē facit ſenſationē ergo caro nō eſt organū tactus.

Sine dubio caro mediū eſt in tactu. qa neruus ſub carne eſt organū tactus.

Sētire ē qđdā pati. om̄e paſſū tale ē potēcia q̄le ē agēs actu. qa ſimile calidū aut
frigidū aut durū aut molle nō ſētim⁹ ſʒ exuperatōes qa ſēſ⁹ ē q̄ſi mediocritas cōtrarietatū

Mediū extremoꝝ eſt iudex. & mediū cōpatū ad alteꝝ extrēoꝝ fit vtrūq; ex/
tremū ut tepiditas compata ad frigiditatē habet rōem calidi.

Sēſus p̄t recipe foras ſēſibiles ſine materia ſicut cera ſuſcipit formā anuli ſine auro

Senſibiliū exuperatiōes ſenſuū inſtrumenta corrūpunt. (qb⁹ ſūt ipa.

Neq; lumē & tenebre neq; ſonus neq; odor in corpe q̄cq̄ agit ſed ea nimiꝝ in

Nō poteſt eſſe alius ſenſus ab his quinq; viſu auditu olfactu guſtu & tactu:
quia nullum ſenſoriū nobis deeſt.

Pupilla eſt ex aqua auditus ex aere. olfactus ex hoꝝ altero cōſtat ignis nulli⁹
ſenſus inſtrumentū eſt ſed cōis omniū eſt.

Talpa ſub cute oculos habere videtur.

Motū quietē figurā magnitudinē nūeꝝ ab vnoquoq; ſenſu ꝑ accn̄s ſentim⁹.

Cū em̄ ſentiamus nobis uidere & audire neceſſe eſt ponere aliū ſenſū preter
hos quinq; alioquin in infinitū fiet abicio.

Semotis ſenſibilibus ipis inſunt in ſenſuū inſtrumētis imaginationes vult ꝓ/
bare ꝙ ſenſus interiores ſūt ponēdi qb⁹ ſenſibilia. abſentia cognoſcūt̄. (ſed ī ſenſitio.

Actio & paſſio nō in agēte ſūt ſed in eo qđ patit̄ qa ſenſibilis actio nō ē ī ſenſibili

Vnus ē actus rei ſenſibilis & ſenſitiui qa ex obiecto & potēcia fit unū q̄uis diuerſas
habeant rationes.

Senſus cōis eſt potencia anīe qua diſcernimus ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuū in
eodē tempore ſicut albū & dulce in lacte.

Impoſſibile ē ut idē in indiuiſibili tpe cōtrariis motib⁹ moueat̄ debet ītelligi
ꝙ ſenſus cōis in indiuiſibili tpe cōtraria diſcernit ut vnū ſūt & nō ut duo.

Senſus proprioꝝ ſenſuū ſemꝑ eſt verus & vniuerſis anīalibus ineſt.

Imaginatio eſt diuerſa a ſenſu menteq;.

Fides omnē opionē ſequit̄. ꝑſuaſio fidē. ratio perſuaſionem.

Sēſus iudicat ſolē eſſe pedalis figure ꝑſuaſio vero terra ipm̄ eſſe lōge maiorē
quia ſenſus ſepe falſe iudicat opinio. & ratio uero non.

Cū viſus maxīe ſit ſenſus hic ē ꝙ nomē imaginatio ab ipo lumīe phātaſia dr̄
a phos quod eſt lumen uel viſio.

Beſtiæ atq; hoīes multa opant̄ ſecundū phantaſiā qa ſenſus actu mouet appetitū
ī p̄ſentia ſenſibilis ſed phātaſia mouet appetitū ī abſentia ſenſibilis ſʒ ex motōe appetitus
anīalia agūt & paciūt̄. (ex paſſiōe uel egritudīe ex cōſequēti impedit̄ intellectus.

Mēs ꝑturbatiōe nōnūq̄ verbo vel morbo vel ſōno ſubmergit̄ qa īpedito ſenſu

In Tercium Librum de Anima Prefatio.

Altius in ſpeculū mētis ſua lumia tollit
Naturæ penetrans abdita Ariſtoteles
Quæ latuere prius lōgis incognita ſeclis
Hoc venient nobis diſcutienda libro
In primis qua parte ſapit mēs ac ſpeculat̄
Suffultus miro diſſerit ingenio
Vis anīæ potior nullis obnoxia fatis
Scinditur in geminas iure ſuopte vias
Vna poteſtatis virtus alia eſt operantis
Hæc fingit ſpeties: iſta recondit eas
Inde notat quæ in regno anīæ ſubſellia prima
Imperiūq; ſua nobilitate tenet
Munia nectentur ſimul occurrētia ſpectra
Quæ vires propria conditiōe mouent
His quoq; ſubicitur motrix: genuina cupido
Obtinet extremū dexteritate locū.

Incipit Liber Tercius de Anima Ariſtotelis.

DE animæ aūt ea ꝑte qua cognoſcit atq; ſapit ſiue ſit ſeꝑabilis ſiue non
ſeꝑabilis magnitudine ſed rōe Cōſiderādū deiceps ē quā drn̄tiā habet
quoq; pacto tādem fit intelligere Si igit̄ ipm intelligere ſit ut ſentire aut pati
qđdā erit ab ipo intelligibili aut aliqd aliud tale . Vacare igit̄ ipa paſſiōe ſed
forme ſuſceptiuā eſſe oportet & potēcia talē Sed non illā eſſe & ſimilitudinē
ſubire cū ſenſu : ut quēadmodū ſeſe habet ad ſenſibilia ſenſus ſic ſeſe habet
ad intelligibilia intellectus Quare neceſſe ē ipm cū vniuerſa intelligat non
mixtū eſſe ſicut Anaxagoras dixit ut ſuperet atq; vincat .i. ut cognoſcat atq;
ꝑcipiat Alienū nāq; cū appetet iuxta ꝓhibet atq; ſeiūgit. Quo fit ut neq; vlla
ſit ipius natura niſi ea ſolū qua poſſibilis ē. Is igit̄ q intellectus aniæ nūcupat̄
dico aūt nunc eſt quo raciocinat̄ ania & exiſtimat nihil eſt actu prorſus eoꝝ:
quæ ſunt antea q̄ intelligat ipſe .

In hoc tercio libro Ariſtoteles determinat de potēciis imaterialibꝰ motiuis & appetiti
uis Et primo de intellectu poſſibili inſuꝑ de intellectu agēte. poſtremo uero de potēciis
motiuis & appetitiuis Dicens de ꝑte anie qua cognoſcimus contēplamur & cōſultamꝰ.
ſiue ſeꝑabilis ſit loco aut rōe in hoc libro diſquiſite ac diligēter cōſiderandū eſt Plato em̄
poteſtates & actiōes aie. diuerſa priū corpis intercapedine diſpoſcit atq; loco & ſubiecto
diſcluſit. ut rōem in arce capitis. irā in domicilio cordis cupiditatē ſiue appetitū in epate
collocauit. Deinceps quā drn̄tiam intellectus cū reliquis potēciis habeat preſertim cum
imaginatione. Intelligere eni fit ut ſentire qa ſicut ſenſus motus a ſenſibili patit̄ ab ipo ita
intellectus motus ab intelgibili patit̄ ab ipo. Paſſionē eni intellectꝰ accipit aut aliqđ ſimi
le paſſioni quēadmodū de ſenſu diximꝰ At uerius dixerimꝰ intellectū ꝑfici q̄ pati quotiēs
de potētia in actū effert̄ Intellectū ſiquidē de poña ad actū cōmeare nihil apertiꝰ Quare
hoc argumēto intellectū merito potētiā applelamꝰ. nec de actu in actum migraret niſi ei
ſubeſſet poña. Preterea neceſſe ē ut illā peculiarē formā obtineat q̄ oīm formaꝝ capax ſit
& quāuis poteſtate uniuerſa intelligat nō tn̄ ſimpliciter oīa fit ſed ut ſenſus ſe ad ſēſibilia
ita ſe habet ad intelligibilia intellectꝰ & ſic ſenſus nihil ē actu eoꝝ que ſentiūt̄ ita itellectꝰ
nihil actu eoꝝ ē que itelligūt̄ Neceſſe ē igit̄ itellectū ſimplicē eſſe & nō mixtū ut Empedo
cles ſōniauit ſed ſicut Anaxagores de itellectu uidet̄ ſenſiſſe quia poſuit itellectū eſſe prin
cipiū tociꝰ motꝰ & ſuo imperio oībus ꝑciperet ſi aūt ꝯſet mixtꝰ ex naturis corpalium uel
haberet aliquā eoꝝ determiate tūc nō poſſet oīa ſuo impio mouere quia determiaret̄ ad
unū quare itellectꝰ cū oīa poña itelligat nihil eoꝝ ē actu prorſus ſicut pupilla que ē in po
tētia ad colorē oī colore actu uacat nā intꝰ exiſtēs ꝓhibet extraneū ſicut lingua febritātis
que intꝰ humorē habet amaꝝ alioꝝ ſapoꝝ nullū diſcrimē aut iuditiū habere queat

Quo circa neq; cū corpe mixtū ipm eſſe cōſentaneū eſt rōne qualis em̄ qdā
fieret calidus aut frigidus & inſtrumētū ipius eſſet ꝑfecto ſicut eſt ſenſus nūc
aūt ipius nullū prorſus ē inſtrumētū Atq; bene recteq; cēſent q formaꝝ locū
aniam inquiūt eſſe Attamē neq; tota eſt locus: ſed intellectiua neq; ē actu ſed
potēcia forme. Atqui paſſiōis vacuitatē nō ſimilē eſſe ſenſitiui atq; itellectiui
patet i ſenſuū inſtrumētis atq; ipo ſenſu Senſus em̄ ex vehemēti ſenſibili ſen
tire nō pōt. Auditus nāq; nō audit ſonū poſt magnos ſonos: & viſus nō ui/
det. neq; odoratus olfacit poſt uehemētes colores & odores At itellectus ali
quo valde intelligibili intellecto nō minus ſane ſed magis ꝑcipit intelligitq;
inferiora . Senſitiuū enim non eſt ſine corpore . at intellectus ab eodem eſt
ſeꝑabilis .

Dicit ꝙ itellectꝰ nō eſt poña organica ſicut ſenſus quia corpi admiſceri nō pōt nec utitur
corpi ut iſtrumēto alioqui afficeret̄ qualitatibꝰ calidi & frigidi nec oīa corpalia poteret in
telligere igit̄ nullū prorſus habet organū At bn̄ dicebāt ātiqui aīam eſſe locū ſpetieꝝ itel
ligibiliū. nō tn̄ quelibet aīa ſed ſolū humana nō tn̄ ſecūdū oēs eiꝰ poñas ſed ſolū in ꝑte in
tellectiua que organū nō habet nec actu habet illas ſpēs ſed ſolū poña. tūc ibi (atqui paſſi
onis) inquit paſſionē ipiꝰ intellectꝰ nō eſſe ſimilē paſſioni ſenſitiue Nā paſſio ſenſus ē cor
ruptiua quia obleſionē illi affert uehemēs ſenſile nāq; auditus pꝰ ingētes ſtrepitus ueluti
paſſione quapiā obrutꝰ hebetiorē nō ꝑcipit ſonitū & oculos nimia claritudine affectꝰ nō
videt ceteriq; ſenſus maiori vi obſeſſi & occupati nouū hoſpitē nō admittūt ſed excludūt
At contra paſſio intellectus eſt ꝑfectiua quia a ſpēbus nullū detrimentū accipit ſed ſi ex/
cellentius ſpeculatus eſt nō ideo minus aut deterius inferiora agnoſcit ſed ꝑſpicatius ac
melius ea intelligit & ꝑinde quaſi exercitatus promptior atq; expeditior in delegata ſibi
actiōe hebetiora intelligibilia ꝑcipit quare fit ut ſenſus a corpe abſolui nō poſſit nec exer
cere ſuā opationē ſine corpis cōmunione. Intellectus ab omi corpe abiunctus & ſeꝑabi/
lis eſt. quare recte autumāt qui animā locū & receptaculū ſpetieꝝ dixere. ſed nō is locus
ſignificat̄ qui nos ambiat ſed ex quadā tranſlatione.

Factus aūt vnūqđq; perinde atq; is qui dicitur actu ſciēs qđ quidē tamē acci
dit cū ipſe per ſeipm operari poteſt eſt quidē & tunc quoddāmō potēcia ſed
non perinde ut erat antea q̄ didiciſſet atq; inueniſſet atq; tunc ſeipm etiam in
telligere poteſt.

Hic phūs oſtendit qūo fit itellectꝰ in actu dicens ꝙ intellectus potencialis fit vnūqđq; qn̄
actu recipit ſpēs rerū intelligibiliū quia tunc pōt operari per ſeipm ſicut ſciens eſt in actu
& in potencia reſpectu diuerſoꝝ. eſt em̄ in actu per ſciam. in potencia uero ad opationē
Ita pariformiter intellectus ſpetie intelligibili impregnatus eſt in actu primo & in poten
cia ad actū ſecundū ꝑſpeculationē & actualem intelligentiā. Præterea ex dictis liquet in/
tellectū paruuloꝝ omniū ſpetieꝝ expertē eſſe in potēcia ſimpliciter ut inſcius qui nulla
ſcientia imbutus eſt. Plane intellectus ſpetie intelligibili onuſtus. partim in actu. partim
in potencia eſt quom em̄ intellectus intelligendaꝝ ſpēꝝ habitu preditus ē. ſeſe quoq; in/
telligendi facultatē habebit ſed per accn̄s ea de cauſa qđ intellectui accidit ut quom intel
ligit illud ꝑcedenter fiat qđ ſeipm ex cōſequenti intelliget.

De Obiecto intellectus.

Cum autē aliud ſit magnitudo. aliud magnitudinis eſſe. & aliud aqua. aliud
aque eſſe. & in aliis itidem multis nō em̄ vniuerſis hic modus accomodatur
Sed ſunt in quibus hec ipſa ſunt eadē nō diuerſa aut alia ſane : aut ꝑte quidē
eadē ſed aliter ſe habente carnē & eſſe carnis diſcernit Caro nāq; non eſt ſine
materia ſed perinde atq; ſimū hoc eſt in hoc. Senſitiua igitur parte calidum
diſcernit & frigidū. quoꝝ quedam eſt ratio caro. alia uero eſſe carnis diſcer/
nit aut ſeperabili aut ſeſe habente ad ſe ipam proinde atq; ſeſe habet cū extē/
ſa fuerit linea flexa.

Inquirit obiectum intellectus dicens in omnibus habētibus formā in materia aliud
eſt eſſentia & res habens eſſentiā Nam eſſentia ſiue natura ſpecifica ineſt multis indiui/
duis que inter ſe diſcrimen habent ſecundū principia indiuiduantia. Natura enim ſpeci/
fica in qua omnia indiuidua cōueniunt indiuiduat̄ per materiā quare cōtingit aliud eſſe
rem indiuiduam & aliud eſſentiam & itidem in multis aliis contingit videlicet in mathe
maticis & naturalibus nam magnitudo eſt quoddā mathematicū. Aqua uero naturale
magnitudo em̄ & aqua ex materia & forma cōcreta vſurpant̄ & apprehēdunt̄ ſenſu: eſſen
tia uero intellectu apphēdit̄. Pari pacto ſentiēdū ē de artificialibꝰ qa aliud ſtatua. aliđ eſſē
tia ſtatue. domus eſt figura cū lateribꝰ lignis tegulis. eſſentia uero foꝛa ipſa ſicut ſtatua ē
figura cū ere. eſſentia ſtatue ē foꝛa vel ſpēs eiꝰ. Sed hic modꝰ nō vniuerſis accomodabit̄.

quia in ſepatis a materia idē eſt res & eſſentia eius ut in intelligentiis in quib⁹ nihil poteſt eſſe pter eſſentiā eo ꝙ forma ē tota eſſentia Quāobrē in his nō pn̄t eſſe plura indiuidua ſub una ſpē. Ratio em̄ ꝓpter quā ſunt & forma ꝑ quā ſunt. a natura eoꝝ nihil diſcrepāt. Aut igiť ania cognoſcit carnē & carnis eſſe diuerſis potēciis. aut eadē potēcia aliter ſe ha/bēte. liquet carnē nō eſſe ſine determiata materia ſenſibili. ſicut ſimū hoc ē in hoc naſo & ſi hoc frigidū aut calidū in hac materia ſcrutaris ſufficit ſola vis ſenſitiua & pcipue eius comes imaginatio Si uero eſſentiā ipām aut aque aut carnis exploras alia facultas anie ad/hibēda eſt ut eſt intellectus. qui & alio⁹ ſe habēs utrūq; apprehendit queādmodū vna po tēcia albū a dulci diſcriminat. ita neceſſario oportet unā eſſe vim animi que iudicet aliud eſſe ipās res aliud reꝝ eſſentias ut ē ratio ſiue intellectus qui utrūq; cognoſcit aliter & aliter ſe hn̄s Quia qn̄ cōparat vl'e ad ſinglare & drn̄tias eoꝝ diſcernit tūc cognoſcēdo ſin/gulare reflectit ſe ad phātaſmata qa nemo pōt drn̄am ſcire dulcis & albi niſi eſſet una po/tēcia cōis que utrūq; ſimul cognoſceret Sed qn̄ intellectus cognoſcit eſſentiā ſiue meras formas tūc nullas ſuppetias imaginatiōis aut phantaſie requirit Præterea ſimilis reb⁹ fit ꝗs cognoſcit. ſi ſimplices ſimplex ſi cōpoſitas cōpoſitus & ꝓinde ſe habet itellect⁹ ſicut linea recta qn̄ meras eſſētias cognoſcit & ſicut linea curua ſiue rflexa qn̄ ſinglaria apphēdit

Rurſus in his & quæ in abſtractiōe cōſiſtūt eadē eſſe uident. rectū em̄ ſe ha/bet ut ſimū eſt em̄ ipm cū cōtinuo ſemp. qđ ſi quiditas ſit diuerſa. aliud ꝓfecto eſſe recti aliud eſt ipm rectū ut ibi Sit em̄ dualitas Quare fit ut hæc etiā alia uel alio mō ſeſe hn̄te pte diſcernat Oīno igiť ut res ſepabiles ſunt a materia ſic ſeſe habent & ea que ſunt circa intellectū ipm.

Dicit ꝙ videť in his que ꝑ ſequeſtrationē a materia diffiniūť ut ī mathematicis figuris. natura & ſuppoſitū idē eſſe ſicut in ſubſtātiis ſepatis. quare dicit Ariſto: licet mathema/ticalia ſepata ſint a materia ſenſibili nō tn̄ ab om̄i materia eſt em̄ aliud rectū & aliud recti eſſentia Nā rectū ſine cōtinuo eſſe non pōt queādmodū nec ſimus ſine naſo. nec valgus ſiue ſuris pterea cōtinuitas rectitudini ut ſubiectū accidenti ſubiciť Sed in hoc diſcrimen hn̄t qa ſimū certā materiā videlicet naſū requirit. rectū vero nō Quiditas em̄ lineæ recte (iuxta ſentēciā Platōis) ē dualitas. opiabať em̄ nūeros eē ꝗdditates reꝝ mathematicaliū.

Queritur An natura ſiue eſſentia & ſuppoſitū ſint vnū ens Rn̄deť ꝙ ſuppoſitū & natura biſariā dicunť. Vno⁹ ut referunť ad potēcias cognitiuas ꝓ ut natura dicit formā ſiue ſpēm: & ſuppoſitū naturā in determiata materia & hoc mō non idē ſūt qa natura ꝑ itellectū. ſuppoſitū uero ꝑ ſenſū apprehēdiť ſecus ē in imaterialib⁹. Alio⁹ accipiunť abſolute & hoc mō cōſiderant duplicter. Vno⁹ ut in pdicamēto ſubſtācie col/locāť oibus accn̄tib⁹ ſecluſis que eis accidūt & ſic ſunt idē re ſed differūt rōe. Alio⁹ conſiderātur cū incluſiōe accidentiū & hoc mō nō ſūt idē nec re nec rōne eo ꝙ multa accn̄tia ſequūtur ſuppoſitū tā materiale ꝗ imateriale ꝗ nature nō coueniūt.

Scire uolens uerbi quæ ſit generatio mentis
Quid ſpeties: quid imago rei: quo ſemine prolem
Suſcitet intellectus agens mirabile dictu
Quis liquet interior rerum cognitio tota
Totaq; perficitur preclara ſcientia mundi
Hæc ſuccincta tibi monſtrabunt carmina lector
Ceu patris informem deciſa potencia maſſam
Segregat atq; fouet: prolem quoq; ſuſcitat aluo.
Sic parit intellectus agens vis intima verbum
Putrificando rudi trahit a phantaſmate fœtum
Quo tumet altera vis ſpetiem quoq; concipit aluo
Parturit hinc uerbum genitrix uelut embro prolem.

Queritur Quid ſit ſpēs reꝝ intelligibiliū & quomō formeť in nobis Rn̄deť qđ eſt forma ſiue habitus de prima ſpetie qualitatis qua res intelligiť. virtute luminis intellectus agētis cauſata ꝑ abſtractionē a phātaſmate. eſt em̄ forma quia intellectus poſſibilis per ſpetiem fit in actu qua res actu intelligitur propter uerbum mentale quia uerbum non eſt id quo res intelligitur ſed eſt illud in quo res intelligitur eo ꝙ intel/lectus in uerbo formato uidet naturam rei intellecte ut inquit Beatus Thomas de ver/bo intelligibili Et gn̄atur in nobis ad inſtar naturalis gn̄ationis Nam quemadmodum in generatiōe phiſica cōcurrit pater adminiſtrans uirtutē formatiuam qua embrio in vtero

materno diſponiť ad ꝓductionē ꝓlis ſicut in nr̄a intellectiōe (que ē quedā ſpiritualis generatio) concurrūt phātaſmata ad inſtar materie ſeu ſeminis deciſi a re ad extra. Deinde cōcurrit intellectus agens tanꝗ pater qui aptat & purificat illa phantaſmata abſtrahendo ſpēm intelligibilē & pſentando illā intellectui poſſibili qua poſſibilis intellectus tāꝗ fetu impregnatus ꝓducit uerbū tanꝗ ꝓlem mētis in quo res actu intelligiť quare phantaſma habet ſe ut materia rudis & informis in vtero materno qua excudiť ſpēs. i. intellect⁹ agēs ut uirtus formatiua patris materiā rudē hoc eſt phātaſma habilitat eliciendo ſpēm intelligibilē. ſpēs ergo ſe ut fetus ad embrionē ꝓporcionabiliter habet ad intellectū poſſibilem qui mulieris impregnate uicē ſubit. verbū tāꝗ ꝓlem mētis gignens. Hec ē quedā manu/ductio ſimilitudinaria qua coaſſurgere poſſumus in noticiā uerbi & ſpēi intelligibilis & qūo in nobis formenť licet nō ꝓprie gn̄etur uerbū ſed ꝓcedat Nec eſt eiuſdē nature cū eo a quo ꝓcedit nec eſt ꝑ ſe ſubſiſtens ut inquit B. Tho. in metaphoricis locutionibus non oportet attēdere ſimilitudinē quātū ad oīa alioqui nō eſſet ſimilitudo ſed reꝝ idēptitas.

notandū ꝙ phātaſma. ſpēs rei intelligibilis. verbum intelligibile & res cōcepta tali diſcrimīe interſtinguūť Nā phātaſma eſt imago rei ſenſibilis in ſenſibus interiorib⁹ derelicta qua ſenſibilia abſentia tāꝗ pſentia cognoſcūť: a qua ſpēs itelligibilis abſtrahiť ꝑ intellectū agentē ſpēs intelligibilis ē idolū ſiue ſimilitudo rei cōcepte qua in/tellectus actu rē cognoſcit ſe hn̄s ad ipm ut ſpēs coloris ad pupillā. Verbū mētale ē id in quo intellectus ſpeculať & cognoſcit rē: ſicut inſpiciēdo ſpeculū viſus ſpeculať & cognoſcit rē extra ſpeculū ꝑ imaginē a ſpeculo reſultantē preterea Verbū intelligibile ē qđ verbo exteriori ſignificať ut inqt B. Thomas & Auguſt. xv. de tri. Sed verbū exterius eſt uox ſignificans rē cōceptā ergo & uerbū cordis ſiue mentis.

Queritur an quiditas rei materialis ſit obiectū hūani intellectus. Rn̄deť ꝙ intellectus hūanus accipiť dupliciter. Vno⁹ ꝓ natura potētie eius abſolute & hoc mō ens eſt obiectū eius qa ſub rōe eius oīa intelligūť teſte Auicenna qui dicit ens & vnū primo intellectui nr̄o imprimūť qa intellectus ex ſua natura natus ē intelligere etiam ſubſtācias ſepatas. Alio⁹ accipiť intellect⁹ inquātū ꝓ ſtatu pſentis vite ē cōiūctus corpi & hoc mō quiditas rei materialis ē obiectū intellectus nr̄i ſecūdū beatū Thomā qa illud eſt ꝓpriū obiectū alicuius potēcie qđ per ꝓpriā ſpēm imutat talē potenciā ſed quiditas rei materialis eſt hmōi ergo &c. Minor ꝓbať quia illius ſpēs intelligibilis eſt apud intellectū cuius phantaſma eſt apď ſenſū ſed res materiales dūtaxat hn̄t phātaſma apud ſenſū ergo illa res tm̄ habebit ſpēm apud intellectū Maior patet qa ſpēs intelligibilis uirtute luminis intellectus agentis abſtrahiť a phātaſmatibus. Secūda rō qa Om̄e obiectū debet eſſe ſue potēcie ꝓporcionatū ſed intellect⁹ ē forma materie cōiūcta ergo eius obiectū debet eſſe aliqď materiale ſed hoc nō pōt eē ſingulare qď cognoſciť ſenſu ergo erit ꝗditas rei materialis. Maior pꝫ qa ex obiecto & potēcia fit unū ergo oportet ꝙ ſint adiuicē ꝓportiōata.

Arguitur Nulla potēcia extēdit ſe extra formalē rationē ſui ꝓprii obiecti ſed intel/lectus extēdit ſe ad plura intelligibilia ꝗ nō ſūt quiditates reꝝ materialiū ergo quiditas rei materialis nō erit ſubiectū Major patet qa obiectum debet eſſe potēcie ſue adequatū ita ꝙ nihil cognoſcať ꝑ talē potenciā niſi quiditas rei materialis Mior ꝓbať quia intelligimus metaphiſicā & ethicā ꝗ nō ſūt de rebus materialib⁹ & alia cōplura intellectu apphendūť ut ſūt ſecūde intentiōes que ab om̄i materia ſūt ſequeſtrata. Solutio tri/pliciter obiectū pōt accipi. Vno⁹ ſcđm cōmunitatē pdicatiōis & ſic illud ē obiectū qď de oībus pdicať ſub obiecto cōtētis & hoc mō ens uel intelligibile pōt eſſe obiectū ſicut ſenſibile obiectū ſenſus. Alio⁹ accipiť obiectū penes formalē rōem & hoc mō illud ē obiectū ſub cuius rōe res cognita referť ad ipām potenciā & ſic veꝝ eſt obiectū intellectus qa oīa intelligunť ſub rōe ueri & lumē obiectū uiſus. Tercio accipiť obiectū ſecūdū primitatem ap ꝓpriatiōis & ſic illud eſt obiectū qď ap ꝓpriať tali potēcie. i. qď ꝑ ꝓpriā ſpēm imutat ali/quā potenciā & hoc nō excedit potenciā & ſic quiditas rei materialis eſt obiectū intelle/ctus qa qcquid ꝑ ꝓpriā ſpēm intellectu apprehendiť eſt quiditas rei materialis & contra.

Arguitur Si quiditas rei materialis eſſet obiectū ſequereť ꝙ ſola ſpēs ſpecialiſſima intelligereť eo ꝙ ſola eius ſimilitudo ē apud intellectū. Solutio ſupiora ut ſunt gn̄a intellīgūť per ſpēm ſpēaliſſimā quia ſpēs ſpēaliſſima eſt imago repſentās oīa ſuperiora eſſencialiter Nā quecūq; ſunt eadē realiter per eandē ſpēm intelligibilē repſen/tanť. ſed gn̄s & ſpēs ſunt idē realiter ergo &c.

Dubitabit aũt non iniuria quiſpiā quonā modo intelligēt intellectus: ſi ipſe quidē ſimplex ſit ac paſſiōis expers: nihilq; habeat cū ulla re prorſus cōe ſic Anaxagoras aſſerit intelligere aut pati quoddā ſit ut dixim⁹ Quo nāq; ꝗppiā eſt vtriſq; cōe hoc nimirū alteꝝ agere alteꝝ pati videt̃ Preterea ambiget quiſpiam ſit ipſe etiā intelligibilis ſit Nā & ceteris rebus inerit intellectus niſi alia rōne ſit intelligibilis ipē. Intelligibile aũt vnū quoddā eſt ſpetie aut aliquod ipē mixtum habebit qđ ipſum intelligibile perinde atq; cetera facit.

At em̄ ipm̄ pati diuiſum eſt prius vna quadā rōe cōmuniū Atq; intellectus potencia quidē eſt quodāmō intelligibilia ipſa: actu uero nihil ē eoꝝ antea q̄ intelligat ipſe oportet aũt in ipſo nihil eſſe ꝑinde atq; in tabula nihil ē actu ſcripta anteaq̄ in ipſa ſcribat̃ hoc em̄ in ipſo fit atq; accidit intellectu Eſt etiā intelligibilis & ipſe ut intelligibilia cūcta nā in hiſce quidē: que ſine materia ſunt intelligens & id quod intelligit̃ idē eſt etem̄ idē eſt contēplatiua ſcia: & id qđ ita ſub ſciam cadit ſed cur nō ſemꝑ intelligit cōſideranda eſt cauſa. In iis aũt que materiā habent vnumqđq; intelligibiliū potencia eſt Quare illis quidē nō inerit intellectus Nam intellectus taliū potētia ſiue materia eſt: ipē aũt intelligibilis rationē ſubit.

Hic phūs carpit Anaxagorā qui de intellectu minus erudite opinatus ē mouēdo duas queſtiones quaꝝ Prima eſt hec Si intellectus eſt ſimplex & paſſiōis expers qūo intelligat materialia cū intelligere ſit quoddā pati quicquid em̄ patitur hoc materiā cōmunē cum agente ꝑticipat prio de gn̄atiōe: ſed intellectus cū ſit imaterialis materiā cum agente nō participat ergo nō patit̃ ab obiecto. Solutio duplex eſt paſſio. quedā eſt phiſica in qua materia paciētis recipit in ſe formā agētis & in his materia ſubiecta eſt cōis utriq; & hoc mō intellectus nō patit̃. Alia eſt paſſio ꝑfectiua & impropria dicta que nihil aliud eſt q̄ reductio de potencia ad actū & hoc mō intellectus patit̃ quia om̄ia potēcia eſt intellecta actu uero nullū anq̄ intellectus fit id ſed illa potencia longe abeſt a paſſione Queadmodū in litteratoria tabula in qua nihil aſcriptū ſit ſi lr̃as & elementa poſueris rectius ꝑfectionē q̄ paſſionē dixeris. Secunda queſtio Quo pacto intellectus intelligit ſe an eadem rōne per ſpēm ſeipm̄ intelligat an alia rōe & quare nō cætera intelligunt̃ ſicut ipſe ſe intelligit. Solutio ꝙ in iis que carent materia idē eſt intelligens & intellectū quia idē eſt ſcia ſpeculatia & id quod in ea ſpeculat̃ & ſcitur in iis vero formis ad quas materia ꝑtinet aliud intelligibile eſt & aliud id quod intelligit p̄terea ꝙ ſpēs & forme materiales ex ſua natura intellecta non ſunt ſed intellectus quaſi detracta & exuta materia intelligibiles facit cū ante nō actu ſed potencie intelligibiles haberent̃. quare euenit ut illa nō intelligant ſed intelligāt̃ tm̄ At intellectus potencie ſicut eſt potencia intellectus ita & intelligibilis potencia eſt. quare ꝑ ſpēs alioꝝ ſe ipm̄ intelligit cū ſibi notiones multas quaſi copias & ſuppecias ad ſpeculandū cōparauit ꝙ ſi alius intellectus habet̃ cui nulla potēcia ꝑmixta ſit utiq; illum ſemper & intellectū & intelligibilē eſſe neceſſe eſt de quo theologi diſputant.

De Intellectu agente.

Cū aũt in om̄i natura ſint quedā. quoꝝ alteꝝ quidē vnicuiq; generi materies eſt qđ id eſſe patet qđ eſt potēcia illa cūcta:. alteꝝ vero cauſa eſt & efficiens. oīa nimirū efficiēdo atq; agendo talē ſubiens rōem qualē ars conditionē atq; materiā ſubit neceſſe eſt & in anīa drn̄tias has eaſdē ineſſe. Atq; qdā intellect⁹ talis ut oīa fiat quidā talis ut oīa agat atq; efficiat. qui quidē ut habitus ē. qdā perinde ac lumen. Nā & lumen colores qui ſunt potencia actu colores quodāmodo facit.

Hic phūs oſtendit ꝙ ad perficiendū intellectū potencialē neceſſariū ſit ponere intellectum agentē dicens queadmodū in natura cōperta ſunt quedā ẜentia que ſunt potencia om̄ia fieri ita etiā neceſſario erunt quedā que oīa ſunt efficientia & ꝑficientia illoꝝ potenciā alioquin natura potenciā hanc temere & fortuito ꝓduxiſſet. ſed anīe humane intellectus potencialis eſt potencia oīa fieri: ergo neceſſario erit ponere intellectū agentē qui ſcit om̄ia facere Maior patet quia nihil a ſeipſo ꝑficitur ſed ab alio igitur neceſſe eſt eſſe in anima duplicē intellectū videlicet agentē & recipientē Vnum in quo vl̃es reꝝ notiōes & ſcientie collocant̃ & aliū qui educit eam potenciā e tenebris in lucē: & in eo habitū actu cōſtituat ſicut niſi ars impolitū es qđ potencia ſtatua eſt prius fingat ut forma artificioſa introducat̃: Ita intellectus agens intellectū potencialē actuat & perficit ſicut lumen diſponit mediū ut colores diffundāt & p̄ſentant ſe viſui: pre terea appellat̃ habitus & perfecta entitas reſpectu potencie que ſe habet ut priuatio quodāmō q̄uis intellectus potencialis eadē fere dignitate qua intellectus agēs polleat tn̄ eatenus aliquanto coniunctior ē anīæ quatenus imꝑfectior eſt.

Et is intellectus ſeꝑabilis eſt & nō mixtus paſſioneq; vacat cum ſit ſubiecta actus ſemper em̄ id quod efficit atq; agit preſtabilius eſt eo qđ patitur. & ipm̄ principiū om̄ino materia Scientia aũt ea que eſt actu & idem qđ res. Ea uero que eſt potencia. abſolute aũt neq; tꝑe. ſed nō nūc quidē intelligit nūc autē nō intelligit Seꝑatus vero ideſt ſolū qđ eſt atq; id ſolū eſt imortale ꝑpetuūq; Nō aũt recordamur Quia hoc quidē expers eſt paſſiōis intellectus vero paſſiuus extinguit̃ & ſine hoc nihil intelligit.

Hic ponit quatuor conditiones intellectus agentis: Prima intellectus agens eſt impatibilis quia nullā habet materiā. Secunda ꝙ ſit ſeꝑabilis cū anīa quia habet ſuā functionē ſine corꝑis cōmunione. Tercia ꝙ ſit imixtus quia nō eſt cōpoſitus ex diuerſis naturis Quarto ꝙ ſit purus actus ſecundū ſubſtanciā & ſuapte natura de alterius potencia non profectus tamē infatigabilis imortalis eternus ſemper intelligens & ſemper intellectus a ſe eſt nō alia re. aut per aliam quare uidet̃ proximus imitatiōe deo: nā & deus quodāmō eſt om̄ia & opifex reꝝ & purus actus Tunc ibi (ſcia aũt ea) Dicit ne intellectus agēs & intellectus in actu uideant̃ eſſe idem cum intellectu potencie ponit quaſdā conditōes eius quia apertiſſimū eſt actū differre a ſubſtātia eius cuius eſt actus ergo intellectus in actu a potencia diſcernit̃. Prima conditio eſt quia ſicut ſcia ipſa que eſt actu eſt idem cū re ſcita q̄uis non eadē ratione ita intellectus qui eſt in actu eſt idem cum re intellecta & idem cū intellectu potencie ſicut accidēs cum ſuo ſubiecto. Secunda ꝙ in diuerſis hominibus intellectus in actu prior eſt intellectu potencie ſed in eodē intellectus potencie prior eſt ix. metha. Tercia intellectus in actu cōſiſtit in ipſo intelligere & nō qn̄q; intelligit qn̄q; vero nō ſed ſemper intelligit & i hoc ab intellectu potēcie & in habitu diſcrimē habet. Preterea q̄uis animus hominis ſiue intellectus imortalis ſit & ſeꝑatus tn̄ anīa poſt mortē non oēs oꝑationes ſortitur quia non reminiſcit̃ eaꝝ rerum quas in vita didicerit amauerit oderit eo ꝙ intellectus agēs impatibilis ē & is qui impatibilis dicit̃ abolet̃ & affectiōes eius cum ipō interiūt igit̃ mortu is nobis ſtatim oīs memoria delebit̃ cur nemo inimicitias nemo ammodo amicitias meminerit quia continente corrupto functiones eius internitionem pacientur.

Notandū intellectus potencialis conſideratur tripliciter. Vno⁹ ut eſt in potēcia ad ſpecies intelligibiles ut intellectus paruuloꝝ ante uſum rōnis & hoc mō appellat̃ intellectus in potencia. Alio⁹ ut iam habet ſpetiem idtelligibilē & tn̄ nō utitur ea ut eſt intellectus phī dormientis & ſic appellat̃ intellectus in habitu. Tercio conſideratur inquantū vtit̃ ſpē intelligibili uel ſcia & hoc mō appellat̃ intellectus in actu ſimpliciter.

Queritur An intellectus agens diſcriminet̃ re ipſa ab intellectu potēciali Pro quo notatur ꝙ intellectus agens uelut architectus & fabricator quidam lumine ſuo congenito maſſam rudem: notionū a ſenſibus & imaginatiōe acceptāexcudit ſpēm ſiue formā eliciendo quā intellectus potēcie in promptuariū ueluti theſau rū recondit & cuſtodit unus cū illo euadit & una res eſt que ex materia & forma cōſiſtit & tn̄

hec permixtio duas habet rõnes: nam potencie ratio eſt per quã oĩa fit & ratio forme per quã oĩa facit non queãdmodũ ars ſeorſum a ſua materia eſt intellectus agens ſed potẽcie intextus ĩmerſu ſq; habet finge excuſſiorẽ in ferro aut ligno nõ extrinſecus Nõne ꝑuadit & penetrabit materiã vniuerſam eodẽ mõ intellectus agens potẽcie cõiunctus eſt atq; ita libero diſcurſu poteſt cõponere diuidere conſiderare & intercognoſcere ſimilia. quare ſe quit ꝙ intelligere & ſpeculari qñ uolumus ſunt in nr̃a poteſtate. q̃uis preſtancior cognoſcat intellectus ea parte qua facit q̃ parte qua patit̃ nã om̃e qđ agit preſtancius ſua materia eſt. Om̃ia em̃ ex actu & potencia conciliant̃ & in iis aliud eſt ipſa res aliud rei eſſentia ut aliud ego aliud eſſentia mea ita ego ſum is qui ex actu & potẽcia cõſtituor: Oꝑatur & ſpeculatur intellectus qui ex potẽcia cõponit̃ ſpeculat̃ inquã nõ eatenus ex potẽcia conſtat: ſed quatenus intellectus agens eſt quia illinc oĩs actio ꝓficiſcit̃. Intellectus potencialis non accipit indiuiſibiliter ea que intellectus agens indiuiſibiliter tradit. nihil eſt quod miremur qñ huius rei exẽplũ illud exploratũ eſt ꝙ affectus corꝑm candor nigor & eius generis cetere quãq̃ ꝓpria rõe & ſuapte natura indiuiſibiles & inſecabiles ſint ĩ materiã tñ diuiſibiliter recipiunt̃ ut ergo redeamus vnde diſceſſimus. Queãdmodũ aliud eſt anĩal & anĩalis eſſe & ſicut eſſe eius dependet ab anĩalis anĩa ita ab intellectu agente potẽcia dependet quare cenſendus eſt maxĩe forma ĩmo forma formaꝝ. Inferiora cetera mõ ſubiectorum modo formarum rationẽ ſorciuntur ſane ordo nature hic eſt ut ſuperiora reſpectu inferiorum vicem formarum ſubeunt inferiora reſpectu ſuperioꝝ ſubiecti munus obtinent ſummã uero ſupremã formaꝝ intellectũ agentẽ natura cõſtituit quo ſimulat progreſſaq; eſt receptui canit in eoq; finẽ quaſi extremã manũ imponit cui loco materie ſubiceret intellectũ agentẽ q̃obrem nos ꝓprie animus & intellectus ſumus igit̃ ſunt idem re ſed ratione & diffinitione diſpeſcunt̃ Ex his liquet quãtis intelligentie alis abdita nature penetrauit Ariſtoteles miro acumine ſuꝑ hominẽ ſpeculatus.

Queritur an poſt mortẽ reminiſcamur ea que in hoc ſeculo didicerimus. Rñdet̃ ꝙ nõ quia corrupto cõtinẽte corrũpit̃ & id qđ in eo cõtinebat̃ ſed poſt obitũ memoria & reliqui ſenſus interiores corrũpunt̃ ergo & ea que in his erãt recõdita & contenta Etiã reminiſcentia ſiue memoria intellectiua corrũpit̃ quia intellectus potencie patibilis eſt & internitiõi obſtrictus ſed affectiões ſunt illius intellectus patibilis ergo cõmoriunt̃ ſimul cũ eo. Sed ſecũdũ beatũ Thomã ꝑ intellectũ paſſiuũ debem⁹ intelligere virtutẽ cogitatiuã que ſimul cũ corꝑe eſt interitura igit̃ nemo poſt meminit inimicitiam odiũ aut amorẽ prӕterea ſi altioris & preſtãcioris poteſtates functiões interiũt poſt mortẽ ergo & oĩm alioꝝ ſenſuũ affectus.

Arguitur anĩa exuto corꝑe poſt mortẽ reminiſcit̃ ergo cõtra Ariſt. añs ꝓbat̃. nã ut euangelicis dictis aſtruimur de diuite epulone qui meminit ſuoꝝ fratꝝ in pena dũ peciit Abrahamũ ut mitteret Lazarũ ad eos qui eos p̃moneret in crapula viuẽtes ut deſiſterent ne uenirent in hũc locũ tormentoꝝ quo ip̃e cruciaret̃ Cũ maior Auguſtino teſte ſit ſacra theologiӕ auctoritas q̃ tocius humani ꝑſpicacitas igit̃ anĩa reminiſcit̃ poſt mortẽ & cognitionẽ habet de ſingularibus Solucio Hec reminiſcẽtia & ſingularium cognitio nõ fiebat per memoriã ſenſitiuã ſed intellectiuã eo ꝙ ꝑ ſpẽm intelligibilẽ prius adeptã retinuit aĩa ſeꝑata habitudinẽ ſiue cognitionẽ ad ſingularia quã prius habuit coniuncta. Diues in inferno ſepultus nulla charitate motus acrioris pene formidine ductus fratres ſuos q̃bus epulãdi occaſionẽ p̃buit adhortari peciit.

De Operationibus Intellectus.

Indiuiſibiliũ igitur intellectio in hiſce conſiſtit circa que falſitas nõ eſt At in quibus & falſitas iã & veritas ineſt in hiſce cõpoſitio quedã iam ẽ cõceptiuũ intellectus. quaſi ipſi ſint vnũ atq; ut Empe: dixit multoꝝ certe capita admirabile dictu e ceruicib⁹ ſiue ſunt exorta in luminis aura illa tamẽ dulcis poſt hoc concordia iũgit ſic & hec ſeꝑata cõponi ſolent. ut in incõmenſurabile & diameter. ❡Quod ſi eoꝝ eſſet que fuerũt uel erunt fit cõpoſitio. & tẽpus inſuꝑ intelligitur atq; addit̃: falſitas em̃ in cõpoſitiõe ſemꝑ cõſiſtit nã ſi albũ nõ albũ eſſe dicat ip̃m tñ nõ albũ cõponit. licet aũt diuiſionẽ etiã oĩa dicere.

attamen falſitas aut veritas non ſolum conſiſtit in hoc Cleon eſt albus. ſed in his etiam Cleon erat vel erit albus. Id uero quod ſingulos dictos cõceptus componit vnũq; facit. ipſe eſt intellectus.

Hic phũs ponit duas oꝑationes intellectus. Prima eſt ſimpliciũ & indiuiſibiliũ appheñſio que in decẽ gñibus continet̃ ut ſunt termini ſiue res in quibus veritas aut falſitas nulla cõſiſtit. Secunda eſt cõpoſitio & diuiſio in quibus veritas uel falſitas põt cõſiſtere componit inquã hec nõ ut aceruũ temarario cõgeſtu aut interiectu conſtituat ſed ut q̃ multa ſꝑerſaq; ſunt ad vnitatẽ & coalitũ reuocat atq; iſta cetũ ſimpliciũ vocũ cõprehenſione & intellectione vna cohibet ut ſocrates ambulat Hic aũt cõplexus & notionũ cõpoſitio videtur ſimilis ei quã Empedocles in cõſtitutiõe mẽbroꝝ cecinit factũ a concordia primũ queãdmodũ apud illũ nõ om̃is cõpoſitio mẽbroꝝ cõſtituit anĩal Ita apud nos nõ om̃is cõpoſitio notionũ cõſtituit veritatẽ ſed etiã quedã cõpoſitio eſt de qua mendatiũ exiſtit & falſitas ut dyameter eſt ſimeter & ſicut ex ſimplicibus mẽbris ſimplex anĩa naſcitur ita ex ſimplicibus terminis ſimplex ꝓportio cõficit̃ Tunc ibi (qđ ſi eoꝝ) hic manifeſtat ꝙ nõ ſolũ in rebus ſed etiã in tꝑibus veritatẽ & falſitatẽ adeſſe dicẽs ꝙ intellectus in cõpoſitiõe rerũ que erunt uel fuerũt noticiã & rationẽ tꝑis ſimul cognoſcit ergo circa tempus p̃teritũ & futurũ veritas & falſitas innoteſcit Nã illa uera eſt Creſus fuit & illa falſa Creſus eſt q̃uis falſitas ſemꝑ in cõpoſitione cõſiſtat ut cũ dicimus albũ nõ eſt albũ tñ non meretur dici cõpoſitio ſed potius diuiſio uel ſectio Nam negatio diuiſiõi ſimilima eſt. Affirmatio uero cõpoſitioni & cõnectioni quia om̃ia ad vnitatẽ & conciliũ reuocat. nam vna oratio vna cõceptio eſt igit̃ nõ mõ determinata veritas & falſitas ꝓpõibus de p̃ſenti verbo verũ etiã de preterito & futuro ineſſe uidet̃ Et id ſolius intellectus offitiũ eſt qui multas notiones in vnũ conferre & cohibiliter nectere põt & noticiã p̃teriti & futuri tꝑis cũ rebus coniungere qđ imaginatiõi & ſenſibus denegatũ eſt eo ꝙ exptes noticie tꝑm ſunt preſertim p̃teriti ac futuri Ideoq; pontificiũ ſolus intellectus obtinet in regno anĩe.

Cum dupliciter indiuiſibile dicatur aut potencia aut actu nihil ꝓhibet intellectũ. cũ longitudinẽ intelligit indiuiſibile intelligere & in indiuiſibile tꝑe ẽ em̃ indiuiſibilis actu & tempus perinde. atq; longitudo diuiſibile ac indiuiſibile eſt nõ igitur dici põt. quid in utroq; tꝑis dimidio intelligebat. nõ eſt em̃ ſi nõ diuiſio fiat niſi potencia At cum utrũq; ſeorſum intelligit diuidit ſimul & tempus atq; tunc ut longitudines illa intelligit qđ ſi longitudinẽ ut ex vtriſq; conſtantẽ intelligat in eo quoq; tꝑe nimirũ ip̃am intelligit qđ ex utriſq; parimodo tꝑibus cõſtat atq; cõponitur. Quod uero nõ quantitatẽ ſed forma eſt indiuiſibile id indiuiſibili tꝑe & anĩe indiuiſibili ꝑcipit atq; intelligit per accñs aũt & nõ hoc ſane. quo illa diuiſibilia ſũt id quo intelligit & tꝑus quo intelligit ſed hoc quo indiuiſibilia ſunt ineſt em̃ & ĩ his diuiſibile qđdã at fortaſſe nõ ſeꝑabile. qđ q̃dẽ vnũ tam tẽpus ip̃m q̃ ip̃am longitudinẽ facit atq; id in om̃i ſane cõtinuo & tꝑe & longitudine ſimiliter ineſt.

Hic phũs inueſtigat quomõ intellectus in prima oꝑatione intelligat ſimplicia & indiuiſibilia an in tꝑe diuiſibili nec ne dicens tripliciter aliquod eſt indiuiſibile quod potẽcia diuiſibile eſt ut linea & quodlibet continuũ Et illud capitur dupliciter. Vno⁹ inquantum vnũ totũ eſt & ſic intellectus intelligit totã longitudinẽ ſiue lineã ceu genus vnum in tꝑe indiuiſibili nõ partẽ vnam dimidio tꝑis & dimidio alterã alioquin nõ eſſet lõgitudo vna ſed due. Alio⁹ accipit̃ continuũ ſecundũ partes ut ſi lineã in partes duas diuelleret diuelleretur & tẽpus & hoc mõ intellectus ſecabilis in tꝑe ſecabili intelligit. Secundo aliquod eſt indiuiſibile ſecũdũ ſpẽm qualis homo uel ſocrates ambo em̃ indiuiſibilia ſpetie ac forma dicunt̃ Nã neq; ratio hominis in alias ſpeties ſecari põt niſi fortaſſis in ſingularia. Nec multo minus Socratis forma diuiſibilis & hec quia indiuiſibilia ſpetie ſunt indiuiduo tꝑe & intellectione erunt Nõ em̃ ꝑtem ſocratis in dimidio tꝑis illam dimidio altero apprehẽdimus licet ſentimus in tꝑe. tñ intelligit genus in nõ tꝑe ſed momento Non ita ac ſimilis

ſilbis hereat & ꝑtem vocabuli parte intellectionis abſoluat ſed ita. quia q̄uis diuiſibile vo
cabulū ſit indiuiſibilis tñ intellectio fit Nō em̄ ſpēs ſuapte nature diuidua eſt ſed culpa vo
cabuli qđ cū mora & ꝓductione vocis effertur. quare uox nō illico ſed tractim edat̄ rur/
ſus pleraq; per accñs indiuiſibilia ſunt nō ſuapta natura ſed ꝓpter id per qđ intelliguntur
Hoc mō confiniū tpis in quo animus intelligit ꝑ accñs inſectile & indiuiſile eſt quia acci
dit tpi qđ ab intellectu cognoſcat̄ Huius ratio eſt quia in oībus his que ſecāt̄ in ꝑtes ineſt
aliquid qđ minimū & inſecabile eſt & in oībus iis que cōcreta ſunt ſiue cōpoſita habetur
aliquod ſimplex & incōpoſitū. quod quidē qualecūq; eſt nec ſepari pōt a rebus quibus in
eſt nec ſeorſum ſubſiſtere q̄uis inſit. ſed nec ſignificantia nominis pōt abiūgi a noīe neq;
ſine eo ꝓnunctiari forte nec intelligi a quoq̄ vlla res pōt niſi ſecū ipſe vocabulū intus aſtin
gat ad quod ſe identidē referat quotiēs cogitaturus aliquod eſt. ea igit̄ intellectus vis eſt
ut voces & dictiones que ſuopte ingenio ſecabiles ſunt. inſecabiles utiq; per accñs facit:
ꝑterea quicquid pōt facere qđ vnū ſit hoc tpe indiuiſibili intelligit̄. ſed dies annus & lon/
gitudo pñt facere vnū quia vnū diem vnā longitudinē dicimus eſſe ergo tēpore indiuiſi/
bili intelligit̄ maior patet qa vnitas eſt indiuidua licet diuiduis reb⁹ inſit. i. cōpoſitis & nu
meris qa cohibēt̄ vnitate oīs em̄ nūerus diſcretus ē vnitate in ſpēm ꝓmotus.

Punctū aūt omniſq; diuiſio & id quod eſt ſic indiuiſibile ꝑinde atq; priuatio
cognoſcit̄ manifeſtūq; euadit ſimilis eſſe videt̄ & in aliis ratio. Hoc em̄ modo
malū cognoſcit atq; etiā nigrū cōtrario nāq; quodāmō cognoſcit. Id aūt qđ
cognoſcit potēcia nimirū eſſe. & in ipo potenciā ineſſe oportet qđ ſi cauſaꝝ
alicui nullū ſit oino cōtrariū illa ſe ipam ꝓfecto cognoſcit & eſt actus & etiā
ſeperabilis.

Hic ponit terciū modū indiuiſibilis dicens Aliquod eſt indiuiſibile negatiue ſiue pri/
uatiue ſicut punctus & momentū eſt em̄ aliquid qđ ſuapte natura & per ſe indiuiduū eſt
ſed punctus & momētū hoc pacto nō ſunt indiuidua ſed ex defectu & priuatiōe cōtinui
quia intellectus cognoſcit illa non directe per ſe eo ꝙ nullā formā a ſe obtinent cui poſſit
incūbere ſed ſequeſtrando dimenſū & magnitudinē atq; illa quoꝝ limites extremi pūcta
& momēta ſunt Et in hoc cōueniūt intellectus & ſenſus quia queādmodū aliqua ꝑ ſe. i.
que facie ſua pellūt ut candor lumen vox. Aliqua negatiōe & priuatione ſenciunt̄ ut opa/
citas tenebra ſilētiū Ita ſunt quedā que ſua natura ut bonū & veꝝ ꝑ ſe intelligunt̄ quedā
vero nō ꝑ ſe ut malū & falſum intelligunt̄ ſicut etiā materia ſuapte natura intelligibilis nō
eſt ſed forma qua priuat̄ ut patet in phiſicis preterea illa potēcia imꝑfecta cenſet̄ qua pri/
uatiōes & malū intelligunt̄ ut eſt intellectus potēcie cōtraria contrariis quodāmō intelli
git qa per actū potenciā qui ſūt cōtraria Proinde ſi quis intellectus ē ab om̄i potēcia abſo
lutus liberq; is neq; malū neq; priuationē intelligit qualis intellectus agens & eo amplius
cauſa rerū princeps i. deus quare is intellectus cū ſit a materia abiuncta ſemꝑ intelligit id
qđ maxime eſt & forma exiſtit & qđ ab om̄i priuatione & potēcia eſt elongatū ergo is ſe
ipm merito intelligit. Nō em̄ nūero rerū que ſciunt̄ ꝑfectio aut preſtācia corrogatur ſed
pondere: nec q plurima intelligit ſed qui meliora nobilioraq; nouerit. At vero intellectus
& intelligibilia in eo diſtincta nō ſūt queādmodū ī intellectu potēciali.

Eſt aūt dictio quidē quippiā de quopiā queādmodū affirmatio atq; oīs ē vera
vel falſa at intellectus nō oīs ſed qui eſt ipius qd eſt ad formā accomodati ē
verus & nō quippiā de quopiā dicit Sed ut viſio ꝓprii ipſius eſt vera. ſi vero
albū hominē eſſe dicat nō ſemꝑ ē vera ſic ſe hñt ea q̄ ſine materia ſūt: ſciētia
aūt ea que eſt actu & idē quod res ea vero q̄ ē potēcia ī vno prior ē tꝑe. Sim/
pliciter aūt neq; tꝑe. ſūt em̄ vniuerſa q̄ fiūt ex eo qđ actu eſt.

Hic phūs determīat de ſecūda opatiōe intellectus q̄ ē cōpoſitio & diuiſio dicēs ꝙ dictio
qua intellectus aliquid de aliquo dicit & enūctiat. ſicut ī affirmatiōe ſemꝑ ē vera uel falſa
ſed intellectus nō ſemꝑ ē verus aut falſus ut patet de intellectu incōplexaꝝ quia veritas &
falſitas cōſiſtūt in quadā adequatiōe uel compatiōe vnius ad alteꝝ cū em̄ intelligit quid
eſt res tūc verus ē ſemꝑ qa quid eſt ſiue quiditas eſt ꝓpriū obiectū intellectus & queād/
modū viſus circa ꝓpriū obiectū nunq̄ decipit̄ ita neq; intellectus in cognoſcēdo quid eſt

fallitur Sed ſicut uiſus nō ſemper uerus eſt in iudicando ea que ſunt adiuncta ꝓprio ob/
iecto utpote ſi albū eſt homo uel nō. ſic intellectus nō ſemꝑ eſt uerus in cōponēdo aliqd
alicui Queādmodū ſe habent ſubſtācie ſeꝑate oīs materie exꝑtes in intelligendo ita intel
lectus noſter ſe habet intelligēdo quiditatē ſed intellectus eaꝝ ſemꝑ eſt uerus ergo intel/
lectus ipius qd eſt ſemꝑ erit uerus licet qñq; ꝑ accñs ſit etiā falſus vltimo reſumit quoddā
dictū ꝙ ſcientia ſecūdū actū eſt poſterior tꝑe ſcia que eſt ſecundū potenciā eſt in uno in
diuerſis uero cōtra Sed uniuerſaliter neq; eſt tꝑe prior quia om̄ia que ſunt in actu fiūt ex
ente in actu.

notandū ꝙ intellectus agens ueritas ipſe eſt quia nō uerus efficitur ꝙ alia ſed ꝙ ſe
ipm intelligit Sed intellectus noſter ut qui ſimilitudinē illius ꝑtenuē re/
ferat ueritatē ſimplicē nō attingit. ſed eā que eſt obuerſa & appoſita falſitati atq; mēdatio
fit. quia neceſſe eſt ſi in affirmatiōe ueritas fuerit in negatione haberi & contineri mēda/
tiū Quo fit ut ueritati nr̄e mixtū ſemꝑ mendatiū ſit ut quotiens de ueritate inſtituit̄ mē/
tio ſimul quoq; de mendatio cogitemus & quaſi admoueamur Hec Themiſtius plane in
tellectus prima eius oꝑatione cū formā uel diffinitionē ſpeculat̄ nunq̄ mentit̄ etiā ſi totā
rem nō amplectat̄ Nā oculus de albedine ſola iudicās falli nō pōt At cū procedit ultra &
conditiōes annectit ut ſi nō modo bonū ſed hoc bonū malū enūctiet hinc mendatiū fre
quens & plurimus error incidit ut ergo caueri hoc poſſit eſſentia uel forma ſpectancia eſt
& ꝙ materia eius appendiculis uacet eſt em̄ hoc rerū peculiare mentis.

De Compatione ſenſus ad intellectū penes cōuenientiā & drñam:

Senſibile aūt ad actū ex potēcia ſenſitiuū ipm deducere actuq; videt̄ efficere
Nō em̄ patit̄ ac alteratur. quaꝓpter alia quedā eſt hec ſpēs motus Nā motus
actus eſt imꝑfecti at actus ſimpliciter qui quidē eſt rei ꝑfecte alius ē oīno di/
uerſuſq; ab illo. Sentire igitur ipi dicere ſolū ac intelligere ſimile eſt. Cū autē
ſenſus iocundū aut moleſtū diſcernit quaſi affirmauerit aut negauerit tū ꝓſe
quit̄ aut fugit atq; delectari aut dolere eſt oꝑari ipa medietate ſenſus ad bonū
aut ad malū ut talia ſunt & fuga & appetitus qui ē actu hoc ſunt & nō aliud
eſt appetitiuū aliud fugitiuū nec alia ſunt iſta a ſenſitiuo q̄q̄ ipoꝝ ratio non
eſt eadē ſed diuerſa. Ania aūt que eſt principiū raciocinādi ipa phantaſmata
perinde atq; ſenſibilia ſenſui ipſi ſubicit̄ atq; cū bonū aut malū eſſe dicit affir
mando aut negādo tñ fugit aut ꝓſequit̄ Quaꝓpter ipa ania ſine phātaſmate
nunq̄ intelligit. Fit aūt & hic perinde ut ibi. nā aer quidē pupillā talē efficit
ipſe aūt aliud & auditus ſimili mō. ipm vero vltimū vnū quidē eſt & medie/
tas vna. & ipi⁹ plures ſūt rōes quo vero diiudicat atq; diſcernit calidū a dulci
differre deinde & prius eſt & vnū etiā eſt Dicēdū ē em̄ vnū qd ipm & ita vnū
ut terminus Atq; hec ipa vnū ſūt aut ſimilitudinē rōis aut nūero quē hñt ad
utrūq; ut illa inter ſeſe hñt. Quid em̄ intereſt ſi quonā pacto diſcernit. aut ea
que ſub eodē gñe collocant̄ aut cōtraria dubitemus ut albū ac nigrū. Si igit̄
ut eſt A qđ eſt albū ad B qđ eſt nigrū ſit C ad D quare mutato ordine cōpara
tionē etiā eorundē vere facere licet Si igit̄ c d ſunt vnū. ipa ꝓfecto ſeſe habe/
bunt ꝑinde atq; a b ut ſunt idē & vnū nō eandē aūt habeāt rōem & illa ſimili
mō. eadē erit oīno ratio & ſi a quidē ſit dulce b uero albū. Intellectiuū igitur
ipas formas in phātaſmatib⁹ ipis intelligit̄ & ut in illis ipſi diffinitū eſt id qđ
fugiendū eſt vel ſequendū ſic & ſine ſenſu cū in phātaſmatib⁹ ē mouet̄ ſen/
tiens em̄ ſignū face datū ignē eſſe videnſq; ipm cōi ſenſu agitari motū cog/
noſcit hoſtē accidere. at nōnūq̄ hiſce que ſunt in ania phātaſmatib⁹ aut men
tis cōceptibus quaſi vidēs ad ea q̄ ſūt ꝑſentia rōcinat̄ atq; deliberat de futuris

Et cũ dixerit hic ut ibi rem eã eſſe que voluptatẽ aut dolorẽ affert;tũ fugit aut ꝓſequit᷑. Et oĩno aliq̃d agit. ip̃m etiã verũ ac falſũ q̃ ſine actiõe ſunt in eodẽ gñe ſũt in quo bonũ ac malũ ſed abſoluti differũt atq; cuiſpiã rõne. At vero res eas q̃ vocitãt ab abſtractionẽ abſtracte hoc pc̃to intelligit Nã ut ſi qſpiã ſimitatẽ nõ ut eſt ſimitas quo qdẽ pacto ꝑcipi ſeꝑata nõ põt ſed ut cõcauitas eſt: Sic cũ res intelligit mathematicas tũ ſeꝑatas ip̃as ut ſeꝑatas ĩtelligit Oĩm aũt is intellect⁹ q actu ĩtelligit res ip̃e ẽ uti dixim⁹ Si vero fieri poſſit ut aliquã ip̃e nõ ſeꝑat⁹ a magnitudĩe ſeꝑataꝝ reꝝ ĩtelligat nec ne cõſiderãdũ ẽ poſtea.

Hic determinat de intellectu ꝑ cõꝑationẽ ad ſenſũ Ponendo decẽ cõuenientias ſiue cõparatiões quaꝝ Prima eſt hec ſicut ſenſibile de potẽcia ducit ſenſũ ita intelligibile intellectũ. Secũda queãdmodũ actio ſenſus neq; alteratio neq; paſſio eſt neq; mot⁹ oĩno ullus nã motus actus impꝑfectus ẽ igit᷑ actus rei ꝑfecte motus eſſe nõ põt ita neq; actus intellectus aliqd᷑ iſtoꝝ eſt ſed eſt quedã ꝑfectio. Tercia ſicut ſenſus primo apphendit ſenſibile abſolute ita intellect⁹ intelligit prĩo intelligibile abſolute ĩ prĩa oꝑatiõe. Quarta ſicut ad ſenſũ ſequit᷑ iocũdũ & moleſte i. delectacio & triſticia & ꝑinde fuga uel ꝓſecutio rei ſenſate ita ad intellectũ ſequit᷑ ꝓſecutio & fuga dũ aliqd affirmauerit uel negauerit. Quinta ſicut ſenſus nõ ꝓſequit᷑ aut fugit aliqd᷑ ꝑticulare niſi poſt appetitũ delectatõis aut triſtitie ita intellectus poſt apphenſionẽ aliqd᷑ v̾e ꝓſequit᷑ aut fugit ſed abſq; media delectatiõe. Sexta ſicut appeticio ſenſus ẽ cõcupiſcentia & deſideriũ ita appeticio intellectus & volũtatis eſt volũtas & ſicut ad cõcupiſcentiã ſequit᷑ illecebra & voluptas ad volũtatẽ uero bonitas & queãdmodũ ſenſus & appeticio eius ſint idẽ ſubiecto tñ rõe & cogitatiõe diſcrepãt Eodẽ mõ intellectus & uolũtas ſubiecto idẽ ſunt rõe uero & diffinitiõe uariant. Septima queãdmodũ ſenſus formas reꝝ in ſimulachris ſenſilib⁹ ſeruat ita intellectus ſpẽs in phãtaſmatib⁹ cõtinet & ſicut ſenſibile mouet ſenſũ ita phãtaſmata intellectũ & queãdmodũ voluptas & dolor ſe hñt ad ſenſũ Et ſicut bonũ & malũ ad ip̃m intellectũ actiuũ ita ſe habet ueritas & mendatiũ ad ſpeculatiuũ. Veritas eſt vice boni mendatiũ malo ad ꝓportionẽ rñdet Intereſt ꝙ veritas & mendatiũ impromiſcue & abſolute res ſũt bonũ uero & voluptas ad aliqd referunt᷑ eſt em̃ bonũ alicui bonũ & voluptas alicui ẽ. Octaua ſicut ſenſus cõis eſt unus terminus reſpectu oĩm ſenſiliũ ita intellect⁹ ẽ termĩus oĩm phãtaſmatũ & ſicut plura ſũt q̃ iudicant ab uno ita & hec ex ꝑte intellectus ſeſe hñt ꝓporcionabiliter qa ſicut aer ĩmutatus a colore mouet pupillã imprimẽs ei ſpẽm ſicut pupilla ĩmutata mouet aliud videlicet ſenſũ cõem ſimili mõ auditus. Et ſicut vnus ſenſus cõis diuerſa ſenſilia diſcernit ſicut albũ & dulce & duo cõtraria ut albũ & nigrũ ſimul cognoſcit ſic etiam phãtaſmata albi & nigri iudicãt᷑ ab uno intellectu Et ſicut ſenſus iudicãs hec duo eẽ vnũ ſubiecto drña tñ rõe ita erit de intellectu. Nona ſicut ſenſus ex p̄ſentia ſenſilis mouet᷑ & certis inditiis & ſignis cognoſcit ea q̃ noxia ſiue fugienda & ꝓſequẽda ſũt Ita intellectus ex p̄ſentia phãtaſmatũ ſiue cõceptuũ rõcinat᷑ ea q̃ uel fugienda uel ſequẽda exiſtũt cognoſcit atq; deliberat de futuris. Decima ſicut ſenſus fugit ea q̃ noxia ſũt & dolorẽ afferunt & ꝓſequit᷑ ea quib⁹ volupte afficit᷑ ita intellectus ea q̃ noxia aut ĩnoxia ſũt ĩmediate fugit & ꝓſequit᷑ ſicut veꝝ falſum bonũ uel malũ apphẽdit aut abhorret Tũc ibi (& oĩno aliqd) Dicit ꝙ duplex ẽ intellectus quidẽ eſt actiuus & adminiſtratiuus q appetitũ mouet & allicit. Ali⁹ ẽ cõtẽplatiuus q nihil mouet eſtimatõe cõtẽtus ẽ queãdmodũ ergo voluptas & dolor ſe hñt ad ſenſũ & ſicut bonũ & malũ ad ip̃m ĩtellectũ actiuũ. Ita ſe habet veritas & mendatium ad intellectum contemplatiuum Tunc ibi (At uero res) Hic oſtendit phũs ꝙ anima ſine phantaſmate neq̃q̃ intelligit dicens eorum que ſunt in re coniuncta unum ſine reliquo põt intelligi quoꝝ unũ nõ eſt de rõe alterius ut ſi ſimitatẽ a naſo intellect⁹ p̄cidere poſſet aut ab ea carne ĩ qua ſimitas eſt intelligeret ſeorſũ a naſo qd᷑ conſiſtere ſine naſo nõ p̄t. hoc tñ intellectus nullo pacto quit eo ꝙ ĩ diõe ſimitatis naſus cõtinet᷑ eſt em̃ ſimitas naſi curuitas Sed ĩ mathematicis ſecus eſt qa deuexũ curuũ linea recta triangulũ quadrãgulũ intelligi ſeꝑatim a corꝑib⁹ pñt etiã ſi ſeꝑatim nõ ſubſiſtũt tñ in rõe eoꝝ materiã nõ teſtãt quare intellect⁹ ea q̃ actu ſeꝑata nõ ſũt apud ſe tãq̃ apud ſequeſtrẽ videt᷑ deponere ad ſolã quãtitatẽ ſpectãdã qa ĩ cõtẽplatiõe nõ ẽ viſus corꝑm & affectionũ nãliũ ſed ſolũ ſpacia ip̃a mera & cõfinia corꝑm adhibent᷑ ex eo cõfit ut geometria & arithmetica ex oĩ diſciplinaꝝ cetu abeſſe a materia nãli lõgiſſime uideãt᷑ eo ꝙ demõſtratiões ꝓbatiõeſq; ſine ulla materie intentiõe ꝓcedãt Sed in aſtronomia muſica & ꝑſpectiua q̃uis conantur remouere materiã nõ pñt tñ qa illa a ſenſu ꝓficiſcunt᷑ & in ſenſum deſinũt.

Queritur Vtrũ intellectus corpi cõiũctus ſnbãs ſeꝑatas & alias res ſimplices prorſus materie ſordibus vacuas & abſolutas poſſit intelligere Rñdet᷑ ꝙ diuinus ille ſeꝑatuſq; intellectus qui intellectus agens vocat᷑ cũ nullũ intelligat naturalium formaꝝ qd᷑ nõ ignobilitatis ſed potius p̄ſtancie argumentũ eſt qui nec mori põt aut occidere nec tñ eo vilior iis que pñt occidere uidet᷑ intelligere ea que ſeꝑata ſũt quia queãdmodũ is nihil intelligit materiale ita intellectus potẽcialis nihil intelligit eaꝝ reꝝ q̃ prorſus a materia ſeꝑate ſunt Tũ etiã cõtra uidetur ꝙ intellectus potẽcie facultate hac p̄ditus ꝓcul dubio res a materia abiũctas poſſit apphendere qa ſi naturas materiales intelligit ſine materia longe facilius intelliget ea q̃ ꝑ ſe abſtracta ſunt. Hãc queſtionẽ Ariſt. nõ ſoluit forſan eo ꝙ ad methaphiſicã ſpectat.

Nũc aũt ea: que de aĩa dicta ſũt. quaſi ad q̃dã capita redigẽtes rurſus dicamus aĩam ip̃am ea vniuerſa quodãmõ eſſe q̃ ſunt nã ea que ſũt aut intelligibilia aut ſenſibilia ſunt atq; ſcĩa qdẽ ẽ res quodãmõ q̃ ſub ip̃am ſcĩam cadũt. ſenſus aũt ip̃e ſenſibiles. Veꝝ quo pacto id ita ẽ querat᷑ oportet. ſcindit᷑ igit᷑ in ip̃as res ſcĩa atq; ſenſus. Is quidẽ qui ẽ potẽcia in res potẽcia tales. is uero qui ẽ actu in actu ſimiliter tales & ſcĩa pari mõ. ſenſitiuũ aũt aĩe & id qd᷑ ſciẽtis affici põt. hec poña ſũt. hoc qdẽ id qd᷑ ſub ſcĩam cadit illd᷑ vero ſenſibile. Atqui neceſſe eſt res ip̃as aut formas in aĩa eſſe. at nõ ſũt ĩ ea res ip̃e ꝓfecto Nõ em̃ ip̃e lapis ĩ aĩa ſed foꝛa lapidis ineſt. q̃re aĩa ẽ ut man⁹ manus em̃ iſtrumẽtoꝝ ẽ inſtrumẽtũ & intellect⁹ foꝛaꝝ ẽ foꝛa & ſenſus itidẽ ſenſibiliũ forma.

Hic phũs reſumit quid de natura aĩe ſit ſentiendũ & q̃uo intellect⁹ a ſenſu depẽdet dicẽs. aĩam eſſe quadãtenus oĩa ſed nõ ut Empedocles aſſeruit. oĩa ſiquidẽ aut ſenſilia aut ĩtelligibilia ſũt qa ſcĩa nihil ẽ alid᷑ q̃ res ſcite ſiue ſcibilia & ſenſus q actu ẽ nihil aliud q̃ ip̃a ſenſilia ergo ĩtellect⁹ aliud nihil ẽ q̃ ĩtelligibilia. Res em̃ ut ſũt ſcĩa & ſenſus q̃dã poña q̃dã actu hñt aĩa quotiẽs ꝑ intellectũ in hĩtu eſt ꝑtim actu ꝑti poña queãdmodũ res ſenſibilis poña nõ ẽ ſenſus nec poña ſcibile ſcĩa ita nec poña intelligibile intellect⁹ ẽ ſed intelligibile actu intellect⁹ ẽ cõformitate ꝓportiõis igit᷑ aĩa videt᷑ oĩa eſſe cũ nulla res ſit cui⁹ formã ſenſu aut mẽte nõ cõphendat. inde ſumit᷑ aĩam cũ oĩbus formis ſimilẽ eſſe nõ tñ cũ materia & mole eaꝝ ut Empedocles ſomniauit qa nec lapis nec ignis ĩ aĩa ẽ ſed ſolũ ſpẽs eoꝝ ergo res nõ aſſimilat᷑ aĩe ꝑ naturã ſed ſolũ ꝑ ſpẽm ſiue imaginationẽ ꝓpterea aĩa hũana eſt forma formaꝝ ſicut manus organũ organoꝝ eo ꝙ ſicut manus oĩm alioꝝ inſtrumẽtoꝝ ſiue reꝝ artificialiũ ẽ factiua ita aĩa oĩm ſpẽꝝ ſiue formaꝝ ẽ abſtractiua & intellectĩa etiã qa relique forme ꝑ aĩam cognoſcũt᷑ & p̄ter hoc materiã rudẽ ſignificatiõe & impſſiõe formaꝝ inſignit ac illi formas exhibet & vultus imponit Nã actualitas & viuacitas oĩs ſiue vigor qui plurimus in materia cernit᷑ ab aĩa vident᷑ ortũ hr̃e igit᷑ intellect⁹ eſt forma formarũ ut ſenſus forma ſenſiliũ.

Cum aũt nulla res ſit p̄ter magnitudines ſeꝑata ut videt᷑ res ip̃e ſenſibiles in ip̃is ꝓfecto ſenſibilib⁹ formis ip̃e ſũt intelligibiles forme. tñ eaꝝ reꝝ que abſtracta vocant᷑ tñ eoꝝ etiã ſenſibiliũ q̃ ſunt habitus atq; affectus. iccirco & q nõ ſentit nihil diſcere vel intelligere põt & qui contẽplat᷑ neceſſe eſt idẽ cum phãtaſmate contẽplet᷑. ip̃a nãq; phãtaſmata veluti ſenſibilia ſũt attñ ſine materia. Eſt aũt aliud phãtaſia ab affirmatiõe & negatiõe. veꝝ em̃ vel falſũ complexio ẽ cõceptuũ intellect⁹ At mẽtis primi cõcept⁹ quo q̃ſo differẽt ut non phãtaſmata ſũt At neq; ceteri ſũt phãtaſmata nõ tñ ſine phãtaſmatib⁹ ſũt.

Hic oſtẽdit intellectũ dependere a ſenſu dicens. cũ nulla ſit res naturalis circa materiã & a ſenſu remota ergo neceſſe erit formas intelligibiles in ſenſibus cõtineri tũ forme mathematice tũ affectiões corꝑis q̃ penitiſſime materie ĩmerſe ſũt oĩa igit᷑ intelligibilia pendent a materia ſenſibili Cuius rei euidẽtiſſimũ argumentũ ẽ ꝙ qui ab ortu cecus ſurduſq; fuerit nõ põt geometriã cõdiſcere qa circulũ aut triangulũ p̄ſentire cõpos nõ eſt. intellectus quoq; vnitatis binarii & cuiuſlibet nũeri a ſenſu ꝓficiſcit᷑ Quãobrẽ quotiẽs intellectus aliquid ſpeculat᷑ neceſſario eſt ut recurrat ad phãtaſmata que ſunt ſenſilibus ꝑſimilia. ut ſimilitudines ſibi cõfingat quib⁹ res veluti in ſpeculis cõtẽplet᷑. Preterea intellectus a phãtaſia diſcrepat qa in intellectu affirmatio & negatio ẽ & veri falſiq; cõplexio ĩ phãtaſia vero nec in viſis imaginibus nullũ iſtoꝝ eſt.

Queritur Vtrꝫ neceſſe ſit quelibet intelligentē recurrere ad phātaſmata Rūdeṫ ꝙ
ſic qa ſenſile prio ſe offert ſenſui exteriori ut color viſui qui recipit ſpēm
coloris de quo ſenſus cōis ſtatim iudicat recedēte colore inſuꝑ viſibile ſic iudicatū in vir/
tute imaginatiua reſeruaṫ ei⁹ ſpēs ſiue imago ꝗ vocaṫ phātaſma & qa tale ē adhuc cōditio
nib⁹ īdiuiduātib⁹ & materie ſordib⁹ obnoxiū poſt hac virt⁹ cogitatiua ṙflectiṫ ſuꝑ imagina
tiuā inueniēdo ſpēs ſenſatas e quib⁹ quaſdā intētiōes elicit boni videlicet aut mali amici/
tie vel inimicitie ꝗs intentiōes elicitas virtus mēoratiua ut theſaurꝫ cōſeruat & ſic ex mul
tis ſenſatiōib⁹ ꝑuiis fit mēoria & tandē ex multis memoriis ratio ꝑticularis expimentū
ſumere dr̄. Deinde ſuꝑ hmōi phātaſma in mēoria reſeruatū reflectit intellectus agēs ea a
materie ſordib⁹ & appēditiis purificatio lumine ſuo cōgenito ut lumē colores ī tenebris
excitat ut actu viſibiles fiāt. a phātaſmatib⁹ ſic purificatis reſultat ſpēs intellectualis quā
intellectus potēcialis recondit a quibus verbū intelligibile tāꝗ ꝓles mētis ꝑducit in quo
res ut in ſpeculo contēplanṫ & intelliguntṫ.

Arguitur Intellectus eſt quodāmō oīa ergo etiā pōt ſubās ſeꝑatas intelligere pro
ſtatu p̄ſentis vite p̄terea ſicut ſenſus cognoſcit oīa ſenſibilia ergo & in/
tellectus oīa intelligibilia Solutio intellectus hūanus accipiṫ dupliciter Vno° ſecūdū eſſe
cōiūctū & ſic neceſſario vtiṫ miniſterio ſenſ⁹ qa nulli⁹ rei ītellectū hꝫ ꝗ cui⁹ phātaſma fuit
apud ſenſū & hoc mō ſubās ſeꝑatas intelligere nō p̄t. Alio° accipiṫ ꝓ natura potēcie ꝓut
ē idē intellect⁹ aīe ſeꝑate & cōiūcte & hoc mō p̄t cognoſcere ſubās ſeꝑatas Nā aīa hūana
ꝓ ſtatu p̄ntis miſerie mole corꝑis opprimiṫ & grauaṫ quā niſi depoſuerit intelligētias cō
tēplari neqꝫ ꝗuis naturalē habeat potēciā ea intelligēdi quēadmodū mulier fetu īpregna
ta naturalē habet potēciā gignēdi & cōcipiēdi aliū fetū ſiue ꝓlē tū de facto neqꝫ niſi prius
depoſita mole ꝗ grauaṫ Nec etiā utrobiq; par rō de ſenſu & intellectu eo ꝙ ꝓ ſtatu iſto ſen
ſū habem⁹ ꝑfectū. intellectū vero imꝑfectū ſed mole corꝑis impeditū.

Arguitur Oīe ſimile a ſibi ſīli cognoſciṫ ſed maior ſīlitudo ē intellect⁹ nr̄i cū ſub
ſtātiis ſeꝑatis ꝗ materialib⁹ ergo magis a nobis erūt cognoſcibiles mi/
nor liquet qa intellect⁹ nr̄ ē penit⁹ īmaterialis & nullo organo corporea intext⁹. Solutio
duplex ē ſīlitudo ꝗdā ē nature & ſic argumētū cōcluderet eo ꝙ intellect⁹ ſimilior ē ſubſtā
tiis īmaterialib⁹ ꝗ materialib⁹. Alia ē ſimilitudo ꝓportiōis obiecti ad poñam ꝗ ē cā cogni
tiōis & hoc mō materialia nobis ſimilima ſūt qa ītellectui nr̄o magis ꝓportiōata cū nihil
ſine miniſterio ſenſus cōtingit intelligere.

De Potencia motiua.

c Vm aūt aīaliū aīa hiſce duobus ſit diffinita. diſcernēdi inquā poña
qđ ꝗdē ē opus offitiūq; mētis atq; etiā ſenſus & inſuꝑ etiā mouēdi mo
tu ad locū accomodato potenciā de ſenſu ꝗdē & intellectu hec ſūt determi/
nata ac ꝑtractata Deīceps aūt de eo qđ mouet ꝗd nā ſit ipſius aīe cōſiderem⁹
oportet. Vtrū vna ꝗdā ipſius ſit ꝑs ſeꝑabilis magnitudine vel rōe an ipa aīa
tota. & ſi pars ſit aliqua vtrꝫ ſit alia ꝗdā ꝓpria p̄ter eas ꝗ dici ſolent & eas ꝗs
diximus an iſtarꝫ aliqua vna.

Hic phūs determīat de parte motiua ipſius aīe dicēs Cū aīa ꝑ duas vires potiſſimas
ſit diffinita videlicet ꝑ cognoſcēdi potenciā ſenſus & intellectus & mouēdi ſecūdū locū.
De ſenſu & ītellectu ſufficiēter determinatū ē Nūc igiṫ inquirēdū ē quidnā id ſit qđ aīal
mouet & vtrꝫ certa ꝑs aīe habeaṫ ꝗ a ceteris ꝑtib⁹ magnitudine & ſubiecto vel rōe ſeꝑa/
bilis ſit An poti⁹ aīa ipa tota Et ſi certa ꝑs mouet vtrꝫ ſit alia ab his ꝗ dicte ſūt.

Atq; hic exiſtit cōtinuo dubitacio dubitabitq; nō iniuria ꝗſpiā quoniā ꝑs aīe
& qđ oporteat dicere nā infinite quodāmō & nō hæ ſolū eſſe videnṫ quas di
uidēdo ꝗdā dixerūt rōis inquā ꝑticipes & iraſcēdi ac cupiēdi pricipiū. velut
alii rōis ꝑticeps & rōis expers. Per drūas em̄ ꝗb⁹ haſce diuidūt & ſeꝑant ꝑtes
& alie ꝑtes eſſe videnṫ ꝗ maiorē inter ſeſe ꝗ dicte diſtanciā hn̄t: vegetatia in/
quā que ꝗdā & plātis & vniuerſis aīalib⁹ ineſt & ſenſitiua quā nec ut rōis ex/
pertē nec ut eiuſdē ꝑticipē ꝗſꝗ facile ponet. Præterea imaginatia ꝗ rōe ꝗdem
ab oībus ē diuerſa Cui vero ſit iūgenda ut ſit idē qđ illa ē aqua ē ſeiūgenda
ut ſit alia ab illa magnā dubitationē habet ꝑfecto. ſi ꝗs ſeiūctas aīe ꝑtes ſeꝑa

taſq; ponat Inſuꝑ appetitiua que & rōe & vi alia diuerſaq; ſine dubio ab vni/
uerſis eſſe videṫ. abſurdū aūt eſt hāc a ceteris diuellere ꝑtibus. fit em̄ & in ꝑti
cipe rōis volūtas & in rōe vacāte cupiditas ꝗ ira Quod ſi tres in ꝑtes diuidiṫ
aīa in vnaquaq; ꝑfecto ꝑtiū inerit appetitus Sed ut redeamus vnde digreſſi
ſumus. ꝗd eſt id qđ mouet ipm an aīal loco quo demū diſputatio nr̄a ē in/
ſtituta. motu nāq; eo. quo incremēta decremētaq; ſuſcipiūṫ qui ꝗdē oīb⁹ aīan
tibus ineſt. id mouere ſane videṫ qđ vniuerſis ineſt eiſdē principiū inquā ge
nerādi ac nutriēdi de reſpiratiōe aūt expiratiōe ue & ſomno atq; vigilia poſte
rius cōſiderare oportet nam & hec ipa magnam dubitationē difficultatemq;
habent.

Hic phūs diſputat cōtra nōnullos phōs qui tres poſuerūt potēcias eſſe motiuas dicēs
Dubitationē habet qūo oportet diſtinguere potēcias aīæ & quot ſint qa ſecūdū aliquem
modū videnṫ eſſe infinite Et ſi ſingulis oꝑatiōib⁹ aīe ac motib⁹ velimus attribuere diuer/
ſas ꝑtes aīe nō ſolū erūt tres quas antiqui aſſignarūt videlicet rōnalē iraſcibilē & cōcupi
ſcibilē ꝗ diuiſo nō cōp̄hendit oēs ꝑtes aīe ſed ſolū vires motiuas in hoīe. Alii vero diſtin
guūt aīe vires ꝑ rōem hn̄tē & ꝑ rōis exp̄tē Quare Ariſto: impugnat p̄dictas diuiſiones
quatuor rōib⁹ quarꝫ prima ē hec Oīs bona diuiſio debet euacuare totā naturā diuiſi ſed
p̄ns nō ē hmōi ergo minor ꝓbaṫ qa potēcie vegetatiue & ſenſitiue nec cōtinenṫ ſub rōali
aut cōcupiſcibili & iraſcibili nec ſub ſecūda diuiſiōe qa nulla illarꝫ habet rōem nec aliqua
illarꝫ ē irrōalis qa irrōale dr̄ qđ eſt cōtrariū rōi vel qđ natū eſt hr̄e rōem quorꝫ neutrū cō
tingit dictis ꝑtib⁹. ſi uero dicat negationē rōis tūc nō poſſet poni gn̄s potenciarꝫ aīe igiṫ
p̄miſſe diuiſiōes ſūt incōuenietes. Secūda rō illa diuiſio nō ē ſuffitiēs ſub cui⁹ mēbris di
uidētib⁹ nō cōtineṫ oīa ꝗ cadūt ſub diuiſo ſed imaginatiua nō cōtineṫ ſub mēbris dictarꝫ
diuiſionū eo ꝙ imaginatiua vis eſt in ꝑte ſenſitiua. Tercia quia potēcia appetitiua ꝗ appel
laṫ volūtas nō cōtineṫ ſub his mēbris ergo diuiſiōes ſūt inſufficientes nō ſub rōnali quia
volūtas nō ē potencia cognitiua nec ſub cōcupiſcibili & iraſcibili ꝗ ꝑtinēt ad ſenſū ergo
interſtitio inſigni ab his ſeiūgiṫ. Quarta nec potēcia localiter motiua cōprehēdiṫ ſub p̄/
dictis diuiſiōib⁹. nec motus augmēti & decremēti qui eſt cōis oībus viuētib⁹ quia ꝑficiſ/
citur ab aliquo principio cōi videlicet vegetatiuo At reſpiratio & expiratio ſomn⁹ & vigi
lia hn̄t difficultatē quādā igiṫ ſpecialē exigēt tractatū.

Nūc eſt de motu ad locū accomodato conſiderandū quidnā id tandē ſit qđ
ipm aīal motu mouet ꝓgrediēdi patet itaq; nō eſſe ipam potenciā nutriēdi
Nā alicuius grā ſemꝑ hic motus efficiṫ. eſtq; cū imaginatiōe vel appetitu ni/
hil nō appetēs aut fugiēs hoc motu cieṫ niſi forſan vi Preterea plante quoq;
tali cierenṫ ꝑfecto motu ꝑtēq; aliquā ad hūc motū ut inſtrumētū hr̄e.

Hic oſtēdit duab⁹ rōibus vegetatiuā vim nō eſſe cām mouēdi & inceſſus prima qa mo
tus localis & inceſſus ꝓpter fīnē aliquē fit. i. ꝓpter aliqđ imaginatū & deſideratū cū ꝑſe/
cutiōe uel fuga ſed vis vegetatia prorſus imaginatiōe vacat ad quā appetit⁹ ſequiṫ. Maior
ꝓbaṫ qa oīs appeticio a ſenſu imaginatiōeq; naſciṫ. Quāuis aīalia quotiēs cibū & alimo/
niā appetūt localē motū cōſtituāt. nō tn̄ ex eo accipi debet nutricē virtutē idē eſſe qđ ap/
petitū. Secūda rō ſi aīa vegetatiua eſſet principiū motus localis ſequereṫ ꝙ plante mo/
uerenṫ localiter & ſic neceſſe eſſet ut bn̄fitio nature haberēt aliqua inſtrumēta quo talem
motum exercerent.

Pari mō nec ipm ſentiendi vim motus huiuſce principiū eſſe cōſtat. ſunt em̄
aīaliū multa que ſenſū quidā hn̄t manēt tn̄ & ſemꝑ imobilia ſunt. Quod ſi
natura nihil facit fruſtra neq; neceſſariorꝫ ꝗcꝗ omittit niſi in aīalib⁹ membris
captis ac imꝑfectis atq; aīaliū hec & ꝑfecta ſūt & nō mēbris capta cui⁹ id iudi
tiū ē & generāt em̄ & ſtatim decremētaq; ſuſcipiūt haberēt & eas ipa ꝑfecto
ꝑtes ꝗ ꝓgrediēdi ſūt inſtrumēta At vero nec rōcinandi vis & id qđ ē intelle/
ctus appellaṫ principiū eſt mouēdi Intellectus em̄ cōtēplatiuus nihil eorꝫ ꝗ

ſub actionē cadūt contēplant̄: neq; dicit q̄cq̄ oīno ſi ſit fugiendū an pſequen
dū At motus ſemp aut fugiētis aut pſequētis qppiā eſt Actiuus etiā cū ē ali/
quā huiuſcemōi cōtēplamur. inde iā fugere aut pſeq iubet attn̄ ſi res illa ter/
ribilis ſit cor ip̄m mouet̄. ſin afficiēs voluptate ps aliqua alia corpis agitatur.
Preterea intellectus nōnūq̄ iubet ratioq; fugere ſed aliqd aut pſequi dicit at
nō obtēperat hō neq; mouet̄ ſed agit cupiditate ut in ip̄o fieri ſolet i cōtinēte
Oīno aūt pſepe fieri videmus ut nō mediat̄ is qui medicinā habet nec is cōfi
ciat ſtatuā. q ſtatuariā habet artē ꝑpterea qd̕ nō ars ip̄a neq; ſcia ſed aliqd alid̄
hāc habet vim & potēciā ip̄am qd̄ ſecūdū artē aliqd ſciamq; agat. At vero
nec appetit⁹ auctor atq; pticeps huius ē motiōis cōtinēs em̄ q̄q̄ appetūt atq;
capiūt nō tn̄ agūt ea que cupiūt ſed intellectū ip̄m ſequūt̄ rōiq; obtēperāt.

Oſtēdit q̄ nec ſenſitiua nec intellectīa nec appetitiua ps ſit principiū mot⁹ ꝑgreſſiōis.
Dicens vis ſenſualis nō eſt id qd̄ mouet quia multa ſūt aīalia ſenſū hn̄tia q̄ nō mouent̄ ad
locū ut ſūt orbata mutilia & manca affixa petris p̄terea ſi vim mouēdi haberēt temere ac
fruſtra haberēt eo q̄ inſtrumētis vacāt qb⁹ ꝑgredit̄ ſed natura nō deficit in neceſſariis in
pfectis aīalib⁹ Perfecta em̄ aīalia appellant̄ q̄ ſimile ſibi ꝑgenerāt ſed conche & oſtree &
cōplura īmobilia ſūt hmōi igit̄ pfecta Nec intellect⁹ actiuus nec cōtēplatiuus p̄t eē cauſa
mot⁹ localis. qa intellect⁹ cōtēplatiuus de reb⁹ agendis nihil intelligit igit̄ q̄ fugiēda & q̄
ꝑſequēda ſūt nō cognoſcit At motus localis fit ſemp ꝑpter aliqd̕ ꝑſequendū aut fugien
dū ſecūdū appetitū Nec intellectus actiuus p̄ot eſſe cā motus qa illd̕ nō ē pricipiū mot⁹
localis qd̄ nō ſequit̄ ea q̄ mouent̄ localiter ſed illa q̄ mouent̄ localiter nō ſemp ſequūt in/
tellectū practicū ſed ſequūt̄ oppoſitū eius videlicet cōcupiſcētiā cui intellect⁹ p̄cipit fugā
& pſecutionē etiā qa plura aīalia localiter mouent̄ q̄ tn̄ intellectu nō ſūt p̄dita Nec intelle
ctus practic⁹ ſemp opat̄ ea q̄ intelligit qa nō triſtamur intellectu terribiliū ſicut medicus
hn̄s artē medicine nō ſemp ſanat neq; hn̄s artē equitandi ſemp equitat Nec appetitus nō
p̄ot principiū motus localis quia id nō eſt principiū motus localis ad qd̄ nō ſequit̄ mot⁹
ſed ad appetitū nō ſemp ſequit̄ mot⁹ localis. Minor patet qa cōtinētes hn̄tes appetitū &
cōcupiſcentiā rōe pſuaſi ad meliorē frugē reuocant̄ & a vicio ſe abſtinēt.

Intellectus actiuus & appetitus ſunt principiū motus localis.

Vidētur igit̄ duo hec eſſe mouētia vel appetitus vel intellectus. Si quis ima/
ginationē ut quandā intellectionē eſſe ponat. nā & hoīes magis imaginatio
nē q̄ ſciam plerūq; ſequūt̄ & in ceteris aīalibus nō intellectio neq; ratio ſed
imaginatio ineſt Hec igit̄ ambo intellectus & appetitus mouēdi motu dicto
principia ſūt Intellect⁹ is inquā qui alicui⁹ grā rōcinat̄ quiq; pricipiū ē agēdi
atq; hic fine ab intellectu cōtēplatiuo differt appetitus etiā oīs alicuius ē grā
cujus em̄ ē appeticio ideſt principiū intellectus actiui at ip̄m ultimū princi/
piū eſt actiōis. quare nō ſine rōe principia mouēdi vident̄ hec eſſe duo appe
titus inquā & mens ea que principiū eſt agēdi Ip̄m em̄ appetibile mouet &
ꝑpterea mēs mouet qd̕ appetibile ip̄ius principiū eſt. Imaginatio quoq; cū
mouet nō abſq; appetitiōe mouet vnū igit̄ eſt id qd̕ mouet ip̄m inquā appe
titū: Nā ſi duo intellectus atq; appetitus mouerēt p aliquā cōem utiq; formā
mouerēt nūc aūt intellectus qdē ut videt̄ abſq; appetitu moueri. volūtas em̄
appetitus ē qdā atq; cū fit motus p rōem & etiā p volūtatē fit Appetitus aūt
abſq; rōe mouet. cupiditas em̄ & ip̄a qdē eſt appetitus.

Hic phūs oſtēdit quid ſecundū veritatē ſit principiū motus localis Dicens ex dictis li/
quet hec duo eſſe mouētia videlicet appetitū & intellectū cōprehendēdo imaginationē
ſub intellectu eo q̄ mouet in abſentia ſenſiliū ſicut intellectus Nā hoīes imaginatiōe po/
tius q̄ ſcia aut iuditio regūnt̄ ſicut illi qui relicta recta rōne affectionū impetu mouentur
& rapiūtur bruta aīalia imaginatiōe ſola exigūt cū careant rōe. quare fit ut in iis vicē in/
telligētie imaginatio p̄beat: quotiens intellectū dicem⁹ cām eſſe ꝑgreſſiōis de actiuo ac

cipiendū p̄ſamur qui grā alicuius finis cōſiderat & cōſulta hic ab ītellectu ſpeculatiuo tali
diſcrimine ſecernit̄ qa ſpeculatiuus veritatē ſpeculat̄ nō ꝑpter ſeip̄am ſed opationē qa oīs
appetitus ē grā alicuius alterius & nō ꝑpter appetere Oīa em̄ q̄ appetūt̄ ad finē ultimum
ſunt referēda in quo ſiſtūt & quietant̄ appetit⁹. Preterea appetitus & intellect⁹ actiuus re
ducunt̄ ad vnū principiū mouēdi videlicet appetibile qa intellect⁹ mouet̄ ab eodē a quo
mouet̄ appetitus ſed appetitus mouet̄ ab appetibili ergo eſt vnū principiū mouēdi Et in
tellectus mouet qa eius principiū qd̄ eſt appetibile mouet & idē intelligendū eſt de phan
taſia q̄ etiā nō mouet ſine appetitu hec duo igit̄ intellectus & appetitus mouent ſecundū
aliquā cōmunē ſpēm & ſūt mouētia reſpectu eiuſdē motus cū vnius effect⁹ ſit una cauſa
ꝑpria igit̄ intellectus nō mouet̄ ſine appetitu licet bn̄ cōtra p̄terea uolūtns ſecūdū quam
mouet intellectus eſt appetitus qdā Et rōem huius aſſignat phūs ix. metha. qa cū rō ſcie
practice ſe habeat ad oppoſita nō mouet niſi determinet̄ ad unū p appetitū: ſed appetit⁹
mouet abſq; rōe ſicut patet de his q cōcupiſcentia mouent̄. cōcupiſcētia em̄ eſt appetit⁹
quidā Ariſto. nō dicit de ira quia forte ira habet aliquid rōis vii. ethicoꝝ nō aūt cōcupiſ/
centia igit̄ illa duo mouētia reducunt̄ ad aliqd̕ vnū qd̄ ē appetibile.

Intellectus igit̄ rectus ē oīs at appetitus atq; imaginatio & recta ē & nō recta
Quocirca ſemp qdē ip̄m appetibile mouet. hoc aūt ē aut vere bonū aut ap/
parēs bonū attn̄ nō om̄e bonū mouet ſed id qd̕ ſub actionē cadit: ſub actio
nem aūt cadit qd̄ aliter ſeſe habere etiā p̄ot.

Hic phūs oſtēdit cām quare cōtingit nos errare in appetibilibus dicēs q̄uis intellect⁹
actiuus q eſt principiū opatiōis ſit ſemp rectus eo q̄ habet unū habitū connatū q ſinderi
ſis appellat̄ quo nāliter deteſtamur malū & eligim⁹ bonū tn̄ appetitus ſenſitiuus & ima/
ginatio qn̄q; hn̄t rectitudinē & qn̄q; nō ergo cōtingit opationē circa ea qn̄q; eſſe nō rectā
Quare ſemp mouet appetibile qd̕ ſi fuerit vere bonū tūc mouet intellectū ſi uero appa/
rēs bonū tūc mouet appetitū ſenſitiuū videlicet cupidinē aut iracūdiā. qa voluptas tunc
bonū videt̄ qn̄ libido ad aliqd̕ illecta inflāmataq; rapit̄. Attn̄ nō oē bonū ciet appetitū nā
ſūmū bonū qd̕ ab oīb⁹ deſideratū habet̄ nō mouet niſi alia rōe de quo nobis alia inſtitu/
tione dicet̄. nō em̄ hoc loco querimus de vniuerſo appetibili ſed id qd̕ cām ſingularē ac
p̄cipuā obtinet quare aīal ꝑgrediat̄ quale bonū pticulare eſt.

De Potencia appetitiua.

Patet igit̄ talē aīe vim atq; potenciā principiū eſſe mouēdi que qdē ē ea quā
appetitū cōſueuim⁹ appellare cōſtat eas oportere q ptes aīe diuidūt. Si mō
potēcias ip̄as diuidāt atq; ſepent cōplures ip̄as eſſe cōcedere nutriendi prin/
cipiū ſentiendi intelligendi deliberandi & appetendi Hæc em̄ plus inter ſeſe
drn̄t q̄ potēcia cupiendi ac iraſcendi.

Oſtendit appetitū inter potēcias aīe cōnumerandū eſſe dicēs Planū eſt potēciā appe
ti tiuā eſſe cām motus & inceſſus quare hec poteſtas referēda ē in ordinē aliaꝝ potēciaꝝ
aīe videlicet vegetatiue ſenſitiue intellectiue & deliberatiue qbus appetitiua adiiciēda ē
plus em̄ hee potēcie drn̄t interſe q̄ iraſcibilis & cōcupiſcibilis Vna igit̄ eſt poteſtas q̄ aīa
ad locū mouet̄ quā ſepenūero appetitionē appellamus licet ī tris uires ſe diffundat videli
cet in rōnabi lē iraſcibilē & cōcupiſcibilē queādmodū nihil obſtat quo minus potēciam
ſentiendi un ā dicamus q̄uis ſenſus quiq; cōtineat.

Cum aūt appetitiōes inter ſeſe cōtrarie fiant. quod qdē tn̄ fit cū ratio cupidi
taſq; cōtrarie ſunt Idq; fieri ſolet in hiſce que ſenciūt atq; pcipiūt tps mēs em̄
ob futurū retrahere iubet Cupiditas vera p̄ſens ip̄m ꝑſequit̄. nā qd̕ iam affi/
cit voluptate. i. ſimpliciter afficere voluptate. & abſolute bonū eſſe videt̄ ex
eo ſane quia futurū nō pſpicitur.

Hic phūs oſtendit q̄ appetitus plerūq; ſunt oppugnantes qd̕ in aīalibus tm̄ cōtingit
que intellectū & noticiā tpis habēt. ut in homīe appetitus ſenſitiuus & intellectiuus con
trarii ſunt qa cōcupiſcibilis cognoſcēs aliqd̕ bonū p̄ſens qd̕ iudicat eſſe ꝑſequit̄ intelle/
ctus uero cognoſcēs futurū aliqd̄ malū ſequi retrahit atq; ſuadet illud nō eſſe ꝑſequēdū
ſicut cōtingit tpe ieiunii appetitus ſenſitiuus iudicat cibū eſſe capiendū. appetitus uero
intellectiuus cognoſcens futurā penā ſequi ex fractione ieiunii iudicat eſſe abſtinendū a
cibo & huic dicto cōſonant verba apoſtoli Caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritū Quāuis for

De statu saluandorum, Aristoteles probatur

mice & apes videant ꝓſpicere futurū eo ꝙ alimenta in hiemē reſeruant Tum ſolus homo preuidet de longinquo & ſpectat retro quia ſolus mente intellectuq; ꝑditus ē quo prius & poſterius nūeret ſed pſens dat ſceleri manus & preceps agit cū voluptas ſenſum oble/ctet atq; titillet.

notandū ꝙ eximius vir dñs Lambertus de monte ꝑceptor meus multa laude cu/mulandus ex textu ꝓbabiliter elicit Ariſtotelē fuiſſe de ſtatu ſaluandoꝝ qa de lege nature requirebat & ſufficiebat ut homo cognoſceret ſuā naturā eſſe cōfractā ꝓpter rebellionē & repugnantiā appetitus ſenſitiui & intellectiui & ꝙ ꝓpter talē confra/ctionē homo repertorē nature cognoſceret & imploraret quem Ariſto. in li: de pomo & morte inuocat atq; veneratur.

Queritur An appetitus ſit ſpecialis potēcia anie Rñdet ꝙ ſic quia quelibet forma creata habet inclinationē quandā & legē ſibi naturaliter inditā qua diri gitur in ſuū finē debitū Sed ania eſt forma creata ergo habebit inclinationē ſibi impreſſā q̄ dirigit in ſuū finē. At inclinatio anie in bonū & finē & appetitus Plane ad nobiliorē formā ſequit altior appetitus igit ad animā humanā ſequit etiā appetitus intellectiuus qui dr voluntas & is ſequit cognitionē intellectiuā In entibus uero pure naturalib⁹ q̄ cogni/tiōe carent repit appetitus naturalis tm̄ qui ſequit naturā rei ſicut materia appetit formā Appetitus ſenſitiuus qui in aīalibus repit diuidit in cōcupiſcibilē & iraſcibilē. Obiectum cōcupiſcibilis eſt bonū ꝑticulare delectabile & eſt in eodē organo in quo ſenſus cōis reſi det. Obiectū iraſcibilis eſt bonū ꝑticulare arduū ut difficulter acquiſibile cognitū ꝑ ſenſū & cōiūgit virtuti cogitatiue qa in eodē organo reſidēt. Obiectū uero volūtatis ē bonū vle cognitū ꝑ intellectū q̄ vocat appetitus ſuꝑior qa aliis impat ut dña & regina ſubditis ſuis

Arguitur Oīs appetitus ſequit cognitionē ergo null⁹ erit appetitus naturalis añs ꝓbat qa nihil appetit niſi cognitū fuerit prius Solutio duplex ē cognitio quedā eſt cōiūcta illi qđ appetit & hoc mō appetit⁹ nālis nō ſeqt cognitionē. Alia ē cognitio q̄ eſt ſeꝑata ab illo qđ appetit & ſic appetitus nālis ſequit cognitionem qa dirigit ab aliquo cognoſcēte finē ſiue appetibile videlicet ab auctore nature.

Arguitur duplex eſt appetitiuū ergo & motiuū cōſequētia ꝓbat appetitus ē principiū & cauſa motus localis ſed diuerſaꝝ cauſaꝝ diuerſi ſūt effect⁹. So/lutio licet duplex ſit appetitus tñ ſūt ſibinuicē ſubordinari quia ſuperior appetit⁹ mouet mediante inferiori.

Queritur An volūtas & liberū arbitriū ſint vna potēcia Rñdet ꝙ ſic quia potēcie appetitiue dñt eſſe ꝓportionata apphenſiuis Sed eſt vñ vna apphenſiua q̄ ſilogiſando vnū ꝑceteris intelligimus Preterea ſicut ſe habet rō ad intellectū ita liberū arbitriū ad volūtatē Sed rō & intellectus ſunt vna potēcia ergo & liberū arbitriū & voluntas erūt una potēcia cuius actus ſunt velle nolle. & eligere.

Arguitur Potencie dinſtinguūt ꝑ actus & obiecta ſed alius eſt actus volūtatis & liberi arbitrii ergo erūt diuerſe potēcie minor patet qa actus volūtatis eſt velle & nolle ſed act⁹ liberi arbitrii ē eligere. Solutio duplices ſūt actus quidā ſūt qui accidenter reſpiciūt vnā potēciā & tales nō diuerſificāt potēcias ſicut ē electio & uolitio Nā uelle eſt actus volūtatis circa bonū ut abſolute inclinat in finē aliquē Sed electio ē act⁹ volūtatis ꝓut unū ꝑeligit alteri ꝓpter aliqđ bonū cōſequēs & ſimile ē de intelligere & rōci/nari quo ad intellectū Alii ſūt actus q eſſencialiter ſe hñt ad poñas & illi diuerſificant eas ut ſunt audire & uidere.

QuERITuR Vtrū volūtas ſit poteſtas pſtancior intellectu Rñdet ꝙ nō quia intellect⁹ habet preſtācius obiectū qđ eſt veꝝ eo ꝙ eſt ſimplici⁹ & abſtracti⁹ bono qđ eſt obiectū volūtatis. Secūda rō qa intellect⁹ habet nobiliorē habitū videlicet ſapiētiā volūtas ergo iuſticiā. Tercia potēcia cognitiua & apphēſiua ē pſtancior appetitiua ſed intellect⁹ eſt hmōi maior patet qa hō uidens nobilior ē ceco eo ꝙ ſeipm̄ & alios pt dirigere in ſuū finē ꝑterea volūtas de ſe ceca ē eo ꝙ nō habet apud ſe ſpēm ꝑ quā appetat aut cog/noſcat licet ſequat cognitionē Et ſicut ſenſus ſenſibile cognitū pſentat appetitui inferiori ita intellectus pſentat obiectū cognitū appetitui ſuperiori videlicet volūtati. Quarta rō om̄e mouēs ē pſtancius mobili ſed intellectus mouet volūtatē finaliter ergo pſtancior ē Mior ꝓbat qa bonū itellectū eſt obiectū volūtatis obiectū aūt eſt finis potēcie Quāuis ī rōe agētis volūtas moueat intellectū & alias vires īferiores eo ꝙ reſpicit bonū vle inferiores vires uero reſpiciūt bonū ꝑticulare ergo &c.

Arguitur Obiectū voluntatis eſt bonū & finis qui eſt prima cauſa ſed illa eſt nobiliſſima ergo & uoluntas. Solutio verū & bonū dupliciter poſſunt adin/uicem cōparari. Vno° ſecundū rationē cauſalitatis & ſic obiectū voluntatis eſt preſtātius

quia cauſalitas reſpicit bonū quod eſt ſuiipſius diffuſiuū. Alio° compat adinuicē ſecūdū rationē ſimplicitatis nature utriuſq; & ſic verum eſt ſimplicius bono qa bonū & malū in rebus. veꝝ & falſū in ania ſunt vi. Metha.

Queritur Vtrum rebellio inferioris appetitus & ſuperioris ſit homini naturalis. Rñdetur humana natura conſideratur dupliciter. Vno° ſecundū ꝙ eſt inſtituta in primo ſtatu innocentie & iſta rebellio eſt om̄ino contra naturā quia in anima tunc erat originalis iuſticia qua vires inferiores īmobiliter ſubdebant ſuperiorib⁹ viribus & ideo nihil poterant inferiores vires appetere niſi qđ fuit deliberatū per vires ſuperiores videlicet per rationē. Alio° conſideratur humana natura ſecundū ſe & ſic iſta repugnantia appetitus accipitur dupliciter. Vno° ut trahit rationē a ſua rectitudine & ſic iterū re/bellio iſta eſt innaturalis quia in tali motione fit peccatū ſed om̄e peccatū ſecūdū Dama/ſcenum eſt contra naturā quia eſſet omnino cōtra naturā ut inferior ſphera moueret & traheret ſuperiorē: Alio° accipitur appetitus prout abſolute fertur in ſuū obiectum abſq; hoc ꝙ trahat rationē a ſua rectitudine & ſic appetitus inferior eſt naturalis qa naturale ē cuilibet potentie ꝙ feratur in ſuū obiectū.

Spetie quidem vnū ideſt ꝓfecto quod mouet appetitū inquā ut appetitiuū eſt atq; appetibile eſt omniū mouentiū primū Hoc em̄ mouet & non mouet mente at imaginatiōe perceptū numero uero plura ſunt ea que mouent. At vero cum tria ſint in animaliū motu vnū id quod mouet. ſecūdū id quo mouet tercium id quod mouet. Atq; id quod mouet ſit duplex Nā aliud eſt im/mobile. aliud mouet atq; mouet. Immobile quidē id bonū eſt quod ſub actionē cadit. id uero qđ mouet atq; mouetur eſt ipm̄ principiū appetendi Mo/uetur em̄ id quod appetit ea ratiōe qua appetit Et appeticio eſt motus quidā uel opatio Id aūt quod mouetur eſt aīal ipm̄. at quo mouet appetitus ut in/ſtrumēto. Id iā corpi tribuendū eſt Quocirca de ipo tūc eſt contēplandū. cū de cōibus aīe corporiſue opibus atq; offitiis contēplabimur.

Oſtendit qūo illa ſunt vnū que ad motū localē concurrunt & ꝙ plura in numero appetibilia ſunt vnū tm̄ ſpetie dicens vnū eſt appetitiuū quod mouet etiā vnum eſt appetibile quod ꝑcedit & laceſſit & hoc a ſe mouet nec mouet q̄uis imaginatiōe in brutis & intellectu in hominibus capiat. Sicut em̄ appetitus plures ita etiā plura appetibilia nūero erūt Plane quatuor ſunt ſine quibus anialia localiter moueri nō pñt videlicet id quod mouet & hoc duplex eſt Nā quoddā eſt mouens īmobile ut eſt appetibile. alterū mouēs mobile ut eſt appetitus. mouet enim animalia hec vis ſed ipſa obiter a bono mouet Nam motus ſecundū locum nihil aliud eſt q̄ appetitus ꝓmptus & euidēs qui ad bonū agendū refert qua appetitū mouere & moueri contingit. Terciū eſt quod mouet tantū & idipm̄ anial eſt quod ingredit & vagat. Quartū eſt id quo appetitus mouet & ideſt potēcia localiter motiua ſiue inſtrumenta ad gradiendū apta.

Nunc aūt vt in ſumma dicamus id quod mouet ut inſtrumentū ibi eſt collocandum ubi idem principiū rationē finiſue ſubit ut in cardine fit Hic em̄ cōuexum & concauū eſt quoꝝ alterum finis. alterū principiū eſt Quaꝓpter alterū quieſcit. alteꝝ mouet. Sūt rōe qdē diuerſa. Magnitudine vero nō ſepant vniuerſa nāq; pulſu tractuq; mouēt Iccirco oportet ꝑinde atq; ī circulo aliqd manere & hic incipere motū.

Hic phūs determinat de principio executiuo motus localis quo utit appetitus ad motū dicens illud eſt principiū executiuū motus qđ eſt principiū & finis motus ſed cor eſt hmōi ergo minor ꝓbatur quia cor ſecūdū motū cōcauū eſt finis & ſecūdū motū cōuexū uero principiū motus ſicut em̄ in motu circulari mobile ſecundū ſe totū quieſcit & ſcđm ꝑtes mouet. ita etiā eſt de motu cōuexo cordis. om̄is em̄ motus in anialibus nihil aliud eſt q̄ pulſus & tractus Queādmodū in meditullio globi cardinē collocamus vnde curuatura uolubilitatis ſue initiū capiat ita in aniali cor eſt in medio corꝑe fixū atq; īmobile a quo om̄is mobilitas proficiſcitur.

Omnino igitur vti diximus.hoc ſuiipſius motiuū eſt animal quo eſt appetitiuū At appetitiuū ſine imaginatiõe nõ eſt. om̄is aūt imaginatio aut rõis eſt particeps aut eſt ſenſitiua atq; huius belue participes ſunt At em̄ conſiderandum eſt etiam quid nā ſit id quod impfecta anĩalia motu ciet quibus ſenſus ineſt tantūmõ tactus atq; inueſtigandū eſt:ſi is etiā inſit imaginatio cupiditaſue nec ne Et em̄ dolor atq; voluptas hiſce ineſſe videt̄.quod ſi hec inſunt & cupiditatē neceſſe eſt eiſdē ineſſe At quo nā pacto is imaginatio ineſt An aſſerendū eſt ut uidet̄ hec & in his ineſſe imaginationē inquā atq; cupiditatē veꝝ ut indeterminate mouent̄ ſic & hoc ĩpis inſūt indefinite.

Dicit omne animal eſt ſuiipſius motiuū inquantū appetitiuū eſt appetitus nõ eſt ſine imaginatione ſiue ad ſenſum pertineat ſiue ad rõem . ea que ad ſenſum pertinet cõis eſt om̄ibus animãtibus Sed querit̄ quid ſit illud quod impfecta animalia moueat que ſolo tactu predita ſunt ut vermes & oſtree an is inſit appetitus & imaginatio nec ne.Rn̄detur ꝙ cū in his ſigna quedā voluptatis dephendimus atq; doloris facile apparet etiam in his eſſe appetitū.quia ubicūq; voluptas eſt ibi & appetitus & ubi appetit⁹ ibi imaginationē eſſe oportet qđ prius negatū eſt.Præterea quatenus motus eoꝝ impfectus & indeterminatus eſt eatenus & imaginationē eoꝝ impfectā & indeterminatā eſſe oportebit quare imaginationem habere uidentur q̄uis confuſam & indiſtinctam eo ꝙ in abſentia ſenſibilis non mouentur .

Imaginatio igitur ſenſitiua ratiõis etiā inexptibus uti diximus aĩalibus ineſt At deliberatiua his ineſt tm̄ in quibus ratio ineſt.nam vtrū hoc agat an hoc rõis nā opus atq; offitiū eſt:atq; neceſſe eſt vno quodā metiri.Maius eius pſequitur.quare põt vnū ex pluribus phantaſmatib⁹ facere & hec eſt cauſa ſane cur nõ om̄is imaginatio uidet̄ opinionē habere. quia eā que eſt ex raciocinatione nõ habet at hec illam nimiū habet. Quapꝑter deliberatiuū appetitus non habet Vincit aūt interdū appetitus mouetq; voluntatē. interdū hec illū appetitus inquā appetitū ut ſpera cū in continentia fit atq; ſemper ſuperior magis eſt princeps mouetq; natura quo fit ut tres iam motus efficiantur .

Ea vero ratio cui ſcientie tribuunt̄ nõ mouet ſed manet . cū aūt extimationū ac rationumq; alia ſit vniuerſalis alia ſingularis illa nāq; dicit omne bonum honoribus eſſe afficiendum hec vero dicit aut me bonum eſſe.Hec iam opinio mouet non illa vniuerſalis quin potius ambe mouēt.at illa quieſcēs magis hec aūt nõ quieſcens.

Hic dicit ꝙ in anĩalibus brutis perfectis principiū motūs localis eſt imaginatio ſenſibilis tam abſentis q̄ p̄ſentis eo ꝙ mouent̄ ſecundū imaginationē determĩnatā.In hoĩbus uero principiū motus eſt imaginatio deliberatiua q̄ dicit̄ ratio per pticipationē quia id ē principiū motus localis in hominibus quo vnū p̄eligitur alteri ſed talis electio fit per rationē deliberatiuā ergo &c.quia ratio ſemꝑ vtitur ſillogiſmo practico cui⁹ maiorē ponit intellectus & ſi idem ſubſeruāt minorē tunc nõ fit error in electione Sed ſi minor ſubſumitur per imaginationē & appetitū ſenſitiuū tunc plerūq; fit error in electione præterea bruta nõ hn̄t opinionē quia gñatur ex tali ſillogiſmo ſicut em̄ motus ſupreme ſphere rapit ſecū om̄es ſperas inferiores Ita appetitus deliberatiuus ſuo motu rapit ſecū inferiores appetitus & ſic ſequunt̄ motū primi mobilis Sed qñ inferior appetit⁹ mouet̄ cõtra rõem deliberatiuā tunc cõtra naturā ut inferiores ſpere mouent̄ contra motū diurnū primi alterantis qa appetitus ſuperior naturaliter mouet inferiorē Sed ſi inferior ſpera moueret̄ ſuperiorē & traheret eam ad ſuū motū hoc fieret contra naturā ſicut cõtingit qñ inferior appetitus vincit ſuperiorē & per hoc contingit peccatū quod eſt contra naturā.preterea

appetitus ſenſitiuus quādo ſubiacet paſſionibus tunc dominatur ſuperiori appetitu mouens eū ad pſequendū aliqđ Tunc ibi (Ea vero ratio) dicit ꝙ ratio ſpeculatiua nõ mouet ſed manet.i.quieſcit.quia nõ cõſiderat aliquod agibile ergo vocat̄ ſcientifica. Alia ratio eſt practica que partitur in vl̄em & pticularem. Vniuerſalis dr̄ que cõſiderat vniuerſalia principia agibiliū ut om̄e bonū eſt honoribus pſequendū. Particularis dr̄ que applicat tale vniuerſale ad aliqđ particulare ut illud bonū eſt pſequendū p̄terea ambe mouēt ſed drñter quia ratio vniuerſalis mouet ſicut cauſa prima Sed rõ particularis mouet ut cauſa proxima quia ſi motus ſiue opatio debet exequi oportet ꝙ vniuerſalia applicent̄ ad pticularia quare hec non eſt quieſcens propter paſſionē ideoq; corruptibilis eſt ſed vniuerſalis magis quieſcens eſt.

Neceſſe eſt igitur om̄e qđ viuit aniamq; habet nutriendi vim habere ab ortu gñationeue vſq; ad interitū corruptionēue ſuā. neceſſe eſt em̄ om̄e qđ ē ortū accretionē & ſtatū & decretionē habere.q̄ quidē vt patet ſine nutritione fieri nequeūt.neceſſe eſt igit̄ vniuerſis his que accreſcūt atq; decreſcūt ineſſe potenciam nutriendi.

Determinatis de ſingulis potentiis anĩe Hic oſtendit q̄uo prefate potencie ſe habeant adinuicē Et primo de uegetatiua dicens neceſſe eſt Om̄e uiuens habere aniam nutrientē ab ortu uſq; ad interitū quia om̄e uiuens q̄diu uiuit nutrit̄ & neceſſe eſt in oĩbus uiuētib⁹ eſſe ſtatū augmenti & decrementi q̄ ſine potēcia uegetatiua fieri nequeunt quare oĩbus uiuentibus ineſt.

At nõ oĩbus viuentibus neceſſe eſt ſenſum ineſſe neq; ea poſſunt tactū habere:quoꝝ corpus ē ſimplex que nõ ſine materia formaꝝ ſunt ſuſceptiua:neq; fieri põt ut ſine hoc ſenſu anĩaliū quicq̄ in rerū ſit rõe Animal em̄ neceſſe eſt ſenſum habere ſi nihil facit fruſtra natura.Nā vniuerſa que natura cõficiūtur gr̄a ſunt alicuius ut ſunt caſus eoꝝ que alicuius cauſa fiunt Si igit̄ corpus qđ habet vim gradiendi nõ haberet ſenſū Corrūpetur ſane & nõ ad ſuū pficiſceretur pueniretq; finē.que quidē opus eſſe natūra cõſtat Quo nāq; pacto nutrietur ĩmobilibus em̄ adeſt nutrimentū eo in loco vbi ſunt orta quo nutriri poſſunt ſuapte natura . Fieri aūt nequit ut corpm quicq̄ mobile atq; ortum animā qdē habeat diſcernentēq; mentē. ſenſu aūt vacet Cur em̄ nõ habebit aut em̄ anĩe aut corpori idip̄m melius erit at neutri videt̄ melius eſſe illa nāq; ob hoc nõ intelliget magis Illud aūt nõ ob idip̄m magis perſiſtet. At vero neq; corpus quicq̄ ingenitū animatū ſenſum hr̄e neceſſe eſt nullū igitur uti diximus nõ ĩmobile corpus habet aniam abſq; ſenſu Atq; ſi ſenſū habet neceſſe ē ip̄m vel ſimplex corpus vel mixtū eſſe ſed fieri non põt ut ſit ſimplex nõ em̄ habebit tactū at hūc ſenſum ineſſe neceſſe eſt.

Hic ph̄us cõparat ſenſum ad uiuētia dicens.ſenſus neceſſarius eſt nõ tū animatis ſed anĩalibus tm̄ p̄ſertim ſenſus tactus:plane qđ ex ſimplici corpe conſtat aut finitimo & ppinquo ſimplicibus ſenſum tactus habere nõ pn̄t ut ſunt plante quaꝝ corpa ſunt terrena & ſimplicibus ſimilima quare nõ pn̄t ſubtilitatem tactus admittere Nec forme in his ſine materia recipi poterant quia tactus in mediocritate qualitatū tactiliū conſiſtit q̄ ergo carent tactu & in reliquis ſenſibus carebūt nec ſine hoc ſenſu quicq̄ anĩaliū conſiſtere põt. preterea ſi anĩal nõ haberet ſenſus tūc uitare noxia nõ poſſent neq; momento tpis ſupereſſet iis uita Et ſic temere ac fruſtra natura tot anĩaliū formas feciſſet niſi ſuppetias & p̄ſidia p̄ſtitiſſet ut eminus ſalutaria pſequerent̄ & tanq̄ de ſpeculo ante renunctiarent que appetere atq; adire cauereq; oporteret quia oĩa que ſunt a natura ſūt pꝑter finē aliquem. finis uero ſuuſcuiq; eſt procreare anĩal quale ip̄m eſt. Plātis quidē qui ſede uaga nõ ſunt ſuus finis adiūctus eſt nec longe petit̄ ſed tanq̄ e ſinu pmitur nā nutriunt̄ gñant̄ & nullo extrinſecus queſito Nec pabuli captādi gr̄a neceſſe habēt uagari ſed citra omnē motū na

ture ſue neceſſitatē explent. At aĩalia quibus incedendi facultas adeſt & que alimoniam
ꝓcul uenanť ſenſu carere nõ poterãt q̃uis mens ſit preſtãcior ꝑs aĩe tñ nutritiõi nõ op⁹
eſt mentis ſed guſtus & tactus Neq; corꝑa que nec genita neq; interitura ſunt ut celeſtia
nullũ habere ſenſum poſſunt qa alimẽto iis nõ eſt opus nec etiã ꝓpter intelligere qa aĩa
coniũctiõe ſenſus deterius intelligit nec põt oſtẽdi ꝙ corpus celeſte acceſſiõe ſenſuũ or/
natius redderet. Quare cõſtat aĩata extrema ut ſunt corꝑa celeſtia & plante nullo ſenſu
exigere q̃uis alia rõe celo & plantis natura negauerit. Plantis quia pre ignobilitate & craſ
ſamẽto nature ſenſũ nec capere nec ꝓmereri potuerũt. Celo quia eminẽtiore ordine dig
nationeq; habebať q̃ ut ad hũc ſenſũ deſcenderet Cetera aliũ turba quæ intra hos limites
cõtineť ſiue ꝑfectoꝝ ſiue impꝑfectoꝝ ſit quia ortũ & interitũ agnoſcit & que ſedes mutãt
carere ſenſu nõ põt cuius ꝓcuratiõe copias ad uictũ & ad uita ſibi ſuppeditet hoꝝ corꝑa
ex ſimplici elemẽto nõ cõſtãt ſed equali mixtiõe primoꝝ cõtrarioꝝ ita ut tẽperimentum
exeat ad ſenſum tactus idoneũ atq; molle.

Quod quidẽ ex hiſce perſpicuũ euadere põt nã cũ aĩal oĩe corpus ſit aĩ/
matũ. corpuſq; oĩe tangibile ſit· Tangibile aũt ſit id qđ eſt ſenſibile tactu.
Neceſſe eſt & aĩalis corpus vim habeat ſentiendi tangendo ſi debeat ipſum
aĩal cõſeruari Ceteri nãq; ſenſus per alia quedã externa ſenciunt Odoratus
inquã viſus ac auditus Tangẽs aũt niſi ſenſum habeat nõ poteris alia qdẽ fu
gere alia aũt cape. qđ ſi ita ſit fieri nõ põt ut ipm aĩal cõſerueť Quaꝓpter &
ipe guſtus quaſi tactus eſt quidã eſt eĩ alimentũ ſenſus At alimentũ corpus
eſt qđ tactu ꝑcipiť Sonus aũt & color & odor nõ nutriũt nec accretionẽ de/
cretionẽue faciũt. quare neceſſe eſt ipm guſtatũ tactũ quendã eſſe qa rei tãgi
bilis ac nutritiue eſt ſenſus. hi igiť ſenſus neceſſarii ſũt aĩali atq; ꝑſpicuũ eſt
fieri nõ poſſe vt ſit aĩal abſq; tactu At ceteri ſenſus boni ſunt gr̃a & definito
iã generi nõ cuiuis aĩaliũ ſine vllo diſcrimine Sed cuidã ut gradiendi neceſ
ſe eſt inſint. nã ſi cõſeruari debeat nõ ſolum tangẽdo. ſed eminus etiã ſentire
ipm oporteat. Quod qdẽ erit ſi per extremũ ſentire mediũ poſſit hoc pacto
vt a ſenſibili qdẽ mediũ ab hoc aũt ipm paciať ac moueať Nã ut in motu ad
locũ accomodato fieri ſolet cũ ꝑ multa efficiť. primũ nãq; mouens pellit ſen
ſum pellẽdoq; facit ut illud pellat id qđ deinceps poſt illud ẽ collocatũ ſitq;
hoc pacto motus ꝑ mediũ atq; principiũ qdẽ pellit & nõ pelliť Vltimũ autẽ
pelliť & nõ pellit Mediũ vero pelliť atq; pellit & interdũ plura ſunt media in/
terdũ pauciora Sic & in alteratõe fieri ſolet hoc excepto dũtaxat id in qua qđ
alterat eodẽ in loco manere. veluti ſi qſpiã in cerã cinxerit uſq; ad id mora ẽ
uſq; quo tinxit lapis aũt nõ moueť atq; agit & patiť ſi manet ſitq; vn⁹ & nõ di
uiſus Quaꝓpter & de reflexiõe melius eſt aerẽ a figura coloreq; pati quouſq;
ſit vnus. Eſt aũt vnus in ipo leui qui egredientẽ viſionem frangi atq; reflecti
cenſere Quocirca curſus hic mouet viſũ ꝑinde atq; ſignũ quod ĩ cerã iprimiť
tranſmittereť uſq; ad finem.

Oſtendit tactũ oĩ aĩali neceſſariũ eſſe. dicens manifeſtũ eſt ex dictis aĩal nõ poſſe
cõſiſtere ſine tactu quia aĩal eſt corpus aĩatũ ſed oĩe tale tãgibile eſt igiť oportuit ipm
muniri tactus bñfitio ut ſalubria a noxiis diſcernere poſſet alioquin ſeruare vitã non va/
leat nec ad ſalutẽ animãtiũ tuendã tact⁹ is ſufficit quo ſe tangant inaĩata ſed is qui iudi
cat & cognoſcit ea que tangit. Reliqui ſenſus ꝑ quedã externa ſenciũt. tactus ꝑ carnẽ p̃te
rea niſi aĩal diſcerneret ea que ꝓdeſſent ab iis que afficerent vitã degere nõ poſſet Hinc
eſt ꝙ aĩalia priuſq̃ cibũ deuorent periclitanť guſtu. eſt eĩ guſtus qdã tactus & alimẽti
ſenſus oĩe ſiquidẽ alimentũ tangibile eſt. color aũt ſonus & odor nihil ad nutritionem

conducunt. quare neceſſe eſt guſtũ quendã tactum eſſe eo ꝙ nutrimenti tangibilis ſen/
ſus eſt igiť illi ſenſus aĩali tm̃ neceſſarii ſunt. reliqui uero ſenſus ſunt aĩalibus largita gr̃a
boni ut queant ſe his tueri & munire cõtra noxia que ingruant añq̃ accedãt & ut de lon/
ginquo p̃ſentire poſſint Etiã quia reliqui ſenſus ꝑ mediũ moueņť a ſenſibili quẽadmodũ
in motu locali primũ mouẽs pellit ſecundũ & id pellit terciũ qđ pelliť tm̃ intermedia ue/
ro vtrũq; ſubeunt ſicut cõtingit in motu proiectoꝝ ꝑinde etiã in oĩ alteratiõe qa primũ
alterat ſecundũ quo alterato terciũ alterat penetrando ſubiectũ ut ſi anulũ in ceram alte
miſeris uſq; illuc mouebiť donec ſigillũ recipiat in profundũ Sed lapis eo ꝙ frigidius eſt
nullo mõ moueť a ſigillo etiã ſi ſummis viribus incubueris. aqua uero facile figuram &
impreſſionem recipit.

Atqui perſpicuũ eſt fieri nõ poſſe corpus aĩal ſit ſimplex igneũ in quã aut
aqueũ aut aereũ nam nullus alius ſenſus abſq; tactu haberi põt. Corpus eĩ
aĩalis oĩs ut dictũ eſt vim habet ſentiendi tangẽdo. cetera aũt elemẽta p̃ter
terrã inſtrumẽta ſenſus fieri poſſunt. atq; oĩe tale per aliud ſentiẽdo ſenſum
nimirũ efficit & per media. at tactus in tangẽdo ſenſibilia ſua conſiſtit Qua/
ꝓpter & hoc noĩe nũcupať atq; tametſi cetera quoq; ſenſuũ inſtrumẽta tactu
ſentiũt tñ per aliud mediũ ſentiũt. at ipſe tactus ꝑ ſeipm ſol⁹ ſentire videtur
qbus efficiť ut nullũ taliũ elementoꝝ corpus ſit aĩalis at vero neq; terreum
eſſe põt Tactus eĩ veluti mediocritas eſt oĩm tangibiliũ & inſtrumẽtũ ipius
nõ modo terre drñas eſt ſuſceptiuũ ſed etiã calidi frigidiq; ceterorũq; oĩm tan
gibiliũ Et ideo neq; oſſibus neq; pilis neq; talibus ꝑtib⁹ vllis oĩno ſentimus
qa terrea ſunt. hinc & plãte oĩm ſenſuũ ſunt ut ꝑ ſe. patet exꝑtes qa & ipe ter
ree ſũt. abſq; tactu fieri nõ põt ut alius qſq̃ ſit ſenſus. huius aũt inſtrumẽtum
ſenſus neq; terræ eſt neq; ceteroꝝ vllius elementoꝝ.

Hic phũs dicit ꝙ nullũ aĩal ortus & interitus obnoxiũ ex ſimplici corꝑe cõſtare põt.
Dicens manifeſtũ corpus aĩaliũ nõ poſſe cõſtitui ex vno ſimplici corꝑe videlicet ex igne
aere aut aqua quia ſenſus tactus conſiſtit in cõmixtiõe oĩm elementoꝝ ſed nullus ſenſus
abſq; tactu haberi põt eo ꝙ eſt fundamentũ alioꝝ ſenſuũ ergo conſtat ex oibus elemẽtis
Licet cetera elemẽta p̃ter terrã poſſint fieri ſenſoria viſus auditus & olfactus tñ uon ſen/
tiunt qđ tangũt ſed id qđ ſpẽm ſuã in mediũ cõtulerit. Tactus uero ſentit ea que tãgit p̃/
terea hoc nomẽ ſortiť q̃uis ſenſoria alioꝝ ſenſuũ tactu ſentiant tñ ꝑ aliud mediũ Sed ipe
tactus per ſe. ſolus ſentire videť igiť nullũ taliũ elementoꝝ eſt corpus aĩalis nec ex terra
ſed ex mediocritate oĩm cõtrarieratũ tangibiliũ cõſiſtit ot oẽs ſentire poſſit Quare con/
tingit ut partes in nobis terroſiores ut ſunt oſſa pili & vngues penitus non ſentiant hinc
eſt ꝙ plante quia terree ſunt omni ſenſu vacant igitur ſine tactu nullius aliorũ ſenſuum
ſaluari poteſt.

Hæc cũ ita ſint patet aĩalia neceſſario mori. cũ hoc ſolo ſenſu tactus priuãť.
neq; eĩ fieri poteſt ut hũc ſenſum nõ aĩal habeat: neq; ſi aĩal eſt aliũ ſen/
ſum p̃ter hunc habere neceſſe eſt Et p̃terea fit vt cetera quidẽ ſenſibilia non
corrũpant ſuis exuperatiõibus aĩal: color inquã ſonus & odor ſed ipa tãtũ
ſenſuũ inſtrumẽta niſi ꝑ accñs. Vt ſi ſimul cũ ſono pulſo actuſq; fiat. & ſi a re
bus que videnť atq; abolentib⁹ alia moueanť: que tactu corrũpũt: ſapor etiã
hoc ſane corrũpit quo ſimul accidit ipm tãgibile eſſe. exuperationes aũt tan
gibiliũ ut calidoꝝ frigidoꝝ & huiuſmõi ipm interficiant atq; interimant aĩal
Exuperatio eĩ ſenſibilis cuiuſuis ſenſus deſtruit inſtrumentũ atq; deuaſtat:
quare & tangibile exuperans ipm deſtruit tactũ. at hoc ſenſu diffinitũ ẽ aĩal
ſine nãq; tactu fieri non poſſe ut ſit aĩal demõſtramus Quãobrem exupera

tiones eoꝝ que tactu ꝑcipiunt nō ſolū inſtrumentū ipſius ſenſus verūetiam anial ipm interimūt atq; corrumpunt quia neceſſe eſt anial hunc ſolū habere Ceteros aūt ſenſus anial habet nō ut ſit ſed ut bene ſit ut antea diximus Viſū em̄ habet ut uideat quoniā & in aere & in aqua & omnino in ꝑſpicuo degit. Guſtū aūt ob id qđ voluptate afficit aut dolore aut in alimento ea ſentiat & cupiat ac moueant & auditū ut aliquid ſignificet: linguā ꝑterea ut ipm aliqđ alii per ipſam ſignificet.

Hic oſtendit phūs ſenſum tactus aniali eſſe neceſſariū eo q; attingit vitam & eſſentiā animalis Dicēs iſte ſenſus eſt neceſſarius ſine quo anial nequit conſiſtere ſed aial ſine tactu nequit conſiſtere ergo minor ꝓbatur quia ablato tactu neceſſariū eſt animal mori. Nec etiam tactus ſine animali quia prius ineſt animali quo animal eſt. Proinde ſequit q; exuperationes alioꝝ ſenſibiliū nō corrumpunt anial totum ſicut in tactu ſed ſenſum tm̄ extinguunt Et ſi nōnullos tonitrus fragore conſtratos accepimus tū nō ſonitu aſcribendū eſt ſed aeri qui ingenti ictu percuſſus quocūq; inciderit interficit Nec odor extinguit nec qđ mouetur ab odore nec color anial cōſternit ſed metus quē color horrificus incuſſerit Sed exuperans tangibile & vehemens calor aut gelu tactui exitiū adferunt Quia ſenſorium tactus non in certa parte corpis ſedem habet ſed per vniuerſum corpus equabiliter fuſum & expanſum eſt quare corpore corrupto neceſſe eſt ut animal corrumpat igit ſolus tactus eſt de eſſentia animalis. Reliqui vero ſunt de bene eſſe & ad ornatū nobis beneficio nature largiti quare ablatis reliquis ſenſibus auſertur ornatus nihilominus conſtabit anial ſublato tactu neceſſe eſt & anialis eſſentiā tolli Viſus em̄ anialibus largit⁹ eſt atq; ſupadditus quatenus in aere & aqua degat & in ꝑſpicuo eminus videat. Guſtus vero ut conueniens alimentū ab inconuenienti ſecernat quo voluptate afficitur atq; triſticia. Auditus ut ab alio ꝑcipiamus quid ſignificetur vox. Poſtremo lingua nobis adhibita eſt ad duas functiones exercendas tū ad ſapores deguſtandos tū ad voces & loquelas articulandas ut aliis conceptum mentis vocaliter ſignificemus Et ſic de animæ natura hac noſtræ cōmentationis lege abſoluitur diuino aſpirante ſuffragio. Anno virginei partus ſuper milleſimum quingenteſimo nono Die quinto Menſis Septembris in Achademia Albiorenſi.

HABES candidiſſime lector tris libros de Anima Ariſtotelis in politiorem latinitatem nuper traductos cū cōmentariolis diuæ Thome Aquinatis per Chilianū Reuthenum teuiſis ac rethorica claritudine illuſtratis quibus philoſophiæ alumni magnum profectū eloquiiq; romani ubertatem ſequeſtraat barbarie ualeant ingenue adipiſci.

τελος.

Ab aia tāq̄ a fecūda radice ꝓficiſcit duplex potēcia videlicet

- Actiua ē duplex videlicet
  - Quedā eſt cognitiua vt intellectus agens quia quēadmodū excuſſor informē materiā phantaſmatū abſtrahēdo & purificādo elicit ſpēm intelligibilē ſine q̄ itellect⁹ potēcialis intelligere neqt ergo multū ad cognitionē & itellectionē patrocinaẗ cui⁹ obiectū ē qditas rei materialis ut abſtrahibilis
  - Quedā nō ē cognitia ſed de ſe ceca & ē duplex
    - Motiā cōis ē cūctis animātib⁹ ab aiaſluēs q̄ dirigit i ſuis ſūctōib⁹ & ē duplex
      - Vitalis ē vis vegetatia iſita plātis qa ex ea primo ꝓficiſcit vita & mot⁹ augmēti & decremēti cui⁹ obiectū ē alimētū cui⁹ tres ſūt vires ſcilicet
        - Nutritio ē cōuerſio alimēti in ſubāʒ aliti ab aia mediāte calore naturali facta ꝑpter ſalutē indiuidui cuius obiectū eſt alimētū in potēcia aiatū cui⁹ q̄tuor ſunt poteſtates uidelicet
          - Attractiua fit tribus inſtrumentis videlicet ore ſtomacho & epate Tādem in oibus mēbris quia quodlibet attrahit alimentū ſibi conueniens in plantis uero fit in radice.
          - Retentiua fit in ventre veſica & in vaſibus ſeminalibus.
          - Digeſtiua fit in ſtomacho epate & in venis ubi decoquitur alimentum ut conuertatur in ſubſtantiam aliti.
          - Expulſiua fit per lienem veſicam & vaſa ſeminalia quibus ſuperfluitas expellitur.
        - Augmētacio ē cōuerſio alimēti in ſubām aliti pluſq̄ erat deꝑditū ab aia facta mediante calore naturali ut viuēs debitā attigat quātitatē c⁹ obiectū ē alimētū i potēcia (quātū.
        - Generatio eſt factiua ſimilis ſecundū ſpetiem ab anima mediante ſemine facta propter conſeruationem ſpetiei cuius obiectum eſt alimentum ſimile productiuum.
      - Aialis ē vis aialib⁹ iſita q̄ qđlibet mouet i finē ſuū debitū ē duplex qdā ē
        - Imperatiua eſt ratio uel appetitus inclinans ad aliquod ꝑſequendum uel fugiendū cuius obiectum eſt mobile ſiue bonum apprehenſum per ſenſum aut intellectum.
        - Localis q̄ ꝑfecta aialia mutāt locū & ē duplex qdā eſt
          - Executiua ē vis ſita pricipaliter i corde ꝑ muſculos & neruos ad mēbra exteriora diffuſa c⁹ 4 ſūt ꝑtes
            - Pedeſtris que exercetur pedibus in anialibus ꝑgredientibus in terra.
            - Volatilis que in uolucribus alis pennis aut mēbranis exercetur in aere.
            - Natatilis que a piſcibus exercetur in aquis
            - Reptilis que anulis coſtis aut ſemicirculis exercetur a ſerpentibus & ceteris reptilibus prope terrā.
          - Dilatationis & conſtrictionis quæ impfectis anialibus ineſt ut oſtreis conchis & petris affixis quia non mutant locum ſed ſolum conſtringuntur & dilatantur.
- Appetitiua
  - Naturalis ē q̄ ſequit formā naturalē ſicut materia appetit formā
  - Intellectiua eſt voluntas cuius obiectum eſt bonum vniuerſale apphenſum per intellectū quia naturaliter inclinat ad bonū mouens intellectū effectiue & inferiorē appetitū ad bonum proſequendum Sed reſpectu appetibilis extra ipſum mouetur ergo appellatur mouens mobile ab Ariſtotele in qua ſubiectatur vna virtus moralis videlicet iuſticia.
  - Anialis ē inclinatio rei cōſequēs formā apphēſam & eſt duplex ut
    - Iraſcibilis cuius obiectū eſt bonū ꝑticulare arduū cui⁹ organū ē in virtute cogitatia cui⁹ ſūt quiq; paſſiōes ut ſpes deſperatio timor audatia & ira i q̄ ſubctāẗ he virtutes ut fortitudo Magnanimitas magnificentia Manſuetudo perſeuerantia
    - Sēſitiua ē inclinatio rei cōſequēs bonū ꝑticulare apphēſū ꝑ ſenſū cui⁹ ſunt due ſpēs
      - Concupiſcibilis qua inclinatur ad delectabilia & voluptates corpales cuius obiectū eſt bonū delectabile particulare organū ei⁹ eſt in ſenſu communi cuius ſunt ſex paſſiones ut amor gaudiū deſideriū fuga triſticia odium. virtutes in ea ſunt Tēperantia cōtinentia liberalitas affab ilitas eutropolia veritas philotomia.
- Paſſiua q̄ recipit ſuū obiectū ē du:
  - Senſitia eſt duplex videlʒ
    - Exterior cuius ſūt quiq; ſpēs videlicet
      - Viſus cuius obiectū eſt color uel aliqđ inoiatū qđ ē ſuperi⁹ ad lumē & colorē c⁹ mediū ē corpus ꝑſpicuū ſenſoriū ei⁹ ē oculus
      - Auditus cuius obiectū eſt ſonus. mediū aer & aqua. organū uero timpanū auris i quo cōſiſtit aer quidā auribus cōplantatus
      - Olfactus cuius obictum eſt odor organum ſunt due caruncule in naribus. medium uero eſt aer & aqua.
      - Guſtus cuius obiectū eſt ſapor ſenſoriū lingua mediū extraneū eſt humidū ſaliuale intraneū uero caro poroſa in lingua.
      - Tactus cui⁹ obiectū eſt tāgibile mediū extraneū ē aer uel aqua intraneū uero caro uel cutis Organū ē neru⁹ ꝑ totū corp⁹ expāſus
    - Interior c⁹ ſūt q̄tuor ſpēs
      - Senſus cōis cuius obiectum eſt ſenſibile per ſe ſenſatū cuius inſtrumētum eſt in cerebro ſupra ſiniſtrum oculum
      - Cogitatia cui⁹ obiectū ē ſenſibile ꝑ accñs ꝟ qditas ſiue ſubā ꝑticularis c⁹ organū ē i ſupmo uētriculo cerebri
      - Imaginatiua cuius obiectū eſt ſenſibile per ſe ſenſatum ut reſeruabile cui⁹ organū ē i uētriculo cerebri ſupra ſiniſtrū oculum
      - Mēoratia cui⁹ ſubiectū ē ſubā ꝑticularis ſiue intētio q̄tū reſeruabilis ē. organū ei⁹ ē i poſteriori ꝑte capitis.
  - Intellectiā cui⁹ obctm̄ ē qditas rei mālis diuidit i itellectū
    - Agentē q potētiis actiuis cōnūerāẗ ut ſuperius patuit
    - Poſſibilē q̄ ē du. ſcʒ
      - Practic⁹ ē q apphēdit aliqđ itelligibile i ordīe ad opus i q̄ ſūt duo hit⁹ acqſiti ut ars & prudētia. cōnati ſūt ſinderiſis cōſciētia & rō.
      - Speculatiuus ē q apphēdit aliqđ itelligibile abſolute uel inquātū ſcibile aut ſpeculabile in quo ſūt ſapiētia itellectus & ſcia opinio.

Nõnulli philoſophi & medici animæ principatũ in capite ac cerebro conſtituere eo ꝙ in ipſo conſiſtit omniũ ſenſuũ receptaculũ atq; imaginationũ mẽorieq; theſaurus. ipm quoq; aliis mẽbris ꝑ neruos inſtar rethe extenſos aĩaliũ ſpirituum influxus largitur quo fit ut cerebro egrotante mille hominibus ꝑturbatões accidũt ac oĩa cetera corꝑis mẽbra propriis viribus deſtituunť & capite recoualeſcẽte hoĩes inſania capti mox reſipiſcũt & in mentẽ redeũt ceteraq; mẽbra iterũ priſtine valitudini reſtituũť quaꝓpter aĩa in capite principatũ habere nemo ambigit. Præterea caput Iſidoro teſte a capiendo dr̃ quia oẽs ſenſus & nerui ab eo initiũ capiũt cuius diſpoſitio ex tribus ſumiť quãtitate videlicet figura & capillis. Caput nimis ꝑuũ eſt illaudabile & deſignat defectũ nature eo ꝙ vis appñenſiua & reſeruatiua interior requirit organa ſiue ventriculos debitos Etiã ſi fuerit nimis magnũ vitio datur eo ꝙ ex ſuꝑfluitate materie hoc cõtingit. Capitis figura eſt rotũda ꝓpter receptionẽ medulle cerebri. ampliorẽ igiť caput tocius corꝑis radix eſt & omniũ corꝑaliũ vnũ principiũ Patitur em̃ quaſdã egritudines ex nimia ſtomachi repletiõe & qñq; ex nimia abſtinẽtia ut patet in vigilantibꝰ & ieiunãtibus Preterea caput tociꝰ corꝑis eſt caminus ſiue tectũ & cooꝑculũ atq; multaꝝ fumoſitatũ de toto corꝑe aſcendẽtiũ receptiuũ cũ vniuerſa caro ſit poroſa occulte & maifeſte Occulte ut ꝑ occultos poros occulte fumoſitatũ ſuꝑfluitates euacuarenť. Manifeſte ut ꝑ mũctoria & foramina manifeſta caput purgareť Cuius teſte Auicenna decẽ ſunt ꝑtes vt capilli cutis caro panniculus exterior Craneũ duo pãniculi intrinſici ut pia mater & dura mater cerebrum & due pellicule inferiores rethe materiale & os baſilare. Capilli capitis gñanť ex fumoſa euaporatiõe ut caput ꝑ capillos tuereť ab extrinſecis nocumẽtis Cutis eius ẽ groſſa qa capilli in ea radicanť Caro eſt modica ꝓpter ſenſus vicinitatẽ & iuuamẽtũ intellectꝰ Deinde pãniculus quidã circũdat craneũ Craneũ eſt os magnũ circũdans cerebrũ in cuiꝰ cõcauitate cerebrũ cõtineť Sub craneo duo ſũt pãniculi qui appellanť dura mater & pia mater. Dura mater eſt q̃ ſolida & dura ẽ. Pia mater eſt mollis & hũida cerebrũ ĩmediate circũdans ne ledať qua leſa moriť homo Deinde ſequiť cerebrũ Deĩde rethe mirabile Deinde os baſilare qđ eſt durius ceteris oſſibꝰ eo ꝙ ẽ baſis & fundamẽtũ tocius capitis.

DE ANAthomia Cerebri.

Cerebrũ ut inquit Cõſtãtinꝰ eſt corpus albũ & flegmaticũ ſanguinis expers fontale oĩm neruoꝝ & ſpirituũ vitaliũ principiũ qđ ſecundũ phiſicos quatuor ventriculis. ſecundum medicos uero tribus receptabilis diſtinguiť. Primũ in anteriori Secũdũ in medio Terciũ vero in occipite ſtatuerũt. In medio em̃ cerebri eſt quedã cõcauitas ſiue lacuna rotũda & oblonga in qua eſt foramen tendens ad palatũ ꝑ qđ ſuas ſuꝑfluitates expellit Sed quo ad cellas anteriores cerebrũ ꝑ nares purgať ſed q̊ ad poſteriores ꝑ aures purgať ſecũdũ nales ſũt q̃tuor cellule Pria ẽ ſupra dextrũ oculũ ĩ q̃ ſenſus cõis iacet recõditꝰ. Secũda eſt ſupra ſiniſtrũ oculũ ĩ qua virtꝰ imaginatiua domiciliũ habet. Tercia in cacũie capitis ĩ qua vis cogitatiua principatũ obtinet Quarta in occipite in qua memorie theſaurus iacet reconditus Si qua fuerit leſa virtutes impediunť & turbanť in ſuo iuditio qđ plerũq; contingit cerebro egrotante preterea ventriculis opilatis aut leſis innũerabiles paſſiones ſequũtur videlicet epilentia apoplexia paraliſis & lytargia & cõſimiles Et qñq; imaginatiua deficit cogitatiua manẽte ſalua ut patet de quo patrẽ percuciente quẽ cũ pater admonuiſſet cur patrẽ ſuũ offenderet flexis genibus & emiſſis lachrimis veniã petebat in quo imaginatia erat leſa eo ꝙ p̃rem ignorabat tñ cogitatiua fuit ſalua q̃a iudicauit patrẽ nõ eſſe percutiẽdũ. Simile accidit Galeno egrotante cui ex imaginatiõe forti muſce & ciniphes & mirabilium apparationes videbantur.

De Rethe Mirabili.

Vnde eleuato toto cerebro duo apparebunt panniculi exiſtentes ſuper os baſilare quod dicitur cerebri ac tocius capitis fundamentũ quibus panniculis eleuatis ab oſſe baſilari tunc in medio inuenitur rethe mirabile qđ contextũ eſt fortiſſima contextura ex artereis ſubtiliſſimis adinuicem contextis in quo ſpiritus continentur animales. quia vitales a corde aſcendunt. preterea illud rethe membrũ exiſtens preſtantiſſimũ magna cuſtodia & tutiſſimo loco natura conſeruat.

ANAthomia Oculorum.

Oculi Iſidoro teſte quaſi oculti dicta ſunt quia eos cilioꝝ tegmĩa occultãt Et fecit natura duos oculos ſi forte vnus patereť ut eius defectus altero ſuppleret Locati ſunt ĩ altiſſimo loco ꝓpter eius p̄ſtanciã quẽadmodũ ſpeculatores in altiſſimis turribꝰ ad quoꝝ tutelam natura largita eſt ſuꝑcilia & palpebras ut a rebus incidẽtibus tueanť Cõpoſitus ẽ oculus ex tribus humoribꝰ & ſeptẽ tunicis hũores ſunt albugineus vitreus & criſtallinus Albugineus dictus eſt ad ſimilitudinẽ albuminis oui cuius ſitus eſt inter araneã & vueã Criſtallinus criſtallo aſſimilať. Tercius vitreus dictus eſt ad ſimilitudinẽ vitri liquefacti quadam rubedine ꝑticipãtis. Tunice uero ſunt pellicule quedã que illos hũores circũdant quarũ prima noiať conſolidatiua que a craneo deſcendẽs nõ torũ tegit oculũ Sed ĩ angulis eos ligãs & retinẽs ut in debita maneant fixiõe iccirco etiã cõiũctiua dicta eſt a cõiungendo. Secũda eſt Cornea qa cornu lucido ſimilis ẽ & hec oriť a dura matre. Tercia eſt vuea ad ſimilitudinẽ vue nigre & hec oriť a pia mr̃e. Quarta eſt aranea que telæ araneæ aſſimilať & hec cooꝑit criſtallinũ humorẽ. Quinta eſt rethina dicta qa ſimilis rethi que cooꝑit vitreũ humorẽ. Sexta eſt ſecũdina dicta ad ſimilitudinẽ ſecũdinæ fetũ cõtinẽtis qa rethinã nutrit & defendit ne aliquo caſu rũpať. Septima eſt ſchlirotica a ſchliros qđ eſt duꝝ eo ꝙ dura & ſpiſſa ſit ſubſtãtie.

De Anathomia Auris.

Auris dicta ab hauriendo qa voces haurit que cõponiť ex carthilagine & tympano Nã in auribꝰ ẽ quoddã os petroſũ ſiue carthilaginoſũ qđ eſt cõcauũ durũ & tortuoſũ ut in ſui cõcauitate ſpiritũ & aerẽ cõtineat. Tortuoſum ne ſonus ex ſubita & vehemẽti colliſione factus ſpiritũ audibilẽ ledat. Durũ eſt ut in eo fortior fiat aeris alliſio. Tympanũ aũt conſtat ex quadã pellicula collocata in foraminibus auriũ q̃ meringa appellať cõtinens in ſe aerẽ congenitũ organũ exiſtens auditus.

ANAthomia Narium.

Naſus eſt mẽbrũ cõcauũ ex tribꝰ oſſibꝰ & duabꝰ cartilaginibꝰ cõpoſitũ odoratui ſeruiẽs. Cõcauũ qa habet duo foramĩa ꝑ q̃ aſcẽdit odor termĩata ad calatoriũ ſub duabꝰ carũculis poſitis duobus capitibus mãmillis ſimilibus. Naſus etiã ſubſeruit cerebro & pulmoni pro cordis refrigerio.

ANAthomia Oris & Lingue.

Os mẽbrũ cõpoſitũ eſt labris. dẽtibꝰ. palato. vuula gingiuis & faucibꝰ. Eſt aũt os inſtrumentũ ad recipiẽdũ cibũ naturaliter inſtitutũ & ut ꝑ ipm expellãť ſuꝑfluitates ſtomachi. que inferius comode expelli nequeũt Et ut attrahiť aer ꝓpter cordis refrigeriũ p̄terea deſeruit ad vocis formationẽ p̄ſertim in hoĩe. Lingua eſt membrũ carnoſũ molle ſpongioſum panniculoſũ ex neruis ligamẽtis & artereis cõtextũ ad guſtũ principaliter ordinatũ Et quia valde mollis eſt ideo ut habeat aliqd cui ĩnitať & appodieť addidit ei natura qđdã os in modũ laude ꝓ eius ſuſtentatiõe. In eius extremitate ſunt orifitia ſatis magna que appellanť fontes ſiue hauritoria ſaliue. quia cõſeruãt rõem lingue. habet em̃ motũ tactus & guſtus ꝑ neruos a cerebro ꝓcedentes Pro quo notandũ ꝙ ab anteriori ventriculo cerebri ꝓficiſcunť ſeptẽ paria neruoꝝ. Primũ par ſunt nerui optici & cõcaui in medio ſe inſtar crucis interſecãtes ꝑ quos ſpiritus aĩalis dirigiť ad organũ viſus. Secundũ ſũt nerui ꝑ qui oculos mouẽtes. Terciũ par neruoꝝ ꝓcedit ad faciẽ ad tribuendũ ei ſenſũ ex motu. Ex quarto pari ad dandũ ſenſũ dyaphagmati & mẽbris pectori & viſceribꝰ. Quintũ eſt par neruoꝝ auditui deſeruientiũ. Sextũ cõtinuať ad palatũ cum ſenſũ in fluit. Septimum vero lingue guſtũ adminiſtrat In poſteriori ꝑte cerebri eſt nucha deſcendẽs in ſpondilibus a qua oriũť etiã nerui p̄bentes ſenſũ & motũ mẽbris inferioribꝰ. Cetera q̃ nõ ad forũ phie ſpectãt medicis relinquo diſcutiẽda hec modica phie alũnis ſufficiant.

¶ Expreſſum Wittenburgii per Ioannem
Gronenberg. Anno Virginei partus.
M.D. & noui ſæculi
IX.

Caput ē ſupma
corpis arx ac
oim ſenſuum
domicilium

Intellectus volūtas & ratio
in eſſentia anime
ſubiectantur.

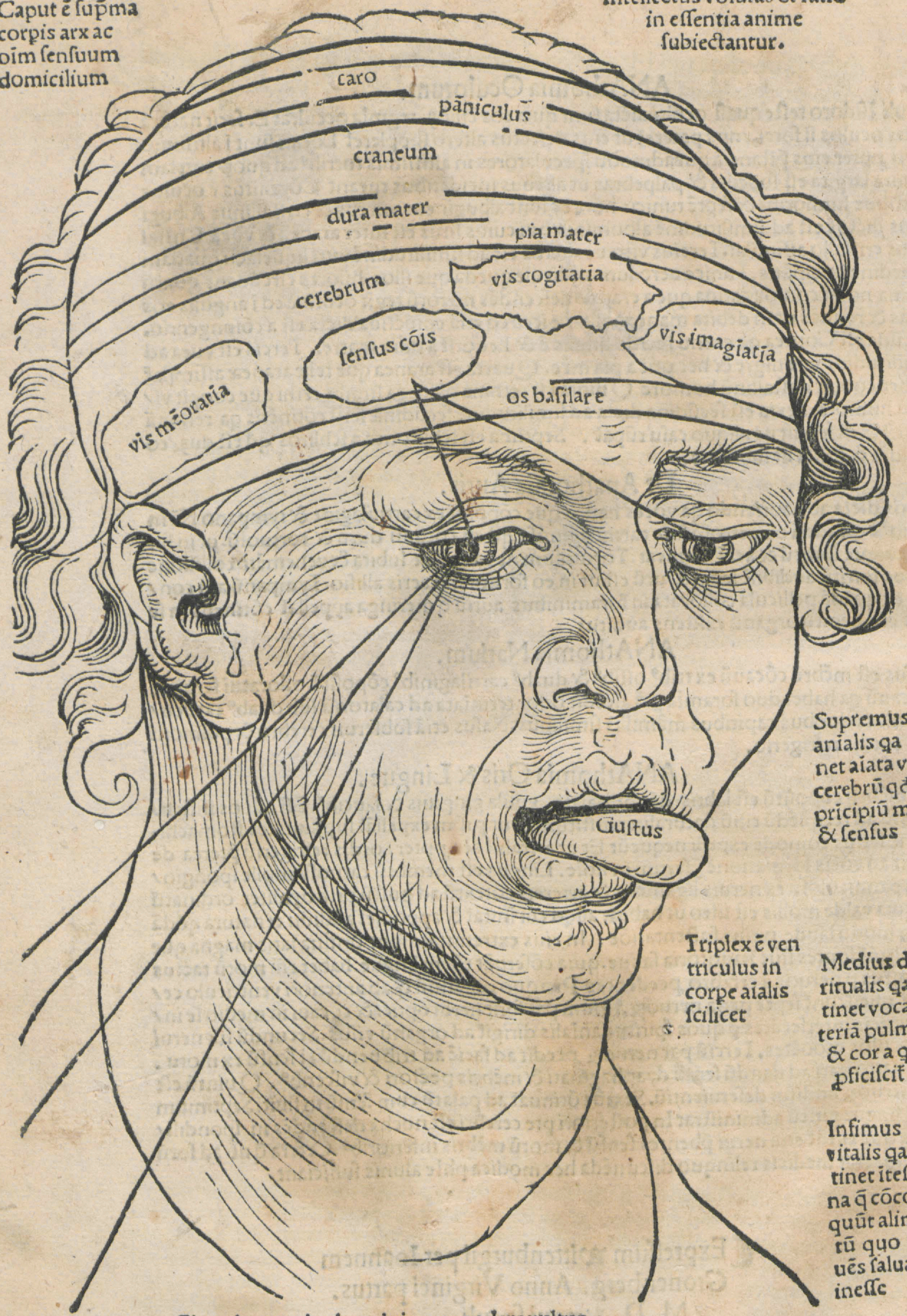

Supremus dr̄
anialis qa cōti
net aiata vt eſt
cerebrū qđ eſt
pricipiū mot⁹
& ſenſus

Triplex ē ven
triculus in
corpe aīalis
ſcilicet

Medius dr̄ ſpi
ritualis qa cō/
tinet vocalē ar
teriā pulmonē
& cor a qbus
ꝑficiſcit̄ ſpūs

Infimus dr̄
vitalis qa cō
tinet iteſti/
na q̄ cōco/
quūt alimē
tū quo vi/
uēs ſaluat̄
ineſſe

Si cupis egregios hominis perpendere vultus
Quos natura ſua texuit arte ſagax
Hæc modo preſcriptæ numeres diſcrimina formæ
Qua ſenſus: ratio: conſiliumq; venit.